

Tidskriften Fjärde Internationalen om Vänsterpartiet Kommunisterna (VPK)

Innehåll

Introduktion	1
VPK inför valet 1976.....	2
VPK inför valet och kvalet, inledning.....	2
Tom Gustafsson: VPK efter valet 1973 – eftervalsdebatten.....	3
Björn Hallberg: 1917-1975. Vad har Vpk uppnått?.....	6
Göte Kildén: Så vaktar VPK:s partistyrelse ”köttgrytorna”	10
Tom Gustafsson: Om Tjeckoslovakien	14
Gustafsson, Kildén: Vpk:s fackliga politik – Fågel eller fisk?	15
Tom Gustafsson: Vpk tror att man kan slå borgarna med valsedlar	18
Bo Bergman: Ledare, ledda och förledda	27
Kenneth Sörenson: VPKs väg under 1980-talet.....	43
Mats Bladh: Vänsterpartiet kommunisterna och demokratin — en kritik av Kenneth Sörensons synvillor	86
Kenneth Sörenson: Din bild är skönare än min — men den är falsk	90
Kenneth Sörenson: ”Se dig om – men blunda”	93
Johan Lönnroth: En dialog är möjlig	100
Tom Gustafsson: VPK:s nya programutkast: Lite mera ”rödgrönt” – men framför allt blågult!	106
VPK: Nej till EG, ja till Europa och världen.....	116
Lars Kaage: Liken i garderoben – Vänsterpartiets förflutna 1917-1989	119
Dick Forslund & Kjell Pettersson: Varthän Vänsterpartiet? – intervju med Lars Ohly	121
John Andersson: Lik i garderoben? En rapport om SKP/VPK:s internationella förbindelser.	141
CH Hermansson: Kampen mot EU i ett socialistiskt och internationalistiskt perspektiv.....	157

Introduktion

Tidskriften *Fjärde Internationalen* (FI) publicerade ett ganska stort antal artiklar om *Vänsterpartiet Kommunisterna*, VPK (nuvarande *Vänsterpartiet* – namnbytet skedde 1990). Denna samling innehåller alla dessa artiklar, förutom [VPK – från arbetarparti till...? En första granskning av ett parti i omvandling](#) (om förändringarna av VPK:s klassmässiga sammansättning under 70- och 80-talen) av Stig Eriksson (från FI 2/85) och [Från SKP till Vänsterpartiet](#) av Anders Hagström (FI 3/90), som båda finns publicerade separat.

De ingående artiklarna behandlar lite av varje, såsom VPK:s historia och program, relationerna till ”realsocialismen”, partiets politiska praktik m m. Där finns även intervjuer och debattinlägg.

Av särskilt intresse är de artiklar som belyser och diskuterar frågor som rör intern partidemokrati, ”demokratisk centralism”, medlemmarnas rättigheter och skyldigheter, rätt att på ett organiserat sätt, tillsammans med andra, framföra politiska idéer (rätt att bilda tendenser och fraktioner m m). De artiklar som nedan lite utförligare tar upp sådana frågor är Bo Bergmans ”Ledare, ledda och förledda” och Dick Forslund & Kjell Petterssons intervju med Lars Ohly, ”Varthän Vänsterpartiet?”

Mer om Vänsterpartiets historia

Allmänt om SKP/VPK:

[Zenit om SKP/VPK – en artikelsamling.](#)

[Utanför systemet, vänstern i Sverige 1968-78.](#) Antologi om ”68-vänstern”. Boken innehåller artiklar om VPK.

[I kamp för socialismen](#) av Nils J Berg (från 1981, förf var VpK:are) – denna bok recenseras nedan av Kenneth Sörenson i artikeln ”Se dig om – men blunda”.

Om relationerna till Sovjet/Östeuropa:

[De svenska kommunisterna och vinterkriget](#) av Alf Johansson.

[Om Tjeckoslovakien i ”Marx-Lenins anda”](#) av Hilding Hagberg m fl Moskva-kommunister.

[Det är dags att välja sida – Kommunisterna & Tjeckoslovakien.](#) Dokumentsamling och debattinlägg om Pragvåren

Om eurokommunismen:

[Västeuropas kommunistpartier.](#) Intervju med Perry Anderson (1976)

[Europas kommunistpartier,](#) av E Mandel (1982)

Om stalinismen:

[Det stalinistiska arvet.](#) En antologi sammanställd av Tariq Ali (1984)

Martin Fahlgren i april 2015

VPK inför valet 1976

De följande 7 artiklarna, är samtliga från *Fjärde Internationalen* nr 3-4 1976

VPK inför valet och kvalet, inledning

Inför valet den 19 september har Kommunistiska Arbetarförbundet låtit publicera en rad pamfletter kring särskilda frågor, en introducerande broschyr om KAF, en programmatisk skrift, m m.

Av naturliga skäl är det det kapitalistiska samhället, borgarklassens offensiv och den socialdemokratiska regeringspolitiken som då har blivit de främsta måltavlorna för kritiken — i nu nämnd ordning. Mot dem har vi propagerat det nödvändiga revolutionära alternativet — som KAF uppfattar det.

Denna klara motsatsställning har haft ett klart pedagogiskt värde. Men det har också lett till vissa luckor i propagandan. Bland annat har andra strömningar till vänster om socialdemokratin kommit i skymundan. Framför allt då Vänsterpartiet Kommunisterna. Det hade ju varit felaktigt att ställa kritiken av Vpk på samma nivå som kritiken av SAP — vars ledning ju har ett direkt ansvar för den borgerliga staten och dess regering.

På de följande sidorna vill vi reparera en del av dessa brister genom ett diskussions- och skolningsmaterial om Vpk. Det är så mycket mer behövligt som vi kan utgå ifrån att 1976 års valrörelse för KAF:s del kommer att gälla Vpk:s roll och karaktär i mycket högre grad än den övriga valpropagandan ger vid handen.

När vi började förbereda *FI*-materialet om Vpk började vi med att gå igenom de artiklar som tidningen *Internationalen* och dess föregångare *Mullvaden* låtit publicera om Vpk under årens lopp. Vi fann då att dessa artiklar överlag ”stätt sig” förvånansvärt väl. Det gäller såväl de översiktliga artiklarna som de som polemiserar mot Vpk och enskilda Vpk-are i olika särskilda frågor.

Istället för att låta skriva en helt ny artikel valde vi därför att samla ihop ett urval tidigare *Internationalen*-artiklar, bearbeta dem något och komplettera dem med en avslutningsartikel som vinklas direkt mot valet.

Det är möjligt att materialet på det här sättet tappar en del i enhetlighet och systematik. Men det vinner antagligen i konkretion. Samtidigt ger det — så här inför riksdagsvalet — en något fylligare bild av Vpk:s verksamhet under den gångna ”riksdagsperioden” och KAF:s kritik av den.

Vi har inte gjort några politiska redigeringar, bara språkliga. På något ställe har vi lagt in en efterhandskommentar /inom snedstreck/.

Den inledande artikeln — från *Mullvaden* nr 12, december 1973 — kommenterar Vpk:s valanalys och eftervalsdebatt 1973. Den avslutande tar upp Vpk inför valet 1976. (Den är en utvidgning av en artikel med samma rubrik i *Internationals* serie ”Valet och sedan?”, nr 21, 11 juni 1976.) Var och en som läser dem och de mellanliggande artiklarna får själv bedöma om det är mer motiverat att idag ge sitt politiska stöd till Vpk än det var för tre år sedan...

— Redaktionen

Tom Gustafsson: VPK efter valet 1973 – eftervalsdebatten

Artikeln tidigare publicerad också i *Mullvaden* nr 12 1973.

Sedan Vpk:s första upphetsning över de två nya riksdagsmandaten lagt sig och sedan man tonat ned det självbelåtna skrockandet över att ”den borgerliga anstormningen slagits tillbaka” var det i mitten av oktober dags för partiets ledande organ att ge sig på en något mer nyanserad värdering av partiets situation.

Här hade verkligen eftertankens kränka blekhet ersatt de tidigare hurraropen. Inte oväntat fann partiledningen att allt ändå inte stod så väl till i partiet: Att de parlamentariska vinningarna i själva verket varit synnerligen begränsade, att partiet inte lyckats framstå som ett verkligt alternativ till socialdemokratin för några större grupper arbetare och att det från partiets sida krävdes en mycket mer medveten satsning på att rota partiet i arbetarklassen. Efter partistyresemötet i mitten av oktober har en intressant eftervalsdiskussion tagit sin början inom och utom VPK, ett tankeutbyte som naturligtvis har sina givna och begränsade ramar men som ändå pekar fram emot en mängd frågor av betydelse för svenska kommunister.

Partistyresemötet har skapat ett visst utrymme för kritiska inlägg. Göran Therborn, ett av Vpk:s vänstersamveten, var inte sen att utnyttja de vidgade ramarna. I en valanalys om ”partiet och arbetarklassen” (Ny Dag 24-25.10) stack han håll på en rad av de myter som han själv i Zenit och på annat håll bidragit till att skapa.

Han konstaterade inledningsvis att *”ett kommunistiskt partis styrka inte bäst mäts i antalet röster utan i dess förankring i arbetarklassen och (att) dess politiska läge framför allt måste ställas i relation till kampen för ett socialistiskt samhälle”*. Efter en omfattande argumentering kom han fram till slutsatsen att man *”med ett sådant synsätt har anledning att se självkritiskt på oss själva och vår situation”*.

Hans teser kan sammanfattas på följande sätt:

- Redan en hastig blick på röstsiffrorna visar att det inte i främsta rummet är bland arbetarklassen vi gått fram !/.
- Vi har gått tillbaka i de valkretsar där vi sedan gammalt har stark och djupt rotad proletär förankring !/.
- Vi har ökat mest i de valkretsar som är mest präglade av stora mellanskikt, inflyttning och lös social organisation i de nya anonyma bostadsområdena !/.
- Det kommunistiska partiet står i flera avseenden svagare i arbetarklassen än för 6-8 år sedan !/.
- Ett centralt problem är att stora grupper unga arbetare i bostadsområdena som röstar på partiet i mycket liten utsträckning är knutna till partiets organisation och dagliga verksamhet !/.
- I bristen på en utvecklad alternativ politik /till den socialdemokratiska/ i arbetarklassens viktigaste dagsfrågor, i det fackliga arbetet ligger huvudorsaken till partiets problem idag !/.
- Under det socialdemokratiska trycket har även en del av Vpk:s fackligt aktiva kommit att se LO-ledningens politik som det i stort sett riktiga fackliga uttrycket för arbetarklassens intressen !/.
- Det har funnits en tendens inom den fackliga kadern att i desperation över frånvaron av en utvecklad och konkret kommunistisk facklig linje lägga av och lämna partiet !/.

Therborn går sedan över till att föreslå ett antal teman för rådslag inom partiet för att på så sätt genomlysna många viktiga – och känsliga – aspekter av dess politik. Therborn sätter utan tvekan sin klack på många ömma tår. För oss som fortlöpande följt Vpk:s utveckling är de svagheter han drar fram inte några nyheter. Vi har ofta haft anledning att ta upp Vpk:s väns-

tersocialdemokratiska praktik och bristande förankring bland de avancerade och politiserade arbetarna i våra kommentarer till dess ingripande i arbetarkampen och dess förhållande till de borgerliga institutionerna i samhället. Det intressanta i sammanhanget är varför kritiska inlägg släpps fram av partiledningen och hur diskussionen kan tänkas utvecklas.

Hermanssons kovändning och diskussionens gränser

Det är uppenbart att eftervalsdebatten verkligen sanktionerats av partistyrelsen. Hermansson slog själv an tonen i sin inledning på dess oktobermöte (se Ny Dag 19-23.10), då han anförde följande orsaker till att Vpk inte förmått ”att till fylla utnyttja de objektiva möjligheter som fanns för en stark framryckning /i valet/”:

- Fortfarande finns den uppfattningen /! / bland stora väljargrupper att Vpk har speciella internationella bindningar.
- Vi har inte heller förmått att tillfredsställande klargöra hur vi anser att övergången till det socialistiska samhället skall ske och hur detta socialistiska samhälle kommer att se ut /! /.
- Vårt parti kritiserade hårt /?/ den socialdemokratiska politiken och framförde i olika frågor radikala krav, men samtidigt förutsatte vi att en socialdemokratisk regering skulle genomföra denna radikala politik /! /. När den allmänna uppfattningen om socialdemokratins politik förskjuts i negativ riktning /! / kan lätt uppstå tvivel om trovärdigheten i en sådan linje /! /.

I den något mer fylliga interna återgivningen av samma inlägg nämnde Hermansson en femte orsak till den relativt kläna framgången:

- Även de politiska vänstersektornas existens och agitation skapade svårigheter för det kommunistiska partiet /! /. (Vpk-information 4/73)

Efter denna vaga, men i huvudsak riktiga självprövning måste man ställa sig frågan: *hur allvarligt menad är egentligen den kritiska valvärderingen och hur ärlig är den självkritik Hermansson antyder?*

Att partistyrelsen tagit initiativet till dessa eftervalsdiskussioner speglar verkliga problem för partiet. (Det antyds också i Hermanssons fjärde punkt.) Det sker en fortgående radikaliserings i samhället, inte minst på arbetsplatserna, och partiet med sin huvudsakliga väljarbas bland arbetare och radikala intellektuella är relativt känsligt för denna utveckling.

”När den allmänna uppfattningen om socialdemokratins politik förskjuts i negativ riktning kan lätt tvivel uppstå om trovärdigheten /i Vpk:s hittillsvarande opportunistiska taktik mot socialdemokratin/...” Det tvingar Vpk till vissa modifieringar av dess tidigare politik, modifieringar som med nuvarande utveckling i samhället lutar åt vänster. Till detta kommer existensen av en revolutionär rörelse som ställer Vpk inför växande problem. Detta är grunden till partistyrelsens självprövning, men samtidigt visar Hermanssons inledning tydligt dess gränser.

Han framställer det som om Vpk:s problem framför allt beror på en *pedagogisk oförmåga*, att man inte tillräckligt bra kunnat föra ut partiets i stort sett utmärkta — om än ibland otillräckligt finlipade — politik. Den kritiska granskningen skulle då framför allt resultera i vissa politiska förändringar, en viss uppryckning av partiets språkrör och organisatoriska förändringar. (Granskar man partistyrelsens *beslut* så finner man också en tyngdpunkt i organisatoriska åtgärder.) Dess självprövning är i själva verket ytlig och vag. Om Vpk skall kunna utveckla ”ett klart alternativ till den reformistiska politiken” som Hermansson säger sig önska krävs något mycket mer: *en grundläggande teoretisk och politisk uppgörelse med Vpk:s hittillsvarande verksamhet, dess reformistiska praktik och stalinistiska idéarv.*

Samme Hermansson som nu gjorde en lätt späkning stod månaderna dessförinnan i ledningen för en valkampanj som med all önskvärd tydlighet än en gång demonstrerade partiets

”internationella bindningar”, en kampanj där Vpk-arna mumlade med kluven tunga om vägen till socialismen, idkade vänlig påfösarpolitik gentemot socialdemokratin, skröt över partiets arbetarförankring och ironiserade över avgrundsfolket i ”vänstersektorna”.

Hermansson tar inte upp allt detta helt enkelt därför att partistyrelsen inte är intresserad av en grundläggande uppgörelse med det tidigare. Den är intresserad av att integrera en viss typ av kritik som finns mot partiets verksamhet inom och utom Vpk, att genomföra vissa modifieringar och organisatoriska förbättringar. Vi kommer att få se en skärpning av Vpk:s kritik mot SAP/LO-byråkratin och en organisatorisk upprustning av partiet, men det kommer inte att förvandla partiet till ett revolutionärt arbetarparti. För det krävs något mycket mer.

”Internationella bindningar” hos Vpk?

Hermansson beklagar sig över att folk tror att det finns vissa ”internationella bindningar” från Vpk:s sida. Är det konstigt att många uppfattar det så? Är det en tillfällighet att Vpk:s ungdomssällskap KU just när detta skrivs har en kraftig delegation (innefattar ordf. Bengt Karlsson, programkommissionens klättermus Hans Arvidsson och andra) i Moskva för överläggningar med sin sovjetiska motsvarighet, KOMSOMOL, att Ny Dag, ”Stormklockan” och andra Vpk-organ återkommande talar om att intensifiera samarbetet med broderpartierna i Östeuropa, att de innehåller ideliga hyllningsartiklar till byråkraterna i de s k socialistiska staterna, osv?

Vpk:s internationella bindningar till Kreml-byråkraterna och Jens uppbackare i olika länder, Husak, Gierak m fl, är ingen tillfällighet utan en fullföljning av dess traditionella och lojala samarbete med den sovjetiska byråkratin.

Hermansson tycker inte att partiets uppfattning om den revolutionära /?/ strategin gått fram tillräckligt klart. I TV-utfrågningen inför valet (TV 1, 3.9.73) menade han annorlunda:

”Partiprogrammet är bra eftersom/ det visar vägen till socialismen i Sverige på ett klart sätt /?/ och vi tror att man måste arbeta efter dom riktlinjerna för att komma fram till det mål som arbetarrörelsen så länge ställt i vårt land, nämligen att skapa ett socialistiskt samhälle.”

Hermanssons ändrade /?/ inställning är klart motiverad. Finns det något mer mångtydigt och luddigt än Vpk:s program? Det var knappast underligt att både vänster- och högerkritiker-Vpk inför den förra partikongressen enades om ett stort frågetecken inför vad som egentligen avsågs. Att programmet ser ut som det gör beror helt enkelt på att var och en kan lägga in sin egen tolkning i dess ”flexibla” formuleringar. Det är en kompromiss mellan partiets olika flyglar.

Vpk:s partistyrelse har gett sin programkommission i uppdrag att ”initiera en diskussion om det socialistiska samhället”. Det skall bli intressant att följa den diskussionen. Hittills har partiet konsekvent vägrat gå i svaromål på sådana frågor av rädsla för att ”blanda sig i broderpartiernas angelägenheter”. Om Vpk skall kunna entusiasmera svenska arbetare inför ett socialistiskt samhällsperspektiv krävs det verkligen en uppgörelse med ”broderpartiernas” göranden och låtanden under många långa decennier. Den uppgörelsen lär knappast Vpk stå för.

Om Vpk som alternativ till socialdemokratin...

Partiordföranden är rädd att Vpk:s hållning till socialdemokratin ”missuppfattats”. Vi är nog inte ensamma om att ha gjort oss skyldiga till en sådan ”missuppfattning”. Hermanssons partikamrater har anledning att känna en viss olust inför partiledningens spaka och opportunistiska uppträdande gentemot SAP-ledningen under valkampanjen.

En del av dem har också gett uttryck för det. I Stockholms-distriktets organ Vpk-Aktuellt (4/73) menar man t ex:

-Valkampanjen kom i stor utsträckning att koncentreras till regeringsfrågan. Vpk kom i denna diskussion att uppfattas som en garant för fortsatt socialdemokratiskt regeringsinnehav. Massmedia sammanförde ofta Vpk och SAP under den missvisande samlingsbeteckningen "det socialistiska blocket", men också vår egen propaganda kan ha bidragit till att befästa denna typ av 'blocktänkande' !/ /. Detta kan ha medverkat till att väljare som varit kritiska mot socialdemokratin haft svårt att se vårt parti som ett alternativ och istället stött centern !/ /.

Två kamrater från KU-Linköping har detta att säga om Vpk:s avgränsning mot socialdemokratin under valkampanjen:

-På det sätt som Vpk-KU förde ut sin politik så betonade vi inte alls att valet stod mellan en stärkning av de revolutionära krafterna å ena sidan och en borgerlig politik å andra sidan. Vad vi gjorde var att vi föll i de övrigas kör om ett socialistiskt block och ett borgerligt block....

-Vi gjorde en stor miss att vi inte profilerade oss gentemot sossarnas reaktionära politik i t ex frågor som grundlagen, terroristlagen, EG, batongkommissionen, arbetsplatspolitiken osv... Vi klargjorde inte ett dyft vår syn på /verksamheten/ i parlamentet kontra den utomparlamentariska kampen och vår politiska inriktning. Vi framstod återigen som en bland många ivra-re till så många mandat som möjligt !/ /. (KU:s förbundsbulletin n:r 22)

Vi kan bara instämma i dessa bedömningar.

Ytterligare exempel på den omfattande uppgörelse som måste till om Vpk-ledningen skall kunna utforma ett "alternativ till den reformistiska politiken" är naturligtvis Vpk:s förhållande till arbetarkampen och strejkrörelsen under de senaste åren.

Det är naturligtvis inte denna omfattande självkritik partistyrelsen är ute efter. I praktiken är det att lamslå den genom att integrera kritiken under partiets hägn. En viss anpassning åt vänster är fullt tillåten och möjlig, men det får inte gå för långt. Då kommer kritikerna att märka att det inte bara är "högt i tak i Vpk". Det är också djupt i källaren. Partistyrelsens behov av modifiering åt vänster har skapat visst utrymme för Therborn och andra. Så länge de håller sig inom de givna ramarna, så länge de ägnar sig mer åt att ställa kritiska frågor än att ge kritiska svar, så länge de begränsar sina synpunkter och håller sin kritik på ett allmänt plan eller bara tar upp delproblem finns det också ett utrymme för dem. Det kan t o m i en situation som den nuvarande fungera som renhållningshjon mot de allra mest konservativa delarna av partiet och dess apparatjiki, de som inte fattar vad som händer i samhället förrän det bränns under fötterna på dem.

Under de senaste åren har ett antal ungdomar och intellektuella anslutit sig till Vpk för att "förändra partiet". De har alla ställts inför detta problem: antingen finnas kvar och lägga band på sig (dvs kapitulera) eller att beläggas med munkavle, alternativt uteslutas.

I det förstnämnda fallet — som tyvärr är det vanligaste kommer de med eller mot sin vilja att fungera som alibin för partiet, ett radikalt utskott på apparaten. Därmed kommer de också att försena och försvåra det nödvändiga klargörandet av de traditionella kommunistpartiernas reformistiska funktion.

Den eftervalsdiskussion som kommer till stånd i Vpk reser viktiga frågor om kommunistiskt arbete inom olika samhällsområden. Denna diskussion är alltför viktig för att överlåtas till Vpk där den förr eller senare kommer att gå under.

Björn Hallberg: 1917-1975. Vad har Vpk uppnått?

"När vi sjunger 'jag vill leva jag vill dö i Norden' tänker vi främst på vårt eget land. Vi tror inte att freden hotas härifrån. Vi tror t o m att vårt land genom alliansfrihet, sin neutralitetsdoktrin och ibland FN-aktioner ger sitt bidrag till avspänning och fred... Ja,

vi vill alltid hedra vårt land, det är ett bra land i jämförelse med andra kapitalistiska länder. Det är värt ädla tankar, goda ord och osjälviskt tjänande.”

Med bl a dessa ord lämnade Hilding Hagberg över Vpk:s (partiet hette då SKP) ordförande-klubba till C H Hermansson på partiets kongress 1964.

Sådana öppet reaktionära tongångar kommer vi inte att få höra nu, drygt tio år senare, när röde Herman i sin tur ska lämna över klubban till Lars Werner.

— Sverige är en liten men hungrig imperialistisk stat, är ju ett av de bevingade ord som Hermansson lämnar efter sig.

Vad är det då som hänt med Vpk under de elva år som Hermansson svingat ordförande-klubban? Har Hagbergs stalinistiska SKP blivit det leninistiska kamppartiet Vpk?

För att kunna besvara dessa frågor måste vi först slå fast vad SKP stod för när Hermansson tog vid.

SKP var då ett stalinistiskt parti, vars vapensköld var så sönderrostad att all glans från ett svunnet arv var borta.

Vpk har aldrig varit kommunistiskt

Rosten hade bitit sig fast mycket tack vare att skölden inte var smidd av härdat stål. Från 1917 fram till 1929 var SKP ett vänstersocialdemokratiskt parti, som också rymde en del starka centristiska strömningar. Genom hård fraktionskamp och tre partisprängningar formades partiet 1929 till ett enhetligt och disciplinerat stalinistiskt parti.

SKP stöptes i samma form som broderpartierna världen över och var inte längre ett utvecklingsbart redskap för arbetarklassen, utan ett verktyg för den sovjetiska byråkratins diplomatiska manövrer.

Under 20-talets fraktionsstrider utplånades nämligen all revolutionär teori. De strategiska lärdomar, som partiet trots allt hade dragit från den ryska revolutionen, fick aldrig mogna och bearbetas. De förstördes av samma kontrarevolutionära byråkrati, som slog sönder bolsjevikpartiet och så svårt sargade arbetarnas landvinningar från Oktoberrevolutionen.

Med den reaktionära devisen om ”socialism i ett land” inpräglad på vapenskölden följde nu SKP slaviskt alla diktat från Moskva. Påbuden var ett av byråkratins desperata och ryckiga försök att lösa de motsättningar, som de själva ständigt skapade genom sitt förtryck.

1929-34 präglades partiets politik av den linje som brukar sammanfattas i parollen ”klass mot klass”. En enhetstaktik värd namnet för att bygga en proletär enhetsfront mot borgarklassen var dock det sista partiet hade. Ingen skiljelinje drogs mellan socialdemokratin och bourgeoisin.

- Samtliga ledande skikt inom socialdemokratin, inberäknat dess ”vänster” och Kilboms-ledarna, går nu, med socialfascistiska metoder, gemensamt till kamp mot de revolutionära arbetarna. De kompletterar därigenom den öppna fascismen och förbereder vägen för den fascistiska diktaturen. (Från SKP:s tredje kongress 1933.)

Därmed var grunden lagd för en taktik som skar av SKP från de socialdemokratiska massorna. I Sverige ledde inte denna taktik till lika svåra nederlag som i andra länder, främst Tyskland.

Men detta berodde inte på större skicklighet hos partiets ledning, utan endast på att motsättningarna mellan arbete och kapital aldrig utvecklades långt. Varje försök att idealisera denna period — ”säga vad man vill men de slogs i alla fall” — måste bekämpas.

Nederlagen tvingade fram en kovändning. Kominterns (Den Tredje Kommunistiska Internationalen) sjunde världskongress 1935 inledde folkfrontsperioden.

Folkfrontsstrategin byggde inte heller den på en metod för att utveckla en proletär enhetsfront, som det enda dugliga vapnet i kampen mot fascismen. Dess mål var en klassallians mellan arbetare och "framstegsvänliga delar av bourgeoisin". En allians som endast är möjlig om arbetarna avstår från att kämpa för sina klassintressen, dvs en allians på villkor som dikteras av den liberala delen av borgarklassen.

Naturligtvis kunde inte klassarbetet bryta den period av nederlag som präglats av huvudlös sekterism. Revolutionens nederlag i Spanien var det främsta beviset för detta.

Där tvingade Kommunistpartiet och de liberala borgarna arbetarna att ge upp varje yttring av en självständig klassaktivitet, så att "folkfrontens enighet skulle kunna bevaras". Arbetarnas militära och sociala självverksamhet slogs ner, arbetarmilisen upplöstes och de ockuperade fabriker återlämnades till sina ägare, allt i syfte att "skapa enhet mot fascismen". Resultatet blev ett förödande nederlag för revolutionen.

I Sverige betydde denna kursändring att SKP inledde sin roll som vänlig påfösare åt socialdemokratin:

- Sveriges arbetare står inte idag i valen mellan socialism och kapitalism. För dagen har tyngdpunkten i den samhälleliga maktkampen förskjutits till att gälla frågan demokrati eller fascistisk diktatur. (Hilding Hagberg från 1936)

"Arbetspolitiken" reducerades till en kamp för demokratiska krav:

- Perspektiven måste vara att få en bättre regering (än koalitionen mellan socialdemokraterna och bondeförbundet), en verklig kampregering för de demokratiska krav, som utgör grundvalen för en enhetlig arbetspolitik i Sverige. Redan idag kanske en reorganisering av regeringen, där en eller annan minister ersätts med en bättre, skulle kunna medföra en förbättrad regeringskurs. (Linderot, *Sverige i fara*, 1939)

Trots Kominterns vänstersväng under Hitler-Stalinpakten -39-41, så förändrades inte den grundläggande orienteringen. Framför allt inte i Sverige. Vänstersvängen denna gång var mest desperata fraser, i ett försök att häva den isolering som Hitler-Stalin-pakten tvingade på Kominterns partier.

Moskvas allians med den angloamerikanska imperialismen 1941-47 släppte definitivt lös högeropportunisten. SKP gjorde socialdemokraternas efterkrigsprogram till sitt eget. Den egna kadern avväpnades politiskt, den stod handfallen inför socialdemokraternas offensiv mot kommunismen i slutet på 40-talet och början på 50-talet.

Den lånade prestige från den segerrika röda armén dög inte långt när det "kalla kriget" bröt ut. Kommunisterna var oförmögna att ställa ett klart politiskt alternativ till den socialdemokratiska klassarbetspolitiken, det enda de kunde visa upp var en viss lokal stridbarhet. Politiskt var de fjättrade av Moskvas handbojor och den totala frånvaron av en revolutionär teori.

50-talet och början på 60-talet blev så SKP:s långa ökenvandring. Partiets fackliga organisationer föll samman. Kraven på arbetsplikt släpptes, passiviteten och demoraliseringen trängde sig på. Borgerliga värderingar och metoder sipprade fram undan för undan. Isoleringen kunde inte heller motverkas genom en insikt om vad som skedde. SKP:s medlemmar föll till föga, tiggde och tronade om att bli accepterade i det borgerliga samhället.

På många sätt uppträdde SKP nu definitivt som ett socialdemokratiskt parti. Men inte i en avgörande fråga. Partiet klippte inte av banden med Moskva.

Vid varje konflikt mellan imperialismen och Sovjetunionen försvarade SKP Sovjetunionen. Visserligen tyckte alltså Hagberg 1964 att det kapitalistiska Sverige förtjänade ”ädla tankar, goda ord och osjälviskt tjänande”, men vid en öppen konflikt mellan den svenska imperialismen och Sovjetunionen var partiet inte berett att likt socialdemokratin ta ställning för den egna borgarklassen. I denna avgörande fråga betraktade också den svenska borgarklassen SKP som en sjuk och främmande kropp i det svenska samhället.

Hermansson tog över en krutdurk

Det var denna skamfilade och läckande skuta som Hermansson tog över rodret på 1964. I kölsvinet fanns det också en krutdurk som när som helst kunde explodera. Explosionen kom 1968-69 och var ett resultat av flera olika motverkande faktorer. 1967 ändrade partiet sitt namn till Vpk, tanken var att också de som ”föredrar att kalla sig vänstersocialister” skulle kunna få husrum i partiet. Namnbytet var en taktisk manöver för att hindra en partisplittring av den typ som tidigare skett i Danmark och Norge, där betydande grupper inom i de stalinistiska partierna bröt med Moskva och bildade nya vänstersocialdemokratiska organisationer.

Men samtidigt som partiledningen kring Hermansson försökte hålla kvar de vänstersocialdemokratiska grupperna, så försökte den också att stå på god fot med de mao-centristiska strömningarna inom Vänsterns Ungdomsförbund (VUF).

Detta var naturligtvis en omöjlig uppgift. Vänstersocialdemokraterna var en produkt av socialdemokratiseringen under 50- och 60-talet. Dess ledande företrädare var främst fackbyråkrater som tyckte det var obekvämt med banden till Sovjet, de var materiellt beroende av den reformistiska fackföreningsmiljön och ville inte förlora dessa privilegier.

VUF och en del grupper inom det Socialistiska Förbundet var å andra sidan ett uttryck för den nya radikaliseringsvåg som sköljt fram under slutet på 60-talet. Att balansera mellan dessa krafter med de ortodoxa stalinisterna kring Norrskensflamman som åskådare, var det vågstycke som Hermansson försökte sig på.

Naturligtvis föll han. Sovjetunionens invasion av Tjeckoslovakien, kårhusockupationen och valnederlaget 1968 fick krutdurken att explodera. Vänstersocialdemokraterna med Sven Landin i spetsen lämnade skutan. Norrskensflamman fördömde Hermanssons kritik av invasionen, VUF bröt med partiet.

På 1969 års kongress ställdes så uppgiften att reparera skadorna och göra skutan sjöduglig igen. På sätt och vis har man lyckats, partiet är flott igen och har t o m styrfart. Vänstern har i huvudsak kämpats ner. Ett nytt ungdomsförbund har byggts upp under politisk kontroll av partiledningen.

Men allt är inte frid och fröjd. Mellan 1972 års kongress och den som nu går av stapeln (1975) har nettoökningen av medlemsstocken stannat vid 601 medlemmar. Ny Dags redovisade upplaga är knappt större än antalet medlemmar. I stort sett har inga regelbundet arbetande arbetsplatsorganisationer byggts upp. Motsättningarna mellan partiledningen och Norrskensflamman är också mer inflammerade än någonsin. Den grundläggande orsaken till detta är materiell.

Partiledningen är idag ekonomiskt beroende av de statsbidrag som Vpk får i kraft av sin riksdagsrepresentation. Inkomsterna från medlemsavgifterna var 1974 184 720:-, statsbidraget gav en bra bit över två miljoner kronor! Norrskensflamman är mer oberoende, den gruppen kan räkna med feta anslag från Sovjet och en större offervillighet från den egna basen.

Hermanssons bitvisa avståndstagande från Sovjetunionen hänger intimt samman med det stora beroendet av den svenska staten – förmedlat genom riksdagens subventioner.

Men därför är partiledningen inte heller beredd att ännu bryta med Norrskensflamman, en sådan splittring skulle paradoxalt nog kunna leda till att Vpk hamnar under 4-procentsspärren och därmed i en katastrofal ekonomisk situation.

Vpk:s partiledning kommer inte att spjälka av gruppen kring Norrskensflamman förrän den tror att det skulle gynna partiets sammanlagda valresultat. Dvs inte förrän Norrskensflamman är så diskrediterad att dess röstsiffror i Norrbotten inte förmår väga upp röstförluster i landet i övrigt, som orsakats av Norrskensflammas osminkade stalinism.

Göte Kildén: Så vaktar VPK:s partistyrelse "köttgrytorna"

Vpk är ett genombyråkratiserat arbetarparti. Dess byråkrati livnär sig som ombudsmän i fackföreningar och genom löner utkvitterade från den svenska staten eller från Sovjetunionen.

Pengarna från staten sköljs över partiet genom partistöd, presstöd, riksdagslöner och olika sorters arvoden.

Rubrlerna från Moskva håvas in på betydligt slingrigare vägar. Rena bidrag, subventionerade öststatsresor samt olika typer av företag som har intima förbindelser med Sovjet.

Du kanske inte tror på detta. Du kanske tycker att detta bara är okvädningsord. Läs då denna artikel, som först tar upp en del viktiga argument för varför vi behöver ett leninistiskt kampparti och sedan visar varför Vpk inte är ett sådant.

Det finns många myter om den leninistiska partiteorin. Socialdemokraterna brukar säga att den är ett uttryck för ett elittänkande. En del lite mer sofistikerade krönikörer drar ofta till med att den möjligtvis passar för ryssar och kineser eller för länder där det härskar en öppen borgerlig diktatur.

Dessa krönikörer vill reducera frågan om betydelsen av en kaderorganisation till en fråga om hur man bäst klarar sig undan våld och förtryck. De ser ingen avgörande skillnad mellan ett kommunistiskt parti och ett konspiratoriskt sällskap eller en väldisciplinerad gerillagrupp.

I ett land med borgerlig demokrati anser de därför att det är helt överflödigt med en organisation av leninistisk typ.

Men kapitalismen består sig med en välrustad vapenarsenal. Ett arbetarparti utsätts för många andra faror än det direkta våldet. Har partiet förankrat sig i sociala miljöer riskerar det alltid att byråkratiseras.

— Rörelsen blir allt och målet intet, som reformisten Bernstein så träffande uttryckte det.

Partiets fackliga funktionärer riskerar ständigt att knytas upp till företag och stat genom materiella fördelar. De fackliga ombudsmännen lämnar verkstadsgolvet och tillbringar en stor del av sin tid på kongresser, i slutna förhandlingar med arbetsköparna och i sina tjänsterum. Deras värderingar riskerar att bli mer och mer konservativa och trögflytande. De anpassar sig till sin stillastående och isolerade miljö. De vet endast sina arbetskamraters åsikter genom rådslag och rykten, de upplever inte längre dagligen kapitalismens förnedring.

Förtroendevalda medlemmar inom kooperationen, hyresgäströrelsen och andra massorganisationer utsätts för samma frestelser.

Partiets riksdagsfraktion kan också komma att förvandlas till en egen värld som genom löner och levnadssätt ligger miltals från arbetarens vardag. Riksdagsfraktionen får automatiskt en stor uppmärksamhet och betydelse genom att den så att säga huserar i vad borgarna gärna vill kalla för "maktens boning". Riksdagsfraktionen blir ofta i praktiken partiets verkliga centrum, alla andra organ riskerar att underordnas dess planer och behov.

När ett arbetarparti byråkratiserats så slår det obönhörligen igenom i partiets organisations-system. Byråkratin skapar regler för val och diskussioner som den har lättare att styra. Genom en massa finurliga stadgar ordnar den falluckor för oppositionella grupper. Genom sin tillgång till partiets administrativa maskineri i kombination med en passiv medlemsbas skaffar den sig ytterligare försäkringar för sin egen maktposition.

Den passive partimedlemmen tar inte ställning på grundval av en noggrann genomgång av olika kamraters ståndpunkter. Han läser inte internbulletiner och går inte på partimöten för att lyssna till olika röster. Han tar oftast ställning på grundval av vad han som hastigast sett i partipressen eller vad han hört ledande partikamrater säga i radio eller TV.

Därför ett leninistiskt kampparti

Varje kommunist som är medveten om dessa faror vet också att det finns en del goda tumregler som kan motverka den oundvikliga faran för byråkratisering.

Den viktigaste regeln är att alla medlemmar måste utträta ett minimum av basaktivitet. Alla medlemmar måste också regelbundet närvara på sin grundorganisations möten. En hög medlemsavgift som gräver ett stort hål i plånboken är också ett bra sätt att garantera att medlemmarna menar allvar med sitt medlemskap. Ett sådant system skapar också ett ökat ekonomiskt oberoende för partiet. Partiet slipper snegla på den borgerliga statens feta mutor i form av partistöd, presstöd och alla tänkbara och otänkbara arvoden.

Har partiet en riksdagsfraktion måste den utgöra en minoritet av partiledningen. Riksdagsmännen får inte heller låta sig väljas till mer än en mandatperiod. En majoritet av dem måste också vara arbetare som stövlar in i riksdagshuset direkt från verkstadsgolvet.

Partiets anställda får inte heller ha högre löner än vad en yrkesutbildad arbetare tar hem.

De anställda ska också ha samma lön, oavsett uppgift. De enda undantagen ska gälla de kamrater som har försörjningsplikt. Alla löner och arvoden som kammars hem av anställda medlemmar utöver den gemensamma gränsen måste gå till partiet.

Inför varje partikongress måste en fullt demokratisk diskussion garanteras. Oppositionella strömningar inom partiet måste ha rätt att organisera en tendens inom vars ramar de kan arbeta fram alternativa förslag.

De måste också ha rätt att få ut sina ståndpunkter i en regelbunden internbulletin. Uppnår de en viss storlek, t ex 10 procent, måste de också ges lika stort ekonomiskt stöd som majoriteten, så att de exempelvis kan resa ut till de avdelningar där de ännu inte är förankrade. Naturligtvis måste ett sådant tendensarbete hela tiden redovisas öppet inför partiledningen, likaså måste det hållas inom partiets ramar. Utåt representerar partiet bara en ståndpunkt. Partiledningen kan naturligtvis göra ett undantag, exempelvis så kan den föreslå att en tendensdebatt inför en kongress i görligaste mån ska göras offentlig.

Dessa tumregler är naturligtvis inga garantier mot en byråkratisering. Men de är effektiva bromsar. Skolas varje ny medlem i dessa frågor kan en medvetenhet skapas som förhindrar en byråkratisk urartning. Partiet förblir en levande kropp som lättare kan lösa de strategiska och taktiska problem som klasskampen konfronterar det med.

Så vaktar Vpk:s partistyreelse sina "köttgrytor"

Detta organisationssystem är naturligtvis inte ett uttryck för ett elittänkande. Det är däremot organisationsteorier av socialdemokratisk typ, för de för bara fram ett fåtal till de feta köttgrytorna och förvandlar partiets massa till ett passivt och manipulerat rådslag.

Vpk är ett genombyråkratiserat arbetarparti. Dess byråkrati livnär sig som ombudsmän i fackföreningar och genom löner utkvitterade från den svenska staten eller från Sovjetunionen. Pengarna från staten sköljs över partiet genom partistöd, presstöd, riksdagslöner och olika sorters arvoden.

Pengarna trän Sovjetunionen håvas in på betydligt slingrigare vägar. Bidrag till subventionerade öststatsresor samt olika typer av företag som har intima förbindelser med Sovjet. Exempelvis turistbyråer, firmor för import av möbler från öststaterna, ett företag som säljer kontorsmaterial till öststatsambassaderna, kontroller över enarmade banditer på färjorna till Östtyskland osv.

Det organisationssystem som råder i Vpk är anpassat till behoven hos denna byråkrati, inte till klasskampens behov. Det har också en del kamrater i Vpk insett. Inför den kongress som gick av stapeln i helgen har de därför skrivit en rad motioner där de kräver drastiska förändringar.

Partistyrelsens svar på dessa motioner vittnar bra om hur neddekat Vpk är. De vittnar också om hur fåfängt oppositionens arbete är. Därför har vi gått igenom ett par av de bästa motionerna samt undersökt vad partistyrelsen haft att säga om dem. Vi vet inte vad kongressen sa, men några större avvikelser från partistyrelsens linje gjordes säkert inte. Det garanterar nämligen den byråkratiska centralism som härskar i partiet. (Så här i efterhand kan man konstatera att denna bedömning stod sig.)

Många oppositionella motioner kräver att partiets medlemmar ska vara mer aktiva. En motion klagar bl a över att ”partiboken kommer den intresserade tillhanda genom postverkets försorg, utan att föreningens medlemmar så mycket som sett vederbörande” och kräver att medlemmarna aktivt ska delta i partiets verksamhet.

Partistyrelsens svar är ”gudabenådat”:

— Utan en kontinuerlig och ständigt ökad rekrytering av nya medlemmar kan inte vårt parti fylla sin uppgift som socialistiskt parti. Utan en sådan rekrytering kan vi inte heller utveckla vår teori. På denna grundval avvisar partistyrelsen de tankegångar och yrkanden som framförs.

Andra motioner kräver att en interntidning ska dras igång (!). En del föreslår att detta ska lösas genom att byråkratins informationsorgan Vpk-Information förvandlas till en debattidning.

Dessa motioner avvisas av partistyrelsen, som menar att debatten i stället kan utvecklas genom partiets utåtriktade organ. I klartext betyder detta att byråkratin undan ber sig debatt överhuvudtaget, de inlägg som tas in i Ny Dag eller Socialistisk Debatt är alltid kontrollerade av ledningen. Argumentet för detta är en simpel hänvisning till den demokratiska centralismen.... Men vem är intresserad av centralism (Ny Dag) om det inte finns intern demokrati (intern debattidning)?

I en bra motion från Vpk-Lund ställs det blygsamma kravet att riksdagsgruppens överrepresentation i partistyrelsen ska skäras ner.

Partistyrelsen yrkar på avslag med följande motivering:

— Partistyrelsen anser också det vara oriktigt att fatta något beslut om hur stor del av partistyrelsens medlemmar som får vara riksdagsledamöter. Varje kamrat ska ha möjlighet att bli vald till partistyrelsen.

Praktiska hinder för politiska val

Vpk-kamraterna från Enskede-Årsta har också de tagit upp en bra sak i en motion. De föreslår att medlemmar i partistyrelsen inte ska kunna väljas som kongressdelegater. Argumenten för

detta är självklara. Det är de som ska beviljas ansvar av kongressen, och de har ändå rätt att närvara och att yttra sig. Också här kommer partistyrelsen med ett torftigt svar:

— Partistyrelseledamöter måste ha rätt att på samma villkor som övriga kandidera vid val av kongressombud.

Partistyrelsen föreslår att motionen avslås.

Från Vpk-Birka-Vasa finns ett krav på att motioner till kongressen ska skickas ut innan (!) valen till kongressdelegater äger rum. Ett mer självklart krav kan väl knappast föras fram i ett kommunistiskt parti.

Men även här vet partistyrelsen råd:

— Yrkandena i motion H 17 om ändrade tidsmarginaler vad gäller kongressförberedelserna måste tillbakavisas av praktiska organisatoriska hinder.

Behöver vi påpeka att Vpk-kongressen sedan valde en ny partistyrelse *innan* motionerna diskuterats på kongressen...

En annan självklar motion las fram till kongressen av Vpk-Backa, Göteborg, som yrkade på att "alla av partiet eller dess företag anställda personer efter lika lång tjänstetid har lika lön och anställningsförhållanden".

Partistyrelsens svar på denna begäran är rent bedrövligt. Först påpekar den att anställda i partiets företag får sina löner reglerade genom kollektivavtal. Och det är ju bra. Men partifunktionärernas (och riksdagsmännens) löner ska däremot inte ligga på samma nivå! Nej, då ska hänsyn tas "också till partierfarenhet i övrigt samt till kvalifikationer från andra anställningar".

Lägg märke till att partistyrelsen inte andas ett ord om att hänsyn ska tas till kamrater som har försörjningsplikt. Vi vågar också sätta en femma på att "partierfarenhet" i form av kommunala uppdrag värderas betydligt högre än erfarenhet från agitationen ute i arbetslivet...

Till sist ska vi ta upp en mycket fin motion som författats av Vpk-Nacka. Den sammanfattar bra de tankegångar som vi förde fram i början av denna artikel. Inledningsvis sägs exempelvis att "En möjlig och avsedd effekt av det borgerliga samhällets belöningar och bestraffningar är att partiet på olika sätt eventuellt kan manövreras in i systemet och blir reformistiskt".

Sedan konstaterar kamraterna från Nacka att det borgerliga samhället reagerar på tre sätt på Vpk:s verksamhet:

En del medlemmar får *belöningar* som arvoden, exempelvis riksdagsmannen.

Andra erhåller *inte ett dyft* för sitt arbete, exempelvis alla de som säljer *Ny Dag*.

Till sist så straffas en del, exempelvis de som affischerar på privat egendom.

Vpk-Nacka föreslår så att allt partiarbete ska bedömas likvärdigt. Helt enkelt genom att en del av arvoden ska överflyttas till en bötesfond för de partimedlemmar som drabbas av borgarnas lagar.

Partistyrelsens svar på denna motion kan stå som en fin avslutning på denna genomgång. Det svaret säger mycket mer än tusen okvädingsord om Vpk.

Ty förslaget sägs dels vara "praktiskt svårgenomförbart", dels anses det "orättvist eftersom så många kamrater som erhåller arvoden samtidigt förlorar arbetsförtjänst"...

Ja, hu så svårt att ta reda på det fåtal som förlorar arbetsför tjänst på grund av uppdrag i riksdag och kommuner. För att inte tala om vilket besvär det är att ta reda på hur stor arbetsförtjänst dessa medlemmar har (exempelvis riksdagsmännen) när de förlorat sin skärv....

Tom Gustafsson: Om Tjeckoslovakien

— Jag anser inte att Tjeckoslovakien är ockuperat. Men vi anser att de händelser, som skedde 1968 där främmande Warszawapaktstrupper marscherade in i landet inte är ett uttryck för normala förhållanden. Det pågår en normalisering, men vi anser inte att det är ett normalt förhållande att det finns utländska trupper i ett land.

Detta är inte en elak karikatyr av Vpk:s syn på Tjeckoslovakienfrågan. Det förvirrade bubblat är faktiskt den officiella partilinjen, som den uttolkades av Lars Werner i TV 2:s Pejling (22.10 1975).

”Normalisering”, som inte gett ett ” normalt tillstånd” Vem begriper sånt? Och vem kan Vpk vinna över med en i en avgörande fråga?

Men Lars Werner hamnade ännu mera snett denna kväll: — Jag anser att Tjeckoslovakien har en regim som det skulle ha haft oavsett om det skett en inmarsch eller inte... Det är svårt att säga vilken regim de skulle ha haft idag. Men jag tror inte att den regim de har idag enbart är ett uttryck för att det marscherade in utländska trupper 1968.

Vi tror också att det ”är svårt att säga vilken regim Tjeckoslovakien skulle ha haft idag” utan den sovjetiska invasionen.

Mycket talar nämligen för att Dubcek-regimen hade överflyglats av den tjeckoslovakiska massrörelsen under 1968 och 1969 och fått ge plats för en regering som bättre uttryckte arbetarnas behov.

Däremot är vi helt säkra på vilken regim Tjeckoslovakien inte skulle ha haft idag om de tjeckiska och slovakiska massorna fått råda! Det hade inte funnits någon Husak-regim! Det kan vi säga med 100-procentig säkerhet.

Lars Werner fick mycket påskrivet efter sin insats i Pejling, inte minst bland partikamrater. Vi förstår deras nostalgiska längtan efter C.H. Hermanssons trygga TV-nuna. Han var definitivt en effektivare ”marknadsförare” av Vpk:s politik.

Men är det verkligen det som är Vpk:s största problem!

Är det bara Werners eget fel att han hamnar mellan två stolar?

Definitivt inte. Felet ligger framför allt i den officiella partilinjen.

Besluten på kongressen i våras och partiledningens uttolkning av dem gör det till en övermäktig uppgift för vilken partiledare som helst att tala i klartext om förhållandena i Östeuropa och Sovjetunionen.

Det heter att partiet motsätter sig ”allmänna fördömanden” av ”broderpartier”. Vem gör inte det? Vem är för allmänna och svepande omdömen? Vem vill inte vara konkret?

Men det är inte det saken gäller. Utan att dessa riktlinjer utnyttjas av partiledningen för att lägga lock på kritiken av förhållandena i Sovjetunionen, Östtyskland, Tjeckoslovakien m fl länder. Det är det viktiga.

Partiet talar om att upprätthålla en fri och självständig linje. Men partilinjen är snarare fri från konkreta ställningstaganden och självständig från en revolutionärt marxistisk kritik.

Hur många gånger har vi inte hört ledande Vpk:are säga: om ... är sant, är vi emot det!

Men hur många gånger har vi sett dem undersöka vad som verkligen är sant?

När sanningen ändå kryper fram får vi på sin höjd bevittna pliktskyldiga och allmänna avståndstaganden.

Hur många gånger har Vpk-ledningen självmant tagit upp och angripit missförhållanden inom ”broderpartierna”?

Hur många gånger har vi inte å andra sidan fått lyssna till svepande bortförklaringar, undanglidande formuleringar och vita lögnar?

En sådan ”självständighet” och obundenhet är inte mycket värd....

T.G.

Internationalens föregångare om Tjeckoslovakien

— Vänsterpartiet Kommunisterna vill söka upprätthålla goda förbindelser med alla partier i olika länder som kämpar för socialism, naturligtvis även Tjeckoslovakiens kommunistiska parti.

— Dessa förbindelser med andra partier måste grundas på marxismens och den proletära internationalismens principer om oberoende, likaberättigande och ömsesidig respekt. Inblandning i andra partiers angelägenheter kan inte förenas med dessa principer. Varje parti äger att själv avgöra sina frågor.

Så skrev C H Hermansson i ett brev till *Internationalens* föregångare, *Mullvaden*. Det publicerades i nummer 5/1971. Hermanssons utläggning om partiets ståndpunkter gäller fortfarande. Det gör också följande kommentarer till den.

Fem år har gått, polemiken är densamma. Är den lika aktuell om fem år? Vi hoppas inte det...

”Hur kan man nämna 'marxismens principer' i samband med en regim som förvandlat marxismen från en vetenskaplig teori till en samling döda bokstäver, ett hopkok på stelnade fraser och vilseledande citat — ett vapen i förtryckets tjänst!

Hur kan man tala om 'den proletära internationalismens principer' när den tjeckoslovakiska regeringen låter inspärra, åklaga och döma de verkliga internationalisterna — Peter Uhl och hans kamrater!

Skulle Husakbyråkraterna ha något med oberoende att göra, de som stödjer sig på Sovjetunionens militära, politiska och ekonomiska järngrepp över Tjeckoslovakien!

Skulle regimen representera likaberättigande när den själv styr Tjeckoslovakien enligt principen: 'alla är jämlika, men vissa är mer jämlika än andra'?

Skall dessa förtryckare mötas med respekt?

Den officiellaste av Vpk:s partilinjer är hycklande. Den viskar kritik men ropar stöd. Principen om 'icke-inblandning' utdömer på förhand varje kritisk värdering av Tjeckoslovakiens utveckling under Brezjnev. Den förhindrar en diskussion om det konkreta läget, om det verkliga skeendet.”

Gustafsson, Kildén: Vpk:s fackliga politik – Fågel eller fisk?

Det är svårt att skriva en artikel om Vpk:s fackliga linje. De resolutioner som partiet antagit är allmänna, oklara och ofta motsägelsefyllda. Vilken är den bakomliggande analysen? Varför har man valt just de målsättningarna, de parollerna? Hur ska partiets medlemmar och sympatisörer arbeta med dem? Sådana frågor blir alltför ofta utan svar.

För att kunna bedöma Vpk:s fackliga linje måste man tränga förbi de allmänna målsättningarna — orden och fraserna. Det gäller då inte bara att nagelfara den teoretiska grunden utan också att undersöka vad den fackliga linjen innebär i handling, på basplanet.

Då finner man att Vpk inte har en facklig linje utan flera. Lika många som det finns riktningar i partiet. Och man finner att bristen på klara och entydiga centrala analyser och riktlinjer har en viss objektiv funktion.

Den tillåter partiledningen att ständigt anpassa sina ställningstaganden efter vad som för tillfället är mest opportunt. Den tillåter partiets grundorganisationer och enskilda medlemmar att rida på stämningarna på respektive arbetsplats. De kan sen vara konservativa eller radikala.

Även när partiledningen ”tar ställning” får dess ställningstaganden mer karaktären av kommentarer och rekommendationer än direktiv för det praktiska arbetet.

Det tillåter de olika strömningarna i partiet att samexistera i någorlunda ”fredlig tävlan”.

Vpk-ledningen har i flera sammanhang ställt upp bra målsättningar för kampen mot dyrtiden. Men den har inte preciserat sina uttalanden på ett sammanhängande sätt. Den praktiska in-
nebörden får man därför arbeta fram själv ur partiets fortlöpande agitation och propaganda. Vpk:s agerande i avtalsrörelsen ger ett rikt material för det.

— Sedan LO-ledningen lagt fram sitt utgångsbud i november — vilket överlag skulle ha inneburit reallönesänkningar — kom Ny Dag med en mycket förvirrad replik.

”Järnbruksarbetare: LO-budet ett minimikrav!” läste man i huvudrubriken på avtalsuppslaget. Det står visserligen inte att också Vpk tycker så, men kan man tolka rubriken på annat sätt? I synnerhet som den inte kommenterades någonstans?

En ledare i samma nummer nämnde att det i avtalsrörelsens inledningsskede *”funnits en stark opinion på arbetsplatserna för minst 3 kronor generellt”* i påslag, dvs i allmänhet mer än vad LO-budet skulle innebära.

Men ledarskribenten ”glömde” att göra en konkret analys av LO-budet och 3-kronorsförslaget. Skribenten ”glömde” att berätta att även 3 kronors påslag för stora arbetargrupper skulle betyda sänkt reallön!

— Några veckor senare grinade rubriken *”Kämpa mot prutningar!”* emot oss inne i tidningen. På ledarplats följde man upp inlägget: *”Det blir en hård avtalsrörelse där medlemmarna måste kämpa mot prutningar av de ställda kraven”*. I en okommenterad artikel sades det att man *”måste kämpa för kraven som minimikrav”*. Det var ju också ett sätt att presentera det ”kommunistiska alternativet”! (Citaten är från Ny Dag nr 82/74, vår kurs.)

— Men detta tal om minimikrav och kamp mot prutningar försvann snabbt från Ny Dag — i takt med att motståndet mot LO-budet ökade på arbetsplatserna.

I *Ny Dag* konstaterade man så:

”Vad som hänt sedan LO lade fram sitt utgångsbud är att hyrorna gått upp kraftigt, i motsats till vad som påstods skulle bli fallet, och att priserna fortsätter att stiga. Läget talar för en skärpning av LO:s krav.” (NR 16/75)

Som om dessa prisstegringar skulle ha varit omöjliga att förutse några månader tidigare!

— Efter detta konstaterande kunde dock Ny Dag och Vpk-ledningen kasta loss från det ursprungliga budet. Deras propaganda riktades nu — helt riktigt — mot toppstyrningen och hemlighetsmakeriet. Och Ny Dag pejlade stämningarna hos olika arbetargrupper och fackliga organisationer.

— När så det centrala LO-SAF-avtalet kom hade Ny Dag följande rubrik på en kommentar från den fackliga medarbetaren Georg Palmér: *”Lönebudet LO-SAF ger ingen reallönehöjning”* (Ny Dag 30/75).

Också ett sätt att beskriva en ytterligare nedbantning av LO:s ursprungliga lönesänkingsförslag!

Numret därefter innehöll en ledare som spann vidare på samma tema.

— Under det följande halvåret hårdnade Vpk:s position i takt med att kraven skärptes i den lokala kampen:

”Hur skulle lönestatistiken sett ut om inte arbetarna genom lokala aktioner kunnat någorlunda kompensera sig för bristen på löneoffensiv centralt?” (Ny Dag 52/75).

”Det samlade resultatet av den lokala lönekampen visar att LO-ledningen formulerade alldeles för blygsamma krav ide centrala löneförhandlingarna”. (64/75)

(Man behövde inte avvakta den lokala lönekampen för att kunna konstatera det!)

”Löneglidning räddade 1975 — 1976 behövs extra pålägg” (rubrik på Georg Palmérs artikel i Ny Dag 83/75).

(Men inte ens i november-december kom Ny Dag längre än till att antyda att det centrala avtalet — utan ytterligare lokala påslag — skulle ha inneburit reallönesänkning).

Av den här genomgången kan man bara dra en slutsats: Vpk-ledningen justerade sin överskylande hållning till LO-ledningens förslag i takt med att kampen utvecklades på arbetsplatserna. Men det rörde sig inte om en politisk korrigerings, utan om en opportunistisk anpassning:

— Den gjorde ingen självkritisk granskning av de tidigare ställningstagandena. Tvärtom låtsades Ny Dag som om den ”kommunistiska pressen” (läs: Ny Dag) hela tiden varit fullständigt konsekvent.

— De absoluta lönekraven skärptes något (men inte tillräckligt) liksom hållningen i andra frågor där radikala krav vann insteg på arbetsplatserna (t ex kravet på minimilön). Men det följdes inte upp med direktiv för det praktiska arbetet. Och utvidgades inte till att gälla andra frågor där LO-ledningen borde ha konfronterats.

Vpk-ledningen utformade aldrig någon paroll för hur reallönerna skulle garanteras (indexreglering), utan svansade efter LO-ledningens kontrollstations-resonemang. Likaså låg den — av taktiska skäl? — lågt när det gällde kraven på facklig demokrati.

— Vpk-ledningen försökte aldrig gå vidare till att utforma ett nationellt alternativ till LO-ledningens linje eller centralisera motståndet mot den.

Ändringarna var alltså begränsade i Vpk-arnas praktiska arbete lokalt. Dels därför att det alltid är lättare att byta stift på ledarsidan i Ny Dag än ute på arbetsplatserna. Dels därför att stora delar av Vpk:s fackliga kader lutar mer till sina egna huvuden än till signalerna från partiledningen.

Säkert var det många som försökte följa partiledningens pipa, kanske med viss framgång på kort sikt. Det var ju en opportun förändring. (Men opportunism är alltid inopportun i längden!)

Men det fanns också andra — t ex det gamla fackliga gardet som skolades in under Hagbergtiden (fram till mitten av 60-talet). De fullföljer sin passiva, konsekvent LO-vänliga linje.

Det finns också inom Vpk grupper av senare rekryterade, mer militanta aktivister. En hel del Vpk-are utövar en mer kraftfull verksamhet än den Vpk-ledningen påbjuder. Och det gäller i

synnerhet på arbetsplatser, där det finns en långvarig kamptradition, en utbredd vänsteropposition och grupper till vänster om Vpk som förmår ta initiativ till effektiva aktioner.

Om man betraktar partiet som helhet får man alltså en mycket splittrad bild av dess praktik på basplanet. Opportunism på toppnivå motsvaras av en opportunism på basnivå. I den mån enskilda Vpk-are eller Vpk-grupper kan sätta sig över den är det trots Vpk-ledningen och tack vare sin egen förmåga.

Vpk:s fackliga linje — fågel eller fisk? Svaret är fågel och fisk — och mittemellan!

Tom Gustafsson: Vpk tror att man kan slå borgarna med valsedlar

Vänsterpartiet Kommunisterna är ett parti där ledningen kan säga en sak i riksdagen ena dagen — för att nästa dag göra precis tvärtom. Och där olika ledande representanter kan göra skilda uttalanden samma dag.

Det är ett parti där medlemmarna tycks kunna ha nästan vilka åsikter som helst — bara de inte talar för högt om dem inom och utom partiet.

Det är ett parti som framstår som anti-kapitalistiskt. Ändå har det ingen anti-kapitalistisk strategi. Det lever högt på sin kritik av socialdemokratin. Ändå är det en dubbelbottnad kritik.

Vpk är med andra ord ett parti som skiftar färg — alltefter tillfälle och sammanhang och beroende på vem som agerar. Det lever högt på de intryck det skapar, de illusioner det när, de förväntningar det lockar fram. Det är ett parti där en stor del av medlemmarna ständigt försöker sätta sig bekvämt tillrätta med partiledningens hjälp — men gång på gång hamnar mellan två stolar.

Låt oss ge några aktuella exempel....

Exempel 1: Ett tal i Moskva — och ett i Stockholm

— Lars Werner talade i våras inför ”sitt sovjetiska broderpartis” kongress i Moskva. Han önskade det *”fortsatta framgångar i det socialistiska uppbygget på väg till kommunismen”* / ! / och utbringade ett *”leve för vår gemensamma kamp för fred, demokrati och socialism”* / ! /. Ackompanjerad av smattrande applåder för de sovjetiska förhållandena, i Norrskensflamman — och Ny Dag.

— Jörn Svensson talade ungefär samtidigt i Stockholm, inför en helt annan publik och med ett helt annat innehåll — bl a en kritisk underton mot allehanda gammelstalinister:

— Vår solidaritet är inte inskränkt till en solidaritet mellan partiledningar. Den gäller alla människor som kämpar för socialismen. Därför tar vi ställning mot allt som kan försämra socialismens innehåll, som kan skada dess trovärdighet.

Det måste sägas med detsamma att Jörn Svensson aldrig pekade på några konkreta missförhållanden i sitt tal. Därmed bröt han omedelbart mot sina egna ord. Sanningen är alltid konkret, för att tala med Lenin. Och det är knappast särskilt trovärdigt att enbart röra sig med abstraktioner.

Man kan också spekulera över hur djup och konsekvent hans uppfattning om den socialistiska demokratin egentligen är. Den kommer ju från samme man som inte haft många ord av kritik att komma med mot det portugisiska kommunistpartiets manövrer och odemokratiska manipulationer i de portugisiska massorganisationerna.

Men ändå var det ett helt annat ljud i Jörn Svenssons skälla än i Lars Werners. Även om man tar hänsyn till att de båda talen var anpassade till respektive publik!

Det finns påtagliga nyanser dem emellan, för att inte tala om nyanserna mellan Jörn Svensson och gruppen kring Norrskensflamman.

Exempel 2: En kärnkraftslinje i Norrbotten — en annan i Göteborg

— Jörn Svensson höll den 4 maj ett inledningsanförande om kärnkraften vid ett offentligt möte i Göteborg och uttalade sig då bl a i följande ordalag:

— Vpk tog negativ och kritisk ställning till kärnkraften vid riksdagsbeslutet 1975. Den fortsatta utvecklingen har till fullo bekräftat att det var ett riktigt ställningstagande.

— Men tre dagar tidigare hade Eiwor Marklund, en av Werner-falangens stöttepelare i Norrbotten hållit ett Första Maj-tal där hon förespråkade att man skulle låta bryta uran i Arjeplog (!).

Någon talade om det för Jörn Svensson. Efter det och ytterligare kritik mot Vpk:s kärnkraftspolitik fann han sig föranlåten att vädja till publiken om förståelse för hur svårt det är för Vpk att gå ut med en klar och konsekvent linje i frågan.

Detta berodde, enligt JS, på motsättningarna i partiet (!), Vpk:s små resurser (! !) och det ideologiska och teoretiska arv man haft att dras med (! ! !).

Det var en ärlig — men dålig ursäkt — Vpk har ju inte försökt att verkligen lösa motsättningarna och göra upp med sitt arv. Man har valt att skyla över motsättningarna och behålla barlasten, i första hand gruppen kring Norrskensflamman. Med resultat att det nu existerar åtminstone tre olika linjer i denna fråga inom — och utom — Vpk!

Vpk:s främsta krav i kärnenergifrågan för närvarande är kravet på folkomröstning. Men för många Vpk-are, inklusive en stor del av ledningen, blir detta krav ett sätt att skjuta ett obehagligt problem framför sig. Ansvar läggs på andra — Vpk måste ju rätta sig efter vad folket anser i folkomröstningen.

Det är ett dåligt sätt att förvalta de egna resurserna, hur små de än är...

Exempel 3: Vpk och staten

— Lars Werner kritiserade regeringens medbestämmandelag i hårda ordalag när den behandlades i riksdagen den 2 juni:

— Det går inte att ställa lagarna ovanför klassintressena. Det gäller också medbestämmandelagen...

— Utgångspunkten när det gäller verklig ekonomisk demokrati och företagsdemokrati måste vara att man avskaffar kapitalägarnas äganderätt. Varje diskussion om arbetarmakt och arbetarstyrda företag som inte har detta som utgångspunkt, utan som istället bygger på samverkan mellan arbete och kapital, är illusionsmakeri.

Det var bra sagt. Och det kan sägas direkt att Lars Werner och hans kolleger slog an en ovanligt radikal ton när denna fråga behandlades i riksdagen. En KAF-are skulle ha kunnat instämma i 95% av vad de sade i debatten!

Frågan är bara hur djupt denna radikalism egentligen sitter — hur mycket som var frasaradikalism?

Hur mycket var egentligen Lars Werners ideologiska övertygelse värd, när man i Vpk:s eget förslag i denna fråga kan läsa att tvister på arbetsmarknaden ska hänskjutas till civil domstol?

Gäller inte rättens klasskaraktär också de civila domstolarna? Måste man inte vara konsekvent och kräva facketts rätt att tolka och följa upp avtalen — tills nya förhandlingar eventuellt kommer igång?

— Vpk och Ny Dag har med rätta domderat över de fyra riksdagspartierna som mer diskuterat hur man ska kunna inskränka de demokratiska fri- och rättigheterna än hur man kan befästa dem. Men hur motiverad är denna upprördhet hos ett parti som självt går ut med ett förslag där det heter:

— Yttrandefriheten och informationsfriheten ska /bl a/ få begränsas då det gäller att skydda rikets säkerhet.

I vilka lägen står alla klassers ”gemensamma intressen” över arbetarrörelsens särskilda intressen? Varför skulle ”rikets säkerhet” få motivera inskränkta rättigheter för arbetarmassorna?

Vpk blir svaret skyldigt.

— Vpk:s representanter kritiserade IB-utredarna och deras förslag till reformering av säkerhetspolisens verksamhet i fräna ordalag.

Men vad är kritiken egentligen värd när Vpk självt föreslår ”ett civilt SÄPO under parlamentarisk kontroll”? Med vilka uppgifter, frågar man sig.

Exempel 4: Vpk — arbetarklassens förtrupp?

— Den 2 juni, i riksdagens debatt om medbestämmandelagen, gav alltså Vpk:s talesmän socialdemokraterna många välförtjänta hugg för deras inställning till arbetarkampen och ”medinflytandet”. Vpk-representanterna talade till och med hotfullt om fortsatt kamp och fortsatta vilda strejker.

Men när denna kamp och detta motstånd manifesterades några dagar tidigare — genom viktiga fackliga demonstrationer mot de nya strejkbestämmelserna — höll sig Vpk-ledningen borta.

I stället för att uppmana till deltagande i demonstrationerna, talade sig Vpk:s ledare varma för att folk skulle gå och lyssna på Vpk:s egna partimöten. Så mycket gav de för den ”breda och effektiva kampen för demokratiska friheten”!

— När demonstrationen mot Henry Kissinger och allt han representerar skulle gå av stapeln föreslog en del av aktivisterna att den skulle gå förbi Kanslihuset. Det hade också varit fullt logiskt eftersom det var regeringen som bjöd in USA-imperialismens representant.

Men Vpk gick emot förslaget — uppenbarligen för att inte irritera regeringen onödigt mycket.

Den bild vi får fram av Vpk genom dessa aktuella exempel är alltså en bild av oerhörda motsägelser — i tanke och i handling, mellan tanke och handling — och fruktansvärda kontraster mellan vad som borde göras och vad partiet tar sig för.

Vad är då orsaken till allt detta? Att olika partiledare står för olika uppfattningar i olika konkreta frågor?

Det är förstås delvis sant. Men det förklarar inte så mycket. Varför är dessa partiledare själva så inkonsekventa? Vad representerar de? Varför sitter de där de sitter — och varför sitter de kvar?

Förklaringen till detta får man bara om man kan uppfatta partiledningens roll i partiet som helhet och i dess sociala sammanhang. Och om man kan fånga Vpk i dess historiska utveckling.

Tidigare artiklar i det här *FI*-numret har gett en del element till denna helhetsbild. Vi ska försöka sammanfoga och utveckla dem något här.

Partiledningen sätter gränserna....

Det finns mycket påtagliga gränser för Vpk:s radikalism och dess stöd åt arbetarklassens kamp. Även om Ny Dag vimlar av hänvisningar till folk som aktiverar sig för sina intressen, så tar tidningen först och främst ställning för Vpk:s intressen — och de är i många fall särintressen i förhållande till massrörelsernas behov.

— *Gärna oberoende kamp, men inte alltför oberoende, från Vpk.*

— *Gärna kritik mot socialdemokratin — men "lagom" kritik, som inte isolerar Vpk alltför mycket.*

— *Försiktig avgränsning mot en del av övergreppen i öststaterna — när pressen att göra något blir tillräckligt stark, men alltid i "ansvariga" former.*

Detta tycks vara ledtrådarna för partiledningen. Men denna linje från partiapparatsens sida är inte oomtvistad inom partiet.

Det finns tvärtom mycket påtagliga spänningar där... ..mellan partiledningens politik och många medlemmars förväntningar och ställningstaganden i konkreta frågor;

...mellan partibyråkratins parlamentariska inriktning och en del medlemmars större lyhördhet för stämningar på basplanet, deras större erfarenhet av kamp och av verklig demokrati på gräsrotsnivå;

...mellan partiapparatsens historiska band till Moskva och dess stalinistiskt genomsytrade grundskolning och kraven inom partiet på en aktivare kritik av förhållandena i Sovjetunionen och Östeuropa;

...mellan partiledningens undfallande påtryckningspolitik gentemot socialdemokratin, med dess samtidiga sekterism åt vänster, och somliga medlemsgruppers större känslighet för helt andra styrkeförhållanden och en annan enhetspolitik lokalt.

Allt detta skapar ett visst utrymme för radikala stämningar, fr a på lokal nivå. Det gynnar en viss differentiering inom partiapparaten, en del anpassningar till dessa stämningar och ett visst, om än långsamt, utbyte av partifunktionärer.

Men samtidigt ska man ha klart för sig att oppositionella strömningar inom Vpk inte har några verkliga möjligheter att sammansluta sig, organisera och utveckla sin kritik och förankra den inom partiet. De splittras upp — geografiskt och politiskt. De kan inte bilda någon effektiv motvikt mot partiapparaten. Det är dennas tyngd som slår igenom. Det är den som sätter gränserna. Partiledningen utformar politiken, som sedan godkänns av kongresserna — i efterhand. Den avgör vilka kritiska synpunkter som partiet kan anamma, vilka som måste avvisas — och vilka som är oförenliga med partimedlemskap...

Vpk:s och olika Vpk-gruppers motsägelsefyllda agerande i konkreta frågor, det begränsade utrymme som trots allt finns för radikalare ståndpunkter och en radikalare politik än den som partiledningen anvisar — dessa förhållanden ställer särskilda krav på hur kämpande grupper utanför Vpk ska förhålla sig till partiet och dess medlemmar.

Det gör det nödvändigt med en hårt teoretisk och politisk kritik. Men en kritik som samtidigt är känslig för att partiledningens ställningstaganden mycket väl kan stå i strid med många medlemmars uppfattningar och som förmår fånga eventuella faktiska förändringar i hela partiets politik.

Ett exempel: Vpk:s ökade oberoende från Kreml-byråkratin innebär inte en *uppgörelse* med stalinismen och det politiska förtrycket i Östeuropa. Det är inte liktydigt med ett steg åt vänster — i partiledningens tappning. Men olika partimedlemmar vill gå längre än partitoppen och drar också vissa konsekvenser av sin kritik som står i strid med partiets strategiska linje. För dem kan det mycket väl finnas ett sant anti-byråkratiskt element i kritiken. Detta skapar större grogrund för en effektiv, pedagogisk anti-stalinistisk propaganda — en dialog mellan vissa Vpk-are och revolutionära marxister utanför Vpk, om partiets historia och aktuella funktion.

Vpk:s karaktär fordrar en konsekvent enhetstaktik som utmanar partiledningens sekterism åt vänster och dess opportunism åt höger. Men den måste samtidigt vara så flexibel att den utnyttjar alla öppningar för gemensamma aktioner, mellan Vpk-are och militanter utanför Vpk.

Vpk — ett byråkratiserat arbetarparti

Om det krävs en effektiv taktik och pedagogik gentemot Vpk och dess medlemmar, så måste den i sin tur utgå från en klar uppfattning om partiets grundläggande karaktär. Vi har redan antytt den och vill sammanfatta den på följande sätt:

— *Som parti är Vpk ett byråkratiserat arbetarparti, inte ett leninistiskt kampparti med ett demokratiskt centralistiskt funktionssätt.*

— *Det är ett parti med en i grunden reformistisk strategi och en vänsterreformistisk praktik, inte ett revolutionärt parti.*

— *Det har inte gjort upp med sitt stalinistiska ursprung och sin historiska utveckling i Moskva-byråkratin hägn.*

Även om det inte står för samma självförnekande lojalitet med Moskva-byråkratin som tidigare utan för ett ”kritiskt stöd”, är *dess ideologi fortfarande förvriden av en stalinistisk präglad dogmatism. Dess strategi och taktik är märkta av drag, som traditionellt återfunnits inom den stalinistiska rörelsen.*

I några av den högsta partiledningens intervjuuttalanden under senare tid får vi aktuella belägg för dessa teser.

— När Lars Werner i februari skulle ge Olof Palme svar på tal efter ett brett upplagt angrepp mot ”kommunisterna” som diktaturvänner, konstaterade han helt sonika att Vpk så länge som man utformat nationella program (!), dvs sedan 1943 (efter Kominterns upplösning), avsvurit sig tesen om ”proletariatets diktatur”:

— *Det är bara med de arbetandes samtycke och med deras stöd som en socialistisk statsmakt kan komma till och kan fungera i det här landet, och lönearbetarna utgör en förkrossande majoritet i Sverige. Och majoritetsvälde är som bekant motsatsen till diktatur.*

Men Lars Werner slinker undan huvudfrågan: är det nödvändigt för arbetarklassen att, efter ett maktövertagande, befästa en statsapparat med ett annat klassinnehåll än den borgerliga? Ja, säger vi — och det både för att hindra en borgerlig kontrarevolution och garantera arbetarklassens kvalitativt ökade demokratiska rättigheter.

I sin strategi underbetonar Vpk det borgerliga våldet och dess institutionella grundvalar. Man idealiserar möjligheterna till en fredlig övergång, och uppfattar samtidigt proletariatets diktatur som något rent repressivt, som en period av naket förtryck.

Proletariatets diktatur får inte vara en diktatur över proletariatet. Det får inte betyda ett partis diktatur. Det måste definieras som en klass' — proletariatets — herravälde över en annan

klass. Hur denna klass sedan skall utnyttja sina konstitutionella maktmedel — det är en annan sak.

Men vi kan utgå ifrån att socialistiska revolutioner i de imperialistiska länderna kommer att inleda ett klassherravälde som är överlägset alla tidigare styresskick, som innebär en mycket mer utvecklad massdemokrati än någonsin tidigare, men som också är i mindre behov av att utöva våld mot den underlydande klassen än något hittills känt samhällssystem.

Det är tveksamt om Lars Werner lyckades tillfredsställa Palme med sina undanglidningar. Däremot lyckades han effektivt glida undan en marxistisk uppfattning om staten — med alla de politiska konsekvenser det nu har...

— Lars Werners undanglidande manövrer i fråga om ”proletariatets diktatur” var ingen tillfällighet. Vpk har gett upp den ”proletära diktaturen” som ett konkret perspektiv, även i dess stalinistiska tolkning. Men utan att ersätta det med en marxistisk syn på maktövertagandet och vägen till socialismen. Samtidigt kan Vpk inte helt och fullt ansluta sig till det nuvarande styresskicket, som det utövas idag. Det kan ju de flesta inse, att det inte är speciellt väl avpassat för ett socialistiskt samhälle. Alltså tar Vpk utgångspunkt i det nuvarande och antyder vissa förändringar ter hand, dock utan att försöka sig på någon närmare beskrivs av vad dessa förändringar skulle bestå i. Följden blir att en las kritik av det nuvarande styresskicket för att det inte är ”tillräckligt folkligt”, kombineras med fruktansvärda abstraktioner on framtiden.

Men ibland faller också de försiktigaste av avgränsningar. Kvar blir en mycket ”samhällsansvarig” syn på vägen framåt. Som n. Lars Werner skulle förklara Vpk:s framtidsvisioner för Aftonbladets läsare (den 20 maj). På den tacksamma frågan hur Sverige skulle se ut om ”Vpk hade makten”, hade han följande att komma med:

— Det skulle innebära att vi hade ett större // samhällsinflytande över industrin. Det skulle innebära inte bara statlig verksamhet utan också kommunal och kooperativ. De som arbetar i företagen skulle få reella maktbefogenheter // , medan kapitalägarnas makt skulle begränsas // /.

— Men för att bygga socialismen på det sättet // / krävs en betydande majoritet. Bara 51 procent räcker inte.

— Redan med 51 procent kan man dock göra ingrepp // / i den kapitalistiska ekonomin. Får vi 51 procent tillsammans med socialdemokraterna i höst behöver regeringen inte avstå från åtgärder.

Aftonbladet: Är Vpk verkligen ett revolutionärt parti?

— Ja eftersom vi med revolution menar avgörande förändringar av maktförhållandena i samhället. Beträffande formerna är vi för en fredlig övergång till socialismen. Vi hoppas // / att kraftförhållandena här, till skillnad från t ex Chile, ska vara sådana att reaktionen förmås acceptera folkflertalets vilja.

Aftonbladet: Men vad ska hända med kapitalägarna?

— De får själva bestämma vad de vill göra da. Vi kommer inte att förbjuda någon människa att arbeta.

— Tvärtom vill vi naturligtvis tillgodogöra oss deras erfarenheter och kunskaper.

— När man är framme i en situation där två tredjedelar av befolkningen kräver len grundläggande förändring av maktförhållandena/ är kapitalägarna nog så pass stora realister att de inser att tiden är mogen att acceptera förändringar...

— I Sverige kommer det socialistiska bygget att utgå ifrån en högt industrialiserad nivå och från djupt rotade demokratiska och parlamentariska traditioner. De som inte accepterar det ställer sig vid sidan av utvecklingen // /.

Så långt Lars Werners syn på staten och revolutionen. Men det är inte bara på det området som Vpk-ledningen frånsvurit sig marxismens och leninismens elementa...

— När Lars Werner i sin TV 2-duell med Olof Palme skulle bemöta socialdemokratins kritik av den ”leninistiska elitismen”, med dess odemokratiska ”hypercentralism”, kunde han inte göra det genom att visa att den demokratiska centralismen är det mest demokratiska och det enda effektiva sättet att organisera sig om man verkligen vill kämpa för socialismen. Han kunde inte göra det och därmed gå till motoffensiv — av den enkla anledningen att han har en stalinistiskt formad partiuppfattning.

Vpk:s partiledning står för en byråkratisk centralism. Det är fullt logiskt att Lars Werner då försöker gå till ”motattack” genom att påstå att *LO och SAP är demokratiskt (!) centralistiskt uppbyggda, de också.*

— Låt oss avslutningsvis ge ett exempel på Vpk:s syn på sin egen historia.

Lars Werner utfrågades den 8 augusti i år i en partiledarintervju i Expressen om bl a partiets inställning till Sovjet:

— Är det en kluven känsla du har, frågade intervjuaren. Det är i alla fall faderspartiet — det var dom som gjorde revolutionen.

Hon fick följande svar:

— Ja, det var den första socialistiska revolutionen. Och det var den första socialistiska staten. Och — hade inte Sovjetunionen funnits hade Nazi-Tyskland segrat.

— Men sen — alla länder som ville bygga upp socialism, dom kopierade ju Sovjet i hög grad. Och det visade sig att det gick inte.

— Jag är inte kritisk mot att man helt slöt upp kring Sovjetunionen efter 1917, men jag är kritisk mot den oreserverade uppslutningen kring Sovjet senare, den var felaktig mot bakgrund av vad vi då faktiskt redan fått reda på.

Längre än så här är Lars Werner inte beredd att gå i sin kritik av den internationella stalinismens historia. Det lär inte tillfredsställa dem inom och utan Vpk som kräver en rättfram och grundlig självkritik med konkreta slutsatser.

Med parlamentet som riktmärke...

Att Vpk:s strategi inte lämnar något verkligt utrymme för en central och lokal arbetarmakt byggd på demokratiska arbetarråd — det borde ha framgått av de föregående citaten.

Frågan är då vad det får för konsekvenser idag...

Vpk — och ledande Vpk-are — talar visserligen ofta om hur viktigt det är att folk aktiverar sig. ”Det är du som ska ta ledningen och makten” säger Jörn Svensson i titeln på en av sina böcker. Och det är nog så riktigt och nog så bra. Men hur långt räcker det när Vpk som parti inte har någon annan brygga mellan denna ”folkliga aktivering” och socialismen än ett fortlöpande utbyte av borgerliga riksdagsmän mot ”folkliga” företrädare?

Låt oss än en gång hänvisa till Lars Werner, en av Vpk:s auktoriteter i denna fråga — denna gång har han låtit sig intervjuas av Ny Dag (i februari i år):

— Palme säger i stark kritiska ordalag att Vpk i stället för riksdag vill ha en central folkrepresentation i ett socialistiskt Sverige. Vi vill naturligtvis ha en central folkrepresentation både nu och i ett socialistiskt Sverige. Den vi har nu är riksdagen. Räkna inte Palme riksdagen som en central folkrepresentation?

— En annan fråga är vilken makt den har. Vi menar att riksdagen har för liten makt — makten i dagens Sverige ligger tyvärr framför allt i storbolagens direktionsrum. Vpk arbetar för att riksdagens makt ska stärkas på bekostnad av den privata maktkoncentrationen.

— Vilken linje Palme än är inne på, har han i alla fall ansträngt sig till det yttersta för att missförstå vår hållning i den här frågan.

”Med riksdagen som riktmärke” — så skulle man kunna sammanfatta Vpk:s linje i denna fråga. Och det är också så den uppfattas på många håll — inom och utom partiet. Bl a i Göteborgs Vpk-kommun:

— Vi saknar resurser! Hur ofta har inte borgarstyret i Göteborg tagit de orden i sin mun. Men stämmer det? Nej, vi har resurser. Det gäller bara att fördela dem rättvist. Och det gör vi inte nu. Här är några exempel på hur resurserna fördelas idag: Till ett samhälle helt anpassat till privatbilismen. Till 4 000 tomma lägenheter...

— Men samtidigt finns det oerhörda brister på en rad områden: 7 000 – 9 000 barn körar för plats på daghem...

— Den här snedfördelningen av samhällets resurser går att ändra per. Den borgerliga politik som ligger bakom de här förhållandena kan stoppas. Enklast genom ett starkare Vpk i kommunfullmäktige! (Hämtat ur ”Göteborgs-profilen”.)

Liknande proklamationer sprids nu på många andra håll över landet. (Som synes sprider Vpk inte bara illusioner om de parlamentariska församlingarna utan också om Vpk...)

Kamraterna i Vpk borde ställa sig en rad frågor om parlamentets funktion:

Hur lätt är det egentligen att ersätta de nuvarande riksdagsrepresentanterna med arbetarföreträdare? Hur stora förutsättningar finns det i praktiken för arbetare att bli riksdagsmän? Kan de utträta något i denna församling, som innebär verkliga >förskjutningar av maktförhållandena”? Svarar verkligen de parlamentariska församlingarna mot massornas direkta behov? Osv...

Men sådana frågor besvaras inte av Vpk-ledningen. De ställs inte ens... För den blir den ”folkliga aktiveringen” ett komplement till det parlamentariska arbetet. De utomparlamentariska påtryckningarna blir hjälpmedel för de inom-parlamentariska handtryckningarna. Med massornas hjälp ska Vpk:s riksdagsrepresentanter häva sig fram i maktens labyrinter...

Linjen är enkel och lättfattlig:

— Vpk ser inga andra vägar framåt än de som går via beslut av en stor majoritet i parlamentet.

— För att uppnå dessa stora majoriteter måste man lita till ett block med en — alltmer radikaliserad — socialdemokratisk riksdagsgrupp.

— Denna allianspolitik kräver måtta och sans i umgänget med den socialdemokratiska ledningen — av den typ som Lars Werner visade i de senaste Haga-överläggningarna (där han mycket riktigt fick en klapp på huvudet av självaste Palme till belöning).

— En bred, lagom radikal, utom-parlamentarisk aktivitet blir en bra plattform för Vpk då det gäller att förbättra styrkeförhållandena till SAP.

Växande problem framöver

Denna reformistiska strategi är kanske den som bäst passar Vpk-apparaten i dagens läge. Men mycket talar för att det på sikt blir svårare att förankra den inom partiet som helhet och bland politiserade grupper utanför Vpk.

Dels på grund av att Vpk, sedan ett par år, rekryterar radikala ungdomar som redan från början är skeptiska mot olika element i partiets huvudlinje. Dels därför att denna linje mer och mer strider mot vad som är möjligt och nödvändigt.

— Den bygger på felaktiga idéer om den borgerliga statsapparaten och den gradvisa och fredliga ”revolutionen”, illusioner som har att möta en internationell klasskamp som börjat ta sig helt andra banor...

— Den bygger på falska föreställningar om att den socialdemokratiska apparaten gradvis kommer att utvecklas i socialistisk riktning i takt med ett ökat tryck underifrån.

— Den bygger på illusioner om vad Vpk kan uträtta i parlamentet, som svär falskt mot den allt tydligare verkligheten. Vpk spelar idag en mycket marginell roll i riksdagen. Det beror i dess egna begränsningar, på parlamentets andraplansroll som ”maktcentrum” — och inte minst — på socialdemokratins politiska linje. För SAP och regeringen är samarbetet med den liberala borgerligheten viktigare än en intimare samverkan med relativt litet och ineffektivt kommunistiskt parti.

Detta talar för att Vpk-ledningen kommer att få större problem att genomdriva sin traditionella linje framöver, i dess nuvarande form.

Inte så att de breda medlemsmassorna eller väljargrupperna kommer att bryta med partiets inom-kapitalistiska linje och överge sina parlamentariska illusioner på kort sikt. Men viss, viktiga grupper bland partimedlemmarna och grupper av arbetarmilitanter utanför partiet som attraheras av Vpk kommer säkert att göra det i högre grad i morgon än idag. Samtidigt som det finns en risk att andra drar felaktiga slutsatser och åt höger eller passiviseras helt och hållet.

Redan idag ser vi hur Vpk:s ganska utsatta läge tvingar ledningen — och olika representanter för ledningen — att försöka finna en effektiv balans mellan olika områden och nivåer i partiets arbete. Vi ser det i olika uttalanden och i Vpk:s politiska praktik: dess manövrer i solidaritetsarbetet med kampen i Indokina och Chile, den ömsom ganska tuffa, ömsom mycket mesiga hållningen till regeringen, Vpk:s fackliga linje(r), agerandet i några av vårens riksdagsdebatter osv...

Vpk har under de senaste åren kunnat dra stora taktiska fördelar av maoismens kris, sin parlamentariska ”tyngd”, sitt nationella framträdande och sin proletära väljarbas. Ändå är styrkeförhållandena till den revolutionära marxistiska rörelsen i Sverige relativt förmånliga för oss — om man ser det i ett internationellt och historiskt perspektiv.

Naturligtvis kommer det inte att ske några snabba omkastningar.

Vpk kommer säkert länge än att kunna rida på sitt traditionella försprång, sin ”realism” och sin sociala bas. Men dessa, delar är relativa och obeständiga.

Vad som idag tycks vara en nödvändig ”realism” kan upplevas som förräderi i morgon. Vpk:s rötter i den internationella stalinismen kommer att bli ett allt starkare argument mot partiet när allt fler får klart för sig vad denna parasitära utväxt på arbetarrörelsen innebär. Och när allt fler upptäcker att Vpk, trots ivriga förnekanden, har många lik i garderoben...

De kommande årens skärpta klasskamp kommer att ställa Vpk inför många problem och spänningar, därför att det sa, när en konsekvent politik i arbetarklassens intressen.

Det innebär inte utan vidare att den revolutionära marxismen stärkas kvalitativt på Vpk:s bekostnad. Vi kan inte säga något säkert om det. Historien är inte ödesbestämd. Men sak är uppenbar: Vi kommer att ha stora möjligheter att verka Vpk:s framtida utveckling... Och det är vi själva som avgör vår egen. Politik är att välja...

Ur *Fjärde Internationalen* 2 1877

Bo Bergman: Ledare, ledda och förledda

Introduktion (2012)

Organisationsformerna för ett revolutionärt parti diskuteras ständigt. Hur ska partidemokratien fungera, vilka beslutsformer bör tillämpas, vilka krav kan man ställa på partidisciplin, vilka rättigheter och skyldigheter bör partimedlemmarna ha osv.?

Den traditionella modell som använts inom den revolutionära rörelsen kallas ”demokratisk centralism”. Vad innebär egentligen det? Många, särskilt inom bland borgare och socialdemokrater, men även inom delar av den revolutionära vänstern förkastar ”demokratiska centralismen” och pekar på hur den utvecklades i Stalins Sovjet och de ”kommuniststater” som uppkom efter 2:a världskriget (till stor del under sovjetiskt förmyndarskap). Vissa går t o m så långt att de menar att bolsjevikpartiets ”demokratiska centralism” var en huvudorsak till stalinismens seger.

Undertecknad menar att de som resonerar på det sättet kastar ut barnet med barnvattnet. Den ”demokratiska centralismen” är en mycket bra organisationsmodell om den tillämpas på rätt sätt. Idén med den ”demokratiska centralismen” är att kombinera ett stort mått av inre partidemokrati med ett effektivt agerande för att genomföra partiets beslut (centralism). Det finns dock *ingen* organisationsmodell som är immun mot urartning och det gäller även i detta fall. Man måste inse att demokratin och centralismen åtminstone delvis står i motsättning till varandra: Om demokratin drivs för långt – om man måste diskutera och rösta om allt eller där partimedlemmarna inte behöver bry sig om beslut som man inte gillar – blir partiet handlingsförlamat, medan en centralism som innebär att ledningen enväldigt fattar beslut och sedan använder partidisciplinära åtgärder för att genomdriva sina uppfattningar medför att partiet blir odemokratiskt (”byråkratisk centralism”).

För att den demokratiska centralismen ska fungera på rätt sätt måste det råda ett ”dialektiskt” förhållande mellan demokrati och centralism. Det finns en motsättning mellan dessa två sidor, relationerna mellan dessa är föränderliga (och måste så vara). Frågan gäller att hålla liv i denna motsättning, se till att inte den ena eller andra sidan tar över, utan att de två sidorna befruktar varandra.

I praktiken är det oundvikligt att relationerna mellan de två sidorna varierar (bl a beroende på den föränderliga verklighet som man arbetar i och som ställer olika krav), men det gäller att ständigt vara vaksam och motverka att den ena eller den andra sidan tar över. Detta är det verkliga problemet, som inte alltid är lätt att lösa, men som ändå är det enda sättet kunna skapa en effektiv och demokratisk revolutionär organisation. Det finns ingen annan organisationsmodell som är bättre.

Följande artikel diskuterar den demokratiska centralismen, dess innebörd, den kritik som riktats mot densamma, de avarter som gett den ett dåligt rykte (bl a stalinismen), hur man i praktiken kan hålla partidemokratien vid liv och motverka byråkratisk centralism m m.

Göteborg 3/2 2012

Martin F

Partidisciplin och partidemokrati är två aspekter av det begrepp som alltid återkommer i en diskussion om det revolutionära partiet: demokratisk centralism. I följande artikel bryter författaren med vanan hos många kommunister att på ett svepande, smått' metafysiskt och nonchalant sätt diskutera innebörden i detta begrepp. Bo Bergman diskuterar i stället hur vi konkret kan och bör förhålla oss till partidemokratin. Han tar också upp den kritik som olika politiska strömningar riktat mot den demokratiska centralismen. Slutligen behandlar han i ett tredje avsnitt partidemokratins förhållande till partiets politiska utveckling och sociala sammansättning och i förhållande till den nödvändiga centrala partiapparaten.

Splittringen av VPK är sedan en tid ett faktum. Än mer åldrade och otidsenliga har de gamla stalinisterna kring *Norrskensflamman* äntligen bildat ett eget parti. Kvar står ett VPK som hela tiden sökt lösa konflikten med organisatoriska medel och som ivrigt talar om demokrati och självständighet i tid och otid, men som inte tar de praktiska konsekvenserna av sitt prat: Bl a en definitiv brytning med de byråkratiserade syskonpartierna i Öst.

Splittringen har väckt allmän förtjusning i den borgerliga pressen. Nu när "partiträdet" fått ytterligare en gren, publiceras det åter med glädje i pressen. Splittring framstår därmed som kommunisters kännemärke, renlärighetsivern som dess orsak (och är det också i många fall). Några kommentatorer ser också ett annat viktigt skäl till splittringen: Oförmågan och oviljan hos respektive parti att organisera det interna livet på ett demokratiskt sätt. Ty om demokratin hade fungerat i dessa organisationer skulle de antagligen ha varit betydligt färre till antalet. Det finns helt enkelt inte tillräckligt många i grunden olika politiska vänster-politiska strategier för att i den nuvarande situationen motivera det existerande antalet "vänster"-organisationer. Varje ny partibildning medför bara att vänstern, som samlat begrepp för det som människor i allmänhet placerar till vänster om socialdemokratin, blir ännu mer förlöjligad och diskrediterad.

VPK:s splittring är ett av våra skäl för att ta upp partidemokratin, men inte det främsta. Den belyser dessutom bara ordentligt en aspekt av den interna demokratin: De reglerade eller oreglerade formerna för politisk debatt. Utifrån en diskussion om denna centrala aspekt vill vi gå vidare och mot bakgrund av det ganska "påträngande" sätt som demokratifrågan reses inom de revolutionära organisationerna i dagens Sverige försöka ta upp de viktigaste problemen. Våra kunskaper och erfarenheter hämtar vi i första hand från KAF – Kommunistiska Arbetarförbundet.

Vår syn på det parti som vi vill bygga har sin grund i en analys av den imperialistiska epok vi lever i och den aktualitet som den i historisk bemärkelse ger den socialistiska revolutionen. Vår partisyn är också avhängig den ideologiska, politiska, ekonomiska och sociala skiktning av lönearbetarna som det kapitalistiska samhället skapar. Det finns dock ingen anledning att i denna artikel gå in närmare på dessa problem, eftersom det oundvikligen leder till en omfattande diskussion om klassmedvetandets utveckling, och den diskussionen har vi fört många gånger förut. En bra genomgång finns i Ernest Mandels [Om leninismen](#) (Röda häften nr 10). Jag nöjer mig därför med att inledningsvis konstatera följande:

Vi bygger ett revolutionärt parti för att bidra till klasskampens utveckling, för att bredda och politisera den dagliga kampen såväl som den kamp då de kämpande massorna hotar den politiska makten i samhället. En revolution kan endast lyckas om den innebär ett samlat angrepp på det borgerliga samhället genom att arbetarklassen och andra kämpande grupper förmår ena sig i kamp och på ett samlat sätt utmana och ersätta de borgerliga maktinstitutionerna med sina egna maktorgan. Den revolutionära organisationens uppgift är att bidra till och hjälpa fram denna process av självorganisering kring en politik som reser frågan om makten i hela samhället, ty utan en medveten strävan att centralisera arbetarklassens kamp till frågan om

den politiska makten riskerar de olika massinitiativen och aktionerna bara att vinna tillfälliga segrar.

Genom en skolning i revolutionär teori, genom att kollektivt tillägna sig egna och andras erfarenheter av kamp, genom en social förankring inom viktiga samhällssektorer och politiskt avancerade grupper, genom ett program och en fungerande partidisciplin är det möjligt att skapa ett parti – ett avantgarde och förtruppssparti – som verkligen förmår se vilka problem den revolutionära kampen reser och hur de skall lösas. Huruvida partiet kommer att lyckas med sin uppgift och få ett gensvar för sina initiativ hos de kämpande massorna kan endast den framtida praktiken avgöra.

Ett revolutionärt parti som kan spela en roll i den revolutionära processen, och vars initiativ kanske t o m kan spela en avgörande roll för revolutionens utgång, växer inte fram med ett slag ”när det drar ihop sig”. Även om vi vet att en revolutionär organisation snabbt utvidgar sitt inflytande i en situation av omfattande sociala masstrider – organisationen måste ju skapas främst för att verka i sådana situationer – så måste vi börja bygga detta parti idag, i dagens kamp. Detta parti måste börja byggas av personer som är medvetna om den centrala roll som ett parti kan spela i en revolution och som är villiga att delta i en regelbunden revolutionär skolning och ett regelbundet politiskt arbete.

Det är utifrån dessa sammanfattade ståndpunkter som jag vill diskutera vad partibygget innebär idag, vilken syn vi måste ha på partidemokratien och hur vi kan möta de svårigheter som uppstår i en organisation som verkar med ovanstående perspektiv.

1. Den demokratiska centralismen – en obändig princip?

Den nödvändiga centralismen

Vi bygger inte en organisation som ett forum för politisk debatt. Sådana politiska föreningar – t ex utrikespolitiska föreningen – kan vara bra, men utgör odugliga instrument för handling och kamp. En revolutionär organisation har en annan funktion. Den strävar efter att utgöra ett instrument för den politiska kampen. Den måste därför ha förmågan att i givna ögonblick få sina medlemmar att handla enhetligt och samordnat, att få dem att samlat agitera och propagera för bestämda politiska uppfattningar och riktlinjer. Det må sedan handla om att på alla orter påskynda uppbygget av solidaritetskommittéer till stöd för en strejk eller att kring socialistiska krav föreslå en politisk och organisatorisk samordning av olika arbetarkommittéer, fackföreningar och rådsorgan.

För en organisation som ställer sig uppgiften att kunna fungera på detta sätt är det omöjligt och idealistiskt att förlita sig på medlemmarnas totala frivillighet i varje given situation, dvs att tro att varje medlem alltid har samma syn på vilka åtgärder som behövs. Istället krävs organisatoriska normer som gör det möjligt för hela organisationen att handla på ett enhetligt sätt, trots att olika medlemmar kan tycka att det inte är det bästa. Organisationen måste alltså fungera centralistiskt: Dvs en central, vald ledning måste få medlemmarnas förtroende att inom ramen för en av hela organisationen beslutad politisk inriktning, ge organisationen de uppgifter den anser nödvändiga och förvänta sig att medlemmarna genomför dem.

KAF är som många andra organisationer uppbyggt på ett sätt som ger dessa möjligheter. Dess organisatoriska struktur uppvisar den gängse pyramidformen. Medlemmarna väljer sina egna ledningar på varje nivå, för en cell, en lokalavdelning, för hela förbundet. Överordnade organ är suveräna i förhållande till lägre organ vad gäller vilken politik som organisationen skall driva, men kan t ex naturligtvis inte avsätta demokratiskt valda ledningar på lägre nivåer. Kongressen, som representerar förbundets alla medlemmar, är högsta beslutande organ. Här läggs de politiska uppgifterna för den kommande perioden fast. En nationell ledning –

Centralkommitté – väljs för att leda organisationens arbete mellan kongresserna. Den senare utser också dagligt, verkställande och ledande organ. (KAF:s stadgar återfinns i *Fjärde Internationalen* nr 2-3/1975.)

För att centralismen skall fungera och inte bara reduceras till en rad centrala uttalanden och föreslagna men ej utförda åtgärder, har varje medlem skyldighet att delta i organisationens arbete. En medlem har vad som med en gammal term brukar kallas ”arbetsplikt”.

Den är grundläggande för en revolutionär organisation, eftersom den dels tvingar varje medlem att ta ansvar för och lägga sig i organisationens politik, dels gör det möjligt att kontinuerligt uppskatta hur stora politiska resurser organisationen har att arbeta med. Det är också arbetsplikten och den speciella politiska medvetenhet som krävs för att delta i uppbygget av en sådan här organisation som med nödvändighet begränsar rekryteringen till organisationen, i synnerhet under normala kapitalistiska förhållanden då uppsplittringen och privatiseringen av samhället är stor, stressen i arbetslivet långt driven och då inga aktiva massorganisationer genom kamp söker motverka den kapitalistiska vardagens förtryck. Revolutionärerna har här gjort ett val: Det är de som är mest medvetna om att kapitalismen måste bekämpas genom uppbygget av en revolutionär organisation, eller som utifrån en socialistisk inställning har tid att delta i ett permanent organisationsarbete, som kommer att bli medlemmar.

En väsentlig och ständigt återkommande fråga är hur långt en organisation skall driva centralismen. Hur långt skall en organisation gå när det gäller att avkräva medlemmarna ett aktivt försvar av den förda politiken? Vi understryker att det handlar om politisk centralism, en centralisering kring politiska uppfattningar. Det handlar inte om centralisering och partidisciplin kring vetenskapsteoretiska, filosofiska och konstpolitiska föreställningar. Centraliseringen gäller politiska handlingslinjer. Allra mest avvisar vi en centralisering kring i första hand en organisationsform. Det senare medför en administrativ centralism, i vars förlängning vi återfinner den militära modellen med reflexmässig disciplin och lydnad, en modell som vi vill jaga ut ur huvudet på varje politiskt aktiv person. För att diskutera svaret på ovanstående fråga, måste vi göra en åtskillnad mellan handling och tanke, mellan politisk handling och politisk åsikt.

För att kunna fungera som en samordnad kraft som kollektivt beslutar om organisationens arbete, är det betydelsefullt att alla deltar i detta arbete. Kongressens beslutade målsättningar och inriktningar måste accepteras och så långt möjligt förverkligas av medlemmarna. Om ledningen beslutar att det skall ske på ett bestämt sätt, genom en serie handlingar (möten, initiativ till demonstrationer osv), är det viktigt att alla deltar i genomförandet av besluten. Detta för att alla med egna erfarenheter skall kunna delta i utvärderingen av den förda politiken, en *utvärdering*, utan vilken hela idén med politisk centralism egentligen förfelas (ett studium av KAF:s kongressresolutioner visar att det på denna punkt finns en allvarlig brist och att de alla tenderat till att nästan enbart behandla framtida uppgifter). Centrala direktiv från en ledning är dessutom ofta av övergripande karaktär och kräver ett politiskt självständigt agerande för att översättas till en politisk praktik på basplanet, på en skola eller arbetsplats. Detta ökar behovet av att alla deltar i tillämpningen av organisationens inriktning och möjliggör att problem och framgångar kan utvärderas på bästa möjliga sätt. Revolutionär teori prövas i praktiken.

Nu innebär emellertid inte en beslutad politik enbart bestämda politiska handlingar, som kan utföras under tystnad eller med ogillande av den medlem som inte är överens med dem. Politiskt arbete är ofta identiskt med eller kräver en muntlig argumentation av den aktive. Och såvida inte ett förbund eller dess ledning beslutat annat (i speciella frågor), är det vanligt att förbundet kräver av sina medlemmar att förverkliga besluten, något som inte är särskilt svårt när det gäller förbundets strategiska målsättningar och inriktning. Det är ju oftast på dem

som medlemmarna anslutit sig till förbundet. Problemen uppstår då en medlem inte alls är överens om en aktuell politisk åtgärd, och det samtidigt är viktigt för förbundet att så många som möjligt argumenterar för den. Att acceptera en lednings (eller majoritets) beslut när det samtidigt innebär att man inte behöver tycka som den är ofta inte så svårt. Men att ställas inför en situation, där man måste argumentera för en åtgärd, handling eller politisk linje som man över huvud taget inte omfattar, är vanligtvis motbjudande. En majoritet kan ju inte tvinga en person att tänka som den; både inom och utom organisationen måste den verka för att vinna stöd för sin politiska uppfattning på grundval av personlig övertygelse.

Även om en organisation formellt arbetar med partidisciplin bör den undvika att skapa ett klimat där medlemmar gör det till en vana att omedelbart argumentera för en politisk linje på ett sätt, som ger intryck av att de personligen står för den, utan att de verkligen gör det.

Denna papegojliknande praktik, som ordentligt sätts på prov när en organisation byter linje i en fråga (vilket den naturligtvis bör göra när den erfar att den aktuella linjen är felaktig), är inte bara skadlig för de medlemmar som utövar den – den skapar en cynisk och mekanisk inställning till politik. Den riskerar naturligtvis också att minska organisationens trovärdighet.

En revolutionär organisation måste skapa ett klimat som gör det möjligt för en aktivist att skilja på vad han eller hon själv har för uppfattning och vad som är organisationens beslutade linje (oftast sammanfaller de). Organisationen måste utveckla en praktik där medlemmen hela tiden är medveten om denna skillnad. I sista hand är det därför han eller hon själv som i kollektiva diskussioner med kamraterna i organisationen måste avgöra hur han eller hon skall förhålla sig när det gäller att propagera för förbundets linje i en given fråga. Att däremot föra fram en annan linje går naturligtvis inte utan organisationsledningens tillåtelse. En medlem som är direkt politisk motståndare till en bestämd åtgärd bör därför kunna få ”befrielse” från att argumentera för den – argumentationen skulle säkert heller inte bli särskilt övertygande. Däremot bör en organisation kräva lojalitet när det just gäller bestämda typer av handlingar, t ex omröstning om den linje som förbundet stödjer i en fackförening, solidaritetskommitté osv.

Det viktiga för ett revolutionärt förbund är att hos varje medlem skapa en medvetenhet om att han eller hon ingår i ett kollektivt partisammanhang, och att det är inom ramen för en kollektiv och centraliserad praktik som det är möjligt att effektivt utvärdera, förbättra och utveckla politiska linjer och teorier. En sådan medvetenhet ger en god grund för att i handling sätta partiets politik före den egna åsikten i olika situationer och sakfrågor.

Den centralism som jag redogjort för skulle naturligtvis inte fungera om inte medlemmarna i en organisation har full frihet att utveckla sina åsikter inom organisationen, om inte värderingen av en organisations praktik skedde genom en fullständigt fri intern debatt (och kanske också i förbundets press). En revolutionär organisation kan förvisso inte utveckla sin interna demokrati som ett självändamål. *Demokratin inom partiet är inte ett mål i sig. Den skall vara funktionell i förhållande till klasskampen och bedömas utifrån organisationens förmåga att fungera i kampen, inte i förhållande till varje individuell medlems upplevelser i varje givet ögonblick.*

Samtidigt är det uppenbart att demokratin måste existera för att möjliggöra en centraliserad och samordnad verksamhet. Utan en ständig kontakt med och kontroll från medlemmarna som befinner sig i daglig kontakt med förhållandena ute på arbetsplatserna och skolorna kommer ledningen aldrig kunna fatta beslut som bidrar till kampens utveckling. Utan självständighet och självförtroende hos medlemmarna kommer aldrig ledningens ofta generella beslut, att kunna översättas och tillämpas på ett verkningsfullt sätt ute i samhället.

Den nödvändiga demokratin

Det är fullkomligt idealistiskt att föreställa sig att en organisation med nationell spridning och ett arbete inom många olika områden skulle kunna bestå av medlemmar som i varje ögonblick hade samma uppfattning om de politiska uppgifterna, om vilken politisk linje som borde vara vägledande för verksamheten.

Organisationen består av medlemmar som har olika social bakgrund och förankring, finns på olika orter och med varierande framgång driver ett politiskt arbete i olika sociala miljöer. En grupp medlemmar som t ex i sitt arbete dagligen möter sekteristiska och hånfulla sosse-byråkrater tenderar naturligtvis att utbilda en annan syn på socialdemokratin än en grupp som på sin arbetsplats har ett visst samarbete med aktiva socialdemokrater – endast genom gemensamma diskussioner kan man utveckla en mer enhetlig inställning till socialdemokratin i organisationen. Snabba politiska scenväxlingar brukar också obarmhärtigt grusa illusionerna om att en politisk organisation utgörs av medlemmar som tycker och tänker lika. Då brukar i stället meningsskiljaktigheterna förstärkas – då är det än mer nödvändigt att den interna demokratin fungerar.

Lika idealistiskt är det att tro att en organisation av den typ vi skisserat skulle kunna dra med sig alla sina medlemmar i ett samordnat politiskt ingripande, utan att de medlemmar som inte är överens med organisationens aktuella politik vet att de har alla möjligheter att inom organisationen uttrycka sin avvikande uppfattning och inför kongresser fritt få bilda och organisera opinioner för sina åsikter. En medlem som inte stödjer organisationens aktuella linje i en given fråga tenderar naturligtvis både att vilja utföra den halvhjärtat och, inte minst, föra fram en dålig argumentation för den. Viljan att beslutsamt genomföra linjen, trots en avvikande uppfattning, är emellertid direkt avhängig vetskapen om möjligheterna att fritt få föra fram de egna åsikterna och värdera majoritetens linje. Därför är den interna demokratin nödvändig.

Medlemsdemokratin i en revolutionär organisation kan inte bara inskränka sig till Allmänna önskemål och förhoppningar, uttryckta i stadgars allmänna fraser, något som kännetecknar t ex VPK, SKP och KFML(r). Deras stadgar garanterar medlemmars val av ledningar, men tillsammans med uttryckta eller underförstådda förbud mot organiserade oppositioner förpliktigar de till väldigt lite. Tvärtom, de möjliggör en fullständig byråkratisk praktik av ledningarna – och det är precis det som också brukar ske när oppositioner börjar växa fram.

Tendensfrihet

En revolutionär organisation måste i sina stadgar precisera innebörden i den interna politiska åsiktsfriheten. Ett centralt begrepp i detta sammanhang är *tendens- och fraktionsfrihet*. Varje politisk åsiktsriktning inom organisationen måste fritt få bygga upp en opinion för sina idéer, för att t ex inför en kongress organisera upp sina anhängare i en tendens. Om en sådan tendens är av en viss minimal storlek (här måste vi sätta gränsen lågt) måste den på förbundets bekostnad få utveckla sina ståndpunkter för förbundets alla medlemmar, och då inte bara genom utrymme i internbulletiner, som ju är öppna för alla, utan genom att få rätt till planerade inledningar på diskussionsmöten, att få stöd för att sända egna representanter till dessa möten osv. Att som opposition bilda en fraktion inom organisationen är att gå ett steg längre. Därigenom skapar man på sätt och vis en organisation inom organisationen, en ”organisation” som då naturligtvis också måste ta ansvar för sina anhängares göranden och låtanden.

Ändå är det mot bakgrund av dessa rättigheter som vi mest effektivt kan klargöra politiska meningsskiljaktigheter: de bygger på den uppfattningen att det är naturligt, nödvändigt och fruktbart att politiska idéer får utvecklas i ett klimat av fri opinionsbildning, i ett klimat där spirande kritik uppmuntras till att formulera sig i politiska linjer, som innebär något konkret för det politiska arbetet.

Om en organisation eventuellt står inför att splittras vill vi så långt det är möjligt garantera att det sker efter klagande debatter kring de särskiljande frågorna. Ty endast efter en sådan debatt mellan två politiska plattformar och två i grunden olika inriktningar kommer också alla utanför organisationen ha en möjlighet att politiskt förstå splittringen. Endast ett sådant tillvägagångssätt, säkrat genom tendensfriheten, är *funktionellt i förhållande till arbetarklassen* och kämpande grupper utanför partiet. Det sätter politiken främst och försöker reducera kampen om stencilapparater och personlig gunst till ett minimum.

I byråkratiserade organisationer är proceduren ofta den omvända: Där förbereds splittringen i hemlighet, lås till partilokaler byts ut, stencilapparater försvinner, ägokontrakt skrivs om och först sedan splittringen är ett faktum tar den givetvis påbörjade politiska processen verkligen fart; då formuleras alla de grundläggande politiska skillnaderna helt tydligt. KFML:s splittring 1970 var ett bra exempel, och VPK:s lär bli det.

Tendensfriheten, och tendensers skyldigheter, måste preciseras ytterligare. Vit ex val av delegater till förbundskongresser menar vi att delegaternas sammansättning så långt det är möjligt skall spegla de olika politiska åsiktsriktningar som finns ute i organisationen *proportionellt*. Om det därför på en ort finns en minoritetstendens som inte stöds av tillräckligt många medlemmar för att erhålla en delegat, får tendenserna nationellt tillgodoräkna sig rösterna från dessa medlemmar som en rest vid valen på övriga orter. Det är också nödvändigt att stadga om minoritetsriktningars eller -tendensers rätt till proportionell representation i ledande organ av typ Centralkommittén. Motivet för detta har redan antytts: En minoritet och dess anhängare kommer att fungera mer politiskt effektivt i förhållande till hela organisationen om den får ta del av ansvaret för organisationens ledning och ständigt tvingas precisera sina ståndpunkter i förhållande till majoriteten. Allt detta har varit praxis inom de flesta av Fjärde Internationals sektioner och framställs också i olika formuleringar i dess stadgar. Om organisationens kongress eller ledning inte beslutar annat är medlemmar i tendenser och fraktioner naturligtvis underställda samma disciplin som alla andra medlemmar. Det vanliga är också att tendenser upplöser sig efter kongresser.

En organisation och dess ledning måste naturligtvis ha full frihet att besluta om vilken debatt som skall föras internt och offentligt. I den debatt som förs i en organisations utåtriktade press är det dock ofta inte svårt att spåra de olika åsiktsriktningar som finns inom organisationen. När det gäller politiska frågor av allmänt intresse utanför organisationens sympatisörskrets finns det ofta heller ingen anledning att bara föra debatterna internt. I t ex de debatter som nyligen förts i KAF:s press om första-maj-demonstrationerna (i *Internationalen*) och om SAP och Meidnerfonderna (i *Fjärde Internationalen*) – kan varje läsare också lätt sluta sig till vilka olika politiska uppfattningar (i vissa fall tendenser) som finns representerade inom KAF.

Tendensfriheten inom en organisation kan naturligtvis tillämpas på ett bättre eller sämre sätt. En vald ledning har t ex alltid ett visst utrymme att själv reglera tendensdebatt och tendensbildning. Därigenom kan den skapa fördelar för den egna tendensen (den sitter ju dessutom på den bästa informationen). Genom att hänvisa till förbundets ekonomi kan den t ex försöka förhindra en minoritet, som är relativt stark på ett par orter, att under en kongressperiod resa runt till alla organisationens avdelningar (därmed riskerar den naturligtvis att på kongressen diskrediteras för sina åtgärder). Vid tillsättning av icke politiskt valda tjänster på förbundets tidning, i den ekonomiska förvaltningen o s v kan den favorisera kamrater med okontroversiella åsikter (en kongress kan och bör reglera villkoren för rekrytering till denna typ av uppgifter).

Svårare kan det då vara att avväga om och när en tendensbildning bör ske – varje resolutionsförslag eller åsiktsdeklaration behöver ju inte leda till att en organiserad tendens bildas. En snabbt framdriven tendensbildning kan nämligen skapa en problematisk utveckling: redan i diskussionsperiodens inledning grupperar sig många medlemmar kring olika tendensplatt-

formar, viktiga politiska diskussioner förs enbart inom tendenserna och övriga medlemmar känner ett tvång att alltför snabbt ta ställning mellan tendenserna.

Tendensfriheten kan naturligtvis också användas av en minoritet på ett sätt som inte befrämjar organisationens politiska utveckling. Det kan då t ex gälla en minoritet som redan från början är fientlig mot organisationen och egentligen utgör en fraktion för en annan organisation (den behöver ju inte precis kalla sig KFMLr-tendensen, utan kan nöja sig med namnet Marxist- eller Bolsjeviktendensen, för att därmed antyda att enbart den står för marxismen eller bolsjevismen). Den kan utnyttja tendensrättigheterna till att i alla möjliga och omöjliga sammanhang resa debatten kring de särskiljande frågorna just den anser viktiga. I sista hand kan naturligtvis en kongress ta ställning till en sådan ”icke-seriös” tendens, d v s icke partilokal tendens (med 2/3-majoritet kan en KAF-kongress t ex utesluta en minoritet utan att sätta sig över existerande stadgar).

Den demokratiska centralismen

För att centralismen i en revolutionär organisation inte skall vara administrativ och enbart ett uttryck för ledningens vilja, utan förankras i hela organisationens sätt att arbeta krävs alltså en reell intern demokrati. Principen för den organisering vi tillämpar – intern demokrati med partidisciplin, valda ledningars auktoritet o s v – brukar benämnas demokratisk centralism.

Medvetenheten om centralismens nödvändighet i det politiska handlandet är grundläggande i en revolutionär organisation. Men den kan inte endast skapas genom påbud och stadgar. Den måste utvecklas och befästas genom en praktik, genom att organisationen i sitt arbete förmår förverkliga ”båda sidor” av den demokratiska centralismen.

Tillämpningen av den demokratiska centralismen är den enda praktik som har en möjlighet att förena behovet av en centraliserad politisk verksamhet med det naturliga behovet av fullständig intellektuell frihet, som tillåter varje medlem att så självständigt som möjligt förankra sin politiska åskådning i sig själv och andra, samtidigt som han/hon deltar i och underordnar sig en centraliserad kollektiv praktik.

Ett revolutionärt parti måste idag (vi skulle säga annorlunda i ett demokratiskt socialistiskt samhälle) verka enligt den demokratiska centralismen oberoende av samhällsförändringar. Tillämpningen av den måste emellertid anpassas till sådana förändringar. Ofta kan det t ex tyckas förstäligt att en kraftig samhällelig repression får rättfärdiga inskränkningar i medlemsdemokratin: Kongresser uppskjuts, ledningen blir ett centrum som reproducerar sig själv osv. De organisatoriska åtgärder som vidtas av en organisation som utsätts för repression bör emellertid vara de direkt motsatta: Noggranna säkerhetsåtgärder och rutiner bör utarbetas, för att trots en eventuell illegal existens möjliggöra demokratiska diskussioner och val av ledningar inom organisationen. Vikten av detta demonstrerade t ex Fjärde Internationalens spanska sektion genom att under Franco-diktaturen uppbåda stora ansträngningar för att genomföra diskussioner och beslut som aktiverade alla medlemmar – eftersom varje liten folksamling var farlig utvecklade man t ex ett noggrant och tidsödande system med delegatsval på många olika nivåer (celler, stads- och regionsnivå).

En situation av snabba politiska scenväxlingar bör naturligtvis leda till t ex tätare kongresser. Ett slående exempel på stelbenthet utgör här det chilenska MIR, som inte hade en enda kongress under Allenderperiodens tre år (dess sista kongress hölls dessutom 2 år innan Allendereringen).

Demokratisk centralism är ett begrepp som funnits i den kommunistiska rörelsen sedan seklets första årtionden. Dess tillämpning i de traditionella kommunistpartierna har dock alltid medfört en förstärkning av centralismen och en försvagning av partidemokratin. Alltifrån 20-

talet har alla partier knutna till Moskva, och senare också Peking, arbetat efter mycket byråkratiska organisationsprinciper. Sin höjdpunkt nådde centralismen under den tredje Internationalens degenerationsperiod (från 20-talets mitt till upplösningen 1943) då det centrala exekutivet i Moskva intervenerade fullkomligt diktatoriskt i de olika nationella sektionerna.

Tendens- och fraktionsfriheten är den avgrund som skiljer Fjärde Internationalens organisationsformer från stalinismens och maoismens. Även de flesta anti-stalinistiska och centristiska organisationer som växt fram i dagens klasskamp saknar försök att konkret ta upp dessa fri- och rättigheter i sina stadgar (ett svenskt exempel är Förbundet Kommunist). Tendensfrihet är slutligen det krav som radikala oppositioner inom de byråkratiserade kommunistpartierna brukar sätta främst i sin kamp för att skapa kämpande partier.

Partiet och arbetarklassens självstyre

I den revolutionära organisationen är inte medlemsdemokratien ett självändamål: Den skall vara funktionell i förhållande till klasskampen. Annorlunda måste det naturligtvis förhålla sig i samhället i stort, i synnerhet i ett samhälle där det arbetande folket har makten och genom sina egna maktorgan demokratiskt fattar beslut om produktionens inriktning. Arbetardemokratien blir där förvisso ett instrument för rationell planhushållning. Centrala beslut i samhället beträffande tunga investeringar, utrikespolitik, normer för stadsplanering osv förutsätter en demokratisk beslutsprocess för att kunna genomföras på ett bra sätt. Men samtidigt kan inte demokratien, speciellt inte de politiska fri- och rättigheterna, enbart betraktas på detta funktionella sätt – den utgör ett mål och värde i sig.

Det sätt på vilket vi vill att makten i en arbetarstat organiseras bygger på rådssocialismens idéer, på kampen för att det arbetande folket självt utövar makten genom egna, valda organ – arbetarråd. Inom ramen för detta rådssystem skall inte något parti ges några speciella privilegier eller lagstadgade förmåner i förhållande till andra partier. Vi avvisar varje form av enpartisystem och kämpar för fullständig yttrande- tryck- och organisationsfrihet för alla som arbetar. Ty just makten över produktionsmedlen och de stora massmediaapparaterna gör det möjligt för det arbetande folket att på ett grundläggande sätt förverkliga dessa demokratiska fri- och rättigheter. I ett sådant sammanhang kan den revolutionära politiken endast vinna inflytande i konkurrens med andra politiska strömningar och i kraft av det gensvar den får hos massorna.

Att som stalinismens förkämpar överföra partiets organisationsformer, den demokratiska centralismen, till samhällslivet är därför fullkomligt främmande för oss. Dels är ett parti uttryck för en Kollektiv centralisering kring bestämda *politiska* uppfattningar, och att tillämpa en likartad centralism inom områden som t ex vetenskap, konst och samlevnadsformer är inte bara groteskt, utan skulle vara förödande för all mänsklig och kulturell utveckling. Dels vill vi skapa ett samhälle där alla dagligen tar ansvar för samhällets skötsel. Om denna målsättning förverkligas innebär den inte bara att *politik* inte längre är något avskilt från människors vardagliga liv. Den innebär också att den politiskt och historiskt motiverade grunden för ett leninistiskt parti definitivt dras undan.

2. Slapphet, diktatur, elitism – kritikerna talar

Många politiska riktningar är kritiska till vår syn på partidemokratien. De är det både utifrån ett annat sätt att tillämpa den demokratiska centralismen och ett totalt förkastande av den. En redogörelse för deras kritik ger en klarare bild av vad som behandlas i första avsnittet.

Den mao–stalinistiska varianten

Maoistiska och stalinistiska organisationer bekänner sig oftast till den demokratiska centralismen. För dem är den dock enbart en traditionell organisatorisk formel som innebär att majoritetens och de valda ledningarnas auktoritet måste erkännas. Tendens- och fraktionsfrihet, d v s fri opinionsbildning, är däremot tabu. Deras kritik av vår tillämpning av den demokratiska centralismen vilar dels på försök till ett praktiskt, förnuftsmässigt resonemang, dels på ett förment filosofiskt och vetenskapligt resonemang som inte har annat än en ren ideologisk funktion.

Att tillåta tendenser och fraktioner gör partiet ineffektivt, menar t ex många VPK:are. Att stimulera oppositionella opinioner till att formulera sig politiskt försinkar det politiska arbetet, leder till för mycket diskussion och förhindrar partiet att uppträda enat. Det ligger en del i denna kritik, *men bara* om man med tendensfrihet menar en ultrademokratisk syn som vill att tendenser alltid skall existera, att diskussions- och kongressperioder inte skall regleras vad gäller diskussionsfrågor, tidsramar och så vidare. Om det senare emellertid sker kan förhållandet bli precis det motsatta – organisationen fungerar mycket bättre. Här har t ex VPK skapat en katastrofal praktik, och partiet har nu genomgått en splittring, *utan* att en enda av de politiska meningsskiljaktigheterna – synen på Sovjet, den fackliga kampen, kvinnokampen, kärnkraften – diskuterats systematiskt inom organisationen. Något sådant händer bara i ett byråkratiserat parti.

Den andra utgångspunkten för kritiken – den ideologiska – är oerhört konstlad. Den utgår från föreställningen att det egentligen bara finns en riktig linje och lösning på varje politisk fråga. Och inte bara det: det finns bara en proletär linje. Alla andra linjer bedöms därför som borgerliga eller småborgerliga. Denna inställning utgör ett vanligt ideologiskt instrument i en partilednings arsenal för att bekämpa oppositionella. Varje gång SKP:s, KFMLr:s eller det kinesiska kommunistpartiets ledning finner en sådan ”borgerlig” och ”revisionistisk”, ”kapitalistfarar”-grupp är vi emellertid lika förundrande: hur har egentligen dessa förrädare, dessa smutsigaste av alla hundar, kunnat inneha så höga poster i så många år utan att deras ”sanna” natur upptäckts?

Eftersom endast hemlig fraktionsverksamhet är möjlig i den här typen av organisationer skapar därför varje oppositionell grupp genast ett osunt klimat i organisationen – gissningar, förtal, misstänksamhet o s v blir dagliga inslag. Olika organisationer har olika sätt att möta dessa situationer. KFMLr har t ex alltid haft en benägenhet att snabbt utesluta medlemmar bara för deras avvikande åsikters skull, medan det mycket mer lösliga VPK tenderar att tillåta oppositionella grupper verka tills förhållandena blir organisatoriskt ohållbara och en separat organisation existerar inom organisationen utan att på något sätt vara erkänd som sådan.

Förbudet mot tendenser utlöser dessutom en motsatt strävan (ofta mycket energisk) till enighet. Även om partipiskan inte klatschar är trycket på den enskilde medlemmen att offra sin tvekan till förmån för den fullständiga enigheten ofta mycket hårt (ett likartat tryck på medlemmarna att under en tendenskamp ta ställning kan naturligtvis förekomma). Beslutsprotokoll från kongresser brukar här tala sitt tydliga språk, speciellt när vi kan se resultaten från omröstningen i varje fråga: För 127, mot 0 nedlagda 0.

Och finns det trots allt en oenighet i de stalinistiska organisationerna så annonserar den med största säkerhet en framtida splittring (se t ex SKP). Man kan fråga sig var partimedlemmarnas självständighet tar vägen i ett sådant klimat.

Socialdemokratiskt förmynderi

Socialdemokratins kritik av kommunisters sätt att organisera sig innehåller många aspekter. En av angreppspunkterna hänger samman med SAP:s karaktär av reformistiskt massparti, av

ett parti som vem som helst kan vinna medlemskap i och t o m kollektivanslutas till utan att det innebär några andra skyldigheter än att eventuellt betala en fastställd medlemsavgift. Socialdemokraterna bygger inte ett parti för revolutionär aktion och samordnad kamp, utan för att skapa ett politiskt och materiellt stöd för de valda eller utsedda representanternas politiska arbete i parlamentariska församlingar och föreningsstyrelser. Det är därför konsekvent att de vänder sig mot den demokratiska centralismen och den arbetsplikt som den medför. Ett villkor för demokratin är ju enligt oss att varje medlem deltar i organisationens arbete. Frånvaron av sådan arbetsplikt, t ex i SAP, men också i många andra organisationer, skapar ofta allvarliga problem vad gäller demokratin, antingen på så sätt att för få medlemmar är närvarande när viktiga beslut skall fattas eller att medlemmar som varit passiva länge plötsligt dyker upp på ett möte för att delta i beslutsfattandet om frågor de inte arbetat kring (i det senare fallet brukar de ofta mobiliseras av någon energisk falang som vill driva igenom sina beslut). SAP:s frånvaro av partidisciplin är som vi vet inte en garanti för partidemokrati. Medlemspassiviteten och funktionärernas indragande i kommunala och statliga ansvarigheter har tvärtom lagt grunden för en byråkrati som är mycket mer svåråtkomlig än i en organisation som kräver aktivt arbete av sina medlemmar. Socialdemokratins skryt om medlemsdemokratin och medlemmars möjligheter att fritt bilda opinioner får också sina törnar ibland. Den utslutning för trotskism som nyligen drabbade en grupp SSU-kamrater visar att det finns mycket snäva gränser för dem som vill organisera oppositioner inom de socialdemokratiska organisationerna.

Ett av socialdemokraternas favoritbegrepp i arsenalen mot den revolutionära vänstern är begreppet "elitparti". "Elitism", det är vad som främst kännetecknar vänstern, menar de, och med det vill de beteckna både organisationernas försök att rekrytera politiskt avancerade militanter – en elit – och deras ständiga "mästrande och allvetande" utvärdering av arbetarnas kamp. Åtminstone vad gäller det sistnämnda håller vi med om att den nya vänstern tidigare gjorde sig skyldiga till många "överslag". Idag är dock denna kritik inte berättigad.

Vi använder inte begreppet elitparti. Det är nämligen inte detsamma som det avantgardeparti som vi vill skapa. Ett elitparti är ett parti som uteslutande söker samla en elit av personer i social, kulturell och politisk bemärkelse, därför att det självt gör anspråk på att besätta statsmakten, på att bli ett statsbärande parti. För vårt partis del har vi redan avvisat dessa ambitioner. Byråkratiska kommunistpartier med rötter i den stalinistiska traditionen gör det däremot sällan och uppvisar ofta i olika avseenden elitistiska målsättningar. En del mao-stalinistiska partier tror t ex att bara de läst den marxist-leninistiska läxan kan de också utan ytterligare kunskap uttala sig om vad som är bra och riktigt inom andra områden, t ex konst och vetenskap. Dessa elitistiska anspråk har många gånger givit katastrofala resultat. Ett annat exempel på elitism är försöken att reglera medlemmars levnadssätt och vanor efter uppsatta, ofta moraliska ideal. KFMLr:s syn på homosexuella är här det senaste och mest skrämmande svenska exemplet – en homosexuell kan inte vara en god kommunist, heter det i deras press.

Avantgardepartiet kan enbart ha politiska kriterier för sin medlemsanslutning, och dessa måste vara icke-elitiska (i undantagsfall kan det finnas skäl att avvisa kamrater med speciella sociala problem, narkotikaberoende t ex, och då främst av säkerhetsmässiga skäl).

Dvs, varje person som sympatiserar med partiet och är beredd att verka för partiets program och under dess disciplin skall kunna bli medlem. Även om partiet naturligtvis försöker organisera de politiskt mest medvetna aktivisterna och strävar efter att vinna en medlemsförankring inom arbetarklassen utesluter detta inte någon som är beredd att uppfylla ovanstående villkor. Socialdemokraternas prat om elitparti är därför falskt och enbart ett sätt att införa opinionen förknippa den revolutionära vänstern med de byråkratiska ambitionerna som vi ovan avvisat, och som vi dagligen avvisar genom vårt politiska arbete. Snarare är det ju så att det är SAP som fungerar som ett elitistiskt parti. Den teknokratiska eliten har idag en

ganska framskjuten plats i partiapparaten, och SAP-ledningens förmyndaraktiga fördömanden av strejker och aktioner på basnivå är välkända.

Anarkismens idealism

Den anarkistiska och syndikalistiska kritiken av den partimodell vi beskrivit utgör dels en kritik av leninismen (och dess syn på klassmedvetandet), dels ett fördömande av den demokratiska centralismen. Utan att gå in på den leninistiska teorin – som för oss är en central politisk grundval – kan vi här ändå på ett meningsfullt sätt ta upp några väsentliga aspekter av de ”frihetliga socialisternas” kritik. Den första aspekten rör själva organisationsstrukturen, den andra den revolutionära organisationens förhållande till makten i den arbetarstat vi kämpar för.

I det förra fallet riktar sig kritiken mot centralismen i vår partimodell. Partidisciplinen deformerar medlemmarna, menar våra meningsmotståndare, och just genom att medlemmarna blir osjälvständiga och bundna av ledningens auktoritet förlorar också organisationen sin effektivitet. Vi har tidigare visat på nödvändigheten av centralismen och menar att de problem om demokrati kontra byråkrati som kritiken här reser inte kan ges någon absolut, evigt giltig organisatorisk lösning (se också avsnitt III). Det är däremot väldigt lätt att peka på hur nästan varje anarkistiskt och syndikalistiskt inriktad organisation som enbart byggts på fullständigt frivillig medlemssamordning utan några enhetliga, centraliserade normer snabbt utvecklats till ganska oenhetliga grupper i det praktiska arbetet, ofta med omfattande passivitet eller klickbildningar och en slags informell byråkrati som följd. Det är inte heller konstigt att de ”frihetliga socialisterna” ännu inte med hundra års erfarenhet lyckats utveckla en organisationsteori som gjort att de kunnat spela en aktiv roll i klasskampen i olika länder. Deras idéer om frihetlig socialism och självstyre har spelat och spelar en ovärderlig roll i den revolutionära rörelsens ideologiska utveckling. Men när det gäller konkret organisering och kamp är de renläriga idealister, som oftast hamnar utanför kampen (se t ex SAC i Sverige).

En annan sida av den ”anarko-syndikalistiska” kritiken insisterar på att den organisationsform som vi förespråkar för partiet hänger samman med och egentligen är utgångspunkten för den ”institutionella” struktur som vi rekommenderar för det socialistiska samhället. I sin bok ”Socialismen som självstyre” ägnar Kaj Håkansson många avsnitt och Lenin- och Trotskij-citat till att visa att leninisternas parti- och statsmodell ”utgör former med samma struktur och bygger på samma grundtankar” (sid 281). I själva verket är det den stalinistiska parti- och statssynen han polemiserar emot, där parti- och statsledning utgör en identisk enhet. Som vi redan skrivit är vi helt emot en sådan modell och tar dagligen i propaganda och praktik avstånd från den (lika mycket som vi tar avstånd från innebörden i de Trotskij-citat Håkansson anför på t ex sid 303-304 och sid 310-311). Vi hävdar också, och Håkansson lyckas inte visa motsatsen, att en partiorganisering av vårt slag automatiskt skulle leda till en bestämd syn och praktik (byråkratisk) vad gäller uppbygget av arbetarstatens maktorgan. Att det är nödvändigt att göra en klar åtskillnad mellan stat och partier har den trotskistiska strömningen ansett sedan den skapades. Endast i frågan om de demokratiska fri- och rättigheterna i arbetarstaterna har det skett en ”glidning” hos Fjärde Internationals representanter på senare år. Jämför t ex hur trotskisten Ernest Mandel skrev för några år sedan i [Arbetarkontroll, arbetarråd, arbetarstyre](#) (Halmstad 1971):

”Rådsdemokratin förutsätter att varje grupp av arbetare som respekterar den socialistiska legaliteten har fritt tillträde till massmedia” (sid 36)

med hur han formulerar sig idag i [Från klassamhälle till kommunism](#) (Sthlm 1976, sid 89):

”Arbetarstaten är mer demokratisk än en stat uppbyggd på parlamentarisk demokrati, i samma utsträckning som den skapar den materiella basen för att alla skall kunna utnyttja de demokratiska

friheterna. Tryckerier, radio- och TV-stationer och mötessalar blir kollektiv egendom, och ställs till förfogande för varje arbetargrupp som kräver det. Arbetarråden försvarar envist rätten att skapa olika politiska organisationer (inklusive oppositionella)..."

Vi skulle kunna fylla i med följande: Dvs oppositionella gentemot arbetarråden, arbetarstatens maktorgan, och därför icke överens med *den socialistiska legaliteten*. Denna "glidning" över till en kamp för fullständig yttrande- och organisationsfrihet i arbetarstaten är naturligtvis en betydande förändring (se också en helt ny artikel av Mandel i *New Left Review* nr 100, sid 120-123 och jämför med den "gamla" uppfattningen uttryckt i Bo Bergman: "Den socialism vi kämpar för", RMF-press 1974, sid 50-53). Den är en nödvändig utveckling, som också gör att den anarko-syndikalistiska kritiken mot oss känns ännu mer avlägsen och bunden vid historiens stalinistiska spöken.

3. De otillräckliga stadgarna

En revolutionär organisation är inte sig själv nog: Den existerar inte i ett socialt tomrum. En organisation med än så väl utformade stadgar och tillämpad tendensfrihet kan därför aldrig garantera en levande intern demokrati. Den senare är i högsta grad beroende av hur förhållandet mellan ledningar och medlemmar utvecklas i praktiken och hur detta förhållande påverkas av den politiska och sociala situation organisationen verkar i. I en liten ideologisk grupp utan ansvar för ett politiskt arbete utanför gruppen själv, behöver problemen inte bli så stora: Demokratin kan ganska lätt upprätthållas genom att hela gruppen ofta kan träffas på samma tid och plats och besluta om allt som gruppen företar sig. I en sådan grupp ställs egentligen aldrig förhållandet mellan demokrati och politisk centralism på prov. Det är först när en organisation börjar få ett inflytande i olika sociala miljöer och rörelser som problemen uppstår och en verklig medvetenhet om beslutsformerna blir nödvändig.

Trots sin ringa storlek gäller detta idag för en organisation som KAF, liksom för FK, SKP och KFML(r). I det följande skall vi ta upp de utvecklingstendenser som påverkar en organisation som KAF och som skapar problem när det gäller att upprätthålla en aktiv medlemsdemokrati.

Ökat politiskt inflytande

Idag bedriver t ex en stor del av KAF:s medlemmar ett fackligt arbete eller en aktivitet i olika rörelser och solidaritetsorganisationer. Det ansvar de har där minskar deras tid och möjligheter att delta i alla de diskussioner som reses i förbundet. Det mest angelägna för dem tenderar att bli det "egna" arbetet, speciellt i en politisk situation då den politiska aktiviteten i samhället är uppsplittrad och inte samlat reser några brännande frågor. Det finns naturligtvis ingen möjlighet att varje medlem känner till och tar ansvar för vad ett förbunds alla övriga medlemmar gör i varje taktisk fråga – huvudinriktningen inom varje område är det som kan diskuteras och beslutas i hela förbundet. Risker är emellertid att diskussioner som berör förbundet i sin helhet, men som inte har en omedelbar praktisk betydelse för det egna dagliga politiska arbetet, ändå inte får full uppmärksamhet av förbundets alla medlemmar på grund av tidsbrist eller en upplevelse av att frågan inte är aktuell. Om sådana tendenser förstärks och medlemmarna i allt mindre grad engagerar sig i organisationens helhetspolitik kan vi se inledningen till en upplösning av en fungerande demokratisk centralism. Organisationens ledningar och mest aktiva medlemmar utformar politiska linjer i olika frågor som de för ut i centralt propagandamaterial (press, flygblad osv). Men eftersom frågorna inte är tillräckligt diskuterade förs de heller inte ut av medlemmarna i en aktiv propaganda och muntlig agitation. En del av förbundets politik börjar på så sätt existera skild från medlemmarnas dagliga politiska praktik. Resultat: En mer ineffektiv organisation, tilltagande passivitet hos medlemmar som inte känner sig delaktiga osv. Alla nya vänsterorganisationer erfar idag med olika styrka tendenser av det här slaget. De beror delvis på det politiska klimatet i samhället och på den för-

ändrade radikaliseringen, som gjort det helt nödvändigt för varje organisation med kommunistiska anspråk att vända sitt arbete mot arbetsplatserna. Därmed har vänsterorganisationer, som tidigare baserat sig på en student- och ungdomsradikalisering, tvingats till ett arbete inom samhällsområden där helt andra politiska styrkeförhållanden och sociala kontakter existerar än vad som var fallet i den starkt politiserade student- och skolmiljön. Att detta idag fått följder för de tidigt rekryterade medlemmarnas politiska engagemang är inte förvånande.

Men dessa tendenser har också förstärkts av de olika organisationernas politik och uppbyggnad. SKP:s och KFML(r):s byråkratiska strukturer och triumfatoriska politik har under åren gjort dem ansvariga för en ganska omfattande passivisering och demoralisering av aktivister, vilken varit som störst i de brytningsprocesser ”på liv och död” som organisationerna slitits sönder av. Ungefär likartat resultat fick FK:s ideologiskt motiverade proletariseringskampanjer (varje medlem skulle ut i industrin) när de samtidigt kombinerades med en omöjlig anti-facklig politik. Hos KAF har väl alla dessa aspekter kommit till uttryck tid- och punktvis, men utan att tillnärmelsevis slå igenom på det sätt som skett i andra organisationer.

Svaret på en situation som ovanstående måste bli att en revolutionär organisation i takt med sitt ökade inflytande måste lägga ner allt större ansträngningar för att upprätthålla demokratin och garantera rutiner som ger alla medlemmar möjlighet att aktivt delta i förbundsdebatterna. Det är också här ett förbunds ledning aldrig kan ta på sig ett tillräckligt stort ansvar. Ta t ex en kongressdebatts genomförande. En ledning kan inte bara öppna en sådan debatt med ”ett varsegod och fritt fram för allt som känns angeläget för varje medlem”. I dagens situation i t ex KAF skulle vi få en mängd olika förslag kring en mängd olika frågor i en mängd internbulletiner. Hur skulle en facklig militant ha en rimlig – och i grunden en *demokratisk* – chans att ta ställning i detta flöde av material. Skulle han eller hon avsäga sig sitt ansvar i fackföreningen för några månader?

Den politiska ledningens uppgift är här svår, men ändå precis: genom ett eget material, en egen resolution, måste den föreslå vilka problem som kongressen ska lösa (och hur), – utifrån den kan diskussionerna ta sats, för att utvecklas till förbättringar och alternativförslag. Ledningen – Centralkommittén – måste också fastlägga en tidsplan för diskussionsbulletiner, olika sammandragningar, vissa lokala och regionala kaderskolor och själva kongressen, bestämma en gräns för varje inläggs omfattning, avgöra vilka frågor som kan diskuteras offentligt i förbundets press, osv. Den måste på ett pedagogiskt sätt försöka dra fram de verkliga motsättningarna mellan olika förslag och tendenser (som borde göra sammalunda) Några garantier för att den här typen av ansträngningar fungerar pedagogiskt finns naturligtvis inte, eftersom utgångspunkten obönhörligen måste vara att varje medlem har sin fulla frihet att framställa sin sak hur han vill. Endast en politisk motivation, medvetenhet och pedagogik som växer fram genom organisationens samlade praktik kan möjliggöra helt bra förbundsdiskussioner.

Revolutionär politik och partidemokrati

En organisation som hårt driver frågan om arbetardemokratin och betonar demokratins betydelse för att stärka kampen måste naturligtvis själv utöva ett visst mått av intern demokrati. Politiken i dessa frågor måste spegla och påverka partiets interna funktionssätt om partiet skall ha någon trovärdighet, inte minst bland de egna medlemmarna.

Men ett partis politik, eller frånvaro av politik, kan också på ett annat sätt hämma eller stimulera det demokratiska funktionssättet. Ett parti som t ex aktivt driver frågor kring kvinnoförtrycket och den sexuella frigörelsen kommer troligen att utveckla en mycket rikare och mer stimulerande praktik och beslutsprocess. Samtidigt är det naturligtvis svårt att se hur t

ex en aktiv politik gentemot kvinnoförtrycket skulle kunna förverkligas utan en djupare förståelse för detta förtryck bland medlemmarna i en organisation.

KAF:s försummelser på flera av dessa områden, trots en ofta på papperet korrekt inställning, har t ex lett till att speciella grupper inom organisationen – kvinnor och homosexuella – reagerat. De har starkt upplevt hur det borgerliga samhällets förtryck och fördomar reproducerats inom förbundet. För att motarbeta detta förtryck har de vid sidan om sitt arbete i organisationens normala basgrupper velat träffas, arbeta och studera i särskilda kvinnogrupper osv. I flera lokalavdelningar har också detta skett, och vi måste konstatera att en sådan elementär åtgärd kan vara tillräcklig för att *påbörja* en förbättring.

Ovanstående problem gäller inte bara speciellt utsatta grupper. Det handlar om vilken människosyn organisationen över huvud taget utvecklar och hur den i sin praktik och i medlemmarnas politiska arbete förmår levandegöra problemet med den totala mänskliga frigörelsen. Vi understryker att det här inte är frågan om att anta programmatiska ståndpunkter vad gäller synen på människan, utan att levandegöra problemet, att successivt bidra till att vi blir medvetna om alltfler aspekter av den mänskliga frigörelsen, att vi blir medvetna om våra egna drivkrafter till politiskt arbete (dvs politik och privatliv kan inte här ses som två helt skilda verksamheter), att vi kan mogna politiskt, vinna ökat självförtroende i vårt politiska arbete och garantera att vi hela tiden närmar oss den bästa metoden för att förankra politiken hos oss själva och andra: genom personlig motivation och övertygelse. Vi säger levandegöra, eftersom vi också vet att politiskt arbete inom en revolutionär organisation inte i sig kan befria människan. Vår organisationsmodell kräver en disciplin och skapar en praktik som för varje medlem inte alltid svarar mot omedelbara behov och tillfällets lust. Och än mer: organisationen och dess medlemmar verkar i en kapitalistisk vardag som permanent splittrar, förtrycker och förnedrat och där det t o m ofta är svårt att bara tala om att man är kommunist. Organisationen kan endast tillfälligt och i begränsad utsträckning dämpa, motverka och upphäva effekterna av denna massiva kapitalistiska påverkan.

En organisation som vill göra detta får inte renodla politiken och dra in medlemmarna i en aktivitet som enbart är politisk i traditionell bemärkelse. Den måste också uppmuntra en social och kulturell aktivitet och en återkommande diskussion om privatlivets förhållande till det politiska arbetet, om motsättningen mellan plikt och lust i det politiska arbetet. I traditionell mening är detta inte politik, dvs *det förpliktigar inte till ett kollektivt ställningstagande till politiska linjer* (och bör inte heller göra det). Men det är i högsta grad politik i en vidare bemärkelse, eftersom det skapar en bättre grund för ökad självkänedom och ökat självförtroende, och därmed också för en rik politisk diskussion inom förbundet. Risken för att bygga upp organisationen kring nästan enbart en social och kulturell verksamhet, som t ex KFMLr tycks vara i färd med att göra, och därigenom *avpolitisera* massan av medlemmar, är också ganska liten om den politiska demokratin garanteras genom tendensfriheten.

Partibyråkratin växer fram

En orsak till att partidemokratin urholkas är framväxten av vad som brukar betecknas demokratin motsats: byråkratin, ett avlönat skikt partifunktionärer som har egna sociala och ekonomiska intressen att bevaka och som tenderar att utveckla en hård kamp mot förändringar som hotar deras egen ställning inom partiapparaten. Inom de traditionella arbetarpartierna har uppkomsten av ett sådant skikt – de permanent återvalda ledarna, de välbetalda riksdags- och kommunfullmäktigegrupperna, de tillsatta redaktörerna och sekreterarna – medfört en långtgående byråkratisering. Ledningarnas politik har också fått en konservativ prägel, eftersom byråkratin blir ytterst ovillig att initiera några aktioner (t ex politiska massaktioner) som kan äventyra deras ställning.

Att bekämpa uppkomsten av ett sådant skikt funktionärer för vilka partiarbetet blivit ett nödvändigt socialt och ekonomiskt livsvillkor är ganska lätt: valda funktionärer ges likalön som inte är högre än en arbetares, och om lönen pga fackliga eller andra skäl, t ex som tidningsredaktör eller riksdagsman, är högre än den fastställda, går överskottet till partiet. Representationskonton och andra privilegier bannlyses.

Dessa ganska elementära åtgärder för att förhindra framväxten av en byråkrati garanterar emellertid inte att byråkratism och byråkrati av annat slag utbildas. Jag tänker då inte på ett mer eller mindre byråkratiskt förhållnings- och arbetssätt hos olika aktiva, som ofta kan förändras genom personliga direktkontakter. Jag tänker i stället på det som utvecklas i varje organisation som växer utöver den lilla överblickbara gruppens storlek: En central apparat och ledning, som inte bara utgör det auktoritativa politiska centrumet det skapats för att vara, utan ett maktcentrum som tenderar att alltid fungera enhetligt gentemot organisationen i övrigt. På grund av sitt gemensamma dagliga arbete löper varje sådant centrum risk att av medlemmarna upplevs som ett homogent block, i synnerhet om de politiska motsättningarna inom "blocket" tonas ner. Om den politiska enigheten eftersträvas likt en fetisch, brukar den kompletteras med en framtoning av speciella ledargestalter – personkulten blir ett legitimt politiskt instrument (organisationer som SKP och KFMLr har alltid haft vanan att på alla nivåer utse, betona och förgylla enmansfunktioner av typ ordförande och sekreterare, allt för att skapa en hierarki, från småledare och uppåt till "de stora").

Detta politiska centrum har alltid stora fördelar i politiska diskussioner med enskilda medlemmar. Det centraliserar viktig information och kan själv ge sig tid och möjligheter att omsorgsfullt besvara den kritik och de alternativa linjer som formuleras ute i organisationen. *Genom sin position i organisationen har ledningen alltid ett oerhört materiellt privilegium i jämförelse med medlemmarna – den har tid till politiskt arbete.*

Existensen av en sådan här apparat är nödvändig för att varje större organisation skall kunna fungera samordnat och centraliserat. Risken med apparaten är emellertid att den, speciellt i en organisation med omfattande politiskt ingripande arbete på basnivå och där endast ett centrum med flera betalda ombudsmän har den politiska överblicken, reagerar konservativt och prestigemässigt när den möter förnyade förslag, att den vill centralisera för stor del av verksamheten osv. Därmed riskerar klyftan mellan apparaten och organisationens bas att vidgas. Partiets ledning utformar övergripande politiska linjer, medan medlemmarna bedriver ett arbete kring konkreta näraliggande frågor utan delaktighet i de förra. Förtroendet för apparaten minskar, dess politiska utspel och initiativ finner inget fäste bland medlemmarna. Partiet blir mindre och mindre effektivt som ett instrument i klasskampen.

Det finns inga absoluta garantier mot en sådan här utveckling. Medvetenheten om riskerna med den är dock ett steg framåt, som kan lägga grunden för en praktik som hela tiden skolar upp nya "ledare" och förmågor. Och – för att sluta där vi började – en kompromisslös inställning till den interna demokratin och tendensfriheten är en stimulans till varje medlem att utveckla och befästa det som är helt centralt: *den politiska motivationen.*

Tillägg (2015) Lästips om demokratisk centralism och partiteori

Paul Le Blanc: [Lenin och det revolutionära partiet](#) (särskilt Kapitel 7. "Innebörden i demokratisk centralism")

Anders Hagström: [Marxismens ABC: Demokratisk centralism](#)

Ernest Mandel: [Klassmedvetenhet och det leninistiska partiet](#) (artikel)

Ernest Mandel: [Om förgruppspartier](#) (artikel)

Ernest Mandel: [Om byråkratin - En analys av arbetarrörelsens ständigt hotande fara](#) (skrift)

Ernest Mandel: [Om leninismen](#) (skrift)

Kenneth Sörenson: VPKs väg under 1980-talet

Arm i arm med klassarbetare och förtryckare – mot socialismen

Är det inte fel att Socialistiska Partiet ställer upp en egen kandidatur i valen när VPKs vara eller inte vara i Riksdagen står på spel? Är det inte fel att splittra de "socialistiska rösterna"?

Hur ser VPK på sin egen roll? I en aktuell broschyr läser vi: "För arbetarrörelsens och arbetarklassens skull måste VPK få en valframgång. Genom att rösta på VPK talar man om vilken politik den samlade arbetarrörelsen ska föra efter valet – i fredsfrågan, i fondfrågan, när det gäller skatterna.

Det är också ett stöd åt det samtal om socialismen som fler och fler inom arbetarrörelsen vill föra.

Man behöver inte vara kommunist för att hålla med om vad VPK sagt. Vi behöver en bra arbetarpolitik för att klara av dagens problem, men vi behöver också en socialistisk politik som bryter storfinsansens makt och berövar den dess ekonomiska privilegier." ("Mot borgarväldet för en radikal arbetarpolitik".)

I följande artikel skall vi granska dessa anspråk: Vi skall studera förhållande till demokratin i de sk "socialistiska länderna", partiets grad av självständighet och förhållandet till partierna i Sovjet och öststaterna. Vi skall också studera partiets politik för den svenska arbetarklassen, som den presenteras i aktuella resolutioner, skrifter och artiklar, och VPKs förhållande till socialdemokratin.

Det blir ingen fullständig genomgång av Vänsterpartiet Kommunisterna. Vi behandlar inte partiets fackliga politik. Än mindre dess fackliga praktik, som (i den mån den existerar) i huvudsak är en angelägenhet för enskilda partimedlemmar eller (i undantagsfall) grupper. Vi tar inte heller upp VPKs förhållande till staten, annat än i slutorden. Miljöarbetet, förhållandet till kvinnosaken och fredsörelsen har också fått anstå. Vi förnekar inte att många enskilda partimedlemmar gör ett gott arbete. Det är dock förtjänster som tillkommer individerna och inte partiet. Ett parti måste först och främst värderas politiskt. Har VPK en politik för arbetarklassens frigörelse från kapitalismens kriser och krig? Hur förhåller sig VPK till arbetarklassen och andra politiska strömningar?

Vår rörelse har dragit slutsatsen att det är nödvändigt att bygga ett nytt parti vid sidan av VPK inom den svenska arbetarklassen. VPKs utveckling under 1970-talet fram till idag har förstärkt oss i denna vår övertygelse. Det hindrar inte att vi ständigt vill värdera VPKs utveckling och föra en dialog om socialismens grundfrågor med partiet och dess medlemmar och med alla som grubblar över den socialistiska omvälvningens innebörd och möjligheter. Om vi i artikeln ibland faller hårda omdömen så är det blott av omsorg om socialismen som praktisk rörelse. Arbetarklassens frigörelsekamp tillåter inget lättsinne. Allra minst tillåter den solidaritet med förtryckarna i Sovjet, Kina och öststaterna eller med klassarbetet och dess företrädare i det egna landet.

Socialismens kontrarevolutionära krafter

När Sovjet 1968 marscherade in i Tjeckoslovakien drabbades VPK av ett kraftigt bakslag i riksdagsvalet. Från 6,4 procent i kommunvalet 1966 och 5,2 procent i 1964 års riksdagsval sjönk andelen röster 1968 till 3,0 procent. Detta nederlag tillsammans med C-H Hermanssons fördömande av invasionen och krav på att Sverige skulle "frysa" förbindelserna med de invaderande Warszawapaktstaterna stimulerade motsättningarna inom partiet. Det dröjde

emellertid ända till 1977 innan partisprängningen var ett faktum och den hundra procentigt Moskva-trogna Flammanfraktionen öppnade egen butik APK. Dessförinnan hann VPK anta ett nytt partiprogram (1972) och tre handlingsprogram (1969, 1972 och 1975). Det ännu gällande partiprogrammet som visserligen kan läsas som en ”radikalisering” i förhållande till 1967 års program utformades så allmänt att det tillät (och tillåter) många olika tolkningar.

En mycket stor andel av VPKs aktiva medlemmar har anslutit sig till partiet under 1970-talet. Av kongressdelegaterna på 1975 års kongress hade 34 procent inträtt i partiet 1970 eller senare. På 1978 års kongress var andelen 61 procent. 1981 hade hela 81 procent anslutit sig 1970 eller senare.¹

Vilket förhållande har partiet idag till regimerna i Östeuropa och Sovjet? Är partiet ett ”självständigt” parti och i så fall, vad innebär det?

Det önskvärda och det möjliga

Ännu 1978 kunde partikongressen på grund av de sovjetiska gästernas närvaro inte ens diskutera, än mindre anta, det utkast till ”demokratiskt manifest” som planerats. Vid 1981 års kongress avstod man för säkerhets skull att inbjuda partier annat än från Norden. Äntligen kunde man också anta ett uttalande i demokratifrågan. Något stort steg framåt innebar dock inte detta dokument, som nöjde sig med allmänna uttalanden utan några som helst konkreta exempel och en lista på demokratiska rättigheter som partiet ansluter sig till. Man kompletterade också partiprogrammets uppräknings av demokratiska rättigheter med *strejkrätten* – en rättighet som fallit bort 1972.²

Det är ändå med stort intresse man tar del av 1982 års valbroschyr med titeln *Ett samtal om demokrati och socialism*.

I broschyren tillstår VPK att situationen i de ”socialistiska länderna” utgör ett hinder för socialismens förankring i den västeuropeiska arbetarrörelsen:

”I Västeuropa med sin höga ekonomiska och tekniska utvecklingsnivå borde socialismen framstå som ett självklart alternativ och en hoppfull möjlighet för arbetarklassen” undervisar pamflettens VPK-ideolog.”

Och varför gör den inte det, undrar den läraktige samtalspartnern.

”Det är inte svårt att förstå. Se, på de socialistiska länderna. (. . .) Jag tänker inte förhålla mig lika okritisk till socialismen som du nyss till kapitalismen.”³

Och broschyren talar mycket om betydelsen av denna kritik –

”Undersökningar och kritik av vad som händer i de socialistiska länderna är särskilt viktigt för ett parti som VPK. Det gäller ju för oss som vill ha ett socialistiskt Sverige att ta lärdom av de erfarenheter som görs i de socialistiska länderna. Inte minst för att undvika de misstag som vi anser att man gjort där.”⁴

Historisk kunskap är viktig:

¹ Uppgifterna hämtade från mandatkommissionernas rapporter i Kongressböckerna från 1975 och 1978 samt stencil utdelad på 1981 års kongress.

² Se t ex Göte Kildéns rapport från VPK:s 25e kongress 1978 i *Internationalen* nr 2/78, s 7-10. En redogörelse för handhavandet av det ”demokratiska manifest” som aldrig antogs 1978 återfinns i *Internationalen* nr 5/78 där dokumentet återfinns i sin helhet, s 16. Det dokument som antogs 1981 finns publicerat i Bo Hammars broschyr. *Från förnyelse till militärstyrke*, 1982 (hädanefter *Hammar 82*). Kravet på ”strejkrätt” infördes i partiets principprogram, punkt 4. Förslaget ställdes av partistyrelsen och återfinns i kongresshäfte nr 1 (dagordning, mm) s 2. Kravet har funnits med i VPK:s handlingsprogram.

³ *Ett samtal om demokrati och socialism*, broschyr publicerad av VPK 1982. s 19 (hädanefter *Ett samtal 82*).

⁴ *Ett samtal 82*, s 25.

”Om du inte känner historien kommer du aldrig att förstå vad som händer där.”⁵

Några konkreta exempel på ”misstag” i konkreta länder bjuder oss inte detta samtal. Det bör dock inte förvåna någon eftersom pamfletten bygger på kongressuttalandet och Lars Herlitz på uppdrag av den avgående partistyrelsen presenterade uttalandet med bland annat följande kommentar:

”De kamrater som kräver en analys av förhållandena och utvecklingen i de socialistiska länderna har naturligtvis rätt så till vida att en sådan analys vore önskvärd. Men vi måste skilja mellan det önskvärda och det möjliga. En analys måste vila på en omfattande och grundlig kännedom om sakförhållanden, en kännedom som vi inte har och knappast kan skaffa oss. En sådan analys måste i sista hand åvila folken i dessa länder själva. Uppgiften kan inte påläggas vårt parti för vi har inte krafter till det. Om vi pålägger oss själva uppgifter som vi inte kan lösa så kan det bara verka paralyserande.”⁶

Alla kongressombud kände sig dock inte lika kraftlösa som partiledningen. Lars Herlitz resonemang leder ju till slutsatsen att partiet inte kan ta ställning till några internationella händelser överhuvudtaget, vilket några talare påpekade. I broschyren läser vi:

”Vi som socialister (är) skyldiga att bidra med vår kritik (av misstagen i de socialistiska länderna).

Skulle vi inte göra det skulle vi avstå från att understödja socialismens utveckling där.”⁷ Ty ”på samma sätt som socialismen är en förutsättning för folkmakt, utvecklas inte socialismen om inte demokratin utvecklas och fördjupas.”⁸ Ja, ”den som kämpar för socialismen måste också bekämpa alla försök att inskränka de demokratiska fri- och rättigheterna.”⁹

Partikongressen i november förra året testades på ett avslöjande sätt i denna fråga. En motion till kongressen från VPK Lund med beteckningen G 25 krävde att kongressen fördömde användandet av psykiatri i Sovjetunionen som medel för åsiktsförtryck och politisk förföljelse. I en andra att-sats krävde motionen att kongressen skulle uttala krav på att namngivna medlemmar av en arbetsgrupp i Sovjet som fängslats skulle släppas fria och att gruppen skulle få verka fritt inom Sovjetunionen. I den text som motiverade motionen hävdade motionärerna att

”dokumentation om tvångsinläggningar på mentalsjukhus, för att på så sätt tysta oppositionella kritiker av Sovjetsystemet är alltför omfattande och upprörande för att vi bara skall hänvisa till borgerlig propaganda.” (Min anmärkning, KS)¹⁰

I sitt svar hade partistyrelsen skrivit:

”Det finns en rad belägg för att psykiatrisk vård används som ett medel i förtryck. Detta sker främst i en rad kapitalistiska länder med USA i spetsen...”¹¹

Utan att med ett ord omnämna Sovjetunionen föreslog man kort och gott att

”användningen av psykiatri i förtryckande syfte hör till de frågor som bör granskas av den kommande partistyrelsen.”

När frågan kom upp till behandling på kongressen blev det oro och smärre uppståndelse. Inför kongressen och den församlade pressen fick generade partiledare backa. Jörn Svensson fann det lägligt att gå upp och berätta att det inte rått enighet i partistyrelsen om motionssvaret. ”Uttalandet är skandalöst” och ”det har redan renderat oss skada genom massmedia”, förklarade han. Och hur slutade det hela? I följande uttalande:

⁵ Ibid. s 21.

⁶ Herlitz. *För demokrati och socialism*, 1981. Citerat efter stencil utdelad på 26e kongressen, s 4.

⁷ *Ett samtal* 82, s 25.

⁸ Ibid. s 22.

⁹ Ibid. s 25.

¹⁰ *Kongresshäfte 3*. 1981 (motioner), s 241 -2.

¹¹ *Kongresshäfte 4*. 1981 (partistyrelsens yttranden), s 73.

”VPK tar avstånd ifrån missbruk av psykiatri i politiskt och förtryckande syfte. Det finns exempel på att det förekommer i socialistiska länder bl a i Sovjetunionen. Det gäller också en rad kapitalistiska länder, bl a i USA. Partikongressen uppmanar partistyrelsen att närmare följa denna fråga.”¹²

Motionens krav på frihet för namngivna, levande människor var allt för radikalt för denna kongress i nådens år 1981. ”Denna fråga” skall ”följas” ty det finns ”exempel på”, bland annat i Sovjet.

Så långt går kritiken av dagens förhållanden. Hur är det med historien? Jo,

”under stalintiden begränsades de demokratiska fri- och rättigheterna alltmer. Mycket av det system som infördes då finns fortfarande kvar. Folkets rätt att fritt bilda organisationer är t ex starkt begränsade? Yttrande- och tryckfrihet är begränsad, osv.”¹³

”Mycket” – hur mycket? ”Begränsade” – hur begränsade? ”Och så vidare” – ? Frågan är måhända under utredande?

Vad händer om demokratin inskränks?

Jo, dels kommer systemet att ”deformeras”,¹⁴ dels kommer regimen i det socialistiska landet att ”förlora kontakten med just de delar av befolkningen som man skall stödja sig på. Regimen blir ännu mer isolerad och den socialistiska utvecklingen avstannar. Socialismen stagnerar. Det är ungefär vad som hänt i Polen.”¹⁵

Men inte bara där – ”de flesta av (de socialistiska länderna) finner man exempel på auktoritär maktutövning, på byråkrati och på rättsliga övergrepp.”¹⁶

Dessa ”exempel” tycks vara utbredda och omfattande:

”De alltjämt existerande, långtgående och systematiska inskränkningarna av demokratiska fri- och rättigheterna kan inte härledas ur historisk nödvändighet och inte förklaras med socialismens självklara rätt att försvara sig. Tidigare och aktuella erfarenheter visar tvärt om att de verkar demoraliserande, undergräver förtroendet för socialismen och angriper dessas förankring i just de folkliga krafter som den måste stödja sig på.”

Broschyren citerar här direkt från kongressens uttalande. Av texten att döma har VPK kommit till en del slutsatser även utan ”en omfattande och grundlig kännedom om sakförhållandena”.

Kongressuttalandet fortsätter:

”Inskränkningarna i de demokratiska fri- och rättigheterna är för socialismen främmande och hämmande element.”¹⁷

Hur ser då VPK idag på dessa länder?

”Jo, man har ett socialistiskt ekonomiskt system med planhushållning.”¹⁸ ”De socialistiska revolutionerna innebar att man skapade ett större mått av social rättvisa.”¹⁹

de har inneburit

”stora ekonomiska, sociala och kulturella framsteg.”²⁰

Och de socialistiska länderna är

¹² Citerat efter stencil utdelad på 26e kongressen.

¹³ *Ett samtal 82*, s 21-22.

¹⁴ *Ibid.* s 22.

¹⁵ *Ibid.* s 22.

¹⁶ *Ibid.* s 21.

¹⁷ *Ibid.* s 23, jmf *Hammar 82*, s 28.

¹⁸ *Ett samtal 82*. s 22.

¹⁹ *Ibid.* s 21.

²⁰ *Ibid.* s 21.

”en motpol till imperialismen. De ger faktiskt stöd till befrielsekampen i en rad länder. Detta oavsett vad man tycker om dem för övrigt. Detta oavsett om man som VPK fördömer Sovjetunionens intervention i Afghanistan.”²¹

VPK erkänner alltså idag att det existerar en motsättning mellan planeekonomin ”i de socialistiska länderna” och den ”politiska överbyggnaden dvs de ”långtgående och systematiska inskränkningarna av de demokratiska fri- och rättigheterna” som uppstod under stalintiden, som saknar ett historiskt berättigande men ännu existerar i ”de flesta” av dessa länder och som deformerar systemet.

Hur förhåller sig då VPK till partierna och regimerna i dessa länder?

Socialismens krafter och det skapande samarbetet mellan partierna

”Vårt parti försvarar socialismen var den än finns. Vi försvarar socialismens krafter i Sovjetunionen och Östeuropa. i Västeuropa, i tredje världen. Men vi försvarar inte avsteg från socialismens principer i de socialistiska länderna. Det vore att göra socialismen en otjänst. För övrigt har vårt parti förklarat att det finns klara ideologiska skillnader mellan VPK och flera av de kommunistiska partierna i Östeuropa.”²²

Ingen nämnd och ingen glömd. Frågan är dock:

- Vilka är ”socialismens krafter” och
- Vilka är ”socialismens principer”?

I sitt uttalande om ”partiets internationella förbindelser” från 1975 års kongress (alltså före Flammanfraktionens avspjälkning) heter det:

”I världen finns över hundra kommunistiska partier, fjorton socialistiska stater och en rad olika befrielse rörelser. De arbetar under mycket skiftande förhållanden. Befrielse rörelserna präglas av olika ideologier. Deras roll i den antiimperialistiska kampen avgör vårt stöd.

Olika uppfattningar om hur kommunistiska partier skall handla kommer alltid att finnas. Grundregeln som bör följas är att varje parti har en oförytterlig rätt att på marxismen-leninismens grund självständigt utveckla och utforma sin politik.

Det finns viktiga och avgörande gemensamma ståndpunkter mellan de kommunistiska partierna. Dessa gemensamma ståndpunkter grundas på marxismen-leninismen. Däri ligger förutsättningen för ett skapande samarbete mellan partierna, inte minst i form av ett åsikts- och meningsutbyte, där olika utgångslägen och förhållanden bidrar till att frågor får en allsidig belysning. (. . .) VPK vill ytterligare utveckla och fördjupa samarbetet och aktionsgemenskapen mellan alla kommunistiska partier och progressiva rörelser . . .”²³ (Min anmärkning, KS)

Dessa ståndpunkter har inte VPK övergivit. Tvärtom. I ett motionssvar från partistyrelsen inför 1981 års kongress hänvisar man uttryckligen till uttalandet från 1975 och till ett enhälligt antaget uttalande från 1978 års kongress där man beslutade

”att utreda möjligheterna att ytterligare utöka vårt redan goda samarbete med de kommunistiska och arbetarpartierna i de kapitalistiska och socialistiska länderna.”

Mot bakgrund av detta föreslog partistyrelsen att 1981 års partikongress skulle avvisa förslagen om konferenser och utredningar om en allmän översyn av partiets relationer med andra partier. Istället föreslår styrelsen att kongressen skulle bekräfta de principer som fastställdes vid de två senaste kongresserna.²⁴

²¹ Ibid. s 19-21.

²² Ibid. s 24.

²³ *Kongressboken 1975*, s 264-67.

²⁴ *Kongresshäfte 4 1981*, s 70-71, jmf även *Kongressboken 1978*, s 196.

Även om det alltså finns ”klara ideologiska skillnader” mellan VPK och ”flera” av de kommunistiska partierna. så finns det dock ”viktiga och avgörande gemensamma ståndpunkter” som grundas på ”marxismen-leninismen” (läs ”stalinismens ideologi”, KS).

I allt väsentligt är det sålunda de kommunistiska partierna och regimerna som enligt VPK är socialismens krafter i de ”socialistiska” länderna, även om VPK kan stödja ”rörelser för demokratiska och andra reformer” och man nämner stödet till Charta 77-rörelsen som exempel.

”Principen med icke inblandning i andra partier” innebär enligt partistyrelsen att

”vi bekämpar alla försök att gå in i olika partier och stödja fraktioner”.²⁵ ”Även om det råder djupa meningsmotsättningar och konflikter i vissa frågor är vi principiella anhängare av fortsatta kontakter och meningsutbyten”.

För att understryka och exemplifiera detta skriver man

”Vår skarpa kritik av Sovjetunionens militära inmarsch i Afghanistan bör inte föranleda oss till att bryta några internationella kontakter.”²⁶

Som vi skall se tycks det inte finnas någon gräns för hur djupa dessa ”meningsmotsättningar” kan bli och vilka fruktansvärda konsekvenser de kan få för arbetarklassen utan att VPK för den skull kan tänka sig att omvärdera eller se över sina relationer till dessa partier och regimer som dock i likhet med VPK ”grundas på marxismen-leninismen”. Det kommer ju alltid att finnas ”olika uppfattningar” om hur partier ”skall handla” men ”grundregeln” är att varje parti ”har rätt” att ”självständigt” utveckla och utforma sin politik.

Problemet är att partierna och regimerna i dessa länder utvecklar ”sin politik” självständigt från och i motsättning till arbetarklassen. Någon ”rätt” att mörda och fängsla arbetare som kämpar för sina demokratiska rättigheter tillerkänner vi för vår del inget parti och ingen regim.

Till skillnad från VPK utgår vår rörelse inte från vilken ”ideologi” ett parti eller en regim bekänner sig till, utan utifrån deras förhållningssätt till arbetarklassen och dess intressen. Det är vår socialistiska princip.

I våra ögon är ”de kommunistiska partierna” i Sovjet, Kina och Östeuropa sedan decennier- och i vissa fall från begynnelsen – döda för arbetarklassens sak och den internationella socialismens motståndare.

I VPK:s ögon står de väsentligen på en riktig grund, även om de ibland gör avsteg från den rätta vägen.

Ett äktenskap är ett äktenskap också om man grälar allt oftare och med allt högre röst. Det upphör först när man begärt skilsmässa och skilsmässan trätt i laga kraft.

VPK önskar ingen skilsmässa, bara en egen sängkammare.

VPK:s bidrag till ”den allsidiga belysningen”

Vi har sett att de ”kommunistiska” partierna och regimerna genom att systematiskt inskränka de demokratiska fri- och rättigheterna – enligt VPK:s egen utsago – verkar demoraliserande, undergräver förtroendet för socialismen och angriper socialismens förankring i de folkliga

²⁵ *Kongresshäfte 4*. 1981, s 71. Partistyrelsen svarar här VPK Södra, Göteborg som i motion G 14 (*Kongresshäfte 3*, s 231) ville ha en diskussion om stadgarnas skrivning: att partiet ”... utvecklar relationer med andra kommunistiska och arbetarpartier på grundval av ideologisk gemenskap, solidaritet, jämställdhet och icke inblandning”, paragraf 1 om Partiet, sjunde stycket.

²⁶ *Ibid.* s 71.

krafter som den måste stödja sig på, att ”regimen” därigenom blir ”ännu mer” (?) isolerad, att dessa krafter därmed ”hämmar” socialismen, ja, far socialismen att stagnera, deformerar socialismens ekonomiska system och berövar sin utvecklingskraft.

Enligt VPK:s ”principer” har de ”kommunistiska” partierna i de ”socialistiska” länderna dock ”rätt” att ”självständigt” begå sina dåd. VPK för sin del uttrycker bara sina åsikter om vissa ”avsteg” från ”socialismens principer” för att därmed ”bidra till en allsidig belysning”.

VPK vill ”utveckla och fördjupa samarbetet och aktionsgemenskapen” med de sovjetiska, polska, ungerska osv ”kommunistpartierna”, ty trots dessa dåd står de och VPK på samma ”marxist-leninistiska” grund.

Vad man kan åstadkomma på denna ”grund” skall vi nu se. För att få kött på dessa magra ben vänder vi oss till Bo Hammar, partiets internationelle sekreterare. I en artikelserie i *Ny Dag*, som publicerats som pamflett under våren 1982, studerar Hammar bakgrunden till utvecklingen i Polen.

VPK har gång på gång redovisat sin syn på den polska utvecklingen och stött alla strävanden till demokratisk och socialistisk förnyelse, försäkrar Hammar.

”Dessa ställningstaganden gör vi av omsorg om socialismen. Det är inte tillfälliga eller föranledda av partitaktisk hänsyn. Vi ägnar oss inte åt dubbel bokföring. Och vi protesterar när dessa rättigheter avskaffas i Polen under den cyniska och opportunistiska förevändningen att det sker för att trygga socialismen.”²⁷

Hammar påminner om det polska upproret 1956:

”Den 28 juni 1956 reste sig arbetarna i Poznan mot ofriheten och de försämrade levnadsförhållandena. Säkerhetsstyrkor sattes in och upproret kvävdes i blod.” (s 11) ”Vi upprörs djupt när efter massakrerna i Poznan 1956 och Gdansk 1970 strejkande arbetare åter skjuts ihjäl i Polen.”²⁸

Vi frågar Bo Hammar: var det socialismens krafter som åstadkom massakrerna 1956 och 1970 och som ”åter sköt ihjäl strejkande arbetare i Polen” 1981?

Vi påminner om hur VPK i sin officiella partihistorik publicerad 1972, samma år som gällande partiprogram antogs, inte 1961, inte 1956, beskrev händelserna i Poznan:

”Sommaren 1956 uppstår i den polska arbetarklassen rörelse för en omprövning av den ekonomiska politiken som får sitt mest iögonfallande uttryck i en strejk i Poznan. Det polska partiet visar sig situationen vuxen och slår in på en ny kurs.”²⁹

Än en gång, denna partiskolning publicerades 1972. I samband med förra årets kongress tyckte VPK/Lund att partiet borde genomföra en programrevision så att man kan tillföra

”de senaste årens principiella diskussioner och erfarenheter av förhållandet mellan demokrati och socialism.”

Partistyrelsen yrkade avslag och ville för sin del

”erinra om att de historiska erfarenheterna av förhållandet mellan socialism och demokrati har följt partiets programarbete åtminstone sedan 1960-talet...”³⁰

Varför kom då inte dessa erfarenheter till uttryck i partiskolningen 1972 – två år efter ”massakern i Gdansk 1970”? Låt oss återvända till Hammar. Han har mer att berätta om den polska historien.

²⁷ Hammar 82, s 3.

²⁸ Ibid. s 11 och 5.

²⁹ Bidrag till Partihistoria. brev 5, 1972, VPK, s 41.

³⁰ Kongresshäfte 4, 1981, s 73 (svar till motion G 26, se Kongresshäfte 3 1981, s 242).

Det är inte var dag vi får så mycket konkret att bita i. Mellankrigstiden var hårda tider för de polska kommunisterna. Många partimedlemmar satt i Pilsudskis fängelser i Polen.

”Ändå var fängelsevistelsen i Pilsudskis Polen ett mindre bittert öde än Stalins avrättningar. Under den stora terrorn i Sovjetunionen avrättades större delen av den polska partiledningen.”³¹

Av ”socialismens krafter”?

”1938 vidtog Komintern på Stalins tillskyndan den exempellös åtgärden att helt enkelt upplösa det kommunistiska partiet i Polen.”³²

Detta var nu inte en så ”exempellös åtgärd”. Vi påminner om att Stalin på tjugotalet beordrat de kinesiska kommunisterna att upplösa sig i den borgerliga rörelsen Kuomintang och invalde dess ledare Chiang Kai-shek som hedersledamot av Kominterns presidium. Var detta ett verk av ”socialismens krafter”?

Vi noterar att Kominform (grundad i september 1947) var ett ”renodlat instrument för den sovjetiska utrikespolitiken och för Stalin” och att den var övervakande instans för rikriktningen av den ”internationella kommunistiska rörelsen”. En rörelse till vilken VPK (då SKP) hörde och ännu bekänner sig till, även om partiet aldrig var medlem av Kominform. (Hur var det måne med Kommunistiska Internationalen under Stalin?)³³ Hammar har mer att förtälja:

”Runt om i Östeuropa inleddes skådeprocesserna. Många hederliga och framstående kommunister dömdes och avrättades för 'titoism' och 'förräderi’.”³⁴

Av ”socialismens krafter”?

Och nu till dagens Polen. Solidarnosc, den polska fackföreningsrörelsen, en massrörelse på 10 miljoner,

”krävde en radikal demokratisering, som skulle innebära socialisering av det förstatiserade samhället. Det var revolutionära, inte kontrarevolutionära förslag”,

skriver Hammar och

”huvudansvaret för krisen ligger hos de krafter som under hela efterkrigstiden har lett Polen, i första hand Polens Förenade Arbetarparti.”³⁵

Vad skall man kalla en regim och ett parti som bekämpar och slår ned en facklig rörelse med närmare 10 miljoner medlemmar för att de reser revolutionära förslag? ”**Socialismens krafter**”?

Nej, man kallar sådana regimer och partier kontrarevolutionära och arbetarfientliga.

Vi påminner oss hur VPK 1956 beskrev de ungerska arbetarnas uppror, när sovjetiska trupper marscherade in för att krossa rådsrörelsen. VPK/SKP skrev:

”I de ungerska händelserna spelades huvudrollen av den amerikanska imperialismen och den inhemska reaktionen. (. . .) Den kontrarevolutionära aktionen möjliggjordes av allvarliga fel och brister i landets styrelse och arbetarpartiets praktik.”³⁶

Om händelserna i Polen 1981 skriver en prydsamt upprörd Bo Hammar:

³¹ Hammar 82, s 8.

³² Ibid. s 8. Komintern är förkortning för Kommunistiska Internationalen (1919-43).

³³ Ibid. s 10. Kominform är förkortning för Kommunistiska Informationsbyrån (1947- 56). Den upplöstes strax efter sovjetiska kommunistpartiets 20e partikongress, där Chrusjtjov höll sitt berömda tal om Stalinkulten.

³⁴ Ibid. s 10.

³⁵ Ibid. s 17-18.

³⁶ Bidrag till Partihistoria, brev 5, 1972, VPK, s 42.

”Militär har satts in mot massorna. Arbetarklassens organisationer har illegaliserats. Skall vi därav dra slutsatsen att arbetarklassen är kontrarevolutionär? Att arbetarklassen därför måste ersättas av partiet som måste ersättas av militären? Vi upprepar frågan: Vad har dessa absurditeter med marxism och socialism att göra?”³⁷ (andra anmärkning min, KS)

På Hammars fråga kan man naturligtvis bara svara – ingenting överhuvudtaget. Det hade ingenting med marxism och socialism att göra 1956 i Ungern och det hade ingenting med marxism och socialism att göra 1981 i Polen. När Hammar ”konstaterar” att

”den bristande demokratin och de systematiska kränkningarna av de demokratiska fri- och rättigheterna inte bara strider mot socialismens ideal utan riskerar att underminera själva grundvalarna för socialismen med förödande resultat på det politiska och ekonomiska planet.”

Då måste vi än en gång fråga: är detta ett verk av ”**socialismens krafter**”?

VPK:s partistyrelse kanske ser en klurig ”dialektik” i påståendet att ”socialismens krafter” verkar ”i strid med socialismens ideal” ”berövar socialismen sin utvecklingskraft”, och ”underminerar själva grundvalarna för socialismen med förödande resultat”. Vi för vår del kallar sådana krafter för ”antisocialistiska krafter” och de som systematiskt inskränker arbetarklassens rättigheter för arbetarklassens fiender.

Det som är häpnadsväckande är inte VPK:s ogenerade förtegenhet om sin egen osmakliga historia.

Det är istället att VPK 1982, lika lite som under stalinepoken, lika lite som 1956, 1968 1970, 1976 bryter med och förkasta! de regimer och partier som så otvetydigt visar inför hela världen att de ingenting har med marxism eller socialism att göra. Nu liksom då riktar man ”kritik” mot broderpartierna men det är fortfarande en kritik a' vänner, följeslagare, vapenbröder.

I partistyrelsens uttalande från den 12 december 1980 låter det nästan som om man bröt mot ”principen om icke-inblandning”; dvs som om man stödjer en fraktion i det polska partiet:

”VPK uttalar sin solidaritet med alla de krafter – inom Polens Förenade Arbetarparti, inom fackföreningsrörelsen Solidaritet och andra massorganisationer – som strävar efter att fullfölja det inledda reformprogrammet. I en samverkar mellan dessa krafter ligger garantin för ett brett samförstånd i Polen kring en socialistisk samhällsordning och kring nuvarande säkerhetspolitik.” (Min anmärkning. KS)

Här får man intrycket av att det finns någon sorts fraktion inom partiet som stödjer Solidaritets krav. Någon närmare specificering av vilka dessa krafter skulle vara görs inte. I kongressuttalandet från 20-24 november 1981 klargörs dock:

”Landets svåra ekonomiska problem (...) kommer att kräva lång tid och stora ansträngningar att lösa. Detta kommer att kräva hela folkets solidariska medverkan, vilket förutsätter ansvarstagande och samarbete mellan Solidaritet, Polens Förenade Arbetarparti och regeringen.” (Min anmärkning, KS)

Arbetarklassen skall alltså ta sitt ansvar och lösa problemen tillsammans med sina förtryckare – *hela* partiet och *hela* regeringen.

När så militären sätts in för att med våld återställa ordningen på byråkratins villkor, fängslar arbetarnas ledare och inrättar undantagstillstånd, då har VPK:s partiordförande Lars Werner lösningen på problemen:

³⁷ Hammar 82, s 5.

”Endast genom ett brett samförstånd mellan alla politiska och samhällliga krafter kan Polen ta sig ur den nuvarande djupa krisen.”³⁸

VPK:s solidaritet med byråkratin verkar gränslös – dessvärre går den ut över arbetarklassen. När VPK skriver:

”Vi reagerar skarpt på vad som händer i Polen just för att det sker i socialismens namn”, låter det ju vackert. Men skönheten förbleknar när man omedelbart tillägger att ”det är en socialism som vi känner oss fullständigt främmande inför.”³⁹

Likafullt är det alltså i VPKs ögon ”en socialism” – inte ”den verkliga socialismen” eller ”den högt utvecklade socialismen”⁴⁰ – men en sorts socialism, en ”alternativ modell”. Därmed spelar VPK såväl den internationella borgerligheten, socialdemokratin och förtryckarna i dessa länder i händerna.

Varför undertrycks demokratin?

”Under stalintiden begränsades de demokratiska fri- och rättigheterna allt mer”, skriver VPK.⁴¹ Men av vem och varför? Hur kunde det ske?

Om man inte kan ”härleda” de ”alltjämt existerande, långtgående och systematiska inskränkningarna av de demokratiska fri- och rättigheterna” ur ”historisk nödvändighet” och om de inte kan ”förklaras med socialismens självklara rätt att försvara sig”, *ur vad kan man då härleda dem och hur förklaras de då?*

Den frågan tar inte VPK upp till behandling. Allt tal om att ”känna historien” och att ”ta lärdom av erfarenheterna” för att ”undvika de misstag som vi anser att man gjort där” till trots.

I stället får vi oss till livs försäkringar om att i VPKs Sverige skall minsann ingenting av detta ske.

”Har VPK någon gång sagt att Sverige skall bli någon sorts Sovjetunionen i miniatyr?”
frågar man harmset.⁴²

”De socialistiska länder som finns idag är inte någon modell för svensk socialism. Och kan inte vara det”, försäkrar broschyren och förklarar:

”Vi behöver inte sätta igång en våldsam alfabetiseringskampanj. Och inte heller någon industrialiseringsprocess.”

Krävde bildningsarbetet och industrialiseringen en stalinistisk modell?

”Vi har inte heller levt under årtionden av fascistisk diktatur, som folken i Ungern, Rumänien, Bulgarien eller Jugoslavien.”⁴³

Är den svenska folksjälen formad annorlunda än den ungerska? Är det inte tvärt om så att just erfarenheterna av diktatur gjorde de ungerska arbetarna särskilt benägna att bekämpa också den stalinistiska diktaturen? Vilket man gjorde bl a i upproret 1956.

”Vi har helt andra problem att lösa än man har haft i de socialistiska länder som finns idag (...) Vi har en helt annan historia bakom oss. Det ger också andra möjligheter i framtiden.”⁴⁴

³⁸ Samtliga uttalandena återfinns i *Hammar 82*, s 21 - 30.

³⁹ *Hammar 82*, s 4.

⁴⁰ *Ibid.* s 15.

⁴¹ *Ett samtal 82*, s 21.

⁴² *Ibid.* s 18.

⁴³ *Ibid.* s 24.

⁴⁴ *Ibid.* s 24.

Och Hammar skriver:

”För vår egen del har vi för länge sedan dragit våra slutsatser. Den sovjetiska modellen är inte bara omöjlig att tillämpa på våra förhållanden. Den är inte heller önskvärd. Vi strävar efter en demokratisk väg till socialismen och en socialism i demokrati och frihet.”⁴⁵

”Olika förhållanden” skapar ”olika förutsättningar” och ”olika förutsättningar” ger oss ”olika 'socialistiska' modeller”. Det låter vackert, men det övertygar ingen.

Varför är den stalinistiska tyrannin (Hammar betecknar uttryckligen Stalin tyrann) ”omöjlig att tillämpa på våra förhållanden”? Nazismen gick att upprätta i Tyskland. Hur uppkom stalinismen i Sovjet? Var de sovjetiska arbetarna mer benägna att underkasta sig den byråkratiska diktaturen än svenska arbetare? Är den önskvärd i Sovjet?

Så länge man reducerar stalinismen till en ”modell” som man kan välja eller vraka, eller rent av till produkten av en tyrann, så länge står man fullständigt oförberedd inför det socialistiska uppbyggets problem. Och den som inte förstår stalinismens samhällsliga orsaker är inte heller förmögen att bekämpa dess uppkomst och resultat.

När VPK skriver att regimen förlorar kontakten med arbetarklassen – ”de delar av befolkningen som man skall stödja sig på” – *på grund av* att demokratin undertrycks, då vänder man upp och ned på verkligheten. Den konkreta historien ges ingen materiell förklaringsgrund.

Det är tvärt om så att när regimen (i vid mening) börjar avskilja sig från arbetarklassen, i strävan efter politiska och materiella privilegier, då börjar man också försvara uppnådda positioner, som ger tillgång till privilegier, och förstärka dem, genom att undertrycka arbetarnas fri- och rättigheter.

VPK talar om ”ökad social rättvisa” i de ”socialistiska länderna” (och dessa framsteg jämfört med kapitalistiska länder är viktiga att understryka). Men man ”glömmer” att tala om den *sociala klyfta som råder mellan arbetarklassen och regimen*. Ändå är det i detta *privilegievälde* nyckeln till utvecklingen i dessa länder står att finna. På planekonomin grundval har framträtt en avskild samhällsgrupp med egna intressen som står i motsättning till arbetarklassens, men som ändå har planekonomi som sin förutsättning.

Upprättandet av en planerad ekonomi är inte socialism. Det är bara det första steget. Socialismen kan bara, liksom kapitalismen (på vilken den bygger) utvecklas på den internationella arbetsdelningens grundval. Kapitalismen har under sin utveckling skapat en motsättning, inte bara mellan produktivkrafternas utveckling och den privata äganderätten (det kapitalistiska produktionssättet). Den har också skapat en motsättning mellan dessa produktivkrafter och nationalstaten. I *Kommunistiska Manifestet* skrev Marx och Engels:

”Borgarklassen har genom sin exploatering av världsmarknaden givit alla länders produktion och konsumtion kosmopolitisk gestalt. Den har till reaktionens stora sorg undanryckt industrin dess nationella grundval (...) I stället för den gamla lokala och nationella självtillräckligheten och avskildheten träder en allsidig samfärdsel, ett allsidigt nationernas beroende av varandra.”⁴⁶

Dessa motsättningar kan bara lösas om den kapitalistiska världsekonomin överskrids och utvecklas genom en internationell planekonomi under de arbetandes demokratiska styre i världsmåttstock.

Att upprätta en nationell planekonomi är bara ett led i kampen för socialismens upprättande, ett övergångssamhälle. Mellan den av kriser drabbade internationella kapitalismen och den klasslösa internationella socialismen.

⁴⁵ Hammar 82, s 15.

⁴⁶ Marx & Engels, *Kommunistiska Manifestet* 1848, Arbetarkultur 1968, s 29.

Socialismen är en form av samhällelig organisation som grundas på överflöd. När arbetarklassen erövrar makten i ett givet land, och det gäller också ett högt utvecklat industriland som Sverige, är de existerande Produktivkrafterna inte tillräckliga för att säkra detta överflöd för alla medborgare. Ännu mindre kan överflödet säkras för den samlade mänskligheten. Övergångsperioden mellan kapitalism och socialism är därför under alla omständigheter en period då arbetarklassen bara kan tillfredsställas genom en ny och mera jämlik fördelning av det redan existerande välståndet på jorden. Arbetarklassen måste säkra en avsevärd ökning av den nuvarande produktionen och av lagren på produktionsmedel som står till samhällets förfogande för att nå sitt mål – vad Marx kallade ”Kommunismen” – att organisera ett samhälle som säkrar en fullständig tillfredsställelse av vars och ens behov, enligt principen ”av var och en efter förmåga, till var och en efter behov”.

”Socialismens krafter” är alltså de som befrämjar kampen för denna internationella socialism, den internationella revolutionen, samordningen av ekonomin på planekonomins grund, inte bara inom ett enskilt land utan också i internationell skala, mellan arbetarstaterna, genom den bredaste arbetardemokratien.

I kapitalistiska länder har de rika makt, privilegier och en hög konsumtionsnivå i kraft av sitt kapital. Också i en planekonomi kan en minoritet få del av privilegier och konsumtionsvaror som samhällets utvecklingsnivå inte tillåter hela befolkningen att ta del av. Det kan ske om ett skikt av befolkningen, i kraft av sina politiska positioner, tillväller sig kontrollen över fördelningen av det samhällliga arbetets gemensamma frukter. Detta skikt, byråkratin, erövrar den politiska makten genom att avskaffa arbetardemokratien. Den enskilde funktionären vinner sin plats vid köttgrytorna genom sin lojala solidaritet med hela denna maktapparat och med hela eller delar av den byråkrati som bär upp och bevarar denna apparat.

En privilegierad funktionär i Sovjet, Polen eller Kina har dock en långt otryggare ställning än en kapitalägare i västvärlden. En byråkrat kan konsumera stort, men inte starta egen affärsrörelse, inte köpa aktier, inte köpa fabriker – ty det existerar ingen marknad som försäljer aktier och fabriker.

Byråkratin privilegier konsumeras väsentligen bakom ryggen på befolkningen, även om det är omöjligt att dölja alla förmåner och utsvävningar.

I ett byråkratiskt privilegieväldet med alla sina hemliga förbindelser och förbrytelser, sin snikenhet och maktberusande arrogans är det också lätt att uppamma skräckväldet, osäkerhet, misstänksamhet, hetsjakt och polisterror. Den som har mycket att dölja har också mycket att frukta.

Som illustration till vad privilegieväldet kan innebära påminner vi om den polska ”watergate-skandalen” som uppdagade Maceij Szczpanski rikedomar. Szczpanski tillhörde den s k Katowicemaffian, dvs männen kring dåvarande partichefen Gierek, som kom upp sig i samband med Gomulkas fall 1970. Han var nära vän till Gierek och chef för polsk Radio & TV. Det visade sig att i bostadsbristens Warszawa ägde Szczpanski tolv lägenheter med lyxutrustning. Runt om i landet beslagtogs nio lyxvillor, alla i Szczpanskis ägo. En av villorna ligger i Konstancin, strax söder om Warszawa, där även Gierek hade sitt residens. Till denna hör en swimmingpool dit han just installerat en utrustning som skapar artificiella vågor. I villan arbetade fyra källarmästare, samtliga till polska direktörlöner. Till TV-chefens tillgångar hörde en lyxbungalow i Nairobi, formellt en administrativ enhet inom polska etermediabolaget, i verkligheten en utgångspunkt för safaris organiserade i Szczpanskis namn. Dit hörde en ranch på den polska landsbygden som omfattade 1 000 hektar mark och 22 hästar. Två flygplan, en helikopter och en lyxjakt av högsta internationella klass hörde också till utrustningen.

Szczpanski tillhörde polska kommunistpartiets centralkommitté. Vi förmodar att parti-funktionärens parasitära tillvaro stod i proportion till hans plats i hierarkin och att följaktligen andra ”partikamrater” fått hålla till godo med en något mer anspråkslös konsumtion.⁴⁷

Av någon anledning har dessa omständigheter inte fått plats i Bo Hammars historik över Polen.

Byråkratin förvandlas till en hydra; varje gång du hugger av ett huvud växer två nya fram. Det är en lär VPK borde ha dragit av de polska erfarenheterna. Bo Hammar illustrerar det själv, utan att fatta det, när skriver:

”Efter det polska upproret 1956 kunde Chrusjtjov inte hindra Gomulkas återkomst till makten. En islossning präglade det andliga och kulturella klimatet. De nödvändiga reformerna blev emellertid tillräckligt djupgående och permanenta för att lösa Polens problem. Reformpolitiken avstannade och Den gamla maktpolitiken gjorde sig återigen märkbar och ökade klyftorna i samhället. (. . .) Ironiskt nog var Gomulka mycket pådrivande under våren 1968 för en militär intervention i Tjeckoslovakien i avsikt att stoppa Pragvåren – precis som det 'normaliserade' tjeckoslovakiska partiet har hetsat värst förnyelsepolitiken i Polen 1980-81.”⁴⁸

”Ironiskt nog”! Varför blev reformerna inte tillräckligt djupgående? Varför avstannade reformpolitiken? Varför gjorde den 'gamla maktpolitiken' sig åter märkbar?

VPK kan inte svara för VPK vet inte. Olika förhållanden. Olika modeller. Individuella avvikelser från socialismens principer. Exempel på auktoritär maktutövning, på byråkrati på rättsliga övergrepp. ”Subjektiva felbedömningar, missgrepp och övergrepp”, som Herlitz uttryckte det på kongressen.

Byråkratins seger i Sovjet

Varje socialistisk revolution måste genomföras på det gamla samhällets grundval. Kvarlevorna från det kapitalistiska samhället och produktivkrafternas otillräckliga utvecklingsnivå kommer att skapa problem för arbetarklassen var helst man avskaffar privategendomen och berövar kapitalet herraväldet i samhället. Det innebär att det finns en objektiv grund för byråkratiseringstendenser i varje övergångssamhälle mellan kapitalism och socialism, i varje planekonomi. De länder som hitintills brutit med kapitalismen har därtill varit fattiga och underutvecklade industriellt sett, inte bara i förhållande till de existerande möjligheterna, utan också i förhållande till den omgivande industriellt avancerade kapitalistiska världen (även om flera av dessa genom åren, i kraft av sin planerade ekonomi, kunnat höja sig och närma sig de mest utvecklade kapitalistiska länderna). Men det har tvingat dessa planekonomier att avsätta avsevärda delar av nationalinkomsten till improduktiv försvarsproduktion. Samtidigt härden högre levnadsstandarden i de omgivande kapitalistiska länderna inneburit en lockelse för stora delar av befolkningen.

Allt detta har utgjort en grogrund för byråkratins framväxt.

Lenin var den förste som började varna för byråkratins utbredning och betydelse. I fackföreningsdebatten i Sovjet 1920 konstaterade han:

”Vår stat är en arbetarstat med en byråkratisk utväxt. Vi måste tyvärr beteckna den på detta avskyvärda sätt. Här har ni övergångens verklighet.”

Och strax efter:

⁴⁷ Svenska Dagbladet 80-09-06 (Mika Larsson).

⁴⁸ Hammar 82. s 12.

”Vad vi i verkligheten har är en arbetarstat, med följande särdrag, för det första, att det inte är arbetarklassen utan bondebefolkningen som dominerar i landet och, för det andra att det är en arbetarstat med byråkratiska förvrängningar.”⁴⁹

I sin politiska rapport till den elfte partikongressen, 1922 uttrycker han sig drastiskt:

”Om vi tar Moskva som exempel med sina cirka 4 700 kommunister i ansvariga positioner och om vi tar den väldiga byråkratiska maskinen, denna gigantiska hög, måste vi fråga oss: vem dirigerar vem? Jag tvivlar i högsta grad på att man sanningsenligt kan påstå att det är kommunisterna som dirigerar den där högen. Sanningen att säga så dirigerar de den inte. De dirigeras av den.”⁵⁰

Den grundläggande förutsättningen för byråkratins uppstigande till makten var *arbetarklassens tilltagande passivitet* i politiken under 20-talet.

Denna passivitet måste förstas utifrån en rad historiska faktorer. En stor del av de politiskt mest medvetna arbetarna utplånades under inbördeskriget. Världsrevolutionens motgångar skapade missräkningar. Hungern och den allmänna misären tog all energi i anspråk för att lösa de dagliga individuella problemen. 1922 gick en halv miljon arbetare utan jobb på en arbetsstyrka om totalt tre miljoner. De organisationer som befrämjat arbetarnas politiska aktivitet försvagades. Samtidigt började bolsjevikpartiets egen apparat att byråkratiseras.

Vid sidan av Lenin var det Trotskij som på ett tidigt stadium förstod vilken fara byråkratiseringen utgjorde. Han förstod också, tidigare än Lenin, hur byråkratin började stiga fram i partiets mitt och att Stalin utgjorde en attraktionspol för byråkratin. I likhet med Lenin hade Trotskij en mycket realistisk uppfattning av byråkratins problem, vilket följande utdrag ur ett tal inför partiets 12:e kongress visar. Trotskij påminner om hur Lenin jämfört sovjetstaten med den gamla tsar-staten: ”det är samma gamla byråkratiska maskin”, och han fortsätter:

”Vad är vår statsmaskin? Föll den ned bland oss från himlen? Nej, det gjorde den naturligtvis inte. Vem byggde den? Den byggdes på grundval av arbetarnas, böndernas, den Röda Arméns och Kosackernas deputeranderåd (sovjeter). Vem stod i ledningen för dessa sovjeterna? Kommunistiska Partiet. (...) Och nu ser vi framträda ur sovjeterna, dvs. den bästa företrädaren för de arbetande massorna, under partiets ledning, det främsta partiet i Kommunistiska Internationalen, en statsmaskin om vilket det sägs att det... i ringa mån skiljer sig från den gamla tsarvældets maskin.

Av detta kanske någon enkelspårig person, exempelvis från den så kallade gruppen Arbetarnas Sanning, kommer att dra slutsatsen: Borde vi inte ta en hammare (...) och utföra någon sorts mekanisk operation på denna maskin? En sådan slutsats skulle emellertid sakna grund, ty vi skulle då bli tvungna att plocka upp spillrorna och börja från början? Varför? Därför att denna maskin, som verkligen är avskryvligt usel, dock inte föll ned på våra axlar, utan skapades av oss under trycket av historiska nödvändigheter med det material som stod till buds. Vem är ansvarig? Vi är alla ansvariga och vi måste stå till svars för det. (...) Kan vi avskaffa allt detta omedelbart? Kan vi klara oss utan denna maskin? Det kan vi naturligtvis inte? Vad måste vi göra? Vår uppgift är att ta denna dåliga maskin som den är och börja omforma den systematiskt. Inte hur som helst och hafsig, utan på ett planmässigt sätt, med en kalkyl som sträcker sig över en lång period.”⁵¹

Om vpk:s medlemmar vill lära sig bekämpa demokratins inskränkande i uppbygget av socialismen måste man ta del av hur denna kamp har förts i den levande historien av socialismens verkliga krafter. Då måste man studera den trotskistiska världsrevolutionens historia, eftersom vår rörelse från begynnelsen stått i spetsen för denna kamp.

Trotskijns kamp mot Stalin var aldrig en kamp mellan individer. Det var inte blott och bart en fråga om politiska linjer, än mindre om hjältar och skurkar. Trotskij och vänsteroppositionen bekämpade byråkratins uppstigande till makten, dess växande kontroll över statsapparaten och

⁴⁹ Lenin, *Collected Works (CW)* bd 32, s 48.

⁵⁰ Lenin *CW* bd 33, s 289.

⁵¹ *Leon Trotsky Speaks*. Pathfinder 1972, s 155-56.

dess inträngande i det sovjetiska kommunistpartiet. Stalin var bara byråkratins redskap. Han kom att bli dess politiska företrädare.

Vänsteroppositionen såg nödvändigheten att föra en politik som objektivt och ideologiskt stimulerade den sovjetiska arbetarklassens politiska aktivitet. Industrialiseringsprogrammet, en sansad kollektivisering av jordbruket, återupprättandet av arbetardemokratien och kampen mot stalinfraktionens katastrofkurs i den internationella politiken var alla delar av ett och samma mål: byråkratins betvingande och arbetarklassens återtagande av ledningen över statsapparaten såväl som partiet.

Den ideologiska striden i partiet var en strid mellan den revolutionära marxismen och den framväxande byråkratins pragmatiska ideologi.

Lenin dog i januari 1924 – just när han tillsammans med Trotskij förberett sig för att ta en öppen strid mot Stalins maktmissbruk. I december 1923 började Trotskij publicera en artikelserie i *Pravda*, som inleddes under rubriken ”Om funktionärsväldet inom armén och annorstädes”. Artiklarna sammanställdes senare till en broschyr med titeln *Den nya kursen*.⁵²

Under 1924 utvecklades kampen mot Trotskij i en till synes ovidkommande debatt om den ”permanenta revolutionens teori”. Mot denna ”pessimistiska” villolära reste Stalin (tillsammans med Zinovjev och Kamenev, två gamla partiledare som senare skulle gå över till vänsteroppositionen, kapitulera på nytt för Stalin och gå under i trettioalets Moskva-rättegångar) ”teorin om Socialism i ett land”.⁵³ Det verkliga innehållet i denna strid rörde den socialistiska revolutionens huvudförutsättning -internationalism eller nationalism. Mot Stalin hävdade Trotskij – inte att socialismen inte kunde byggas dag för dag i Sovjet, utan att den sovjetiska arbetarklassen hade ett *egenintresse* av arbetarnas seger i de utvecklade kapitalistiska länder, att internationalismen därför måste präglade uppbygget av Sovjetstaten. Stalins tes att socialismen kunde byggas i ett land, hade som kärna byråkratins konservatism och intresse av att upprätthålla arbetarrörelsens passivitet och förhindra dess återvaknande internationellt såväl som i Sovjet. Innebörden av denna ideologi stod inte klar från början men i takt med att byråkratin stärkte sina positioner kom denna ”socialistiska” nationalism att passa som pseudo-marxistiskt tillbygge i striden mot vänsteroppositionen.

Under Stalins ledning tog byråkratin makten över staten och partiet, splittrade, tystade eller utträngde arbetarklassens företrädare. Kampen mot vänsteroppositionen fördes in i Kommunistiska Internationalen som omvandlades till ett instrument för byråkratins intressen och diplomati.

Anammandet av teorin om ”socialism i ett land” uttryckte omvandlingen av de kommunistiska partierna. Efter splittringar, uteslutningar och häftiga kampanjer blev dessa lydiga redskap för byråkratin som, måhända ibland i god tro, upprepade de senaste visheterna och direktiven från ”folk hjälten” Stalin. Trotskij uteslöts 1927 deporterades till Alma Ata 1928 och utvisades 1929. Uppskattningsvis 15-20000 oppositionella uteslöts i slutet av 20-talet.⁵⁴ Detta var dock småsaker jämfört med trettioalets terror när byråkratin konsoliderade sig slutgiltigt. Robert Conquests beräkningar slutade på siffror om 12 miljoner människor i läger eller fångelser varav en miljon avrättades och två miljoner gick under i fångenskap. Hela

⁵² Nyutgåva på Svenska Röda Rummet 1982 under titeln *Kampen mot Stalin*. Artiklarna behandlar inte minst demokratin i partiet. På marxistarkivet: [Den nya kursen](#)

⁵³ Dokumenten kan läsas på svenska, bland annat i antologin *Stalin mot Trotskij*. Rabén & Sjögren 1971 och Trotskij, *Den permanenta revolutionen*. Partisanförlaget 1973. [OBS: Det är felaktigt att Zinovjev och Kamenev förespråkade ”Teorin om socialism i ett land”, se t ex artikeln [Om leninismen](#), där Zinovjev kritiserar den teorin. Däremot argumenterade bolsjevikledaren Bucharin för ”Socialism i ett land” – *Red anm*]

⁵⁴ Uppgiften hämtar vi från Dave Frankel i antologin *The First Three Internationals*. Pathfinder 1974. s 155. Frankels källa är Trotskij.

bolsjevikpartiets gamla ledarskap – utom Stalin – avrättades eller tog livet av sig i samband med denna groteska politiska kontrarevolution. VPK kanske föredrar att kalla det ”avsteg från socialismens principer”.⁵⁵

Här finns inte utrymme att återge denna strid. Den finns sammanfattad på ett strålande sätt av Kenth-Åke Andersson i denna tidskrift (*Lögnens renässans*, 7/8 1972). Trotskij skrev sin klassiska analys 1936 som fortfarande är standardverket om byråkratins seger i Sovjet, *Den förrådada revolutionen*.

I bokens avslutande kapitel sammanfattar Trotskij perspektivet för den politiska revolutionen i Sovjet.

”Byråkratins självhärskardöme måste ge plats åt sovjetisk demokrati. En återupprättelse för rätten att kritisera och en oförfalskad frihet i alla val är nödvändiga förutsättningar för landets fortsatta utveckling. Detta förutsätter ett återupplivande av friheten för sovjetiska partier, till en början för det bolsjevikiska partiet, och ett återupprättande av fackföreningarna. Ett införande av demokrati i industrierna betyder en radikal revidering av planläggningen i arbetarnas intresse. Fri diskussion om ekonomiska problem kommer att minska de överdrivna omkostnaderna, som orsakas av byråkratins misstag och sicksackkurs. Dyrbara leksaker -sovjetpalats, nya teatrar, skrytlyxiga tunnelbanor – kommer att trängas bort till förmån för arbetarbostäder. 'Borgerliga fördelningsnormer' kommer att hållas inom det strikt nödvändigas gränser och kommer att ge plats åt socialistisk jämlikhet, i takt med det stigande sociala välståndet. Ranger kommer omedelbart att avskaffas. Allt dekorationsglittret kommer att försvinna i smältdegeln. Ungdomen kommer att få möjlighet att andas fritt, kritisera, göra misstag och växa upp. Vetenskapen och konsten kommer att befrias från sina bojor. Och slutligen kommer utrikespolitiken att återgå till sin traditionella revolutionära internationalism.”⁵⁶

Fjärde Internationalen har sedan sitt grundande 1938 på kongress efter kongress analyserat utvecklingen i arbetarstaterna och i praktiken alltid stött och efter förmåga deltagit i arbetarnas kamp mot byråkratin i Sovjet såväl som i Kina, Öststaterna. VPK har varit byråkratins ideologiska försvarsmur i Sverige. Tusentals är de arbetare som försvarat stalinismens övergrepp i tron att de försvarade socialismens sak. Lurade och bedragna av sina ledare.

Stalinismen hör inte det förgångna till. Det var inte personkult eller individuell despoti. Inte heller var det en ”socialistisk modell” som nu övergivits. Stalinismen är byråkratins herravälde och ideologi. Stalinismen försvann inte i graven med Stalins lekamen. Den mumifierades inte i mausoléet. Stalinismen består så länge byråkratins välde består.

När Chrusjtjov på Sovjetiska Kommunistpartiets 20 partikongress 1956 inledde ”avstaliniseringen” försvarade han i själva verket stalinismen mot dess förverkade former. Byråkratins välde skiftar vad formerna beträffar mellan Sovjet och Öststaterna, mellan Kina och Albanien. Men dess grundläggande drivkrafter är desamma.

Detta herravälde är dock en historisk parentes, en tillfällig produkt av klasskampens förlopp. Det är unika företeelser som måste förstås utifrån konkreta historiska händelseförlopp.

1982 – fortfarande utan att säga upp den grundläggande lojaliteten med de kontrarevolutionära regimerna i Sovjet, Östeuropa och Kina – proklamerar VPK ogenerat:

”Än så länge är det bara VPK som uppmuntrar och för ut debatten om en socialism där löntagarna bestämmer”.⁵⁷

⁵⁵ Conquest, *Den stora terrorn*. Prisma 1973. s 455 och framåt. För en historik om utrensningarna, se *Fjärde Internationalen* nr 7/8 1972, s 65-93. På marxistarkivet: [Om Moskvarättegångarna](#)

⁵⁶ Trotskij, *Den förrådada revolutionen*. Partisan 1969, s 208. Marxistarkivet: [Den permanenta revolutionen](#)

⁵⁷ *Mot borgarväldet för en radikal arbetarpolitik*, VPK-broschyr 1982, s 13.

Det imponerar inte på vår rörelse som fört ut den debatten sedan början av tjugotalet med livet som insats. Det är ett faktum som ledningen inom VPK känner väl till men man ljuger och förtiger sanningen, fullt i enlighet med sina traditioner. Ändå välkomnar vi det faktum att VPK säger sig vilja lära av utvecklingen i de ”socialistiska länderna”. Det krävs dock också en sanningsenlig genomgång av sin egen roll i historien.

Konsekvenser för socialismens parti i Sverige

Det är naturligtvis helt riktigt att ju lägre ett lands utvecklingsnivå, ju lägre kulturell utveckling och ju större ekonomisk eftersläpning som råder, desto större är riskerna för deformationer och urartningen av revolutionen. Men tendenser till byråkratisering är oundvikliga i varje land som bryter med kapitalismen – liksom i kapitalismen själv. – Den nya staten skall byggas och befolkas med hjälp av det levande människomaterial som finns till hands. Byråkratins stigande till makten på arbetarklassens bekostnad och dess förstelning är inte given på förhand. För att förhindra dess utvecklande måste man dock förstå dess grundläggande drivkrafter. Det är naivt att tro att ”den sovjetiska modellen” skulle vara ”omöjlig” att tillämpa på våra förhållanden. Byråkratiseringen av svensk fackföreningsrörelse, den svenska statsbyråkratins utveckling, liksom byråkratin inom det privata näringslivet talar snarast motsatt språk. Om man undervärderar denna fara undervärderar man också nödvändigheten av kraftiga motåtgärder, främst stimulansen av arbetarklassens demokratiska självorganisering i fackföreningarna och betoningen av rådsdemokratins betydelse i kampen för arbetarnas statsmakt, den fria partibildningen, kampen mot privilegierna och principen om att inget parti får sammansmälta med statsapparaten.

I sin valbroschyr hänvisar VPK till partiprogrammet

”där vi säger att folket fritt skall forma sina politiska och fackliga organisationer, att ingen organisations medlemmar skall åtnjuta några rättsliga eller ekonomiska fördelar”.⁵⁸

Nu står det inte exakt så – det står att idet socialistiska samhället ”formar” folket fritt sina politiska och fackliga organisationer och att ingen organisations medlemmar ”åtnjuter” rättsliga eller ekonomiska privilegier.⁵⁹ Nu är det ju ett faktum att detta inte alls är fallet i de existerande ”socialistiska” samhällena. Som det står framstår det som en lögn. Om det skall läsas som *målsättningar* så är det i bästa fall fromma förhoppningar, så länge man inge anger hur man skall undvika att det som redan uppstått i de ”socialistiska” länderna återupprepas i VPKs ”socialistiska” Sverige.

I broschyren förklarar VPK ovanstående målsättning – och förklaringen är inte förtroendegivande:

”Det betyder – om vi utgår från svenska förhållanden – att vi föreställer oss ett flerpartisystem”.⁶⁰

När Hammar värderar det militära maktövertagandet i Polen är han mest bekymrad över att det polska partiet ställt till det för sig.⁶¹

”Ett kommunistiskt parti kan bara spela en ledande och pådrivande roll i kraft av sin egen auktoritet. Sammansmältningen av parti och statsapparat liksom partiets monopolställning

⁵⁸ *Ett samtal* 82, s 26.

⁵⁹ *Partiprogram* 1972, s 35 (punkt 29).

⁶⁰ *Ett samtal* 82, s 26. Bland annat i en intervju inför den 26e kongressen ansluter sig såväl Werner som Hermansson till ett pluralistiskt demokratiskt samhällssystem med flera partier. ”C H Hermansson har fått frågan förr om vi, sedan vi hade vunnit makten, skulle lämna den ifrån oss efter ett valnederlag. Svaret är att vi självklart skulle acceptera ett valnederlag, säger Werner.” Till skillnad från oss ser VPK *partiet* som maktinnehavare, inte arbetarklassen, och Riksdagen som maktens centrum, inte ekonomin, arbetsplatserna. *Svenska Dagbladet* 81-1 1-16.

⁶¹ *Hammar* 82, s 5. Jmf partiprogrammet punkt 29.

underminerar på sikt dess auktoritet (...) Det är svårt att se hur det redan isolerade polska partiet efter det inträffade skall kunna vinna någon legitimitet i arbetarklassen och folket”.⁶²

Slutsatsen att militärens tillträde visar på ”nödvändigheten att olika politiska strömningar kanaliseras fritt och demokratiskt” är inte heller övertygande.⁶³

Betyder det att Hammar försvarar rätten att bilda nya partier i Polen – under rådande förhållanden?

Enligt Hammar finns det inga förutsättningar för att Solidarnosc utvecklas till ett parti ”i traditionell mening”, men han medger att ”olika politiska, och ideologiska uppfattningar rymms inom rörelsen”.⁶⁴

Betyder det att Hammar försvarar rätten att bilda nya partier i Polen -under rådande förhållanden?

VPK-kongressens demokratimanifest upprepar partiprogrammets ord att ”folkets aktivitet ansvarar för att politisk byråkratisering och förstening förhindras” och tillägger att människors erfarenheter och initiativ tillvaratas ”genom en öppen och fri diskussion”.⁶⁵ Och i broschyren sägs att det 'ytterst är folket som genom sin aktivitet förhindrar uppkomsten av byråkratiska övergrepp”.⁶⁶ I en krissituation måste socialismen försvaras genom att massorna mobiliseras, skriver Hammar.⁶⁷

Men är inte det polska partiets och militärens framfart bevis nog för att ”politisk byråkratisering och förstening” kan gå så långt att partiet och militären upphör att vara uttryck för arbetarklassens intressen och behov? Om inte – vilka ytterligare bevis kräver VPK innan man drar denna slutsats? Och måste man inte också ha ett program mot denna förstening såväl för att bekämpa dess utvecklande som dess fullbordan?

Om man för att kämpa för socialismen också måste bekämpa alla försök att inskränka arbetarnas demokratiska fri- och rättigheter vilket VPK nu glädjande nog medger – måste man inte då också bekämpa *dem som beslutar om, verkställer och upprätthåller* dessa ”systematiska och långtgående inskränkningar” som riktas mot arbetarklassen?

Att kämpa för demokratiska fri- och rättigheter utan att samtidigt bekämpa regimerna, privilegieväldet, byråkratin och dess partier är utopi och kan bara sluta i nederlag. Förtryckarnas ”socialism” – detta privilegievälde, den ”sovjetiska modellen” – är ingen socialism. Den är kontrarevolution och ingen fredlig sådan heller. Dock är det inte en ekonomisk kontrarevolution. Det är inte en strävan att tillägna sig produktionsmedlen såsom privat egendom.

Den grundläggande skillnaden mellan dagens ”socialistiska länder” och den kapitalistiska världen är inte att det i de torra är ”många” eller ”alla” som härskar över produktionen medan det i den senare är ”ett fåtal”. Skillnaden ligger i stället i att i de ”socialistiska länderna” har den privata äganderätten till produktionsmedlen avskaffats och konkurrensen mellan olika kapitalgrupper ersatts av en planerad ekonomi. Det är denna planhushållning som möjliggjort de sociala framsteg som otvivelaktigt ägt rum i dessa länder – till skillnad från kapitalistiska länder med samma utgångspunkt. Detta har skett, inte tack vare, utan trots byråkratin herra-

⁶² Ibid. s 5.

⁶³ Ibid. s 5.

⁶⁴ Ibid. s 17.

⁶⁵ Ibid. s 30.

⁶⁶ *Ett samtal* 82, s 28.

⁶⁷ *Hammar* 82, s 5.

välde. Och det är denna planhushållning som den internationella arbetarklassen måste försvara i Polen, Sovjet, Kina etc.

I kapitalistiska länder innebär demokratiska fri- och rättigheter inte makt över ekonomin eftersom ekonomin där vilar på *privat* äganderätt av produktionsmedlen. Demokratin rör bara den *offentliga* sektorn i samhället.

I de "socialistiska länderna" innebär däremot demokratiska fri och rättigheter direkt förfoganderätt över hela produktionsapparaten. Kampen som Solidarnosc för i Polen handlar om denna förfoganderätt.

De stalinistiska regimernas kamp mot arbetarna är en politisk kontrarevolution, vars resultat kommer till uttryck i inskränkningar av arbetarnas demokratiska fri- och rättigheter.

Byråkratins välde avskaffas genom en politisk revolution. Demokratin är en nyckelfråga just på grund av att byråkratin inte överlever en demokratisering. Kampen mot demokratin är för byråkratin en kamp på liv och död, en kamp för sin egen överlevnad, som privilegierad kast.

VPKs tal om ett "brett samförstånd mellan alla politiska och samhällseliga krafter i Polen" är lika löjväckande som socialdemokratin tal om ett "brett samförstånd mellan alla politiska och samhällseliga krafter" i det kapitalistiska Sverige. Det är inte lättare för de polska arbetarna att samarbeta med Jaruzelski, Gierek, Kania eller det Polska Förenade Arbetarpartiet än det är för svenska arbetare att samarbeta med Ulf Adelsohn, Nicolin eller Ullsten eller SAF eller Centerpartiet.

Nivån på debatten inom VPK kan vi mäta med hjälp av C-H Hermanssons svar till Per Kågeson i *Socialistisk Debatt* (partiets teoretiska tidskrift):

"Kågeson driver tesen att endast ett brytande av förbindelserna med SUKP (det Sovjetiska Kommunistpartiet, KS) kan ställa partiet på rätt bog. En sådan åtgärd anser jag skulle vara olycklig av många skäl. En riktigare politik för partiet är i stället att mera bestämt fullfölja den linje vi slog in på 1964, nämligen att utvidga våra förbindelser så att de inbegriper partier ur arbetarrörelsens alla grenar i de olika länderna"

Problemet är bara att det inte existerar någon fri partibildning "i de olika länderna", om man med detta avser de "socialistiska" länderna. Några genuina arbetarpartier att upprätta förbindelser med står inte att finna.

Hermanssons motivering för denna befängda inställning kunde lika gärna ha framförts av Bresjnev, även om den hänvisar till Göran Therborn:

"I Sovjetunionen reproduceras det socialistiska produktionssättet. Man kan gilla eller ogilla vissa former för maktutövning i existerande socialistiska samhällen. Men man kommer inte ifrån det historiska faktum, att i världen finns kapitalistiska och socialistiska stater. Att man eventuellt kallar dom någonting annat ändrar inte historien."⁶⁸

Nej vad man kallar det påverkar inte historien. Däremot påverkar det historien om man med hänvisningen till planekonomins existens underkastar sig och försvarar dem som – med VPKs egna ord – "underminerar själva grundvalarna för socialismen med förödande resultat", eller om man till försvar av dessa grundvalar bryter med, tar avstånd från, avslöjar och bekämpar dessa förtryckare och arbetarfiender, och istället understödjer den konsekventa kampen mot dem.

Om "sammansmältningen av parti och statsapparat", enligt Hammar, utgör en fara, då betyder det väl också att oppositionen mot partiet inte är identisk med en opposition mot staten? Än mindre innebär väl en opposition mot statsbyråkratins privilegier och dess herravälde i staten

⁶⁸ *Socialistisk Debatt* nr 5/81, s 7.

ett angrepp mot staten? Om ett parti och ett skikt statsfunktionärer brukar sin kontroll över staten för att angripa arbetarna, är inte det ett större hot mot arbetarstaten än oppositionen mot dessa angrepp och de som beslutar om dessa mot arbetarklassen riktade åtgärder. Detta ”avsteg från socialismens principer”, som VPK föredrar att kalla broderpartiernas mord och massaker på arbetare, undergräver ju arbetarnas solidaritet med staten.

Lenin själv varnade – den gången i en riktig kritik av Trotskij – för att statens byråkratisering innebär att arbetarna måste ha fria fackföreningar, just för att försvara sig mot sin egen stat:

”Vi har nu en stat där det gäller för det massivt organiserade proletariatet att försvara sig självt, medan vi för vår del måste utnyttja dessa arbetarorganisationer för att försvara arbetarna mot deras egen stat, och förmå dem att försvara vår stat.”⁶⁹

VPKs kritiska solidaritet med den kontrarevolutionära byråkratins partier i öst är lika avskryvare som SAPs kritiska solidaritet med kapitalägarna och de borgerliga partierna.

Kampen mot den härskande, kontrarevolutionära byråkratin i Sovjet och i andra byråkratiserade ”socialistiska” länder är ett nödvändigt och centralt led i försvaret av de socialistiska landvinningarna i dessa länder, liksom i försvaret av arbetarklassens intressen världen över. Det finns ingen konstlad motsättning i dessa länder mellan ”socialismens krafter” och ”socialismen”.

”Inga himlastormande krav, inga storartade drömmar”, men: en politik som kan betalas

Om VPK i den internationella politiken orienterat sig i förhållande till regimerna i Sovjet och öststaterna så har man i det inrikespolitiska spelet ständigt orienterat sig i förhållande till socialdemokratin. Lösgörandet av socialdemokratin grepp över svensk arbetarrörelse är också nyckelfrågan i kampen för arbetarnas maktövertagande och socialismens seger i vårt land. Lika lite som VPK förstår byråkratins karaktär i Sovjet. Kina och öststaterna, lika lite förstår man att SAP som parti vuxit samman med det kapitalistiska samhället. Med undantag för ultravänsterperioden (1929- 34/35) då partiet på uppdrag av Komintern bedrev en sanslös hetskampanj mot ”socialfascismen” som i praktiken omöjliggjorde en gemensam arbetarfront mot krisutvecklingen och reaktionen, så har partiet präglats av den ”vänliga påfösningens” strategi i förhållande till SAP. Efter andra världskriget spekulerade man rent av i möjligheterna att upprätta ett ”enhetsparti”, i likhet med utvecklingen i Östeuropa under Röda Arméns kontroll. Hilding Hagberg, dåvarande partiordföranden, förklarade 1963 partiets uppbackning av SAP under femtiotalet: ”Socialdemokratin förvaltar idag den svenska kapitalismens gemensamma affärer och står främmande för en socialistisk politik. Men man skall inte se på socialdemokratin statistiskt. På längre sikt kan man se den som en potentiell bundsförvant. Det ger arbetshypotesen att socialdemokratin steg för steg kan pressas in på en mot storfinansen riktad linje. Villkoret härför är emellertid ett starkt marxist-leninistiskt parti. Nu är del visserligen sant att socialdemokratin programmatiskt allt mer avlägsnar sig från socialistiska ståndpunkter. Men det beror på att principiella och teoretiska spörsmål sedan socialdemokratin blev regeringsparti inte spelat någon uppmärksam roll i SAP.”⁷⁰ Detta perspektiv präglar i allt väsentligt VPK än idag. Trots SAPs fortsatta marsch högerut i politiken åstadkommer VPK blott punktkritik mot den socialdemokratiska partiledningen. Debatten inom partiet rör hur hård denna punktkritik skall vara.

⁶⁹ Lenin CW bd 32, s 25.

⁷⁰ Bidrag till Partihistoria, brev 5, 1972, s 63.

Ingen analys av SAP

Huvuddokumentet från senaste partikongressen gör ingen analys av socialdemokratiens utveckling, drivkrafterna bakom SAPs nya åtstramningspolitik. Man konstaterar bara att LO och SAP gjort ”utspel” under året med en ny ”skandinavisk modell för 80-talet.” Och man räknar upp exempel på ståndpunkter som VPK inte delar – återhållsamhet med lönekraven, höjda vinster för företagen, fortsatt rationalisering och datorisering, återhållsamhet med att kräva handelshinder, medverkan till att förse företagen med riskvilligt kapital, avståndsstagande från storbankernas förstatligande, avståndstagande från politiska strejker och skattekompromissen. Man kallar det för att ”SAP- och LO-ledningarna” ”slår till *politisk reträtt*”.⁷¹

Till skillnad från socialisterna ser inte VPK det socialdemokratiska partiet som ett kapitalistiskt arbetarparti som gått förlorat för den socialistiska saken. Det är blott brister i ledningen som står i vägen för en gemensam socialistisk front mellan VPK och SAP. Det gäller för VPK att pressa ledningen åt vänster. Man ser inte att SAP förvandlats till en apparat med egenintressen i det kapitalistiska samhällets bevarande. Man delar inte vår uppfattning att det socialdemokratiska klassarbetet finns inbyggt som en förutsättning för det socialdemokratiska partiets fortlevnad. När ledningen inom SAP och LO anpassar politiken till kapitalägarna och överger reformpolitiken, så är det i våra ögon inte en politisk reträtt. Det är samma kapitalistiska politik under nya villkor. Socialdemokratiens totala uppslutning bakom kapitalets intressen har i krisutvecklingen drivit partiet att ersätta den traditionella keynesianska reformpolitiken med en ”rättvis” åtstramning. Detta har givit VPK ett oväntat utrymme.

Det svenska ”kommunistiska” partiet har aldrig utvecklat ett bärkraftigt program som höjt sig ovanför myllret av dagskrav. VPK försöker nu att inta SAPs traditionella roll som det verkliga reformpartiet. Man spekulerar i spänningar mellan reformkraven inom den (lägre) fackliga funktionärskåren, som befinner sig under trycket från arbetarna i produktionen, å ena sidan och ledningens ohöjda anpassning till kapitalintressena.

Men funktionärernas reformkrav är lojala i förhållande till det socialdemokratiska partiet och har som främsta uppgift att ge arbetarna intrycket av att partiet egentligen avser att genomföra reformer på kapitalets bekostnad. Socialisternas uppgift är att säga sanningen om dessa illusioner. Funktionärernas reformkrav är dessutom blott kompromisser mellan arbetarnas verkliga intressen och behov och socialdemokratiens inomkapitalistiska reformprogram. Det är i spänningen mellan *dessa* som socialisterna kan bygga upp en offensiv kamprörelse mot kapitalet. Man kan inte som VPK tror bygga upp en arbetarpolitik med utgångspunkt i en ”inombyråkratisk” konflikt. Dessa ”motsättningar” ingår ju i det spel för kulisserna som i sin helhet syftar till att passivisera arbetarna.

VPKs politik bestäms idag av detta frieri till reformvännerna inom socialdemokratiens apparat, sin fixering vid arbetet i de folkvalda församlingarna (alla vackra deklamationer om 'masskampen' till trots) och en småborgerlig nationalism. Inför valjarna sammanfattas frieriet till SAP i formeln – ”för en vänsterseger i valet”.

Socialismen står inte på dagordningen

Kongressen slog än en gång fast att ”de objektiva förutsättningarna” för socialismen sedan länge är för handen i Sverige⁷². I valbroschyren ”För arbete och social rättvisa” säger man också att ”målet för arbetarrörelsen måste vara en socialistisk ekonomi där fåtalsväldet ersätts med demokrati på samhällslivets alla områden. Frågan om makten över produktionen, kraven

⁷¹ *Sverige behöver en ny politik – en socialistisk arbetarpolitik*, 1981 (hädanefter *Huvuddokumentet 81*) – citerat efter stencil utdelad på kongressen.

⁷² *Huvuddokumentet 81*, del III.

på en snabb minskning av arbetslösheten och på en rättvis fördelningspolitik måste föras fram med större skärpa.”⁷³ Men, men:

”Nu vet vi ju alla att socialismen inte står på dagordningen i årets val”, säger Bo Hammar i *Ny Dag*, (Min anmärkning, KS).⁷⁴

Inte desto mindre vill VPK ha

”en medveten, samhällelig styrning av den framtida industripolitikens inriktning”,

förklarar man i valbroschyren och tillägger omedelbart:

”För att få till stånd en sådan styrning (av den framtida industripolitikens inriktning) är naturligtvis nationalisering av banker och storföretag, skapande av samhällsfonder och de fackliga organisationernas aktiva deltagande mycket viktiga förutsättningar”. (Min anmärkning, KS)⁷⁵

Först och främst gäller det förstås att ”vinna valet”. Till och med för detta krävs det folkliga mobiliseringar.

”Om arbetarrörelsen skall kunna vinna 1982 års val och om regeringspolitiken skall kunna vridas åt vänster, så krävs en stark och bred rörelse kring en konkret radikal arbetarpolitik. VPK arbetar här för en aktionsenhet mellan kommunister, socialdemokrater och andra progressiva krafter.”⁷⁶

Särskilt viktigt är det dock att rösta på VPK. ”Utan ett bra val för VPK går det inte att falla den borgerliga regeringen”, varnar Hammar (vilket ju i och för sig inte är sant. SAP kan ju liksom 1968 få egen majoritet.) Han ser framför sig ett parlamentariskt läge där SAP under trycket av VPK genomför en ”grundläggande kursförändring i politiken och ger den ett framtidsperspektiv.” Han framhåller att VPK visst inte är ute efter statsrådsposter vid ett regimskifte. (Surt sa räven.) Det är politiken man vill påverka ”Vi tänker inte vara stödtrupp för vilken politik som helst”, försäkrar Hammar. (Peppar, peppar.) Därför lägger VPK fram ett åtgärdsprogram för regeringspolitikens första hundra dagar, ett ”*hundra dagarsprogram*”.

”Detta program rymmer inga himlastormande krav, inga storartade drömmar. Allt som det tar upp är sådant som vi anser fullt möjligt och realistiskt att genomföra omedelbart efter valet.”⁷⁷

Kanske har Hammar i åtanke gamle partiledaren Sven Linderots ord från 1924?

”Kilbom säger att den socialdemokratiska regeringen ingenting kan göra. Vi måste framhålla för arbetarna att den ingenting vill göra. Vi skall inte be den göra revolution. Nej, vi skall fånga den med dagskraven.”⁷⁸

Men dagskraven i VPK:s politik idag är som vi skall se inte konsekventa uttryck för arbetarklassens verkliga behov. De är anpassade till det verkliga eller skenbara reformutrymme inom kapitalismens ramar som VPK tycker sig finna när man formulerar sina budgetförslag i riksdagen. I ord talar gärna VPK om mobiliseringar och kamp.

Hundra dagarsprogrammet är ett ”*kampprogram*” understryker Hammar.

”Förutsättningen för att vi skall klara att genomföra det är en folklig mobilisering kring de här kraven.”⁷⁹

Förutsättningarna tycks dock vara goda, om man får tro partipropagandan:

⁷³ *För arbete och social rättvisa*, 1982, VPK, s 19 (hädanefter *För arbete* 82).

⁷⁴ *Ny Dag* nr 37, 28/5 1982

⁷⁵ *För arbete* 82, s 21.

⁷⁶ *Mot borgarväldet för en radikal arbetarpolitik*, 1982, VPK, s 6 (hädanefter *Mot borgarväldet* 82).

⁷⁷ *Ny Dag* nr 37, 28/5 1982

⁷⁸ *Bidrag till partihistoria*. brev 1 och 2, 1972, s 79.

⁷⁹ *Ny Dag* nr 37, 28/5 1982

”Det förs en debatt som mer än tidigare handlar om makten över samhället och ekonomin (...) Det är en debatt som inte minst hämtat styrka bland socialdemokrater inom de olika fackförbunden. Dessa försök att ge rakare besked om vägen till ett socialistiskt samhälle har ibland kombinerats med en större vilja till samarbete än tidigare.”

Det enda problemet tycks vara en motsträvig ledning inom SAP.

”Men det finns också krafter inom socialdemokratien som drar åt ett annat håll. Kraven på en tydlig socialistisk politik har inte satt sin prägel på den socialdemokratiska ledningens agerande.”⁸⁰

I VPK:s organisationsutredning från mars 1980 läser vi emellertid att partiets kännedom om medlemmarnas arbetsplatstillhörighet är dålig och att kännedomen ”naturligtvis” är ännu sämre om medlemmarnas aktivitet på arbetsplatserna och i facket.

Även om man i partiorganisationerna då och då behandlar fackliga frågor är – enligt rapporten – den andel av lokalorganisationernas verksamhet som ägnas åt arbetsplatskampen ”*mycket begränsad*”. Man uppskattar det till 10 procent. Problemet med arbetet sägs i grunden var politiskt, vilket vi givetvis instämmer i. Men man lär inte få det lättare om man skall tuta i sina ca 100 arbetsplatsgrupper att problemet med socialdemokratien är dess ledning.⁸¹

Man kan också fråga sig hur VPK som inte ens känner till vad de egna medlemmarna ägnar sig åt på arbetsplatserna kan ha så ingående kännedom om vad socialdemokratins medlemmar inom de olika fackförbunden tycker och tänker. För man syftar väl inte på vad som står att läsa i förbundspressen?

VPK tycks rent av tro att det egentligen inte är så stora problem med den socialdemokratiska ledningen heller. Det gäller bara att förklara hur en ”ordentlig arbetarpolitik” skall se ut. En sådan politik förutsätter att kraven ”ställs rätt”. Palme och Feldt ställer dom fel. Det gäller nu inför valet att ”ta itu” med ”sådant i den socialdemokratiska ledningens förslag, som skiljer förslagen från en bra arbetarpolitik.”

Hur kommer det då sig att det finns ”dåliga” inslag i den socialdemokratiska ledningens ”förslag”? Det här är VPK:s tolkning:

”En orsak till (svagheterna i SAPs politik) är att många inom och kring SAPs ledning inte har tillräcklig erfarenhet för att förstå hur arbetarrörelsen vinner val. Allt fler har blivit heltidspolitiker, och många av dem har aldrig haft något annat än politiken som sysselsättning. (. ..) Avståndet mellan ledningen och den politiska vardagen ökar. Det är då man glömmer hur viktig arbetarrörelsens entusiasm är för valframgångarna, det är då man istället suddar ut sin egen politik för att inte 'marginalväljarna' skall bli förbannade.”⁸² (Min anmärkning, KS)

Lars Werner frågar troskyldigt Olof Palme:

”Enligt ert partiprogram är ert mål att bestämmanderätten över produktionen skall ligga i hela folkets händer. Men i fonddebatten verkar det ibland som om ni hukar er för storfinansen och inte vill kännas vid det socialistiska målet.” (Min anmärkning, KS)⁸³

I socialdemokratins djupa led diskuteras maktfrågor och socialism och socialdemokraterna kräver allt oftare enhet men kommunisterna, men de socialdemokratiska ledarna hukar sig för storfinansen och suddar ut sin socialistiska politik, ja, ibland vill man inte ens kännas vid det socialistiska målet, verkar det som om ...

⁸⁰ *Mot borgarväldet* 82, s 5.

⁸¹ *Organisationsutredning*, mars 1980, VPK, s 26-31.

⁸² *Mot borgarväldet* 82, s 8.

⁸³ *Stockholmstidningen* 82.04.07

VPKs politik rymmer förvisso inga himlastormande förslag, men partiets verklighetsuppfattning, det måste vi medge, kännetecknas av ”storartade drömmar”. Sanningen är ju den att SAP tar avstånd från och bekämpar alla socialistiska ansträngningar.

Vänsterregeringens uppgifter

Hur ser då plattformen ut kring vilken ”aktionsenheten mellan kommunister, socialdemokrater och andra krafter” skall byggas? Vad skall den vänstervridna regeringen göra?

Det gäller att ”få fart på ekonomin”, att ”göra något åt skatterna” och ”värna om freden” – för jobbens, rättvisans och framtidens skull. Detta är ”arbetarrörelsens medlemmar” överens om, enligt VPK. Det är också några av ”huvuduppgifterna för arbetarrörelsens politik efter valet.”

”För att få fart på ekonomin måste man satsa kapital, och för att få kapital till den svenska ekonomin måste löntagarna skaffa och kontrollera något slags fonder.”⁸⁴

Socialismen står inte på dagordningen. Nationalisering av banker och storföretag står inte på dagordningen. Inte heller förra valets ”oundgängligen nödvändiga” krav på ”Wallenberg-imperiets överförande i samhällets ägo under demokratisk kontroll under valperioden 1979-1982” står inte längre på dagordningen.

Men ”något slags fondkapital” vore bra att ha.

Men inte ens fonderna – som ”SAP och VPK är överens om” – skall aktualiseras under regeringens första hundra dagar. Problemet är att man inte är överens om vilka fonder man skall ”skaffa sig”, och vad dom skall användas till. SAPs förslag har den ”svagheten” att det syftar till att stärka marknadsekonomin och förstärka samarbetet med storfinansen, medan VPKs förslag syftar till att bekämpa storfinansen. Sådana detaljer måste man diskutera igenom så att förslaget ställs ”rätt”.

Skattefrågan är också ett dilemma eftersom man visserligen är överens om *att* man skall göra någonting åt dem, men *inte vad*. ”När det gäller freden har vi mer gemensamt”.⁸⁵

I sitt öppna brev till Olof Palme vädjar Lars Werner:

”Vore det inte bättre att vänta med skattepolitiken och löftena i valrörelsen till efter en vänsterseger i valet? Då kan ju fonddebatten föras utifrån bättre utgångspunkter och skattepolitiken kan då utformas så att de lägst avlönade gynnas.”⁸⁶

Kort sagt, då behöver ni inte längre ”huka er för storfinansen” och sudda ut er socialistiska politik. Då kan äntligen kraven på en ”tydligare” socialistisk politik tillmötesgå.

Budskapet är naturligtvis: låt oss inte bråka före valet – hjälp oss över 4-procentsspärren.

Inte desto mindre innehåller VPKs regeringsplattform ett krav på att ”skatteuppgörelsen bryts upp och ersätts av en demokratisk skattereform som främst gynnar låg- och mellaninkomsttagarna”.⁸⁷

Som vi skall se tycks VPK sätta en ära i att vara inkonsekvent i allt.

Låt oss betrakta hundradagensprogrammet i det förgångnas spegel. Förra valet antog partistyrelsen i januari 1979 ett ”program för 80-talet”. Det redan omnämnda kravet på Wallenbergimperiets överförande i samhällets ägo har försvunnit från årets valmaterial.

⁸⁴ *Mot borgarväldet* 82, s 6.

⁸⁵ *Ibid.* s 7.

⁸⁶ *Stockholmstidningen* 82.04.07.

⁸⁷ *Ny Dag* nr 37, 28/5 1982

Samma gäller det himlastormande (?) kravet på ”rösträtt för invandrare även i riksdagsval”, ett krav som gäller en stor del av den svenska industriarbetarklassen. Var det månne för djärvt?

Ett annat av de krav som 1979 var ”oundgängligen nödvändiga att genomföra under nästa riksdagsperiod (dvs den som nu går mot sitt slut) är att ”samma rätt till utbildning, arbete och lön för kvinnor och män *lagfästes*”, (Min anmärkning, KS). Också detta har utmönstrats. Inrättandet av samhällsfonder är som sagt inte aktuellt de första hundra dagarna. I år har emellertid ett krav på ”hårda restriktioner mot utlandsinvesteringar tillkommit”. Nya krav som motiveras av den gångna regeringsperioden är upphävandet av beslutet om karensdagar, kravet på värdesäkrade pensioner, aktiesparfondernas avskaffande samt kravet att borgarnas beslut om kommunernas ekonomi rivs upp.

Kravet på hyresstopp finns kvar – det skall ske 1983. Kravet på prisstopp har däremot försvunnit. Det är rätt märkligt med tanke på att prisstopp och priskontroll faktiskt ingår i SAPs krisprogram. I det sammanhanget kan det vara värt att uppmärksamma den kritik som framfördes på VPK-kongressen att man inte 1976 rest och verkat för ”värdesäkring av lönerna” som visat sig användbart i Italien, dvs indexreglering av avtalen, när borgarna kom i regeringsställning.

Att kräva ”nej till JAS-planet” går för sig, men inte ”stoppa Barsebäck nu”. I den senare frågan far vi nöja oss med att ”en preciserad *plan* för kärnkraftens avveckling utarbetas”.

I årets plattform skall moms slopas på baslivsmedel. 1967 ansåg partiet att ”indirekt beskattning i annan form än punktskatter *om möjligt skall undvikas*”.⁸⁸ 1969 års ”arbetsprogram” krävde att ”moms på livsmedel avskaffas”.⁸⁹ Bort med moms på maten heter det i det ännu gällande handlingsprogrammet från 1975. Det tillhörde de ”oundgängligen nödvändiga kraven” som skulle ha genomförts senast 1982. I riksdagen motionerade man emellertid 1981 att matmomsen skulle sänkas till hälften. När detta avslogs motionerade man 1982 om att denna moms skulle sänkas med en tredjedel! I plattformen heter det alltså att momsens på baslivsmedel skall bort. I dessa kristider får väl övriga livsmedel betraktas som lyxkonsumtion? I en intervju inför senaste kongressen kommenterar Werner:

”Det viktigaste är kanske inte kravet på differentierad moms utan att man får bort själva momseffekten på maten. Vi kan nog tänka oss livsmedelssubventioner istället.”⁹⁰

1979 ansåg VPK det oundgängligen nödvändigt med 225 000 nya daghems- och fritidshemsplatser de kommande tre åren (dvs 75 000 per år 1979 – 82). Detta krav prutas nu till 50000 daghemsplatser 1983. En prutning som anpassats till behoven, reformutrymmet eller till SAP?

Av särskilt intresse är frågan om *arbetstidsförkortning*. Enligt 1982 års valbroschyr är det ”allas uttalade önskan” att sextimmarsdagen genomförs⁹¹ och det är ”fortfarande” ett ”huvudkrav för kvinnorörelsen”.⁹² (Det var för övrigt ett kontroversiellt krav på VPKs kongress i november 1981.)

1969 krävde partiet att arbetstiden omedelbart förkortas till 40 timmar och minskas därefter ytterligare under 1970-talet”.⁹³ I 1972 års handlingsprogram krävde VPK att ”den generella

⁸⁸ *Socialistiskt alternativ*. 1967, punkt 26 – i Kongressboken 1967, s 40.

⁸⁹ *Folkmakt, arbetsprogram för VPK 1969-72*, särtryck 1970, s 10 och 17.

⁹⁰ *Svenska Dagbladet* 81.11.16.

⁹¹ *Förarbete* 82, s 12.

⁹² *För kvinnofrigörelse och socialism*, VPK 1982, s 24.

⁹³ *Folkmakt*, 1970, s 8 (under rubriken ”Kamp för människovärdet”).

arbetstiden sänks till 35 timmar i veckan med 7 timmars arbetsdag.” Det kravet restes också i 1973 års valmanifest.⁹⁴ I en broschyr från 1974 skriver VPK:

”Ställ kravet på en trappstegsvis nedbantning av arbetstiden i höstens avtalsrörelse. Kräv 35 timmars arbetsvecka med 7 timmars arbetsdag 1977. 30 timmars arbetsvecka med 6 timmars arbetsdag under början av 1980-talet.”⁹⁵

I handlingsprogrammet från 1975 kräver man:

”30 timmars arbetsvecka med 6 timmars arbetsdag senast 1980” och 35 timmars arbetsvecka med 7 timmars arbetsdag senast 1977”.

1978 skriver VPK – i Lilla FAKTA-serien 4/78 – under rubriken arbetstidsförkortning:

”7 timmars arbetsdag från den 1 januari 1979 med full lönekomensation som steg mot 6-timmarsdag”.

Är ni med?

1979 kräver VPK – ”under valperioden 1979-82” – ”sju timmars arbetsdag för alla, och – ”under 1980-talet” – sex timmars arbetsdag för alla”.⁹⁶

I årets regeringsplattform slutligen?

”Ett tioårsprogram utarbetas för sextimmarsdagens genomförande. Som första steg sänks arbetstiden 1983 till motsvarande 39 timmar i veckan.”

Det som skulle ha varit 35 timmars arbetsvecka 1977 (eller rent av 1972) och 30 timmars arbetsvecka senast 1980 har nu förvandlats till 39 timmarsvecka 1983 och 30 timmarsvecka 1992.

Det här är vad VPK kallar realism.

Vad får VPK att tro att det man inte kunde förmå SAP att genomföra förra gången socialdemokraterna regerade med stöd av VPK, 1970-73, går att genomföra efter 1982 års val?

1970-73 såg mandatfördelningen ut på följande sätt i riksdagen:

(m) + (fp) + (c)	170
(s)	163
(vpk)	17

Socialdemokratin regerade ”stödd på VPK”. Det skedde under trycket av en ny militans inom arbetarklassen som nådde sin kulmen 1974 – 75. Det ekonomiska ”utrymmet” framstod som gott. 1974 var rekordvinsternas år. Det fanns en utbredd radikalism bland ungdomen och en ny kvinnorörelse.

Sedan dess har SAP övergivit reformpolitiken, marscherat ytterligare åt höger i takt med att krisen utvecklats och annonserar öppet sin vilja till klassarbete med ”storfinanserna”.

Hela VPKs sätt att handskas med frågan är naturligtvis ett parlamentariskt falsarium från början till slut i syfte att fiska röster till partiet.

Att förespegla en så radikal omvälvning ute på arbetsplatserna att SAP inom loppet av 100 dagar (under trycket från VPK) skulle förbjuda arbetsgivarnas lockouträtt, och utlova en ny arbetsrättslag som ”garanterar strejkrätten”, ”rätt till politisk verksamhet på arbetsplatserna” och ”fackliga möten på arbetstid” säger det mesta om VPKs verklighetsförankring – eller brist

⁹⁴ *Socialistisk Debatt* nr 9, s 10-11 (under titeln: ”Med VPK för vänsterseger”).

⁹⁵ Edgar, Catarina, *6 timmars arbetsdag*, VPK 1974, s 22.

⁹⁶ *Program for 80-talet*, VPK 1979.

på verklighetsförankring. SAP är ju den mest hårdnackade av motståndare till strejkrätten och har under sjuttioalet gått i spetsen för lagstiftning om rätt till avsked vid strejk och uppmuntrat lagens tillämpning (Bil & Traktor-arbetarna 1978).

I den politiska verkligheten är strejkrätten ingenting mindre än ett ”himlastormande krav” och tron att SAP skulle ta det till sig en ”storartad dröm”.

En arbetsskapande politik som kan betalas

Arbetslösheten är en huvudfråga i valet. VPKs ”program för att skapa arbete” har ”tre huvuddelar”:

- 1) Skapa 100 000 nya industriarbeten *under en 10-årsperiod*.
- 2) Skapa 100 000 samhällsnyttiga arbeten *under en 3-årsperiod*.
- 3) Inför en allmän ungdomsgaranti så att *alla* ungdomar kan få arbete.⁹⁷

1979 ansåg VPK att det var ”oundgängligen nödvändigt” att den kommande riksdagsperioden (dvs 1979 -82) skapa 300 000 nya jobb, varav 100000 nya jobb på 12 månader.⁹⁸ 300 000 nya arbetstillfällen *på tre år* har prutats till 200 000 arbetstillfällen *på tio år*. Detta valår kräver VPK en tillväxttakt som bara är 20 procent av förra valrörelsens krav (20 000 ny jobb om året i stället för 100 000). Har det gått framåt för ekonomin eller räknade VPK fel 1979? Är det ekonomiska utrymmet utgångspunkten eller SAPs förhandlingsvilja?

Vi noterar att i juli 1982 gick 131 000 öppet arbetslösa och 132 000 hade någon form av AMS-sysselsättning samtidigt som arbetsmarknadsstyrelsen spår att arbetslösheten kommer att öka ytterligare under hösten och vintern. I sin egen fondbroschyr konstaterar man att 62 000 industrijobb försvann det gångna året.⁹⁹ Om den takten skulle hålla i sig och VPK vara framgångsrik i sin politik innebär det en nettominskning om 52 000 industrijobb om året.

Även om VPKs program innebar nettoökningar så skulle det inte lösa dagens arbetslöshet ens på tio år. Om man till de öppet arbetslösa och de AMS-sysselsatta lägger alla de kvinnor och ungdomar som inte bryr sig om att registrera sig som arbetslösa då utsikterna att få jobb är så små, barnomsorgen olöst och påminner sig att den totala arbetskraften beräknas växa med 40 000 om året så inser man att VPKs program är tämligen modest.

De 100 000 nya jobb som ”hundra dagarsprogrammet” talar om är uppenbarligen identiska med punkt två ovan – samhällsnyttiga arbeten inom den offentliga sektorn. Enligt skriften *För arbete och social rättvisa* skapas dessa genom ökat bostadsutbyggnad, utbyggnad av barnomsorgen (50 000 platser om året) och kollektivtrafiken, utvecklandet av alternativa energikällor, inrättande av ett statligt återvinningsföretag, utökad antal tjänster inom sjukvården och socialvården samt genom förbättring av arbets- och livsmiljöerna.¹⁰⁰

Kostnaderna för hela ”hundra dagarsprogrammet” uppgår enligt VPK till 20 miljarder under ett år. ”Detta kan finansieras bl a genom avskaffande av aktiesparfonder, extra arbetsavgift progressivt beräknad på förädlingsvärdet, åtgärder mot ekonomisk brottslighet, skattefusk och skatteflykt, minskat anslag till försvaret, mm.”¹⁰¹

Detta är ingenting annat än klassisk stimulanspolitik av Keynes modell – dvs borgerlig politik inom kapitalismens ramar av den typ SAP fört sedan 30-talet. VPK föredrar att kalla detta för ”vänsterpolitik”. Man måste då hålla i minnet att det är en borgerlig ”vänster”-politik.

⁹⁷ *För arbete 82*, s 20.

⁹⁸ *Program för 80-talet*, VPK 1979.

⁹⁹ *Arbetarrörelsen och fonderna*, VPK 1982, s 3 (hädanefter *VPKs fondförslag 82*), jmf även Lilla FAKTA-serien 7/80 om ”jobben, ägandet och makten” i mellansverige.

¹⁰⁰ *För arbete 82*, s 2 5-26.

¹⁰¹ *Ny Dag* nr 37, 28/5 1982

I valpropagandan försäkrar VPK:

”Det går att skapa meningsfulla arbeten om man är beredd att ta ansvaret för den nödvändiga politiken.”¹⁰²

Man kunde ha citerat Olof Palmes ord från 1964 – ”Politik är att vilja.”

I sitt anförande på kongressen 1981 angav C-H Hermansson stommarna i VPKs anti-krisprogram:

”Detta kan utformas på två olika sätt:

1. Det kan begränsas till vad som brukar kallas anticykliska åtgärder, dvs till att bryta nedgången och krisen i den kapitalistiska ekonomin och snabbare än annars kan ske möjliggöra en ny uppgång av produktionen och förbättring av sysselsättningen. Den typ av krispolitik som byggde på engelsmannen J M Keynes' teorier, dvs den som började i Sverige med den socialdemokratiska regeringens tillträde på 1930-talet, var av detta slag.

2. Krispolitiken kan också utformas som en antikapitalistisk eller socialistisk strukturpolitik, som söker att medelst revolutionära reformer (strukture reformer) rubba maktförhållandet mellan de två huvudklasserna till arbetarklassens fördel och åstadkomma förändringar som är så genomgripande att den ekonomiska processen får ett annat förlopp. Vårt anti-krisprogram måste innehålla element av båda dessa slag. Det kan inte begränsas till att söka åstadkomma ett ekonomiskt uppsving lite tidigare än annars skulle ske. Det måste syfta till grundläggande förändringar av det kapitalistiska samhället. Det kan å andra sidan inte begränsa sig till att ställa krav vilkas genomförande förutsätter att storfinansens makt har börjat brytas. Det måste också peka på åtgärder som är möjliga att genomföra idag om den politiska viljan finns och som leder till minskad arbetslöshet och lägre prisstegring.”¹⁰³

Här har vi VPKs politiska program i ett nötskal: socialdemokratisk stimulanspolitik från trettioalet plus socialdemokratisk fondpolitik från 1970-talet (Meidner).

Fonderna som ”motmakt”

1979 ansåg VPK att de ”omedelbara åtgärderna” i kampen mot arbetslösheten måste följa två huvudlinjer.

Den ena huvudlinjen ”tillfredsställer de stora behoven på olika områden. Ge de arbetslösa arbete med att skapa bostäder, fler daghemsplatser, bättre värd, bättre miljö, utbyggd kollektivtrafik.”¹⁰⁴

Denna linje sammanfaller med ”hundra dagarsprogrammet” och dess 100 000 jobb. Det är ”åtgärder som är möjliga att genomföra i dag om den politiska viljan finns”, enligt VPK. Dvs socialdemokratisk stimulanspolitik.

Den andra *huvudlinjen* 1979 var att

”rädda de hotade jobben vid varven, vid järnbruken, inom teko och andra industrigrenar. Denna försvarskamp måste utvecklas till en offensiv för utbyggnad av förädlingsindustri.”¹⁰⁵

1982 står inte längre den nedläggningshotade industrin i centrum för partiets nationella propaganda.

Visserligen reser VPK (i riksdagen) ”konkreta krav för utveckling av olika branscher”. Men det sker nu ”utöver” det arbetsskapande” programmets tre ”huvuddelar”.

¹⁰² För arbete 82, s 26.

¹⁰³ Hermansson, *Sverige behöver en ny politik*, 1981, citerat efter stencil utdelad på kongressen.

¹⁰⁴ *Program för 80-talet*, VPK 1979

¹⁰⁵ Ibid.

”Samhällsfonderna” har i stället seglat upp som en huvudfråga i VPKs strategiska regatta. I broschyren ”Arbetarrörelsen och fonderna” läser vi om detta undergörande medel:

”VPKs fonder inriktas (. . .) på makten över investeringarna. Genom fonderna och självständig facklig kamp byggs en ”motmakt” mot storfinsanserna upp i samhället och i de lokala företagen. Fonderna är ett led i en strategi för socialism. De utformas som strukturreformer som ger ny industrisysselsättning i kamp med storfinsanserna.”¹⁰⁶

I broschyren talar man visserligen i förbigående om att det vid sidan av ett ”samhälleligt investeringsprogram” också krävs

”industripolitiska punktinsatser: utveckling av gruvindustrin, samordning av hela stål- och gruvindustrin, försvar av sysselsättningen inom krisbranscher som varvs- och tekoindustrin”.¹⁰⁷

Lars Werner uttrycker sig dock i försiktigare ordalag i sitt öppna brev till Olof Palme:

”Jag kan förstå att fonderna inte kan hålla liv i alla nedläggningshotade företag. Men måste inte fonderna vara ett bland flera instrument för att driva igenom en ny industripolitik för fler jobb och för större självständighet gentemot det internationella kapitalet?” (Min anmärkning, KS.)¹⁰⁸

I fondbroshyren läser vi också att VPKs ”samhällsfond” – denna moderna folkbank – skall användas för att dels ”skapa nya jobb genom investeringar i ny samhällsägda industri”, dels för att ”stödja kooperativa och löntagarägda företag att rädda jobben i hotade branscher och regioner”.¹⁰⁹

Skall varven, stålindustrin och LKAB övertas av *arbetarkooperativ*?

VPKs nederlagslinje illustrerades på ett slående sätt av partiets totala förtegenhet när LKAB efter årsskiftet varslade om kraftiga nedskärningar på upp till 900 jobb.

Var tog ”försvaret av jobben” och ”den självständiga fackliga kampen” vägen? Var fanns VPKs initiativ?

Paul Lestander som invaldes i VPKs partistyrelse på senaste kongressen stoltserade med norrbottendistriktets aktionsberedskap:

”Vi har utom folkkampanjen organiserat en kampanj mot uranbrytningen i Pleutajokk, vare sig Stockholm (dvs partientralen, KS) tror det eller ej. Det skedde utan särskilt stöd från partistyrelsen. Vi har ansett att vi klarar det själva. I Norrbottens län har vi organiserat gruvstrejken och skogsstrejken, de två största strejkerna, utan ledningens stöd. Vi är mogna att leda arbetarklassen till seger.”¹¹⁰

Vilket budskap har då VPK och Paul Lestander till gruvarbetarna idag? Vänta och se?

”Hundradagensprogrammet” innehåller inte heller några som helst utfästelser eller krav på garantier för jobben i de nedläggningshotade industrierna. Vore det att ha för ”storartade drömmar” och att resa ”himlastormande krav”?

I sitt öppna brev till Palme är Werner desto mer angelägen om att förhindra utländska uppköp av svenska företag:

”Antag att ett svenskt företag (typ Wasa-bröd) håller på att köpas upp av utländska intressen, som planerar att flytta produktionen utomlands. Om nu de lokala facken vädjar om att den regionala

¹⁰⁶ VPKs fondförslag 82, s 4.

¹⁰⁷ Ibid. s 5.

¹⁰⁸ Stockholmsstidningen 82.04.07.

¹⁰⁹ VPKs fondförslag 82, s 3.

¹¹⁰ Citerat efter egna anteckningar vid 1981 års kongress, KS.

fonden skall gå in med pengar för att rädda företaget – skall man då inte kunna ta hänsyn till detta även om den företagsekonomiska avkastningen på kort sikt blir låg?”¹¹¹

Här bjuds vi på det verkliga innehållet i den ”motmakt” VPK talar om. I stället för klasskamp konstruerar man ett system där arbetarna skall ”vädja” till en fondstyrelse, tillsatt i allmänna val (och som därmed lika gärna kan bestå av borgare).

Vi noterar att VPK i sitt handlingsprogram från 1975 har inskrivet kravet på ”vetorätt för fackföreningarna (. . .) vid försäljning och nedläggning av företag”. Detta krav, som verkligen skulle uttrycka en arbetarnas ”motmakt” i företaget, hamnar helt i skymundan för det mer ”avancerade” kravet på fonder som möjliggör för arbetarna att ”vädja” om beskydd – eller rent av att ”köpa” företaget och upprätta ett ”kooperativ” (”även om den företagsekonomiska avkastningen blir låg”).

Om arbetarna har vetorätt och ”vänsterregeringen” styr kreditväsendet – vad skall man då med fonderna till?

Vi påminner oss att VPK tidigare hävdade att man för att styra den framtida investeringspolitikens inriktning måste ”nationalisera banker och storföretag”. I fondbroschyren heter det plötsligt att industriprogrammet ”bör påbörjas *genast*”. Bara man har fonderna att tillgå. I själva verket behöver man inte ens fonderna visar det sig när man slår upp broschyren om arbete och social rättvisa:

”Som framgår av de förslag som VPK har lagt i riksdagen så kan en arbetsskapande politik betalas genom att man minskar gåvor och lättnader för aktieägare och höga inkomsttagare och genom att man beskattar andra områden, t ex moms på aktier, indragning av övervinsterna på vattenkraft, skatt på stora förmögenheter.”¹¹²

I valplattformen från 1973 finner vi också att samhällsfonderna redan existerar och därför inte behöver upprättas – fondfrågan är redan löst:

”AP-fonderna sätts in för att skapa och utveckla statliga basindustrier.”¹¹³

”Motmakten” finns redan – det är bara att gripa den.

VPK glömmer bara att kapitalägarna inte stillatigande kommer att se på när dessa reformer börjar genomdrivas och att SAP inte står på arbetarnas sida när åtgärderna står i motsättning till marknadsekonomin.

Varför har nu VPK skrivit ihop ett eget fondförslag? Det beror inte på att man här tror sig ha funnit ”de vises sten”, lösningen på frågan hur socialismen skall uppnås. Anledningen är helt enkelt den att VPK vill ha ett eget förslag att lägga fram i riksdagen vid sidan av SAP. På kongressen uttryckte en del ombud oro över att man i en eventuell folkomröstning skulle hamna på samma sida som moderaterna.

Fonderna är bara årets gimmick.

En historisk randanmärkning

I sitt programutkast inför Gotha-kongressen 1875 kopierade den tyska socialdemokratin många av den då framlidne Ferdinand Lassalles idéer. Lassalle (1825- 1864) trodde att det var möjligt att bana väg för socialismen med hjälp av Bismarck och den tyska staten. I programutkastet skrev man:

¹¹¹ *Stockholms Tidningen* 82.04.07.

¹¹² *För arbete* 82, s 26

¹¹³ *Socialistisk Debatt* nr 9, s 11-12.

”För att bana väg för lösandet av den sociala frågan kräver Tysklands Arbetarparti att det upprättas kooperativa produktionsföretag med statlig hjälp under det arbetande folkets kontroll. Kooperativa produktionsföretag bör upprättas för industri och jordbruk i en sådan omfattning att det ur dem uppstår totalarbetets socialistiska organisation.”

I sina ”randanmärkningar” skriver Marx upprört:

”I stället för den existerande klasskampen sätts en tidningskrivarfras, ”den sociala frågan”, för vars ”lösande” man ”banar väg”. I stället för att uppstå ur samhällets revolutionära omvandlingsprocess, ”uppstår” ”totalarbetets socialistiska organisation” ur den ”statliga hjälp” som staten ger de kooperativa produktionsföretagen, vilka staten, inte arbetarna, ”upprättar”. Det är Lassalles fantasi värdigt, att ett nytt samhälle kan byggas med statliga lån lika väl som en ny järnväg! På grund av en gnutta skamkänsla ställs ”den statliga hjälpen” under ”det arbetande folkets ”kontroll.”

Efter ytterligare kommentarer avslutar han:

”Att arbetarna vill skapa betingelser för en kooperativ produktion i en social skala (dvs klassmässig och därför internationell, KS) och först och främst nationell skala, i sitt eget land, betyder bara att de arbetar för att omstörta de nuvarande produktionsbetingelserna, och det har ingenting gemensamt med bildandet av statsunderstödda kooperativa föreningar. Men vad de nuvarande kooperativa föreningarna beträffar, så har de värde endast om de är arbetarnas oberoende verk, och varken är beskyddade av regeringarna eller borgarna.”¹¹⁴

VPK kanske invänder nu att deras fondförslag inte bygger på statligt ägande. De skall visserligen upprättas på beslut av staten, men styrelsen skall utses i mer eller mindre allmänna val. På så sätt skiljer de sig från ATP-fonderna, vilka ju formellt tillhör den arbetande befolkningen, men i praktiken förvaltas av staten. Det betyder dock bara att VPK tar steget från statssocialisten *Lassalle*, som alltså ville bygga socialismen med hjälp av den tyska staten, till hantverkarfilosofen *Proudhon*, som inte ville bygga socialismen alls, Proudhon ville bara ersätta den moderna kapitalismens drivkrafter (och vad Marx kallade den utvidgade reproduktionen) med det småborgerliga samhällets idylliska tillvaro (eller dess ”enkla reproduktion”). Hans idealsamhälle innebar att företagen liksom jordbruket skulle skötas och ägas av arbetarkollektiv, kooperativa företag. Som stöd för kooperativens utveckling skulle en gemensam s.k. Folkbank skapas.¹¹⁵ En gemensam fond, om man så vill.

När liknande idéer dök upp i Sovjet efter revolutionen i samband med nationaliseringarnas inledande förklarade Lenin i ett tal till folkkommissariernas råd i mars 1918:

”Jag håller helt och fullt med kamrat Trutovsky att de tendenser och ansträngningar som vi hört talas om här står i fullständig motsättning till arbetar- och bonderegeringens mål och att de inte har någonting gemensamt med socialismen. Socialismens mål är att omvandla alla produktionsmedel till hela folkets egendom och det betyder ingalunda att fartygen förvandlas till varvsarbetarnas egendom eller att bankerna skall tillhöra banktjänstemännen. Om människor tar sådana eländiga förslag på allvar måste vi upphäva nationaliseringarna, eftersom hela saken är befängd. Uppgiften, socialismens mål, som vi ser den, är att omvandla jorden och industrin till Sovjetrepublikens egendom. Bönderna tilldelas jord på villkor att de handhar den på rätt sätt. Om transportarbetarna

¹¹⁴ Karl Marx, *Kritik av Gothaprogrammet*. Oktober 1975, s 29 (Del III).

¹¹⁵ Det småborgerliga samhällets ”enkla reproduktion” (”reproducera” betyder ungefär ”återskapa”) behandlar Marx i *Kapitalets* första band, 21 kapitlet. ”Enkel reproduktion är endast en oavbruten upprepning av produktionsprocessen i oförändrad omfattning” – Cavefors 1969, s 498. ”Utvidgad reproduktion” är hopandet av kapital (”kapitalackumulaton”) under kapitalistiska produktionsförhållanden, det producerade värdet konsumeras blott till en del, mängden kapital ökar.

En sammanfattning av Proudhons tänkande återfinns bl a i George Woodcock, *Anarkismen*. Prisma 1964, s 87-119

utmed floderna erhåller fartyg, då är det på villkor att de sköter dem som vore det deras egendom.”
116

I sitt Samtal om demokrati och socialism antyder VPK att man har ett annat perspektiv i tankarna:

”Vi menar inte att staten skall ta hand om allt, som du säger. Snarare skulle ett socialistiskt Sverige grunda sig på andra samhälleliga ägandeformer än statligt ägande. Vi kan tänka oss kollektivt eller kooperativt ägande och självförvaltning av företagen. Troligen skulle heller inte alla företag övergå i samhällets ägo. En ganska stor del av de små företagen och kanske en stor del av de mellanstora företagen skulle under överskådlig tid förbli i privat ägo.”¹¹⁷

Men hur skall man kunna upprätta (ens) en nationell *planekonomi* om arbetarna äger sina företag och fattar sina egna beslut oberoende av andra företag och samhället i sin helhet? Ett ”arbetarkooperativ” är inte ”samhällelig” utan *privat* egendom. En ”socialism” som inte upphäver privategendomen är ingen socialism – i marxistisk bemärkelse.

Naturligtvis har VPK rätt i att en arbetarregering som upprättas för att leda omvandlingen av marknadsekonomin till en planekonomi, inte omgående förstärker alla småföretag. Den omedelbara uppgiften är att säkra nationaliseringarna av storföretagen. Hur det exakta förloppet kommer att se ut kan vi naturligtvis inte säga om i dag.

Industrialiseringsplanen

VPKs program har dock ett inslag som man inte övertagit från SAP utan från stalinbyråkratin i Kreml: den byråkratiska nationalismen – eller med Kommunistiska Manifestets ord, den reaktionära drömmen om ”den gamla och nationella självtillräckligheten och avskildheten”.

Bland målsättningarna för ”den socialistiska strategins inriktning på en behovsriktad produktion för nationell utveckling, regional balans, långsiktig resurshushållning och värnande av miljöintressena” finner vi bl a.

”Val av produktionsinriktning och resursutnyttjande med sikte på en internationell arbetsfördelning som bekämpar världssvälten, stöder den antiimperialistiska frigörelsen och fördelar resurser rättvist mellan världens folk.”¹¹⁸

Det låter ju förnuftigt.

När vi så lägger fondbroschyren åt sidan och slår upp riktlinjerna för den ”framtida industrialiseringspolitiken” finner vi emellertid att ”programmet för 100000 nya industrijobb på tio år”, ingalunda är inriktad på en internationell arbetsfördelning utan ”i huvudsak är *byggd på den svenska marknadens behov*”.¹¹⁹

Vi har redan hört Lars Werner betona ”självständigheten gentemot det internationella kapitalet” och kampen mot ”utländska intressens uppköp av svenska företag”, dvs införsel i landet av utländskt kapital. I broschyren om arbete och social rättvisa läser vi att ”mycket kapital förs ut ur landet”. ”Vad svenska arbetare slitit ihop används av svenska kapitalister till att plundra andra folk och nationer på deras arbetskraft och naturtillgångar”. (VPK glömmer i hastigheten att en stor del av den ”svenska” industriarbetarklassen är ”utländsk”, dvs utgörs av invandrare. Man glömmer också att utlandsinvesteringar och handel bara är två former för ett och samma rofferi, och att man – om man på kapitalismens grund vill stoppa denna internationella utplundring – måste avskaffa alla internationella förbindelser, inklusive lån och handel.

¹¹⁶ Lenin, *Collected Works* vol. 42, s 63-65.

¹¹⁷ *Ett samtal* 82, s 25.

¹¹⁸ *VPKs fondförslag* 82, s 9.

¹¹⁹ *För arbete* 82, s 24.

”Hundradagarprogrammet” kräver också ”hårda restriktioner mot utlandsinvesteringar”.

Huvudinriktningen på investeringsplanen bör enligt VPK vara: förnyelse av transportsystemet, integrerad produktion med ökad återvinning av olika insatsvaror och energi, utveckling av den svenska dataindustrin, bl a för övergång till elektroniska vapen inom ett nytt försvar, som är ”både bättre och billigare” satsning på nya energislag, ökat industri- och bostadsbyggande svensk tillverkning av arbetsredskap och verktyg, produktion för den offentliga sektorn, dämpning av import på livsmedel och ökad förädling av inhemska livsmedel samt viss begränsning av tekoimporten.

”Våra viktigaste exportmarknader” har nämligen ”problem som liknar Sveriges”. ”Vi (VPK) anser” därför

”att en lönsam export inte kan ske om den svenska industrin inte har en rejäl hemmamarknad att avsätta sina basprodukter på”.¹²⁰

Hur kan man påstå att protektionism — tullskydd och andra handelshinder till skydd för inhemska industri – och imports substitution – ersättande av importerade varor med produktion av inhemska motsvarigheter – är en ”inriktning med sikte på en internationell arbetsfördelning som bekämpar världssvälten? Tror VPK att om Sverige importerar mindre livsmedel, då kommer dessa varor att finna sin väg till hungrande i Afrika eller Asien? Kommer en minskad textilimport att gynna de redan utarmade textilarbetarna i Sydostasien? Leder det inte i själva verket till att arbetslösheten sprider sig och nöden ökar? Kommer övergången till elektroniska vapen inom det svenska försvaret att gynna den antiimperialistiska frigörelsen? På vilket sätt innebär en ”lönsam svensk export” ett bidrag till en rättvisare fördelning mellan världens folk? Innebär inte ”konkurrenskraft” just att utländska produkter slås ut och att arbetslöshet och minskade inkomster drabbar arbetare i andra länder? Är det kanske så att det är Sverige som har en orättvist liten andel av världens resurser? Ja, någon annan slutsats kan man inte dra av VPKs program.

Detta är kapitalistisk politik värdig en konservativ borgarregering i ett halvkolonialt land. Det har ingenting med socialism, internationalism eller arbetarpolitik att göra. Det ställer svenska arbetare mot arbetare i andra länder och underkastar arbetarklassen i Sverige de svenska kapitalisterna.

Men Sverige är inget halvkolonialt land vars ekonomi domineras av utländska, imperialistiska makter. Sverige är – som VPK själv uttrycker det i sitt partiprogram – ”en liten men hungrig imperialistisk stat”.

”Produktion och kapital koncentreras. Storföretagen blir allt mera dominerande.” ”För att öka sina profiter jagar de svenska storbolagen efter en större andel av världsmarknaden. De exporterar kapital och flyttar fabriker och produktion till andra länder. Svenskt kapital sammanflätas med kapital från andra imperialistiska länder. Svensk och utländsk storfinans går samman för att gemensamt plundra folken i Västeuropa, Asien, Afrika och Amerika.”¹²¹

Nu får vi veta hur VPK vill bemöta detta. Felet är inte – som man kan få intryck av i det citerade programmet – att svensk industri jagar profiter och en större del av världsmarknaden. Felet är att det inte är tillräckligt svenskt. Bryt upp kapital sammanflätningen. Ut med utländskt kapital ur landet. Stoppa utförseln av svenskt kapital. Skydda svensk industri genom att skydda den inhemska produktionen från utländska handelsvaror. Eftersom de svenska storbolagen inte kan expandera på världsmarknaden utan en expanderande inhemska marknad bör den stötts och byggas upp innan bolagen på nytt ger sig ut i konkurrensen.

¹²⁰ Ibid. s 24.

¹²¹ *Partiprogram 1972*. VPK, s 11 och 16.

”Vissa *undantag* med extremt exportberoende företag finns, som kanske kan 'leva' på exporten”, medger VPK. Vi förmodar att VPK har i tankarna ”undantag” som Volvo, Electrolux, Saab-Scania, Asea, SKF, LM Eriksson, Skånska Cement, Swedish Match, Alfa Laval, Gränges, Svenska Varv, SSAB, Boliden, Stora Kopparberg m.fl. av de över trettio storföretag som har en export som omsätter mer än en miljard om året. Deras antal är kanske litet men det rör sig dock om grundvalarna för svensk industri.

Som kronan på verket skall storfinansen bekämpas genom att arbetarrörelsen bidrar till skapandet av ”samhällsfonder” – ett nytt ”arbetarvänligt” finanskapital.

Om SAPs försök att föra landet ur krisen genom att förvalta kapitalet i samarbete med ”storfinansen” är reaktionärt – då är VPKs ansträngningar att förvalta kapitalet *mot* storfinansen ultrareaktionärt.

I sin kritik av den tyska socialdemokratins Gothaprogram som influerats av ”stats”-socialisten Lassalle skriver Karl Marx:

”Och till vad reducerar Tyska arbetarpartiet sin internationalism? Till medvetandet om att resultatet av dess strävan 'kommer att vara den internationella folkförbrödningen' – en från det borgerliga Frihets- och Fredsförbundet lånad fras, och som skall tjäna som ekvivalent för arbetarklassens internationella förbrödning, i den gemensamma kampen mot de härskande klasserna och deras regeringar. Om den tyska arbetarklassens internationella funktioner alltså inte ett ord! (...) I själva verket står programmets internationella bekännelse ännu oändligt långt efter frihandelspartiet. Också detta påstår att målet för dess strävan är ”den internationella folkförbrödningen”. Men det gör också något för att handeln skall bli internationell och nöjer sig ingalunda med medvetandet om – att alla folk bedriver handel hemma hos sig.”¹²²

VPK tycks rent av vilja förhindra den internationella handel som ändå pågår.

Ett lustspel i repris

Det är inte första gången som VPK försöker vinna ökat inflytande inom arbetarklassen genom att stjäla socialdemokratins program. När Komintern upplöstes 1943, som en eftergift från Stalinregimen i förhållande till sina allierade i kriget, stod VPK/SKP plötsligt utan program. På den 12:e kongressen i maj 1944 antog partiet det då nyss offentliggjorda socialdemokratiska handlingsprogrammet – *Arbetarrörelsens efterkrigsprogram* – som sitt eget. Detta skedde utan prut och vidare spisning. VPK/SKP övervägde till och med att ansluta sig till SAPs nya principprogram, men när socialdemokraterna kommit fram till en slutgiltig version beslöt ”kommunisterna” att i stället anta egenhändigt utformade grundsatser. SAPs principer gick ”för långt” åt höger.

Den gången jäste det inom arbetarklassen. På hösten 1944 sades arbetsavtalen upp. VPK/SKP vann en stor seger i andrakammarvalen, då man erhöll drygt tio procent av rösterna. I februari 1945 utbröt metallstrejken som varade i fem månader. Socialdemokraternas ”efterkrigsprogram” var bland annat en eftergift för de mer radikala tongångarna bland arbetarna. Utan att ifrågasätta marknadsekonomin talar man om ”planhushållning” och en rad i och för sig eftersträvansvärda reformer.

VPK/SKP hade just startat sin nya tidskrift – *Vår tid*.

När Sven Linderot introducerade tidskriften skrev han att

”samverkan mellan socialdemokrater och kommunister nu är nödvändigare än någonsin för att likvidera fascismens och reaktionens inflytande i vårt land och för att lägga grundvalen för en verklig vänsterpolitik (efterkrigsprogrammet)”.

¹²² Karl Marx, *Kritik av Gothaprogrammet*, Oktober 1975, s 25 (Del I, punkt 5).

men han tillade:

”För den som känner läget inom arbetarrörelsen är det uppenbart att kommunistiska partiet för att uppnå denna samverkan i dag får kompromissa med socialdemokratin om relativt blygsamma ekonomiska och socialreformatoriska förslag”.¹²³

Under rubriken, ”Inför 1945 års riksdag” skrev Hilding Hagberg några sidor längre fram om perspektivet för den kommunistiska riksdagspolitiken: för det första gällde det att ”verka för att koalitionen med storfinansens företrädare brytes, en självständig arbetarpolitik med stöd av progressiva vänsterborgerliga krafter (Folkpartiet, KS) genomföres och en utjämning av motsättningarna inom arbetarrörelsen åstadkommes”, för det andra att ”en snar förbättring av de arbetandes ekonomiska läge” kommer till stånd och för det tredje att ”en fast grund lägges för efterkrigsprogrammets förverkligande”.¹²⁴

I februari numret förklarade Gunnar Öhman i ledaren att den samverkan kommunisterna eftersträvade ”inte enbart fick ta sig uttryck i platoniska förklaringar om enighet kring programmets bärande grundlinjer, utan i gemensam kamp för programmets genomförande”.¹²⁵

I en presentation av ”Beveridge-planen” – en brittisk motsvarighet till arbetarrörelsens efterkrigsprogram – skrev C H Hermansson i marsnumret:

”Vilken part har nu rätt i sina anspråk, är Beveridge liberal eller socialdemokrat? Svaret är bådadera och ingetdera. Vad Beveridge föreslår är en långtgående planering av samhällsekonomin i syfte att säkerställa kontinuerlig full sysselsättning. Hans grundtanke är uppgörandet av ett program på lång sikt för planerade utgifter, som vägledades av hänsyn till det samhälleligt nödvändigaste och möjliggör på samma gång stabilitet och utveckling inom ekonomin. (. . .) Han menar att finansministern måste föreslå offentliga utgifter tillräckligt stora för att tillsammans med de privata utgifterna åstadkomma så hög efterfrågan, att den fulla sysselsättningen blir ett faktum.”

Hermansson avslutar sin artikel – efter att ha konstaterat att Keynes teori ligger till grund för resonemanget – med orden:

”Vi måste (. . .) hålla klart för oss, att det inte existerar någon motsättning mellan revolutionärt handlande och huvudlinjen i Beveridges' program eller Arbetarrörelsens efterkrigsprogram, att förverkligandet av dessa huvudlinjer tvärtom endast till en del kan ske inom det kapitalistiska samhällets ram och så småningom måste leda över till en socialistisk samhällsomvandling”.¹²⁶

Beveridge-planen och Arbetarrörelsens efterkrigsprogram ledde emellertid inte till en socialistisk samhällsomvandling. De ledde till en stabiliserad kapitalistisk ekonomi.

I en tid när SAP överger stimulanspolitiken till förmån för en åtstramningspolitik tänker sig VPK upprepa SAPs konststycke från det förgångna. Men alla förutsättningar för denna politik har gått under i krisen:

- Den traditionella stimulanspolitiken har skapat en allt kraftigare inflation. Att ytterligare spä på inflationen innebär fortsatta reallönesänkningar för arbetarklassen.
- Stimulanspolitiken och en framgångsrik kamp mot åtstramningen leder till förvärrad lönsamhetskris inom det privata näringslivet, allra helst om beskattningen skall öka. Det leder till minskade investeringar och stimulerar spekulationskonomin.
- Stimulanspolitiken hade framgång tack vare ett utvecklat klassarbete mellan socialdemokratin och arbetsgivarna inom ramen för en expanderande kapitalistisk ekonomi och ett för svenska storföretag gynnsamt läge på världsmarknaden. I dag tar såväl kapitalägarna som

¹²³ *Vår tid*, nr 1 1945, s 1 -3.

¹²⁴ *Ibid.* s 4-6.

¹²⁵ *Vår tid*, nr 2 1945, s 1-3.

¹²⁶ *Vår tid*, nr 3 1945, s 10-13.

socialdemokraterna avstånd från denna strategi och världsmarknaden krymper. Därmed saknas alla politiska och ekonomiska förutsättningar. Även om reformanhängarna skulle segra för en tid inom SAP skulle politiken snart falla i spillror på grund av krisens djup och att kapitalet med nödvändighet måste gå på offensiv för att öka lönsamheten. Anledningen till SAPs anpassning till åtstramningen är *inte bristande vilja* utan tvärtom *förståelse* för vad den kapitalistiska marknaden kräver.

Socialisterna, makten och reformarbetet

Uppgifterna för socialisterna under dessa omständigheter är inte att hitta på ”trovärdiga” reformprogram. VPKs reformstrategi är bara ”realistisk” i så måtto att den *i huvudet* kombinerar arbetskraft, produktionsresurser och konfiskerat kapital. Men för att förverkliga detta program krävs

- *antingen* en socialdemokrati som inte är kapitalistisk och en ”storfinans” som kapitulerar utan strid. Ingetdera gives och även om det gavs skulle resultatet av dessa reformer på kapitalistisk grund inte leda till betydande lättnader för arbetarna, eftersom välfärden vilar på världsmarknadens läge och där råder en allt djupare kris.
- *eller* en arbetarklass som avskaffar kapitalismen och upprättar en planeekonomi. Men makten kommer först, den ekonomiska planen därefter. En sak är att visa på *möjligheten* av en kombination av tillgångar, en annan sak är att åstadkomma denna kombination i det verkliga livet. Samhället har råd med reformer, men inte kapitalet och det är kapitalet som härskar över samhället.

Om vi inte omedelbart kan genomdriva *lösningen* på krisen genom upprättandet av socialismen i internationell skala och inte ens kan slå ett avgörande slag i vårt eget land mot imperialismen genom att avskaffa privategendomen *här* – då återstår det att bygga upp motståndet mot kapitalets härjningar och mildra dess omedelbara konsekvenser, begränsa förödelsen och i denna kamp stärka arbetarklassens självförtroende och förankra insikten om de verkliga sammanhangen i klassamhället.

Uppgiften för ett socialistiskt parti är inte att hitta på ”genvägar” eller kapitalistiska ”alternativ” till den för ögonblicket ogenomförbara arbetarrevolutionen.

Det är ju inte *lättare* att genomdriva VPKs nationella kapitalism än att upphäva det privata ägandet av produktionsmedlen. Tvärtom.

Uppgiften består i att tålmodigt förklara socialismens omedelbara nödvändighet och innebörd, inte bara dess objektiva möjlighet!, och vilka åtgärder som är nödvändiga för att bryta kapitalets makt (inte bara ”storfinansens”) och hur den nödvändiga styrkan måste byggas upp. Av arbetarna själva.

Arbetarintressenas företrädare stöder naturligtvis varje enskild reform som en kapitalistisk regering – socialdemokratisk eller borgerlig – förelägger de folkvalda församlingarna, i den mån dessa reformer gynnar arbetarklassen. Men ett socialistiskt arbetarparti kan inte eftersträva ett *politiskt block* med ett kapitalistiskt arbetarparti på kapitalismens grundval.

Det är fullständigt otillåtet och oförlåtligt att dölja socialdemokratins kapitalistiska karaktär, ledningens sociala hemvist och intressen, dess mål och metoder. Det är ju att *bedraga* arbetarna.

Däremot är det inte bara möjligt utan *en plikt* att sluta överenskommelser om enhet i praktisk handling med varje tänkbar arbetarorganisation i kampen mot kapitalet eller mot enskilda arbetarfientliga attacker.

Socialistiska Partiet skulle kunna rösta för de allra flesta av de förslag VPK framlägger i sitt ”hundra-dagarsprogram” – och kräva att de genomförs av vilken regering som än må inneha makten.

Men som grundval för en ”vänsterregering”, en regering som utger sig för att representera arbetarbefolkningen, är programmet fullständigt skandalöst!

När socialister talar om plattformen för en regering som skall handla i arbetarnas intresse, en regering som socialister kan ställa sig solidarisk med eller delta i, måste de framlägga den *nödvändiga* politiken, de åtgärder som måste genomföras för att hävda arbetarintressena och ta landet ur krisen. Att istället försöka finna en minsta gemensam nämnare med socialdemokratins regeringsprogram – som avser att rädda kapitalismen – och till detta föga några reformkrav, kan inte ange någon ärlig väg ur krisen. Istället bedrar det arbetarväljarna.

Att framställa en arbetarregerings nödvändiga åtgärdsprogram kräver en kritisk granskning och uppgörelse med den socialdemokratiska kapitalistiska politikens grundpelare.

I vår mot den socialdemokratiska politiken riktade skrift, *Rättvis åtstramning*, visar vi att SAPs krisprogram i korthet föreslår följande:

- Sänk inflationen – med tillfälligt prisstopp, sänkta lönekrav och uppskrivning av kronan mot utländsk inflation, samt
- Stopp för utökning av offentliga sektorn
- Gigantisk överföring av pengar från skattebetalarna till nya former av industristöd
- Löfte om god tillgång till billig och välutbildad arbetskraft
- Fritt fram för högre vinster
- Arbetarna tar sitt ansvar och betalar krisen med sänkta löner och höjda skatter mot att en del av övervinster i företagen går till fonder.¹²⁷

Om ett samarbete kring SAPs efterkrigsprogram innebar en kapitulation med skenet i behåll – programmet var dock ett program för förbättringar för arbetarna – så innebär ett samarbete med SAP kring ”*Framtid för Sverige*” en politisk katastrof. Så mycket har VPK insett. Därför låtsas man som om SAP egentligen har ett annat program i bakfickan. Men något sådant finns inte.

Socialdemokratins stöd för krav som gynnar arbetarintressena är alltid avhängigt å ena sidan av i vilken mån sådana krav låter sig förenas med socialdemokratins samlade kapitalistiska politik; och, å den andra sidan, av (om kraven står i motsättning till denna politik) om rörelsen och stämningarna i klassen är så omfattande att man trots allt ser sig nödd och tvungen att ta till sig kravet. Om möjligt förvränger man det först, tömmer det på sitt innehåll och kombinerar det med åtgärder som neutraliserar dess för kapitalismen skadliga effekter.

På detta finns det otaliga exempel. Karensdagarna som balanseras med en momshöjning är bara ett.

I ett läge där socialdemokratin utgör regeringsparti bygger socialisterna sitt inflytande, inte på vågmästarpolitik i riksdagen, utan på mobiliseringar av arbetaropinionen och aktioner ute på arbetsplatserna och i samhället. De socialistiska representanternas uppgift är inte att ersätta den socialistiska politiken med allehanda karameller utkastade bland ledamöterna i kammaren i hopp om att en eller annan skall falla nån sugen socialdemokrat eller rent av borgare i smaken; förslag som vare sig svarar mot arbetarnas behov eller går att genomdriva och därmed inte förflyttar fram arbetarnas positioner en millimeter. ”Sänk momsens med en tredjedel.”

¹²⁷ ”Rättvis åtstramning?”. Kommunistiska Arbetarförbundet 1981 (numera Socialistiska Partiet), s 10.

Men socialistisk riksdagspolitik måste byggas på raka besked och en ärlig beskrivning av verkligheten – inte smarta manövrer i korridorerna eller vädjanden till motståndarna.

Utgångspunkten i socialisternas taktik är just den grundläggande insikten om SAPs dubbla karaktär som ett borgerligt arbetarparti. Tar man bara fasta på endast den ena av det klivna janusansiktets två profiler har man redan förlorat striden. Drivkrafterna bakom SAPs politik är borgerliga men dess beroende av arbetarklassen gör det möjligt att *tvinga* den till eftergifter. Arbetarna måste förstå både att man måste *tvinga* SAP att göra eftergifter och att det är *möjligt* att tvinga partiet till eftergifter, men att SAP förblir rotat i det kapitalistiska samhället och att man därför på ett visst stadium nödsakas överskrida de gränser SAP ställt upp.

”Det måste alltid finnas en växelverkan mellan vad som kan beslutas och den rörelse som både inspireras och får ny skjuts genom fattade beslut och som sen går vidare och ställer krav på nya beslut”,

säger Bo Hammar i *Ny Dag*.¹²⁸

Det låter ju klokt.

Men vad kan beslutas och hur byggs en rörelse?

Är det lättare att få arbetare att aktivera sig kring kravet ”bort med moms på baslivsmedel” än kravet på matmomsens fullständiga avskaffande? Ja, säger VPK, ty arbetare måste tro att kraven skall kunna genomföras om de skall ta strid.

Men vad är det som gör det ena eller andra kravet mer ”realistiskt”? Är det ”reformutrymmet” – eller mängden arbetare som ställer sig bakom kravet? Det senare naturligtvis. Är det alltså inte partiets uppgift att förklara detta samband?

Om det är styrkan i arbetaropinionen och beredskapen att ta strid som avgör regeringens manöverutrymme och kravens genomdrivande, då blir det poänglöst att slänga än ”mycket radikala” än mycket menlösa paroller omkring sig som tändstickor i hopp om att det skall ta fyr någonstans.

Socialisterna kan inte ta sin utgångspunkt i ”reformutrymmet”, SAPs eventuella ”förhandlingsberedskap”, än mindre det allmänna läget i riksdagen utan bara i *de omedelbara arbetarbehoven*. Socialisternas uppgift i krisen är att förklara att arbetarnas situation förvärras allt mer, så länge man inte gör aktivt motstånd och att detta motstånd bara kan vinna varaktig framgång om *privategendomen upphävs* och en socialistisk planhushållning upprättas.

Det kommer naturligtvis att dröja innan breda lager inom arbetarklassen kommer till insikt om detta och sätter socialismen på dagordningen. Medlet för att utveckla kampen är dock att alltid utgå från och aldrig överge de arbetandes behov, oavsett ”reformutrymmet”. I takt med att krisen utvecklas kommer dessa behov allt mer i motsättning till vad som är ”realistisk” kapitalistisk politik.

VPK ställer inga andra uppgifter för arbetarklassen än att stödja VPKs reformprogram, som ständigt anpassas till det kapitalistiska reformutrymmet SAP och kapitalismen som system. I övrigt får arbetarna försvara sig bäst man kan genom att ”aktivera sig fackligt”. Till råga på eländet har partiet inte ett ord att säga i dagens propaganda om det avgörande hinder som möter i den fackliga aktiveringen, nämligen den socialdemokratiska byråkratin (varvid inte avses varje enskild funktionär), en byråkrati som stryper den fackliga demokratin och passiviserar medlemmarna, väl medveten om att aktiviteter som inte står under dess kontroll ställer till bekymmer för klassarbetet.

¹²⁸ *Ny Dag* nr 37, 28/5 1982

Vi skall avslutningsvis illustrera detta med fallet Attila Dömötör, en stridbar facklig aktivist och medlem av VPK. Två gånger hade han valts med stor majoritet till ordförande för Grafiskas avd 35 på Esselte Well i Jönköping. Den 13 april 1982 avstängdes han på obestämd tid från alla fackliga uppdrag av Grafiskas förbundsstyrelse. När han med 80 procents stöd valdes till ordförande avgick hela den fackliga styrelsen utom en ärlig socialdemokrat. Den fackliga aktiviteten ökade dock och det gick utmärkt att ersätta de socialdemokratiska funktionärer som avgått. En dag fick Dömötör av misstag ett brev i sin hand, ett brev från företagets tekniska chef som var ställt till Grafiskas ombudsman. Det inleds med ordet ”broder” och i brevet angriper han ”vårt gemensamma sorgebarn Attila Dömötör”. Chefen skriver:

”Jag vill icke sticka under stol med att det är mycket stora samarbetssvårigheter mellan honom och företaget, detta då företrätt av undertecknad. Jag tycker nu måttet är rågat, när han vid senaste sammankomsten påstod, att nepotism (svågerpolitik, KS) varit vägledande vid tillsättandet av arbetsledare.”

Hela saken kom ut till offentligheten utan Dömötörs förskyllan. Han anklagades utan bevis för att ha lämnat ut brevet till pressen och därmed handlat illojalt. På den grundvalen avstängdes han alltså från sina fackliga uppdrag, trots att medlemmarna protesterat.

Till historien hör att VPKs stöd till Dömötör inskränkte sig till en artikel i *Ny Dag*.¹²⁹

Om man skall föra en framgångsrik kamp för socialismen måste man börja med att säga sanningen om socialdemokratien och den fackliga byråkratins roll i industrin och den offentliga sektorn. VPKs knäfall inför den socialdemokratiska apparaten är en orsak bland flera till att svensk arbetarklass finner det lönlöst att kämpa. Man ser ännu inget trovärdigt parti som kan organisera och vägleda kampen för ett nytt samhälle fritt från kapitalägare, enväldiga chefer och självsväldiga fackliga ombudsmän. VPK står i vägen för socialismens förankring.

Slutord

I den internationella politiken vill VPK att Sverige skall förbli ett neutralt land och rent av förstärka sin neutralitet. En stat kan dock aldrig vara neutral i klasskampen. Det är betecknande för VPK:s nationalism att man i sitt hundradagensprogram inte finner utrymme för en enda internationell solidaritetsåtgärd, inget stöd till befrielsekampen i mellanamerika, inget stöd åt Solidarnosc, inga garantier för flyktingar som jagas av den svenska polisen för att kastas ut ur landet, inte ens, som vi noterat, rösträtt för invandrare i Riksdagsval.

Fred genom moralisk upprustning

VPK har fullständigt övergivit marxismens syn på krigets uppkomst och drivkrafter. Kvar finns bara tjänstemännens och löntagarnas rädsla och förvirring. Kapprustningen och spänningarna mellan ”stormakterna” – förhållandet mellan USA och Sovjet – är enligt VPK:s partipropaganda inte längre uttryck för klasskampen utan kort och gott ”farligt”. Man hävdar rent av att ”frågan om krig eller fred alltmer beror på en historisk tillfällighet – på slumpen”. För att understryka detta hänvisar man till ”skottet i Sarajevo” 1914 och säger att nånting liknande kan hända igen, en ”ny världsbrand” kan startas av ”slumpen”. Därmed har man sagt att också första världskriget var ett verk av denna ”slump”. Att VPK inte längre är ett instrument för den sovjetiska diplomatin framgår av kraven på *båda* militärblockens upplösning – ”vi känner ingen trygghet och ingen frihet genom att sälla oss till någon av stormakterna”. VPK tycker inte längre att det alltid är så ”meningsfullt” att diskutera ”skuldfrågorna”. Även om det ”ytterst” är kapitalismen som drivit fram ”de stora rustningarna”, så tilldelar partiet Sovjet ett ”medansvar”, i sin resolution från 1981 års

¹²⁹ *Internationalen* nr 19. 1982.

kongress. Eftersom socialismen enligt VPK inte är internationell utan nationell och de existerande "socialistiska länderna" (läs byråkratierna) bevisligen brukat våld också i umgänget sinsemellan så överger VPK också *slutsatserna* av den insikt man aldrig omfattat, nämligen att den socialistiska världen innebär ett definitivt slut på militarism och krig. Man strök vid senaste kongressen tesen att "socialism innebär fred och frihet från utsugning". I stället står nu att socialismen "skapar förutsättningar" för frihet från fred och utsugning. Kampen för fred blir därmed inte längre så mycket en fråga om praktisk omvälvning utan om moralisk upprustning. Fredsrörelsens förening med socialismen förlorar sin materiella grundval. Medlemmarna avväpnas ideologiskt i debatten med kapitalismens företrädare. Fredskampen reduceras till en kamp för ett kärnvapenfritt Europa och för "totalt kärnvapenförbud, upplösning av militärblocken och allmän avrustning". I väntan på detta skall Sverige alltså nedrusta, i betydelsen förbilliga och förbättra den svenska imperialismens militärapparat.

VPKs insats för freden i Sverige är inte ett avståndstagande från den imperialistiska statsapparats ryggrad, polis och militär, utan ett omformande av militären. 16,5 miljarder till försvaret vill partiet 1982 anslå. Men man vill ändra användandet av dessa miljarder. Man vill ha en övergång till ett robotbaserat försvar, till "elektroniska vapen inom ett nytt försvar som är både bättre och billigare". Man vill skära ned försvarskostnaderna med några miljoner – inte som ett led i en avveckling, utan på grund av att det enligt VPK går att upprätta ett bättre försvar till en billigare penning. En politik för militären som kan betalas. Man vill inte upplösa borgarklassens säkerhetspolis, men väl själva tillsammans med övriga riksdagspartier ha insyn.

Nationalismens genombrott

I ord har VPK kedjat sitt öde vid den svenska nationen. I praktiken har man slutit upp bakom den svenska imperialistiska *nationalstaten*.

Staten är väsentligen en avskild grupp människor i samhället med uppgiften att i sista hand med våld försvara – inte nationens utan den härskande klassens intressen och makt. Med motiveringen att den härskande klassens medlemmar inte är trovärdiga anhängare av nationens intressen och demokratin vill VPK reformera staten.

Det som en gång utgjorde själva kärnan i kommunisternas brott med socialdemokratin under det första världskriget 1914, var den senares uppslutning bakom den inhemska borgarklassens statsapparat, när man röstade för krigskrediter och därmed det praktiska förräderiet mot arbetarklassens internationalism. Denna hävdar ju att arbetarklassen är "en och odelbar" och att inga nationella intressen står högre än den internationella arbetarklassens samlade intressen.

VPK står idag inte längre på den kommunistiska ståndpunkten från 1914 utan på den socialdemokratiska.

Roten till detta brott med det klassiska kommunistiska eller leninistiska programmet är dock en annan.

Socialdemokratiens övergivande av arbetarklassens internationalism byggde på partiernas inväxande i det kapitalistiska samhället och hade klassarbetet med storkapitalet som drivkraft vid sidan av den byråkrati som växte fram i de mäktiga apparaterna. VPK har inte en motsvarande förankring i svensk fackföreningsrörelse eller i den svenska statsapparats övre instanser. Därmed saknar VPK också en bas för klassarbetet med storkapitalet. Den funktionen har SAP monopol på.

Nationalismens grepp om VPK har i stället sina *rötter* i den sovjetiska byråkratin och den stalinistiska världsbild som Komintern under Stalin inympade i sina lydpartier runt om på jordklotet.

Den stalinistiska ideologin kombinerade dogmen om en nationell socialism – ”*socialism i ett land*” – med dogmen om att Sovjetunionens intressen (i själva verket sovjetbyråkratins) gick före allt annat i klasskampen.

Socialism i ett Ryssland gick före socialism i ett Sverige.

I takt med att den världsstalinistiska rörelsen uppluckrats och i och med uppkomsten av nya ”socialistiska” länder, härden senare dogmen förlorat i betydelse (förnekats). Nationalismen har alltmer kommit i förgrunden för de så kallade ”kommunistiska” partierna.

Nationalismen förstärktes inom partierna under trycket från socialdemokratins och borgerlighetens ständiga ifrågasättande av kommunisternas nationella och demokratiska trovärdighet – mot bakgrund av dessas ”utländska lojalitetsband”. Upplösningen av den Kommunistiska Internationalen 1943 och utvecklingen inför och under kriget ökade drastiskt det ideologiska trycket på de stalinistiska partierna. Dessa omvandlades alltmer till patriotiska organisationer som stöpte sina medlemmar till fosterländska tennsoldater.

I vissa länder, där socialdemokratins var betydligt svagare än i vårt land, kunde dessutom kommunistpartierna bygga upp en byråkrati och ett inflytande i staten och fackföreningsapparaterna på ett sätt som liknar SAPs och den tyska socialdemokratins utveckling.

I Sverige har VPK inte kunnat tilltvinga sig ett sådant utrymme. VPK bärs emellertid i ökande utsträckning upp av tjänstemän och löntagare inom den offentliga sektorns sociala grenar – inte av chefstjänstemän och verkliga makthavare – och av ”fria” yrkesutövare av skilda slag.

VPKs nationalism blir en attraktiv politik för många löntagare inom den offentliga sektorn som tar avstånd från SAPs allt intimare samarbete med det kollektiverade arbetets fiender. Tron på statens roll som en hjälpgumma ovanför klasserna finner en materiell kraft bland dessa löntagargrupper.

VPK är exempelvis för att staten reglerar invandringen av arbetare, ty denna reglering tror partiet sker i motsättning till kapitalintressena. Man förespråkar också ökade anslag till invandrarverket.

Detta uttrycker dock inte arbetarnas intressen utan den ”kommunistiska” tjänstemannens illusioner om möjligheterna att utföra ett progressivt arbete i och genom staten. Tjänstemannen ser hur många goda gärningar han skulle kunna utföra om bara anslagen ökade, om bara resurser ställdes till förfogande. Han ser inte att dessa goda gärningar trots allt i en helhet som upprätthåller borgerlighetens välde i samhället. Han ser bara sin del.

Invandrarverket i likhet med andra repressiva myndigheter är en del i det kapitalistiska systemets väktarkår och måste bekämpas i sin helhet. Det innebär naturligtvis inte att en enskild tjänsteman under givna förutsättningar skall förhålla sig passiv. Var och en som vill företräda socialismen måste självklart göra vad som går för att i varje konkret situation gynna arbetarintressena och de förtrycktas sak.

Ett förbrukat parti

Inför valet 1979 sammanfattade vi några punkter de viktigaste skälen till att ärliga socialister måste förkasta VPK:

”• VPK representerar inte den internationella arbetarrörelsens intressen och behov – därmed inte heller den svenska;

- VPK bygger inte sitt parti i och genom arbetarklassens självständiga aktivitet och på kollektivets styrka – utan i och genom sin parlamentariska praktik;
- VPK sluter upp bakom den kapitalistiska klasstaten;
- VPK anpassar sig praktiskt och politiskt såväl till SAP i parlamentet som till den fackliga apparatens reaktionära byråkrati och kapitalismens gränser;
- VPK vägrar att bryta med de parasiter som berövar arbetarklassen i Sovjet, Kina och Östeuropa de mest elementära rättigheter;

Vänsterpartiet kommunisterna kan inte ge medvetna arbetare den vägledning som krävs för att upprätta den socialistiska arbetarrepubliken som ett led i kampen för den socialistiska världrepubliken.”

Det finns ingenting i VPK:s praktik eller skrifter och dokument som publicerats sedan 1979 som föranleder oss att revidera dessa ståndpunkter. Tvärtom. De bekräftas ständigt på nytt. I denna artikel har vi funnit att VPK visserligen:

- 1) erkänner att regimerna och partierna i Sovjet och Östeuropa berövar arbetarklassen sina demokratiska rättigheter,
- 2) att dessa slår ned arbetarnas kamp för sina rättigheter med våld,
- 3) att det faktum att dessa rättigheter inte finns hotar socialismens grundvalar, dvs att det existerar en verklig motsättning mellan inskränkt demokrati och planering av ekonomin, men
- 4) att VPK detta till trots upprätthåller och vill öka samarbetet med de regimer och partier som undergräver socialismen, mördar arbetare och fängslar dess företrädare när de slåss för klassens intressen, att VPK bekänner en grundläggande solidaritet med arbetarnas fiender,
- 5) att detta bottnar i VPK:s ursprung som en del av den stalinistiska världsrörelsen, och att uppbrottet från en tillvaro som ett *mekaniskt* instrument för den sovjetiska diplomatin inte inneburit ett uppbrott från den stalinistiska världsbilden och den grundmurade solidariteten med partiets forna uppdragsgivare,
- 6) att man trots anspråken på att vilja diskutera stalinismens orsaker, är notoriskt oförmögen att finna några materiella grunder för konflikterna i de ”socialistiska länderna” och mellan dem,
- 7) att man därför vägrar att ta ställning i dessa konflikter, och istället uppmanar arbetarna att samarbeta med sina motståndare,
- 8) att man därmed inte har någon lösning på konflikterna, ingen väg framåt som kan förena arbetarna i dessa länder med de svenska arbetarna,
- 9) att det faktum att man saknar ett program för den politiska revolutionen i de ”socialistiska länderna” också innebär att man saknar ett program för hur svenska arbetare skall förhindra en byråkratisk urartning av den socialistiska revolutionen här,
- 10) att VPK förhåller sig till svensk socialdemokrati på ett sätt som liknar partiets solidaritet med ”kommunistpartierna” i Sovjet och Östeuropa,
- 11) att detta bottnar i samma frånvaro av förståelse för drivkrafterna bakom SAP, dess inväxande i det kapitalistiska systemet,
- 12) att VPK därmed fungerar som SAPs svans i politiken och
- 13) att VPK:s politik är en reformpolitik på kapitalismens grund,

14) att talet om att socialismen är en objektiv möjlighet bara döljer partiets uppfattning att man inte ser socialismen som en omedelbar nödvändighet och att man förespeglar arbetarna att problemen kan lösas med bevarad kapitalism, även om vissa grupper i samhället berövas makt och privilegier, att VPK alltså inte ställer socialismen som en omedelbar uppgift,

15) att VPK inte utgår från arbetarnas behov när man formulerar sina krav utan från SAPs politik och det egna partiets behov av en ”realistisk” framtaning i kampen om riksdagsmandaten, det är varken ”arbetarpolitik” eller ”socialism”,

16) att VPK:s ekonomiska program är ett program för en nationell kapitalistisk ekonomi, som förberedelse för en nationell ”socialistisk” ekonomi, oberörd av de ekonomiska och politiska stormarna bortom rikets gränser, en dröm för hantverkare, självägande lantbrukare och lägre tjänstemän, men inte ett perspektiv för arbetarklassen.

Ett nederlag för VPK i riksdagsvalet 1982 skulle visserligen vara beklagligt i så måtto som det utgjorde beviset för att svensk arbetarrörelse tvekar ideologiskt. Majoriteten av Sveriges arbetare betraktar inte VPK:s konkreta politik utan ser partiet kort och gott som ett socialistiskt parti till vänster om SAP. Men ett nederlag skulle framför allt uttrycka VPK:s oförmåga att efter drygt sextio års praktik ens vinna fler arbetarväljare än de borgerliga partierna. VPK:s osäkra läge inför valet visar bara att partiet är politiskt bankrutt och inte kan framträda som ett alternativ. VPK är inte heller ett socialistiskt alternativ. Det som håller många arbetare passiva idag är just upplevelsen av att det inte existerar något parti som ger uttryck för arbetarnas verkliga intressen och behov.

Det är hög tid att de medlemmar i VPK som strävar efter en socialistisk omvälvning gör en grundlig översyn av den farkost man satt sig i. Man kommer att finna att bräderna är genomruttna och att partiet fylls med smutsigt vatten från tusen läckor. VPK klarar inte en seglats på klasskampens stormiga farleder.

Det går inte att lappa detta politiska vrakgods.

Lars Werner partiledare i VPK 1975–1993

Ur *Fjärde Internationalen* 4-5 1982

Mats Bladh: Vänsterpartiet kommunisterna och demokratin — en kritik av Kenneth Sörensons synvillor

I denna tidskrifts nr 3/82 [se ovan] gör Kenneth Sörenson ett mindre lyckat försök att kritisera Vänsterpartiet kommunisterna. Genom att med flertalet exempel syfta till att mala sönder två utvalda grundläggande politiska kännetecken, vill Sörenson slå undan grunden för VPK. De två huvudlinjer som kritiserats är dels banden till Sovjetbyråkratin och dels svanspolitiken gentemot socialdemokratin.

”Om VPK i den internationella politiken orienterat sig i förhållande till regimerna i Sovjet och öststaterna så har man i det inrikespolitiska spelet ständigt orienterat sig i förhållande till socialdemokratin.”¹

Där stalinismen slutar tar socialdemokratisk reformism vid, tycks det underliggande antagandet vara.

Att kritisera ett parti för att ha mer eller mindre starka band till Kreml, är att kritisera det för att leda in en svensk revolution i byråkratisk urartning, med bristande eller obefintliga demokratiska fri- och rättigheter, och partidiktatur, polisstat och undantagstillstånd i dess fortsättning, som lurande faror. Trots vackra ord, och med oss gemensamma krav, kommer VPK:s socialism betyda byråkratsprivilegiesocialism i motsats till arbetardemokratin fördjupning och utbredning till hela folket/mänskligheten. Det är en fråga om VPK:s demokratiska trovärdighet.

Att kritisera Vänsterpartiet kommunisterna för socialdemokratisering är att kritisera det för anpassning till det borgerliga samhället, att inte vilja göra revolution, inte vilja ha riktig socialism utan något betydligt mindre. Ett parti som fångar upp och neutraliserar radikalering.

Det avgörande med en kritik av VPK är att den får en omvänd effekt om den misslyckas. Grunden för Socialistiska Partiets partibygge rycks undan om det finns ett större socialistiskt parti utan avgörande brister, som vi kan gå in i. D v s svårigheten att ”befrukta VPK med vårt program” (som säkert Sörenson skulle uttrycka saken) är mindre än ett steg ut ur partiet för VPK-medlemmen. Vi skulle få svårt att motivera uppbygget av Socialistiska Partiet.

Det gör ju saken ganska spännande, för att nu uttrycka sig i underkant. Detta speciellt som det i varje fall för mej förefaller som VPK inte är så fruktansvärt dåliga på frågorna om demokrati och socialism. Framförallt gör de framsteg.

Jag menar nu inte att VPK nått någon tillfredsställande syn på ”den reellt existerande socialismen” eller hur socialismen ska byggas. Den långsamma upplösningen av det stalinistiska arvet ersätts inte av ett klart alternativ byggt på arbetarkampens erfarenheter. Man kanske kan säga att man gärna vill ta klivet från Stalin, men vet inte riktigt var man ska sätta ner foten. Sovjetstatens övergrepp med såna traumatiska händelser som Ungern, Tjeckoslovakien, Afghanistan, i kombination med en yngre medlemskår som rekryterats under sjuttioalet, är energikällan i detta kliv. Jörn Svensson är ett exempel på denna positiva tendens, när han i sin senaste bok *Socialismens förnyelse – Om vår tids nödvändighet* talar om att socialismen kan ”anta både frihetliga och auktoritära former”.² I kapitlet om ”Folkmakten” talar Jörn Svensson om lokalt självstyre, en demokratisk stat med valda delegater valda från basen, organisationsfrihet, flerpartisystem m m.

¹ Sörenson, K. VPK:s väg under 80-talet: arm i arm med klassarbetare och förtryckare mot socialismen *Fjärde Internationalen* nr 3/82. [se ovan]

² Svensson, J.: *Socialismens förnyelse. Om vår tids nödvändighet*, s. 44.

Men även Jörns ”auktoritära socialism” och ”en klassisk rådsdemokratisk tanke”³ har i princip samma betydelse som trotskisternas ”byråkratiserad arbetarstat” respektive ett rådsdemokratiskt perspektiv fast mer utvecklat, så finns det samtidigt i VPK en undanglidande hållning. Ett exempel på det senare tar Kenneth upp i början av sin artikel, där Lars Herlitz (från VPK:s partistyrelse) säger att VPK saknar kännedom om sakförhållanden i öststaterna och därför inte vill avfärda dem som icke-socialistiska.

Ett annat exempel på framsteg och velighet är när Lars Werner i partiledarintervju i TV förkunnar att socialismen har avskaffats i Polen och att militärregimens metoder strider mot socialismens alla ideal, men han föreslår ändå en usel trepartskompromiss mellan kyrka, stat och arbetarrörelse. Absolut inte Jaruzelski men inte heller en självständig arbetarkamp som tar konfrontation med byråkratin, tycks vara Werners inställning. Bakom detta ligger antagligen idén om att de ”socialistiska länderna” steg för steg kan reformeras till demokrati och socialism som i väst.

Jag vill påstå att vi kan kritisera Vänsterpartiet kommunisterna för att inte ha en klar och entydig syn på det politiska förtrycket och behovet av psykologisk förberedelse för en konfrontation och behovet av att vinna soldaterna till revolutionens sida, samt att de inte tar upp ”den rådsdemokratiska tanken” som sin tradition. Men vi kan inte kritisera dem för att vara odemokratiska i största allmänhet. Det är snarare så att VPK ser de borgerliga demokratiska fri- och rättigheterna som eftergifter vilka framtvings av arbetarrörelsen i väst, och att VPK är den bästa garanten för dessa rättigheters fortlevnad och fördjupning.⁴

Med detta sagt kan vi gå över till vad som saknas i Kenneths artikel, nämligen VPK:s strukturreformism.

Den långsiktiga rörelsen bort från Kreml sattes igång av SUKP självt, i och med dess behov av fredlig samexistens. Kommunistpartierna i väst fick inte vara några störande element i denna fred, det krävdes återhållsamhet och anpassning. Denna socialdemokratisering innebär en beredskap hos de eurokommunistiska partierna att bli statsbärande, förvaltare av kapitalismen, inte nödvändigtvis radikalare än socialdemokraterna vilket PCI (det italienska kommunistiska partiet) bevisat. Men denna funktion kräver en storlek som VPK ej besitter, varvid den radikala sidan framhävs när förhandlingspositionen med borgarklassen inte kommer i fråga. På socialdemokratins dominans får VPK en roll som socialdemokratiska kritiker från vänster. Behovet av stöd från utomparlamentariska rörelser ökar. Frånvaron av en generell arbetarradikalisering här i Sverige ger dock som resultat en socialdemokratisk anpassning, men som en strukturreformistisk variant.

Men denna beskrivning är bara en negativ bestämning utifrån, väl så viktig för att kunna se utvecklingen, men ändå begränsad när vi ska bemöta VPK-medlemmen politiskt. Vad är då VPK ”inifrån” så att säga?

Trots att den stalinistiska traditionen löses upp och en velighet (eller öppenhet) inträder, kan en särskild kontinuitet upptäckas:

- De borgerligt demokratiska institutionerna är såna att de successivt kan tömmas på sitt klassinnehåll. När den offentliga sektorn växer koncentreras samhällets motsättningar till staten som blir ett slagfält mot monopolkapitalet (storfinansens) där inte bara arbetarpartier utgör motpolen utan också andra ”progressiva krafter”.

³ ibid. s. 92.

⁴ Se till exempel Jörn Svensson, a.a., s. 89; VPK-kongressens uttalande ”Demokrati och socialism”, s. 129 i kongressboken eller som bilaga till broschyren om Polen. (Bo Hammar ”Från förnyelse till militärstyre. En skrift om Polen”).

- En konfrontation med borgarklassen måste undvikas eftersom det leder till nederlag för arbetarna. Istället ska strukturella reformer successivt upplösa kapitalismen. Arbetarklassen ska inringa borgarklassens huvudfästen genom att erövra delpositioner, små artillerinästen runt det kapitalistiska fortet, innan socialismen definitivt genomförs.
- Organisatoriskt leder denna delvis inom-institutionella inriktning till en tendens att reducera klasskamp till partikamp i parlamentet, en parlamentarisk tyngd i partiarbetet. Det leder också till att man tenderar underordna utomparlamentariska massrörelser under egna partiaktiviteter i olika statliga och kommunala församlingar. Ett annat sätt att bygga partiet, inte genom att bli den bästa byggaren av massrörelsen utan att driva frågan i och genom partiet. Strukturreformismen finns klart uttalad i olika VPK-material. Låt mej ge några exempel:

I ”Vänstern och den ekonomiska politiken” skriver Peter Dencik när han vill avfärda socialdemokrati och kommunism i termer av voluntarism respektive determinism att:

”Som en kontrast till dessa båda hållningar skulle jag vilja införa begreppet revolutionära reformer. Med detta syftar jag på reformer inom det kapitalistiska samhället som har en transformativ tendens i den meningen att de rubbar maktförhållandet mellan de två huvudklasserna till arbetarklassens fördel och åstadkommer förändringar av det ekonomiska förloppets ramar som är så genomgripande att den ekonomiska processens inneboende dynamik får en helt ny karaktär. Och en sådan omvandling av den inre dynamiken kommer samtidigt att länka den samhälleliga utvecklingen i socialistisk riktning. Revolutionära reformer är alltså reformer av det kapitalistiska samhället med ett övergångsperspektiv.”⁵

Från VPK:s kongressbok med dokument från 26:e kongressen i november 1981, kan vi läsa i en avskrift av C H Hermanssons inledning ”Arbetarrörelsen och 80-talet”, där han på tal om motioner om VPK:s krispolitik, säger att ett sådant program kan utformas på två sätt:

”1. Det kan begränsas till vad som brukar kallas anticykliska åtgärder, dvs till att bryta nedgången och krisen i den kapitalistiska ekonomin och snabbare än annars kanske möjliggöra en ny uppgång av produktionen och förbättring av sysselsättningen. (...)

2. Krispolitiken kan också utformas som en antikapitalistisk eller socialistisk strukturpolitik, som söker att medelst revolutionära reformer (strukturreform) rubba maktförhållandet mellan de två huvudklasserna till arbetarklassens fördel och åstadkomma förändringar som är så genomgripande att den ekonomiska processen får ett annat förlopp. Vårt antikrisprogram måste innehålla element av båda dessa slag. Det kan inte begränsas till att söka åstadkomma ett ekonomiskt uppsving litet tidigare än annars skulle ske. Det måste syfta till grundläggande förändringar av det kapitalistiska samhället. Det kan å andra sidan inte begränsa sig till att ställa krav vilkas genomförande förutsätter att storfinsansens makt har börjat brytas. Det måste också peka på åtgärder som är möjliga att genomföra idag om den politiska viljan finns och som leder till minskad arbetslöshet och lägre prisstegring.”⁶

Kenneth Sörenson, när han läser detta, får inte glömma bort att Hermansson här talar om ett krisprogram med två delar. Det är ju i ärlighetens namn inte bara inomkapitalistiska, defensiva krav. Utan där finns också en teori om revolutionära reformer, ett tecken på vilja till förändring i riktning mot socialism. Därtill har VPK nu ett förslag i strukturreformistisk stil, nämligen samhällsfonder.

Förslaget innebär att en central riksfond och 24 länsfonder inrättas. Dessa fonder ska finansieras genom beskattning av produktion, vinster och förmögenheter. De ska användas för att skapa jobb genom investeringar i och stöd till samhällsägda, kooperativa och löntagarägda företag samt rädda jobben i hotade branscher och regioner. Delar av länsfonderna kan efter beslut av de lokala fackföreningarna användas i det egna företaget, de utgör då lokala fackliga

⁵ Dencik, P.: ”Vänstern och den ekonomiska politiken”, *Teori & Praxis IV*.

⁶ Hermansson, C.H.: ”Arbetarrörelsen och 80-talet”, VPK:s kongressbok.

investeringsfonder. Men medlen ägs fortfarande av länsfonden. Fondstyrelserna utses genom val där rösträtten tillfaller dem som tillhör ATP (Allmänna tilläggs-pensionen)-systemet.

Samhällsfonderna ska ses, enligt VPK, som ett led i begränsandet och brytandet av storfinansens makt. Det ska kopplas ihop med ett nationaliseringsprogram riktat mot privata storföretag, banker och investmentbolag. Dessutom måste fackföreningarnas självständiga kamp främjas och stärkas, fackens rättigheter måste vidgas vad gäller strejk- och veto rätt.

Detta förslag till samhällsfonder passar väl in i inringningsstrategin, fonderna blir artillerinästen, styrkepositioner i kampen mot storfinansens, vars makt bryts med hjälp av breddat stöd för VPK:s politik i riksdagen. Strategin är inriktad på erövrandet av positioner i parlament och fackföreningar.

Det står inget i förslaget om hur vinstbeskattningen ska göras effektiv utan arbetarnas kontrollkommittéer. Det står följaktligen inget om att arbetarkontroll genast leder till frågan om kapitalets makt och att en konfrontation med borgarklassen då ställs på dagordningen. Man lever med illusionen att man steg för steg kan avskaffa kapitalismen utan att vid varje steg behöva förbereda arbetarklassen ideologiskt och politiskt på borgarklassens motstånd. Varje steg ska i sig framstå som självklart för massrörelsen, så att borgarklassen isoleras politiskt. Kampanjen mot *löntagarfonder* under valrörelsen 1982 borde grusa såna förhoppningar med eftertryck. Med Salvador Allende i Chile 1970-73 fick vi se strukturreformismen i praktiken. Vällovligen med brutalt nedslagen. Likaså led Solidarnosc-rörelsen i Polen 1980/81 av oförmåga att bearbeta soldaterna i den polska armén för att vinna dem till sin sida och med vapen i hand rycka makten ur händerna på eliten i parti, stat och armé.

Det som krävs är arbetarråd och beväpning. Inte fonder och förhoppningar. Arbetarkampens historia från Paris 1871 till Polen 1981 ger många exempel på att arbetarråd börjat växa fram ur kampens behov. Men det finns inga sådana exempel på fonder. Samhällsfonder är en skrivbordsprodukt.

Det som är tragiskt är ju att en kommande radikaliserings kan kanaliseras genom VPK. Man kommer då uppleva att "socialismen står på dagordningen", gå utöver sin "anti-cykliska politik" och istället sätta "strukturreformerna" i förgrunden. Massrörelsen leds då in på samma brutala nederlag som Allende och Walesa. Med strukturreformismen lägger man en grund, skapar en tradition, som i det avgörande ögonblicket kan bli mycket ödesdiger.

Nåväl, nog om detta för denna gång. Det jag ville uppnå med denna artikel var att nyansera bilden av VPK:s syn på demokrati och socialism. Att man inte kan reducera VPK till stalinism och reformism. Att man inte kan utgå ifrån att VPK blir förbigånget av en radikal massrörelse, och att VPK vill ha socialism men undviker en avgörande konfrontation.

Detta måste vara en bättre bild av VPK än den Sörenson fick ihop. Det måste vara en bättre utgångspunkt för trotskisternas argumentation, och en bättre utgångspunkt för debatt med VPK:are. Eller hur?

Ur *Fjärde internationalen* 6 1982

Debatt: Tidigare inlägg i denna debatt är Kenneth Sörensons artikel som fanns införd i *Fjärde Internationalen* nr 3/82 under rubriken ”VPK:s väg under 80-talet: arm i arm med klassarbetare och förtryckare, mot socialismen”, och Mats Bladhs kritik i *Fjärde Internationalen* nr 4-5/82 ”Vänsterpartiet kommunisterna och demokratin — en kritik av Kenneth Sörensons synvilla”.

Kenneth Sörenson: Din bild är skönare än min — men den är falsk

Mats Bladh riktade i förra numret av denna tidskrift en dunkel kritik av min artikel om VPK. MB sammanfattade sin kritik med orden:

”Det jag ville uppnå med denna artikel var att nyansera bilden av vpk:s syn på demokrati och socialism. Att man inte kan reducera vpk till stalinism och reformism. Att man inte kan utgå från att vpk blir förbigånget av en radikal massrörelse, och att vpk vill ha socialism, men undviker en avgörande konfrontation.” (s. 25)

Mats måste ha darrat alldeles förfärligt på handen när han fattat och fyrat av sin polemiska revolver.

1. Jag har ingenstans hävdad eller ens diskuterat om VPK kommer att förbigås av en radikal massrörelse när den uppstår. Helt säkert kommer många radikala människor att pröva VPK. Mina allmänna intryck av partiet är dock att VPK skulle paralyseras, inklämt mellan radikala arbetare och socialdemokratin. Det är tveksamt om VPK är förmöget att organisera en arbetaraktivitet överhuvudtaget.

2. Inte heller har jag försökt reducera VPK till ”stalinism och reformism”. Tvärtom försökte jag fånga var någonstans VPK befinner sig i uppbrottet från den klassiska stalinismen och i anpassningen till socialdemokratin — en anpassning som en blind kan iaktta. Det hade varit tacknämligt om MB hade använt sig av mina sammanfattande punkter i avslutningen och pekat ut vilka av dessa han är oense med. Det hade underlättat debatten. Vad VPK:s ”stalinism” anbelangar skriver jag bland annat att vpk:s grundläggande solidaritet med byråkratin

”bottnar i VPKs *ursprung* som en del av den stalinistiska ”världsrörelsen, och att *uppbrottet* från en tillvaro ”om ett *mekaniskt* instrument för den sovjetiska diplomatin inte inneburit ett uppbrott från den stalinistiska *världsbilden* och den grundläggande *solidariteten* med partiets forna uppdragsgivare.” (s. 53)

Jag insisterar på att jag givit en riktig beskrivning av VPK och att ovanstående slutsats underbyggs i artikeln.

3. Trots all jag utförligt citerar ur partiets aktuella resonemang om ”socialistisk demokrati” är MB inte nöjd. Han tycker att jag drabbats av en synvilla och svartmålar den positiva utveckling som ägt rum i partiet. Mats hänvisar till Jörn Svenssons senaste bok — ”Socialismens förnyelse” — där Svensson talar om att socialismen kan ”anta både frihetliga och auktoritära former”. Personligen tycker jag nog att det är Mats och inte jag som ser oaser där sanden yr som värst.

Svenssons resonemang om en ”auktoritär socialism” är bara ett sätt att på nytt trolla fram samma gamla kaniner ur samma gamla hatt. Boken representerar inget radikalt brott med arbetarmördarna i öststaterna. Det byråkratiska förtrycket i Sovjet, Polen o s v är förvisso

”auktoritära” men någon ”socialism” är det inte. Byråkratin är en mur arbetarna måste riva för att bana sig väg mot socialismen.

Jörn Svensson däremot försvarar med näbbar och klor partiets officiella förhållningssätt till byråkratin i öst. (Se min artikel s. 34-35):

”Vad vi vill säga är, att varje ideologi får ta ansvar för sina auktoritära strömningar och inslag. Vi tar ansvar för våra. Vi säger till realsocialismens officiella företrädare (...) Den dagen er uppgörelse med stalintiden blir fullständig, den dagen en verklig demokratisering inleds i realsocialismens länder — då kommer enheten och förtroendet att återställas. (...) Vi förnekar inte det moment av uppriktighet och sympati som ni har inför frihetsrörelser i världen. (...) Men vi gör oss inga illusioner. Vid sidan av de uppriktiga momenten finns maktpolitik, som vi aldrig accepterar.” (Jörn Svensson, *Socialismens förnyelse. Om vår tids nödvändighet*. Arbetarkultur, Stockholm 1982.)

Bresjnev och numera Andropov m fl är tydligen en samling ömsinta gossar i Jörn Svensson och VPK:s ögon. För att riktigt betona sin uppslutning bakom VPKs solidaritet med arbetarnas fiende slår han fast:

”Det vore nämligen fel att uppge kontakterna med folk, organisationer, partier i dessa länder (Öststaterna osv min anm. KS) — som om de hädanefter var ingenmansland på socialismens karta. Ingen demokrat, ingen socialistisk kritiker, som bekämpar de auktoritära krafterna inne i dessa länder, önskar något sådant. Det handlar inte om att 'ta avstånd'. Det handlar om att ta ansvar, engagera sig — för förändringar i frihetlig riktning.” (a.a. s. 132)

Medan Jörn Svensson och hans lärjungar ”tar ansvar” för Andropovs auktoritära ”socialism” vill vi revolutionära socialister bidra till att de störtas. En medlöpare är en medlöpare tills han vänt på klacken, som bekant. Svenssons lögnaktiga verklighetsbeskrivning och tankeoreda innebär inte ett ifrågasättande av VPK:s stalinistiska världsbild. När detta är sagt tillägger jag gärna att ”Socialismens förnyelse” i övrigt inte bara är möjlig mat från VPK:s orena skaffereri. Den är väl värd att studera. Svensson har plockat upp många tankegångar från vår rörelse och han försöker också att öppna en debatt om särdragen hos olika öststatsländer, vilket är förtjänstfullt. Helt säkert kan boken bidra till en friskare diskussion inom VPK.

Förhoppningsvis kommer en del av Svenssons partikamrater att ta fasta på andra tankelinjer än de ovan citerade och dra de naturliga slutsatser som går stick i stäv med Svenssons egna. Boken förtjänar hur som helst en kritisk presentation som är mer allsidig än den jag har utrymme för här. Om alltså Jörn Svenssons bok ingalunda är det stora språng framåt som Mats utnämner det till, så är min viktigaste invändning mot Mats dock en annan.

VPK är inte lika med summan av sina medlemmar, allra minst lika med summan av sina nya ”socialistiska demokrater”. Den som vill hitta tänkvärda debattörer också inom socialdemokratin — Gunnar Gunnarsson, exv, Ernst Wigforss hade också sina ljusa stunder, osv. Men vi bedömer inte *ett parti* (och inte heller en individ) utifrån vad det säger om sig själv, allra minst utifrån vad enstaka medlemmar har för åsikter. Vi bedömer inte det polska kommunistpartiet utifrån vad som står i dess propaganda. Vi bedömer det utifrån dess förhållningssätt till arbetarklassen och dess intressen. På samma sätt bedömer vi VPK utifrån dess konkreta ställningstaganden — eller brist på ställningstaganden — till arbetarförtrycket i öst *och de som utövar förtrycket*. Den som i ord försvarar demokratiska rättigheter men i praktiken försvarar solidariteten med förtryckarna är inte värd att tas på orden. Exakt vad som skulle hända om VPK fick ett dominerande inflytande i vårt land vill jag inte spekulera i. Jag hoppas det inte skall drabba oss. Erfarenheterna av VPKs ”demokrati” i breda folkliga arrangemang bådär inte gott för framtiden.

Mats har låtit sig bländas av en akademisk debatt mellan medlemmar inom VPK och bortser från att VPK som parti, inklusive den breda kongressmajoriteten, trots utvecklingen i Polen vägrar att klippa av brodersbanden med Jaruzelski och hans gäng.

Det existerar ingen revolutionärt marxistisk strömning i VPK. Vår uppgift kan inte bestå i att smickra VPKs anpassning till den parlamentariska demokratin. Att partiets medlemmar naturligtvis till stor del ”vill ha riktig socialism” har jag inte alls förnekat. Problemet är att de saknar en vetenskaplig uppfattning om socialismens innebörd. Vill man resa från Sverige till Italien kan man inte gärna slå följe med personer som tror att Medelhavet ligger norr om Kiruna.

4. Så till sist några ord om VPKs ”struktureformism”. Mats tycker att jag felaktigt bortsett från detta inslag i partiets strategi. Jag får nog säga att du läser illa innantill, Mats! Även om det är lite si och så med den pedagogiska utformningen av min artikel, så är det svårt att förstå hur du kan undgå att lägga märke till mitt långa avsnitt om denna ”struktureformism”, även om jag själv inte använder ordet. Jag hade inte ambitionen att dissekera VPKs strategi — många medlemmar i VPK tycker till skillnad från Mats att partiet saknar en strategi. En sådan analys skulle med nödvändighet utgå från VPKs förhållande till staten, organiseringen på arbetsplatserna och resonera kring klasskampens utveckling i världsskala. Min artikel koncentrerade sig på VPKs aktuella politiska profil. Trots detta behandlar jag en del inslag i ”struktureformismen”. Mats upprepar i förkortad form samma citat ur Hermanssons kongresstal jag själv valt ut. Syftet är tydligen att visa att jag bara skulle ha tagit fasta på den öppet uttalade reformismen och ”glömt bort” att ”Hermansson talar om ett krisprogram med två delar”. Det finner jag egendomligt. Jag citerar ju Hermansson just för att *påvisa* dessa två delar. Efter att ha diskuterat VPKs reformism citerar jag Hermansson för att omedelbart exemplifiera vad denna ”struktureformism” innebär. Och jag använder samma exempel som Mats själv koncentrerar sig på i sin polemik mot undertecknad — fonderna. Själva rubriken lyder rent av ”Fonderna som motmakt”. Så vad har jag glömt?

I den mån Mats bild av VPK är ”bättre” än min, så är det en förbättring av verkligheten, en skönmålning. En falsk bild — även om den är skön — är nog inte en riktigt bra utgångspunkt i debatten med VPKs medlemmar, trots allt.

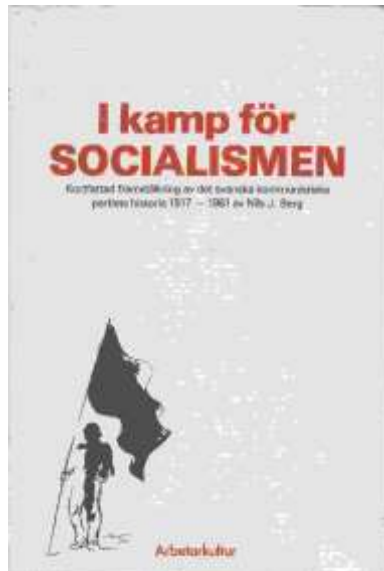
Att debatten bör utgå från vad partiet och dess företrädare faktiskt säger och skriver instämmer jag dock gärna i. Det var den metoden jag använde i min artikel.

Kenneth Sörenson

Ur *Fjärde internationalen* 1 1983

Kenneth Sörenson: "Se dig om – men blunda"

I VPK:s verksamhetsberättelse till 1981 års partikongress annonserades att studieavdelningen i samarbete med förlaget planerade att utge en serie studieböcker. Den första skulle behandla partiets historia. Denna har nu publicerats på Arbetarkultur med titeln "*I kamp för socialismen. Kortfattad framställning av det svenska kommunistiska partiets historia 1917-1981*". (1982). Författare är *Nils J. Berg*, en "partiveteran" enligt Hans Arvidssons förord.¹

VPK:s studiebreven – *Bidrag till partihistoria* – från 1972 är slut på förlaget. Dessa hade författats av Per-Olov Zennström (brev 1 och 2), Fritjof Lager (brev 3 och 4) samt Ingemar Andersson (brev 5).

I 1972 års studiematerial beklagade studieavdelningen att det ännu 55 år efter partiets bildande inte fanns någon partihistoria skriven. "Det som publiceras i denna skrift är ingen färdig partihistoria. Det skall endast betraktas som bidrag till en kommande, mer vetenskaplig historieskrivning." Den som förväntat sig att Bergs bok, publicerad tio år senare, skulle vara steg på vägen mot en sådan "vetenskaplig historieskrivning" blir grymt besviken. "Det är ett skelett som kan utgöra en stomme för vidare studier i ämnet", skriver Arvidsson artigt. Han förklarar att VPK inte håller sig med någon officiell historieskrivning, men att "partiet ser det som en viktig uppgift att studera och granska sitt förflutna".

Om Bergs bok blott vore en personlig skrift skulle det inte finnas någon anledning att uppmärksamma den. Den rymmer inga personliga erfarenheter och som vi skall se är den snarast ett kompendium på de tidigare studiebreven. Det som gör boken intressant är bara det faktum att den kommer att användas som studiematerial om VPK:s historia. Partiets studieavdelning har utarbetat en studiehandledning till boken med litteraturlista och diskussionsfrågor. Bergs presentation kommer att forma den nya partigenerationens diskussioner om partiets förgångna. Man bör också hålla i minnet att de nu utgångna studiebreven från 1972 var avpassade för ett parti med stridande fraktioner.

Ett exempel på hur värderingarna skiftat rinner vi för övrigt just i fråga om värdet av att studera partihistoria. Inte det egna partiets dock, utan det sovjetiska.

¹ Boken finns på marxistarkivet: [I kamp för socialismen](#)

Fritiof Lager skrev i sin översikt över 1930-talet:

”En väsentlig orsak till att kommunistiska partiet framgångsrikt genomkämpade de hårda åren 1939-1942 var den studieverksamhet som genomfördes i partiorganisationerna. Särskilt studiet av Sovjetunionens Kommunistiska Partis historia gav förklaringar till mångt och mycket i det aktuella politiska läget och skapade hos partimedlemmarna och kadern en fast teoretisk och ideologisk grundval i bedömningen av vad som skedde i det som syntes ske.” (Bidrag, 3-4, s 44)

Berg ser annorlunda på dessa studier:

”På 30-talet översattes SUKP:s (det sovjetiska kommunistpartiets, KS) historia och blev till något av en socialistisk teoretisk bibel för partimedlemmarna. Vid partiskolan på Björknäs t ex lästes den ryska partihistorien på det mekaniska sättet att svenska politiska företeelser skulle bedömas utifrån ’motsvarande’ företeelser i den sovjetiska politiken. Självklart finns mycket att lära av utvecklingen i ett annat socialistiskt land, t ex Sovjetunionen. Felet var att de slutsatser som drogs var försök att kopiera sovjetiska modeller utan hänsyn till svenska förhållanden. Studiemetoden medförde automatiskt en fixering till det sovjetiska systemet. Det ledde också till att en överdriven renlärighet utvecklades, som lätt ledde till sekterism.” (Berg, s 132).

Nu var problemet nog inte bara sättet att läsa denna ”historiebok” – eller sagobok, som man också kunde kalla den. Ännu 1982 är vare sig Nils Berg eller VPK:s studioavdelning förmodligen att diskutera den groteska verklighetsförfalskning som stalinbyråkratin spred genom denna bok.

Stalinismen

Det är i själva verket häpnadsväckande hur Berg valt att behandla, eller snarare inte behandla stalinismen i sin skrift.

SUKP:s 20:e partikongress (1956) presenteras på sju rader. Berg konstaterar kort och gott att ”de avslöjanden och uppgörelser med Stalintidens avvikelser, förföljelser och personkult, som togs upp av Chrusjtjov, fick vittgående följder för hela den kommunistiska världsrörelsen”, (s 96). Han har tidigare i förbigående noterat att de kommunistiska partierna ibland underlåtit att påtala eller erkänna, och i stället försökt bortförklara och t o m försvara *vissa påtagliga missförhållanden och felaktigheter* i Sovjetunionen (s 76).

Lite längre fram får vi veta att aktiveringen kring ATP-frågan på femtioalet fick till följd att ”uppgörelsen med stalinismen och personkulten fördröjdes åtskilliga år”. (s 102).

I samband med diskussionen om partistriden i VPK mellan majoriteten och flammanfraktionen citerar han Tore Forsberg:

”Personkulten och de brott mot den socialistiska demokratin som den innebar, måste förklaras utifrån marxistiska analyser och med ett enkelt hänvisande till Stalins person. Vidare hävdades nödvändigheten av varje partis självständighet och att strategier i varje land utarbetades utifrån de speciella rådande betingelserna. Det sovjetiska partiets ledande roll accepterades inte längre.” (s 123).

Något mer har inte Berg att förtälja om utvecklingen i Sovjet. Någon ”marxistisk analys” som förklarar ”personkulten” erbjuder vi inte. Istället får vi konsumera VPK:s kult av frasen ”personkult”, en fras som naturligtvis är totalt intetsägande.

Nils Berg delger inte heller den yngre generationens partikamrater någon kunskap om Stalinbyråkratins ideologi ”Socialism i ett land” som fördes fram i motsättning till den proletära internationalismen, vars främsta företrädare var Leon Trotskij. Berg informerar bara dunkelt att den kommunistiska internationalens femte kongress jämställde ”Trotskij opposition i Sovjet med Brandlers i Tyskland och Höglunds i Sverige”, (s 34). Det kan

knappast kallas analys, skriver Berg och vi instämmer. Vad dessa från intet neddimpande namn representerar får läsaren aldrig veta.

Komintern

Om Berg förtiger stalinterrorns uppkomst och orsaker så är han desto mer intresserad av Komintern (den tredje – eller kommunistiska – internationalen 1919-1943). Tio av femtio frågor i studiehandledningen rör Komintern och många fler tar upp samma problemställning, nämligen den ”nationella vägen till socialismen”. Boken mynnar ut i en presentation av ”eurokommunismen”.

Låt oss jämföra 1982 års version av Kominterns upplösning med 1972 års.

Fritiof Lager skrev:

”I maj månad 1943 upplöstes Komintern. Kriget hade så förändrat det världspolitiska läget att Internationalen inte längre kunde fylla sin ursprungliga funktion. De kommunistiska partierna hade därtill tillvuxit i organisatorisk styrka och politisk mognad i sådan grad att de motiv som fanns för Kominterns bildande inte längre ägde giltighet.” (Bidrag, 3-4, s 48)

Nils Berg är av en annan mening, men lika positiv till upplösningen:

”Under andra världskriget försvagades Kominterns organisation i Europa. Dess sektioner drevs på många håll underjorden. I Tyskland, Italien, Österrike, Spanien och Portugal hade fascismen praktiskt taget likviderat partierna. Mer eller mindre undertryckta och förbjudna var kommunisterna i Frankrike, Bulgarien, Grekland, Rumänien, Ungern, Jugoslavien, Tjeckoslovakien och Finland. I Polen upplöste Kominternledningen partiet 1938. Efter 24 år – 1919 till 1943 – hade Komintern spelat ut sin roll som revolutionärt världsparti. Det hade länge stått klart att utvecklingen i olika delar av världen och i olika länder var alltför särpräglad för att man skulle kunna genomföra en taktik och strategi som gällde överallt. Då Sovjetunionens allierade krävde att Komintern skulle upplösas innebar detta ingen större eftergift för Sovjetunionens eller den kommunistiska världsrörelsens del.” (Berg, s 77-79)

I denna värdering ligger Bergs budskap till dagens ungdom – men detta budskap är dödligt gift.

Låt oss vända på Bergs påstående: Bildades Komintern för att utvecklingen i olika delar av världen och i olika länder var mer eller mindre identisk och att man därför trodde att man kunde genomföra samma taktik och strategi överallt? Naturligtvis inte.

Zennström (1972, Bidrag, 1-2) skriver om Kominterns bildande:

”En provisorisk internationell exekutivkommitté valdes för att över hela världen söka samordna kampen mot imperialismen och kriget. För den socialistiska revolutionen och den borgerliga statens krossande.” (s 32)

Berg själv upprepar samma sak:

”Komintern hade bildats i en situation då en revolutionär våg svept över Europa. Dess sektioner i olika länder hade skapats för att de skulle dra till sig och organisera de revolutionära arbetarna, avskilja dem från reformistiska inflytande och leda kampen i en nära förestående revolutionär situation. Ganska snart stod det klart att vinden vänt. Komintern förmådde dock inte klart inse de analkande farornas (s 39)

I 1972 års studiebreven citeras *Internationalens Plattform* från 1919:

”Internationalen, som underordnar så kallade nationella intressen under den internationella revolutionens intressen, kommer att förkroppsliga den ömsesidiga hjälpen av proletariatet i skilda länder, för utan ekonomisk och annan ömsesidig hjälp kommer proletariatet inte att vara i stånd att organisera det nya samhället. Å andra sidan, i kontrast till den gamla socialpatriotiska internationalen, kommer den internationella proletära kommunismen att stödja de exploaterade

kolonialfolken i deras kamp mot det imperialistiska världssystemet slutliga sammanbrott.” (Bidrag, 1-2 s 33)

Komintern bildades inte för att man trodde att utvecklingen var *identisk* i olika länder, utan för att utvecklingen var *ojämn men kombinerad*. Det ömsesidiga beroendet mellan världens folk och arbetare ökade med kapitalismen som skapade en världsekonomi, där olika delar fyllde olika funktioner inom en allt mer sammantvinnad enhet. Lenins analys av imperialismen hänger intimt samman med hans analys av arbetarrörelsens behov av en internationell organisering.

Detta internationella beroende har ju ökat drastiskt under efterkrigstiden. Behovet av en International är ännu större idag än under Marx och Lenins tid. När Komintern byggdes upp var man noga med att gå igenom läget i olika länder, gruppera dem efter uppgifternas art beroende på de inre styrkeförhållandena, arbetarrörelsens samlade utvecklingsnivå, den aktuella situationen etc. Den imbecilla metoden att påtvinga alla sektionerna en och samma ”taktik” oberoende av den nationella situationen var en produkt av Stalinbyråkratins behov i Sovjetunionen och har ingenting eller mycket lite att lära oss om hur en arbetarinternational kan och måste fungera.

Att hävda att en internationell organisering är en absolut nödvändighet är inte detsamma som att lösa alla problem om hur en sådan skall fungera.

Kominterns urartning under Stalinväldet berövade arbetarrörelsen möjligheten att stoppa nazismens makttillträde i Tyskland och saboterade motståndet mot Franco-upproret i Spanien – för att bara nämna två centrala händelser som lade grunden för andra världskriget. Det första ägde rum under sekterismens baner – socialdemokratin utnämndes till fascismens tvillingbror. Det senare under klassarbetets folkfront på de revolutionära arbetarnas och fattigböndernas bekostnad.

Berg vet inte riktigt hur han skall svänga till det. Å ena sidan var Komintern det enda socialistiska världspartiet och (till skillnad från den socialdemokratiska Andra Internationalen) en ”kämpande international”, som också tillförde den internationella arbetarrörelsen nytt material (Lenins vidareutveckling av marxismen på flera områden) för den politiska kampen, (s 77). Å andra sidan gjorde Komintern ”många felbedömningar av den politiska utvecklingen och läget i olika länder, exempelvis just av fascismen (s 76). I Sverige blev leninismens införande från början synnerligen formell, centraliseringen inom Komintern i samband med den fjärde kongressen var besvärande, både majoriteten och ”vänsterflygeln var emot den och SKP:s kontaktman i Moskva var i en svår situation (Sven Linderot). Vid den femte kongressen höll Zinovjev en inledning som ”knappast var sakligt objektiv”, man analyserade inte utan drog ”grova paralleller” och ägnade sig åt ”konspirationsteorier”. De olika sektionerna drogs in i de interna sovjetiska partistriderna. Partisprängningarna 1921, 1924 och särskilt 1929 skadade partiet.

Trots Kominternpolitikens allmänt sekteristiska linje under 20-talet ”uppnådde det svenska partiet jämförelsevis goda resultat”. Sprängningen 1929 särskilt blev dock

”förödande för partiet. Det kom att ta lång tid innan man repade sig från skadorna. Komintern hade fungerat som en pådrivare i sprängningen. Även om debatten hade rasat hård i partipressen och motsättningarna varit skarpa så är det möjligt att debatten kunnat föras till slut och ståndpunkterna klarnat. Kominterns administrativa ingripande utgick från abstrakta teoretiska utgångspunkter och inte från konkreta kunskaper om svenska politiska förhållanden.” (Man frågar sig då varför inte partistriden med flammanfraktionen kunde lösas. Här finns ju inte Komintern att skylla på.)

Icke angreppspakten med Hitlertyskland 1939 var en militärteknisk manöver, men ”Kominterns ledning måste till viss del lagas till last för att (de demagogiska angreppen mot

de kommunistiska partierna) blev så hårda och förvirringen i partierna så stor” då man försåg pakten med en ”ideologisk motivering, som gick ut på att det inte spelade någon roll vem man slöt förbund med (...) Efter en lång period av folkfrontspolitik (c:a 4 år, KS) slog man åter in på en sekteristisk linje. Dessa ideologiska motiveringar ingav inte någon trovärdighet”. (s 61) Samma sak under finska vinterkriget, då Sovjet av militärstrategiska skäl ville revidera gränsen mot Finland. Problemet var, enligt Berg, att det ”i Kominterns linje ingick att partierna skulle understödja och erkänna den provisoriska regering som under sovjetiskt beskydd tillsatts i Terijoki. (...) Kriget framställdes som ett befrielsekrig.” (s 66) I Kritiken av Komintern under den sovjetiska byråkratins välde har Berg naturligtvis rätt på många punkter. Han drar dock en grundfalsk slutsats, nämligen att partiet måste lösgöra sig från alla internationella band överhuvudtaget.

När Berg skall sammanfatta orsakerna till den ”stilleståndslinje” partiet befunnit sig i under sin livstid, med c:a 5% av väljarkåren bakom sig (Berg kan bara komma på de allmänna valen till riksdagen som ett siffermått på partiets inflytande – fackliga val, demonstrationer, mötesverksamhet, cirkular, upplagesiffror m m väger tydligen lätt).

”Det stora problemet att tillhöra en organisation av Kominterns karaktär var (...) den mycket svåra uppgiften att på samma gång i tal och skrift försvara det första landet som avskaffat kapitalismen och samtidigt arbeta för avskaffandet av samma sorts kapitalistiska system i det egna landet utan att bli stämplad som agent för Sovjetunionen.” (s 131)

Problemet låg nog inte där. Problemet var att man accepterade att försvara en politik och en regim som saboterade den internationella arbetarklassens kamp för världsrevolutionen och som bedrev terror mot arbetarklassens förkämpar i Sovjet samtidigt som man försökte göra gällande att man stod för en demokratisk socialism på hemmaplan.

Vi ”drabbades av Kominterns ställningstagande i olika frågor”, klagar Berg (s 132). Problemet var inte att en internationell arbetarorganisation existerade och tog ställning, utan att den kontrollerades av den sovjetiska byråkratin, som inte företrädde arbetarklassens intressen. Berg snubblar på sanningen när han medger:

”I en del fall var (Kominterns beslut) mer anpassade till den sovjetiska utrikespolitikens behov än som konkreta kampkrav för arbetarklassen i andra delar av världen. Sovjetiska statsintressen blandades inte sällan samman med arbetarklassens och partiernas uppgifter i andra länder.”

Jämför detta med Kominterns ursprungliga plattform, vi citerat ovan: ”Internationalen underordnar så kallade nationella intressen under den internationella revolutionens intressen.” Den sovjetiska byråkratin underordnade Komintern och den internationella revolutionens intressen under sina egna nationellt byråkratiska. Det är inte ett argument mot uppbygget av Komintern, men mot teorin om ”socialism i ett land” som VPK bygger hela sitt partis liv och framtid på. Det är den föreställningen som leder dem till en nationalistisk och inskränkt debatt om ”den nationella vägen till socialismens Bergs förståelse för Stalins ”militärstrategiska manövrer” hänger ihop med partiets nyfunna ”insikt” att det finns en ”objektiv grund för nationella motsättningar också under socialismens Bergs skrift är ett uttryck för VPK:s ideologiska förfall.

Ett kompendium

Att jag uppehållit oss så mycket just kring hur Berg resonerar om Komintern beror på att det är på denna punkt han representerar någonting nytt i förhållande till 1972 års skribenter. Bergs bok, som i sig omfattar c:a 140 sidor (varav ett trettiotal bildsidor) är till större delen ett rent referat av den gamla studiecirkeln, vars text skurits ned med mer än två tredjedelar. Den som vill kan lägga skrifterna sida vid sida och finna att Berg skär bort åtskilligt men till 95 procent plockar sina uppgifter direkt från föregångarna. Framställningen blir med denna metod

skrattretande komprimerad. Metoden är enkel: Först händer det, sedan det och sedan det. Studiehandledningen rekommenderar rent av att cirkeldeltagarna ser till att ha ”en vanlig skolbok i historia till hands”. Så här raskt återges exempelvis situationen i Sverige 1917:

”De revolutionära massrörelserna ute i Europa 1917 nådde även Sverige. Hungerdemonstrationer inträffade allt oftare. Kommittéer för indrivning av livsmedel bildades. Allmänna strejker spred sig över hela landet. I Stockholm tågade värnpliktiga i ordnade led till Södra Folkets hus, där föreningen Soldater och Arbetare bildades efter föredrag av Sven Linderot och Einar Ljungberg. Även i andra garnisonsstäder bildades liknande föreningar...” o s v. (s 15).

Ett sådant sätt att skriva historia kan inte leva upp till Bergs egna ambitioner att ”försöka lära något av den tidigare partiutvecklingen, försöka analysera vilka misstag som begåtts, undersöka orsakerna till uteblivna framgångar eller finna förklaringar till segrar för att nå bättre resultat”. (s 130).

Hans Arvidssons inledande ord att Nils J. Bergs arbete är ett ”bidrag till att häva den historielöshet, som många unga progressiva människor idag lider av” (förordet), får nog läsas som en yngre partimedlems hyllning till en veteran, snarare än som en ärlig ståndpunkt.

Berg har täckt perioden mellan 1964 (där 1972 års studiebreve gjorde halt) och 1980 i huvudsak genom att räkna upp diverse händelser och, när han når fram till striden med flammfraktionen och kapitlet om Eurokommunismen, genom en lång rad citat. I detta finns litet eller intet av värde att hämta – lite komiskt blir det nog när Berg utan att gå in i en sakdebatt fördömer ungdomsförbundet (VUF) – samtidigt som han tidigare ondgjort sig över SAP:s behandling av det ungdomsförbundet som en gång bildade stommen till SKP/VPK. ”Linjen som VUF:arna förde fram bestod i vänsteristiska beskyllningar om att partiet blivit reformistiskt.”

Så kunde Branting ha skrivit 1917.

Vi skall bara notera att Berg undanhåller en hel del elementär information om partiets agerande.

Exv kommer dagens VPK-generation inte att få veta att partiet vägrade omvärdera det jugoslaviska partiet efter brytningen inom Kominform 1948. Först 1962 återupprättades förbindelserna med den regim som partiet idag gärna hänvisar till som föredöme, (jmf här Bidrag, 5, s 13).

Frihetskampen i Vietnam och FNL-rörelsen behandlas på 22 rader, och i studiehandledningen formuleras frågan ”Vilken roll spelade VPK i Vietnamrörelsen?” – Berg förtiger dock att FNL-grupperna byggdes upp i polemik mot den linje VPK drev till en början (med John Takman i spetsen), nämligen ”fred i Vietnam”, en pacifistisk och neutral ståndpunkt.

I presentationen av Warszawa-paktens invasion i Tjeckoslovakien är det centrala för Berg (och VPK) inte att förklara denna invasion utan att demonstrera att VPK ”fördömde det militära våldet”. Han glömmer dock att berätta att VPK skickade sin dåvarande internationelle sekreterare Urban Karlsson till ”Tjeckoslovariens kommunistiska partis 14:e kongress” 1972 – en kongress som redan hållits en gång mitt under invasionen (den 22 augusti 1968), av pragvårens kommunistparti, men som nu ”återupprepades av ideologiska skäl av den nyupprättade regimen”. (se Ny Dag nr 44 1971). På så sätt bidrar VPK till att legitimera förtryckarna.

VPK:s studier

Det kan vara intressant att som avslutning kasta ett öga på studieverksamheten i VPK under 70-talet. Under åren 1973 (hösten) till och med 1980 (inga siffror finns för våren 1975) anordnade VPK drygt fyratusen cirklar med c:a 35 000 deltagare (8-9 per cirkel). Knappt

femtio procent av dessa var grundcirklar (som följdes av samma andel deltagare). Enligt 1980 års organisationsutredning är antalet partimedlemmar som deltar betydligt mindre än hälften av de registrerade cirkeldeltagarna. Dels deltar ett ganska stort antal personer som inte är partimedlemmar, dels deltar i viss mån samma medlem i flera cirklar, (s 19). Enligt verksamhetsberättelserna är dessutom studieverksamheten geografiskt ganska koncentrerad till Stockholm, Göteborg och Skåne som 1973-74 svarade för c:a 60% av studieverksamheten (1975 års verksamhetsberättelse).

Under sjuårsperioden anordnades 479 fackliga cirklar med mindre än 4 000 deltagare och 655 cirklar kring kvinnofrågan med 5 883 deltagare. Den senare fanns inte tillgänglig före 1976. Studierna kring "Bidrag till partihistoria" var anmärkningsvärd blygsamma. Siffror för publiceringsåret 1972 och våren 1973 saknas, men 1973-74 anordnades 36 cirklar med 292 deltagare. Det motsvarade tio procent av cirklarna. Uppgifter för 1974-75 saknas, men 1975-76 är siffran nere i 1 procent. 1976-77 blir det en plötslig efterfrågan på cirkeln om partihistoria, det anordnas 54 cirklar (7,6%) med 461 deltagare. Anledningen är inte svår att förstå – motsättningarna mellan flammanfraktionen och partimajoriteten skärptes. Debatten stimulerade intresset för det förgångna. Arbetarpartiet Kommunisterna bildades på våren 1977. Nästa period – 1977-78 – ökar antalet grundcirklar till 430 från 260. På kort tid rekryteras ett stort antal nya medlemmar, som i stort täcker förlusten av flammanfraktionen. Medlemsutvecklingen 1977-1980 ser ut som i TABELL 2. VPK:s medlemsutveckling 1977-80:

	Nya medl.	Utgångna
1977	2 739	3 019
1978	1 879	905
1979	2 795	992
1980	1 618	894
Summa	9 028	5 810

(Källa: VPK:s Verksamhetsberättelse 1981)

Studierna kring partihistoria sjönk tillbaka och endast 6 cirklar (0,6%) med 53 deltagare genomfördes. Därefter noteras inga cirklar kring 1972 års studiebreven. Möjligen döljer sig några bakom rubriken "övriga cirklar". Exakt när breven tog slut på förlaget noteras inte. Under hela perioden har alltså 103 cirklar anordnats om VPK:s historia och samlat 652 medlemmar och sympatisörer. Att döma av antalet nya medlemmar under perioden efter brytningen (mars 1977) så saknar uppskattningsvis 50% av medlemmarna kunskap och erfarenhet av partiets historia före mitten av 1970-talet. Vi får väl reservera oss för att genomströmningen är ganska hög i partiet, dvs många nya medlemmar lämnar också partiet.

Ur *Fjärde Internationalen* 4 1986

Johan Lönnroth: En dialog är möjlig

*Om Socialistiska Partiets program och Fjärde Internationalens Demokratimanifest*¹

Det är av två skäl ansträngande för en VPK:are att läsa trotskistiska dokument: Dels är de ganska tunglästa och teoretiskt avancerade. Dels inser man snart att man i dokumentförfattarnas ögon har navelsträngen evigt fäst vid Moskva så länge man tillhör VPK, hur mycket man än avsvär sig våra gamla bindningar till de "byråkratiskt deformerade arbetarstaterna". Ändå måste jag ärligt erkänna att jag lärt mig en hel del på att i en följd läsa Socialistiska Partiets program från 1982 och dokumentet "Dictatorship of the proletariat and socialist democracy" (Proletariatets diktatur och socialistisk demokrati) från Fjärde Internationalens Världskongress 1985. En hel del är sådant som jag utan tvekan skulle vilja stjäla till våra egna programskrifter. Annat är doktrinärt eller dålig överbudspolitik. Men likheterna mellan VPK och Socialistiska Partiet är ändå tillräckliga för att möjliggöra en dialog.

Socialismen en dagsfråga

Först kommentarer till partiprogrammet, som jag följer stycke för stycke. Det börjar med en ganska traditionell marxistisk och leninistisk genomgång av kapitalismen, kriserna och imperialismen. Marx idé om den fallande profitkvoten presenteras på det tidlösa sätt som är vanligt i marxistiska läroböcker². Lenins tes om att sekelskiftet innebar konkurrenskapitalismens övergång i monopolkapitalism och imperialism refereras utan försök till faktaredovisning. (Marxistiska historiker har på senare tid hävdad att den konkurrenskapitalistiska fasen är en myt och att inget tredebrott skedde vid sekelskiftet). Programtexten lyckas inte förklara hur dels imperialismen är ett nedåtgående slutstadium³, dels hur senkapitalismen trots detta får ny fart på ekonomin under 50- och 60- talen.⁴ Man borde nog i programmet tillfogat en kritik av Lenins imperialismsteori (en sådan finns i demokratidokumentet, se nedan).

I analysen av "den nya nedgången" på 70-talet och av "priset för välfärdskapitalismen" borde författarna gjort ett försök att särredovisa sin syn på just "den svenska modellen", som senare i programmet trots allt skall visa sig vara värd att till viss del försvara. Trots allt är ju den öppna arbetslösheten och klassklyftorna i Sverige mindre än i nästan alla andra kapitalistiska länder.⁵

Avsnitten om socialismens nödvändighet och om människans frigörelse innebär ett avvisande av "socialism i ett land" och ett hävdande av den socialistiska revolutionens internationella karaktär i Rosa Luxemburgs och Trotskijs anda. Där finns också en kritik av "det borgerliga slöseriet" som ger ett röd-grönt perspektiv som jag gärna skulle ta över i valda delar till VPKs program. Men där finns också en grundläggande oklarhet om vad som menas med "...en internationell planekonomi under de arbetandes demokratiska styre i världsmåttstock".⁶ Borde man inte försökt ge en antydning om hur den arbetsdelningen skall se ut? Staterna under världssocialismen skall väl inte dela arbetet enligt teorin om "komparativa fördelar"? Kan det inte finnas nationella kulturer och språk som socialisterna måste slå vakt om när arbetet skall

¹ Denna artikel har också publicerats i *Socialistisk Debatt* nr 4 1986.

² Sid 7.

³ Sid 8 nederst.

⁴ Sid 10, stycke 2.

⁵ Sid 10-13.

⁶ Sid 14, tre stycken nedifrån.

fördelas? Och vad är det mer exakt för fördelningsmekanism som skall ersätta den ”kapitalistiska marknaden”?⁷

Framtiden beror av arbetarklassen

I avsnitten om ”den moderna arbetarklassen” gör programförfattarna ett försök att tillämpa den gamla Marxska uppdelningen i mervärdeskapande och icke-mervärdeskapande produktion på den moderna kapitalismen. De hamnar då i den tvivelaktiga uppfattningen att ”värden som skapas av produktionen används för att försörja en växande tjänstesektor.” Jag har aldrig begripit varför en maskinreparatör på en chokladfabrik är mer produktiv än ett vårdbiträde som reparerar lantarbetaren, för att ta ett exempel. Kan vårdbiträdet ingå i den revolutionära klassen⁸ eller inte? Jag tror att Socialistiska Partiet (liksom VPK) måste utveckla sin klassanalys för att bättre passa ett samhälle där en allt mindre del av arbetet utförs i den direkta varuproduktionen.

För mig är den trotskistiska ”rådsdemokratin” oändligt mycket mer sympatisk än den stalinistiska diktaturen. Men hur fattas besluten om produktion och fördelning? Jag förmodar att arbetarna på en arbetsplats liksom medlemmarna i ett kvartersråd⁹ själva styr den dagliga verksamheten. Men vem beslutar om vad limpan eller skjortan skall kosta? Måste där inte finnas vissa inslag av marknadsmekanismer? Den arbetarstyrda socialismens politiska ekonomi har ingen lyckats beskriva på ett bra sätt, men nog har vi något att lära av den centralistiska planhushållningens problem i den ”byråkratiska arbetarstaten” (För egen del tror jag att utgångspunkten måste vara en arbetarstyrd produktion med starka inslag av marknader för konsumtionsvaror.)

Socialistiska Partiets program lyckas bättre än VPKs (som nu skrivs om) att klargöra inställningen till demokrati under socialismen. Men också hos Socialistiska Partiet finns en grundläggande oklarhet om vilken rätt arbetarrörelsen har ”att till varje pris säkerställa de arbetandes demokratiska maktutövning.”¹⁰ Om världssocialismen är genomförd och således inga yttre krafter hotar i detta land, om alla partier har lika tillgång till massmedia (via partistöd?) och om ett parti som vill sälja arbetarklassens egendom till privata ägare och ta bort lagen om förbud mot arbetskraftsköp vinner det demokratiska valet – vad vill Socialistiska Partiet göra? Skall de då få genomföra sin politik? Visst är frågan hypotetisk, men inte mer hypotetisk än många andra i programmet.

Lenins ganska föraktfulla uttalanden om den ”borgerliga demokratin” i *Staten och Revolutionen* var präglade av den dåvarande politiska situationen med Kerenskij-regimen i Ryssland. Han underskattade arbetarklassens möjligheter att tillkämpa sig demokratiska fri- och rättigheter i de mer avancerade kapitalistiska staterna. Noten om proletariats diktatur¹¹ ger en för oproblematiserad bild av Lenins demokratisyn. (Jämför Rosa Luxemburg i *Den ryska revolutionen*.)

Jag tycker också att Socialistiska Partiet har en förvånansvärd statsägandefixering i sin socialism¹². Skall det inte få finnas kooperativ och privata småföretag? (Till analysen av ”arbetarstaterna” återkommer jag i anslutning till det internationella dokumentet).

⁷ Sid 17, st. 3.

⁸ Sid 21, stycke 2.

⁹ Sid 25, st 4.

¹⁰ Sid 27, st 2.

¹¹ Sid 28 resp 110-111.

¹² Sid 29, st 2.

Reorganisera arbetarrörelsen

Socialistiska Partiet har enligt min mening en alldeles för odialektisk syn på socialdemokratien. Troligen är man för styrd av den Fjärde Internationalens analys av en ”genomsnittssocialdemokrati”, som nationella partier och partifraktioner kraftigt kan avvika ifrån. I ett svenskt partiprogram måste man ha med något om den nordiska socialdemokratins särskilt gynnsamma betingelser och förmåga att stabilisera ”en kapitalism med mänskligt ansikte”.

Det är naturligtvis inte heller förvånande att en ”eurokommunist” som jag vägrar att acceptera VPKs syskonpartier som ”borgerliga arbetarpartier”. Det är fråga om rent önsketänkande om Socialistiska Partiet tror på en ”ny internationell rörelse med massinflytande¹³ utan samarbete med både eurokommunister, vänstersocialister av typ Socialistisk Folkeparti i Danmark och Socialistisk Venstre i Norge samt olika vänstersocialdemokratiska fraktioner. (Mer om detta på slutet.)

Det är sant att VPK har problem att rekrytera unga industriarbetare och det är sant att vi är alldeles för beroende av partistöd. Men vår klassammansättning är nog ändå mer proletär till sin karaktär än Socialistiska Partiets. Och de problem vi har när det gäller att mobilisera till utomparlamentarisk kamp delar vi med den övriga vänstern. Partistödet är trots allt en ganska rimlig liten motvikt till borgarnas dominans över massmedia – felet är en för liten vilja att betala höga medlemsavgifter, som i sin tur speglar den falnande revolutionära glöd som drabbat hela den revolutionära vänstern under senkapitalismen.

Jag delar i stort sett allt det som sägs i programmet om det demokratiska och självständiga partiet. Dock tycker jag att hyllningen till den demokratiska centralismen¹⁴ är för ensidig. Här borde man lyssna på Rosa Luxemburg i kritiken av Lenin efter det ryska partiets kongress 1903. Jag är också i stort sett enig med programmet i avsnittet om de självständiga folkliga rörelserna. Möjligen tycker jag att man undervärderar könskampen som en kamp i sig vid sidan av klasskampen¹⁵.

Socialistisk offensiv – framtid för arbetarrörelsen

Denna del av programmet är den svagaste. Den viktigaste dagspolitiska uppgiften blir här plötsligt försvaret av den ”välfärdskapitalism” som man sågat av på sidan 12 och 13. De konkreta kraven går i övrigt mest ut på att ”blottlägga”, ”kartlägga” och ”kontrollera” denna ”välfärdskapitalism”¹⁶, utöver det gamla hederliga kravet på att förstatliga kreditväsendet. I övrigt är kraven i stort sett identiska med VPKs, utom att Socialistiska Partiets krav mer har karaktär av ”allt genast”.

Socialistiska Partiet tycks (ännu mer uttalat än VPK) ha stora problem att förena en ekonomisk överbudspolitik med sin ”gröna” vision av ett resursbevarande samhälle. Parollen tycks vara: ”Slå vakt om levnadsstandarden och det gamla produktionssystemet i väntan på revolutionen.” Mera handfasta förhållningssätt till avvecklingen av krämkraft och till löntagarfonder lyser med sin frånvaro. Kan det inte vara en fördel att man redan under kapitalismen kämpar för resursbevarande produktion och maktpositioner för arbetarklassen inom de snäva ramar kapitalismen ger?

Jag lämnar nu Socialistiska Partiets program och går över till demokratidokumentet.

¹³ Sid 39 överst.

¹⁴ Sid 42, sista stycket.

¹⁵ Sid 52, st 1 och 2.

¹⁶ 16 Sid 64-68.

Dokumentet om socialistisk demokrati

Fjärde Internationalen (i fortsättningen förkortad FI) delar in den internationella arbetarrörelsen i å ena sidan ”reformister och centrister”, och å andra sidan ”revolutionära marxister” = ”bolsjevik-leninister”.¹⁷ För mig är det förvånande att man därmed helt förnekar existensen av icke-leninistiska revolutionära marxister.

H vill uppenbarligen slå vakt om begreppet ”proletariatets diktatur” som ett steg på vägen mot den socialistiska demokratin.¹⁸ Men jag tycker inte att de lyckas ”demokratisera” begreppet, främst därför att de uppenbarligen inte är beredda att i grunden ifrågasätta något som gjordes eller sas av Lenin eller Trotskij. Rosa Luxemburg kritiserar i Ryska revolutionen det hon kallar Lenins och Trotskijs ”diktaturteori”, särskilt deras tendens att göra nödvändigheten i Ryssland 1917-18 till teori. Jag saknar en mer kritisk inställning till den ryska partiledningen också för perioden före Lenins död.

FI:s beskrivning av hur de vill att den socialistiska demokratin skall fungera lider av samma svagheter som Socialistiska Partiets program (vilket kanske är ganska naturligt). Jag tror att huvudfelet är att man inte har någon klar uppfattning om förhållandet mellan å ena sidan sovjetmaktens arbetarstyre och å andra sidan den ekonomiska mekanismen plan/marknad. FI vill se händelserna i Ungern 1956, Tjeckoslovakien 1968 och Polen 1980-81 som uttryck för kampen mellan stalinism och demokratiskt folkliga krafter. Delvis handlar det om det. Men det handlade också om svårigheten att anpassa det centralistiska sovjetiska planhushållnings-systemet till mer teknologiskt avancerade ekonomier. Jag tror också att ”marknadsreform-ekonomer” som J Kornai i Ungern, Ota Sik i Tjeckoslovakien och W Brus i Polen har rätt i en hel del av vad de sagt om ”marknadssocialismens” nödvändighet, helt oavsett deras eventuella intresse för gräsrotsdemokrati. och varför nämner FI över huvud taget inte Jugoslavien?¹⁹ Där har man ändå gjort något slags försök att införa arbetarstyre. FI har en tendens att bortse från alla skillnader mellan de olika ”byråkratiska arbetarstaterna”.

”Den socialistiska demokratins organ – råden” skall enligt FI ha ”full beslutsrätt i taktiska och strategiska frågor inom sitt område”.²⁰ Det betyder väl rimligen till exempel att det finns ett valt råd på varje företag, som tar beslut om produktion och investering? Men vilken blir då den fria fackföreningens²¹ roll? Och måste inte olika arbetarråd förhandla med varandra om priser på produktionsvaror? Och kvartersråden får vara med och förhandla om priserna i kvartersbutikerna? Eller skall de besluten ligga på kommundelsråd, kommunråd eller regionråd? Det är möjligt att jag lider av en viss fixering vid de ekonomiska mekanismerna, men parollen om all makt till råden räcker inte för att man skall förstå hur systemet skall fungera. (Denna brist finns för övrigt också både i Jörn Svenssons och CH Hermanssons böcker om hur en svensk socialism skall fungera).

Synen på hur partier bör fungera delar jag i stort, men där finns samma oklarhet om borgerliga partiets rätt att avskaffa socialismen som i Socialistiska Partiets program.²² Och jag tycker fortfarande att man skall kritisera Lenin för en alltför elitistisk och centralistisk partiuppfattning.²³ Men det är bra att man här erkänner att något felgrepp kan ha begåtts av bolsjevikerna redan före Lenins död.

¹⁷ Sid 73, vänsterspalten=VS, st 2

¹⁸ Sid 73, högerspalten=HS.

¹⁹ Sid 75 VS

²⁰ Sid 75 HS

²¹ Sid 75 VS

²² Sid 76-77

²³ Sid 78 HS st 3

FI förklarar stalinismen bland annat med arbetarstaternas efterblivenhet ekonomiskt, men också med ”ideologiska och politiska deformationer”.²⁴ Här saknar man en separat analys av stalinismens sätt att fungera i relativt avancerade industrinationer som Tjeckoslovakien och DDR. Och det verkar underligt att man inte nämner kriget i Vietnam (som väl var mer förödande än kriget mot de Vita 1918-20) som orsak till problemen där i dag.²⁵ Kan det. Möjligt vara så att kritiken mot Vietnam och den relativa bristen på kritik mot exempelvis Kuba styrs av FIs diplomatiska relationer? Och varför tar man upp proletariats positiva roll i revolutionen i Iran utan att med ett ord nämna mullornas diktatur och dess nuvarande groteska inslag? Menar FI på allvar att det exempelvis står bättre till med demokratin i Iran jämfört med till exempel Kina eller Vietnam?

FI anser, liksom väl varje arbetarrörelseparti med självaktning anser det, att endast partier med en levande inre demokrati, kan utveckla en korrekt analys. Och de anser också att ingen av marxismens klassiker, inte ens Trotskij, kunde förutse allt som hänt efter deras död.²⁶ Men de lider ändå av det fel som vidlåder varje partibyggnad med teoretiska ambitioner: Man har svårt att erkänna de egna misstagen och svårt att se konkurrentpartiernas fördelar. Det var ju till exempel uppenbarligen sp (åtminstone om man skall döma av Deutschers utmärkta och sympatiska inställda Trotskij-triologi), att Trotskij inte insåg den stalinistiska ideologins slagkraft i de ekonomiskt mer efterblivna Sovjetrepublikerna. Trotskij var storstadsintelligentians och storstadsproletariats man, precis i samma grad som Socialistiska Partiet i Sverige har svårt att göra sig gällande utanför storstäderna. Därför har FI och Socialistiska Partiet underskattat böndernas och småborgerlighetens betydelse inklusive deras benägenhet att slå vakt om hembygdens och nationens kultur gentemot internationella hot. Nationalismen är ofta till sin natur reaktionär och den har medfört fruktansvärda konsekvenser. Och de flesta kommunist- och socialdemokratiska partier har opportunistiskt fallit undan för nationalistisk propaganda när den blivit dem övermäktig. Men FI tenderar att sätta sig på alltför höga hästar i sin internationella renlärighet. Skulle inte den sovjetiska partiledningen exempelvis kunna använda FIs text²⁷ för att legitimera inmarschen i Afghanistan? Och fanns där inte också starkt nationalistiska och rentav reaktionära inslag i polska Solidaritet vid sidan av de ”antibyråkratiska arbetarna”.²⁸ Ett helhjärtat stöd till Solidaritets rätt att verka fritt i Polen får inte hindra oss att se nyktert på den polska nationalismens och anti-rysskänslornas betydelse.

Det kan vara sant att varken titoismen, maoismen eller eurokommunismen ännu förmått skapa ett slagkraftigt alternativ till Moskva.²⁹ Men det gäller också FI. Splittringen inom vänstern är fortfarande en förbannelse i de kapitalistiska ländernas arbetarrörelse.

Det räcker med ett socialistiskt parti

Oavsett om vi kallar den ”socialistiska länder” eller ”byråkratiska arbetarstater” kan inte öststaterna tjäna som positiva exempel för socialismen i de avancerade kapitalistiska länderna som Sverige, Norge och Danmark. Och socialdemokratins stabila kapitalism att reformera i finns inte längre (om den nu någonsin fanns) efter 50- och 60-talens rekordår. Arbetarrörelsen måste förnya sig och finna en strategi som både angriper kapitalismens makt och visar på möjligheterna att lösa de fundamentala problemen med resursslöseri, imperialism och ökande internationella klyftor.

²⁴ Sid 78 HS st 3

²⁵ Sid 80 VS och HS

²⁶ Sid 81 HS st 4

²⁷ Sid 84-85

²⁸ Sid 86 VS st 5

²⁹ Sid 87 HS st 1

I detta stora perspektiv kan inte de ideologiska skillnaderna mellan partier av typ VPK och Socialistiska Partiet i Sverige, vara tillräckligt stora för att omöjliggöra ett samarbete. Det är sant att eurokommunismen inte förmådde att skapa ett slagkraftigt alternativ, en tredje väg mellan Moskva och socialdemokratin. Men Socialistiska Partiet och andra små grupper på vänsterkanten har inte heller kunnat göra mer än hota de större arbetarpartierna på marginalen. Och det finns inga tecken som tyder på att den situationen håller på att ändras med nuvarande partimönster.

De politiska förutsättningarna för ett osekteristiskt vänsterparti, grundat på Marx revolutionära teori och befruktat med miljörelsens gröna perspektiv, är egentligen extremt fördelaktiga i dagens Sverige. För det krävs att VPK definitivt klipper av den lilla rest av navelsträng som kanske fortfarande är kopplad till det stora partiet i Öster. Och det fordras att Socialistiska Partiet bryter sin högdragna isolering och sina orimliga krav på perfekt renlärlighet. Det är dags att starta allvarliga samtal om en enad vänster i Sverige.

Johan Lönnroths senaste bok *Albin Ström och det frihetliga spåret i svensk arbetarrörelse* (2014) handlar om en västsvensk "särpling" i den svenska arbetarrörelsen.

Ur *Fjärde Internationalen* 4 1986

Tom Gustafsson: VPK:s nya programutkast: Lite mera "rödgrönt" – men framför allt blågult!

VPK:s tidning *Ny Dag* publicerade i två nummer – 4 och 11 september – programkommissionens utkast till nytt partiprogram i 60 tättskrivna teser. Formellt beskrivs utkastet som ett diskussionsunderlag, men man kan utgå ifrån att kommande programförslag kommer att vara en precisering och utveckling av den text som nu föreligger. Det gör det mödan värt att granska det för att försöka ringa in VPKs politiska utveckling. Vi kommer då också att ha hjälp av en av programkommissionens nyckelmän – Göran Therborn – som resonerar kring programmets funktion i *Ny Dag* (42/1986) och *Socialistisk Debatt* (4/1986).

Programarbetet är mycket forcerat. Diskussionsunderlaget var ute på remiss i knappt två månader efter publiceringen. Partistyrelsens färdiga förslag går ut i december för en drygt två månaders motionsbehandling. Sedan är det kongressen – den 23-27 maj – som avgör. Det är uppenbarligen bråttom för VPK att anta ett program som bättre än 1972 års "kaderprogram" (Göran Therborn) anpassar sig till "partiets behov i den nuvarande situationen". Therborn skriver:

"I 1972 års program framställs socialismen som oproblematiserad. Den socialdemokratiska reformismen framställs som helt underordnad kapitalismens utvecklingslagar. Kvinno- och miljörelserna förbigås i stort sett, liksom partiets egen komplexa karaktär. De strategiska och samhällsanalytiska problemen skjuts undan..."¹

Programarbetets uttalade ambition är att på en och samma gång föra vidare partiets traditioner och spegla behovet av att bredda dess politiska bas:

"Att demonstrativt bryta med partiets historia skulle demoralisera en stor del av partikadern. (...) Å andra sidan är det klart att en markering av kommunistisk ortodoxi också innebär att riskera partiets överlevande. Stött av enbart kommunister, skulle VPK hamna utanför riksdagen."²

Det nya partiprogrammet skall uttrycka att VPK i dag "svarar mot både kommunistpartierna och Socialistisk Folkeparti/Socialistiska Venstre i Norge och Danmark och mot DKP och De gröna i Västtyskland". Tydligare kan det inte sägas. Men här är inte platsen att diskutera problemen med att på en och samma gång identifiera sig med tre Moskva-partier, två vänsterreformistiska partier på väg högerut och ett så pass mångformigt fenomen som De gröna i Västtyskland.

Innan jag går in på det som föreslagits som det centrala i denna kritiska genomgång av VPKs nya programutkast, vill jag ändå notera i förbigående att programutkastet verkligen lyckats integrera frågan om kvinnoförtrycket och kvinnokampen. Det är en positiv överraskning, som det säkert finns anledning att återkomma till i en särskild diskussion. Jag vill också nämna att man verkligen upplever programförfattarnas ambitioner att bättre än tidigare ta tag i de "gröna" frågorna – låt vara att det fortfarande görs mycket allmänt.

Den följande genomgången – som koncentreras till det som alltid varit VPKs "ödesfrågor", socialismen, demokratin och strategin för "den sociala revolutionen" – får heller inte dölja att programförfattarnas kritik av kapitalismens kris, krig och katastrofer på många punkter är snarlika de ståndpunkter som förs fram av Socialistiska Partiet och dess medlemmar eller i tidningen *Internationalens* spalter (och vice versa).

¹ *Socialistisk Debatt* nr 4 1986, sid 8

² Therborn, *Socialistisk Debatt*, sid 7

Låt mig också säga att det följande inte skall tas för ett försök till en systematisk kritik av programutkastet, utan som ett nedslag på de mest avgörande punkterna för att förstå programarbetets – och VPK:s utveckling i dess helhet. Ambitionen är hur som helst att inte syssla med ordrytteri, utan att verkligen frilägga de mest kritiska punkterna hos VPK för att rama in en fortsatt debatt. (Det skall då slutligen också sägas att denna artikel inte skrivits som ett svar eller en kommentar till Johan Lönnroths just publicerade försök till en seriös kritik av Socialistiska Partiets och Fjärde Internationalens syn på socialism, demokrati och socialistisk revolution i *Socialistisk Debatt* 4/1986, även om vi har en ståndpunkt gemensam: ”en dialog är möjlig”.)

Socialismen – och de ”socialistiska länderna”

Socialistiska Partiet och VPK har det uttalade målet gemensamt: Socialismen. Men vad står då det begreppet för? För VPKs programförfattare innebär socialism:

”...ett samhälle, där demokratin utsträckt till alla delar av samhällslivet och där alla människor har möjlighet att utveckla sig själva. I ett sådant samhälle har utnyttjandet av andra människor och andra människors arbete avskaffats och människors underkastelse och utslagning upphört. Män och kvinnor styr sig själva på grundval av sina gemensamt organiserade mänskliga intressen utan att ha några herrar över sig.”³

Samtidigt måste socialismen också definieras, inte som ”ett bestående tillstånd, utan (som) en utvecklingsprocess”: Socialismen är perioden av klassamhällets övergång till ett klasslöst kommunistiskt samhälle. Den är stegvis inträde i en ny civilisation. Samhället organiseras i nya former, andra värderingar och relationer mellan människor växer fram.

Låt oss här inte bråka om definitionen. Men vilken spänning ligger det inte i dessa konstateranden å ena sidan och programförfattarnas envetna karaktärisering av de byråkratiserade länderna i öst som ”socialistiska” å den andra! Här har programförfattarna, liksom tidigare kollegor, försatt sig i ett olösligt dilemma. Och detta i avsaknad av en verklig analys av dessa länders byråkratiska urartning.

Ingen kan på allvar försöka hävda att länderna i öst stämmer in på programutkastets definition av ”socialism” eller den ”socialistiska processen”. Är då det krampaktiga fasthållandet vid begreppet ”socialistiska länder” helt enkelt ett ovanligt trist exempel på vad som händer när man tillämpar Therborns nyss citerade tes om att ”inte demonstrativt bryta med partiets historia?”

När det sedan gäller programutkastets analys av de byråkratiserade arbetarstaterna i öst, skriver man:

”Den stat som vuxit fram (ur revolutioner i relativt underutvecklade länder) eller hämtat mönster från dem, präglas av bristande demokratiska traditioner och arbetarklassens fåtalighet. Ett maktmonopol i avgörande frågor har upprättats genom att ett partis ledande roll institutionaliserats. Där finns – med inbördes skillnader och i varierade utsträckning – exempel på auktoritär maktutövning, byråkratism och rättsövergrepp, vilka i sin tur grundar sig på allvarliga och systematiska inskränkningar av folkets demokratiska fri- och rättigheter.”⁴

Jag skall här inte haka fast vid det märkliga ordvalet: ”exempel på auktoritär maktutövning”, ”(exempel på) byråkratism” (det vill säga: byråkratiska *avarter*) och ”(exempel på) rättsövergrepp”. (Författarna använder starkare ord senare i texten). För mer belysande är följande utsaga, längre fram i samma tes:

³ Programutkastet, tes 1 – PU 1.

⁴ PU 35

”Inskränkningar i de demokratiska fri- och rättigheterna är uttryck för återskapade fördemokratiska traditioner, som är den marxistiska, demokratiska socialismen främmande”

Men vem ”återskapar” dessa traditioner? Och vem ligger bakom ”de alltjämt existerande, långtgående och systematiska inskränkningarna av demokratiska fri- och rättigheter” om de *inte* – vilket försäkras i stycket innan – ”kan härledas ur historisk nödvändighet och inte förklaras med socialismens självklara rätt att försvara sig”?

Läsaren lämnas i sticket. För det saknas ett historiskt subjekt – en analys av de byråkratiska skikt som vuxit fram i Sovjetunionen och förts till makten i sex andra östeuropeiska länderna genom Röda Arméns försorg. Det saknas just den materiella analys av byråkratiseringen av dessa länder, som ensam kan förklara det systematiska undertryckandet av arbetarklassens politiska rättigheter. Utan en sådan analys kan man räkna upp hur många exempel som helst på övergrepp i öststaterna, utan att de egentligen förklaras och utan att det blir möjligt att anvisa den enda politiska utvägen; en *politisk antibyråkratisk revolution*.

Ingen kan hävda att VPK vägrar att exemplifiera olika *uttryck* för det byråkratiska förtrycket, men i avsaknad av en helhetssyn och helhetsalternativ återstår bara en mer eller mindre – oftast mindre – energisk påtryckningspolitik på broderpartierna i öst. VPK utmanar inte dessa partier och ställer sig inte uppgiften att stödja uppkomsten och utvecklingen av alternativa revolutionära, anti-byråkratiska, socialistiska partier i dessa länder.

Det bestående politiska dilemma bakom VPKs ”östpolitik” vill Göran Therborn för övrigt nu tona ned genom att hänvisa till

”... att ett växande antal socialdemokratiska partier, såsom de finska, engelska, holländska och västtyska, nu upprättat kontakter med SUKP (Sovjetunionens Kommunistiska Parti) och en del andra östeuropeiska partier.”⁵

Problemet är väl bara att dessa socialdemokratiska partier knappast är några ledstjärnor om det handlar om att konsekvent stödja kampen för politisk demokrati, i öst som väst...

Den ”sociala” revolutionen – och vägen dit

Programförfattarna skriver:

”Kännetecknet på en revolution är dess innehåll, som består i att makten i samhället erövrar från den härskande klassen av en dittills underordnad och förtryckt klass. (...) En social revolution är en medveten organiserad handling, som bärs upp av en klass. Den är alltså en demokratisk process i så måtto att den sprider inflytande i samhället till fler.”⁶

Denna definition är allmän, om än inte felaktig. Men framför allt är den helt otillräcklig. För författarna misslyckas med att ringa in vad som är det kännetecknande för den socialistiska, anti-kapitalistiska revolutionen i vår tid, om det nu var det som var avsikten.

”En revolutions avgörande fas kan ligga inom en mycket kort tidrymd, men revolutionen kan också vara utsträckt under en längre period”, skriver man, och hänvisar till den utdragna revolutionen i Sverige – från frihetstidens sista del, via statsvälvningen 1809 till ståndsriksdagens avskaffande 1866.”

Men den parallellen är obegriplig. De borgerliga samhällsomvälvningarna – när moderna kapitalistklasser tog makten – var den politiska kulmen på en utdragen process, där kapitalismen redan blivit det dominerande på det ekonomiska planet. Den socialistiska revolutionen handlar om att arbetarklassen och dess allierade lyckats bygga upp en så övermäktig

⁵ *Socialistisk Debatt* sid 11

⁶ PU 51

styrka att de förmår erövra den politiska makten och använda den för att börja socialisera produktionen, i strid med en besegrad och försvagad borgarklass.

Medan den framväxande kapitalistklassen kunde stötta sig på en expanderande ekonomisk bas inom produktionen- och i kraft av det stärka sin ställning steg för steg och slutligen befästa den genom en avgörande maktförändring – har arbetarklassen ett helt annat utgångsläge.⁷ Arbetarna kan undanhålla sin arbetskraft och skada kapitalisterna på det sättet. Strejker är viktiga kampmedel, men de leder inte i sig till några förändringar i klassherraväldet.

Den socialistiska arbetarrörelsens styrka ligger i styrkan hos de organisationer den lyckas bygga upp, de motkrafter – i form av strejkkommittéer, arbetarråd och andra uttryck för deras självorganisering – som den förmår skapa samt de stödjepunkter den kan upprätta inom det borgerliga samhällets institutioner. Bredden i denna organisering och de klassmässiga styrkeförhållandena till borgarklassen, skiljer sig förvisso från land till land, från en tidpunkt till en annan. Klasskampen är förstas en utdragen historia, liksom hela revolutionsförloppet.

Konstitutionell klasskamp?

Men programutkastets tes om att dess ”avgörande fas” mycket väl kan bli en ordentligt utsträckt period är minst sagt osannolik. För att inse det måste man – till skillnad från programutkastet – ge en realistisk bild av vad som sker under denna ”avgörande fas”. En borgarklass som ser arbetarklassen stärka sina positioner och som ställs inför ett ökat hot om att berövas makt och inflytande, kommer långtifrån att nöja sig med ”legala och konstitutionella” kampmetoder. Den kommer förstas att hänvisa till alla de lagar som skapats för att värna den privata egendomsrättens och det bestående samhällets institutioner (och naturligtvis sätta sig över andra). Men den kommer också – och i första hand – att tillgripa varje praktisk åtgärd som den anser sig behöva i kampen för sina intressen: alltifrån investeringsstrejk, kapitalflykt och politisk censur till rått och naket våld.

Det är förstas sant som programförfattarna säger att det är en oerhörd styrka för den socialistiska arbetarrörelsen att kunna hävda ”revolutionens demokratiska grund” och hänvisa till sin ”demokratiska legitimitet” – ”mot försök från grupper ur den gamla härskarklassen eller utländska maktintressen att omintetgöra samhällsomvälvningen genom angrepp på demokratin”.

Det handlar om att kunna åskådliggöra att hoten mot människors politiska rättigheter och livsbetingelser kommer från borgarklassen, inte från socialismens förkämpar. (En av stalinismens kvardröjande effekter utanför de byråkratiserade länderna i öst, har emellertid varit just detta att den i många människors medvetande likställt ”stalinism” och ”socialism” och därmed riktat ett grundskott mot den socialistiska arbetarrörelsens trovärdighet; på samma sätt som alla de byråkratiska övergreppen inom den etablerade arbetarrörelsen i väst givit borgarna ständigt nya trumf på hand.)

Den ”demokratiska legitimiteten” – förmågan att kunna demonstrera att man har ett växande masstöd och identifieras med djupt kända demokratiska fri- och rättigheter – är alltså mycket viktig som programförfattarna skriver. Men man kan inte *reducera* försvaret mot reaktionens attacker till detta. När borgarna riskerar att förlora samhällsmakten eller åtminstone lida allvarliga nederlag i klasstriderna *då* måste arbetarrörelsen vara så medveten och så välorganiserad att den kan hindra investeringsstrejker och kapitalflykt, genom ockupationer och konfiskationer, genom att arbetarna själva tar över kontrollen över företagen; *då* måste den kunna bryta igenom de politiska monopolen och censurorganen genom massaktioner och

⁷ Begreppen ”arbetarklassen” och ”borgarklassen” används här som entydiga begrepp, för enkelhetens och översiktighetens skull. I varje konkret analys måste de förstas utvecklas och nyanseras.

egna informationscentraler; då måste den radikala arbetarrörelsen kunna försvara sig mot fysiska angrepp och polisiärt eller militärt övervåld. Då måste den förmå föra klasstriderna till ett segerrikt slut – *det vill säga: ta makten* – så snabbt som det överhuvudtaget är möjligt.

Allt detta saknas i programförfattarnas trygga och harmoniska scenario. Var har vi analysen av borgarklassens svar på en växande socialistisk rörelse? var har vi analysen – eller ens ett omnämnande – av våldsapparaternas roll? Var har vi medvetenheten om att reaktionen i ett land kommer att söka allt det stöd den kan behöva från sina fränder i andra länder? Var har vi analysen av den massorganisering som måste till för att erövra och befästa den styrka som programförfattarna drömmer om?

Att förbigå allt detta innebär i praktiken att den revolutionära samhällsomdaningen reduceras till en idé, en slogan och en dröm att gå till val på – men inte till en uppgift med omedelbara praktiska konsekvenser.

Kvar blir i författarnas programverkstad den blågula illusionen om att ”vi” i alla fall har möjlighet att tvinga fram en lugn och harmonisk socialistisk ”process” här hos oss – utan att den svenska reaktionen behöver leva upp till sina klassinstinkter. Men ställ bara en enkel, konkret fråga:

Om det blir ett sådant larm om så pass uddlösa regeringsåtgärder som löntagarfonderna och ”den aldrig mer upprepade” engångsskatten – vad kommer vi då inte att kunna vänta oss för motreaktion när en stridbar och ”självsväldig” socialistisk arbetarrörelse verkligt gör borgarna förnär?

Slutsatsen av programförfattarnas strategiska resonemang blir:

”Utgångsläget i ett land som Sverige är (att) ett system av demokratiska fri- och rättigheter med stark förankring hos folkflertalet möjliggör en legal och konstitutionell kamp för samhällets förankring.”⁸

Det var det som skulle ”bevisas”! Men...

Att arbetarrörelsen lyckats erövra och bevara en rad demokratiska fri-och rättigheter och att dessa ”demokratiska Värden” i dag har en stark ställning inom den ”allmänna opinionen” kommer att göra det svårare för allehanda borgare och reaktionärer att inskränka eller upphäva dem, men vi kan vara övertygade om att det kommer att göras många sådana försök i den riktningen.

De försöken kommer också att innefatta en ytterligare inskränkning av parlamentets roll, *i den utsträckning som det inte fyller sin uppgift att legitimera och förankra kapitalägarnas och borgarklassens maktinnehav, och i den mån som den socialistiska arbetarrörelsen lyckas upprätta starka stödjepunkter i parlamentet.*

Den utom-parlamentariska kampen

Vi vet att de avgörande ekonomiska och samhällseliga besluten fattas utanför riksdagen – i bolagsrum och bankdirektioner. Vi vet att alltmer av den verkställande myndighetsutövningen flyttas från riksdagen till regering och departement. Vi vet att redan de politiska fri- och rättigheter arbetarrörelsen åtnjuter i dag är starkt kringgärdade av den privata äganderätten och monopoliseringen av massmedia, hela raden av anti-fackliga lagar etc. Vi vet att endast i ett samhällssystem, där den socialistiska arbetarrörelsen formar regeringsmakten och där arbetarna härskar i eget hus, kan demokratiska rättigheter blomma upp, systematiseras och bli varje människas rättighet.

⁸ PU 51

Man kan då bara vara *hundrafalt* överens med varje VPK:are som betonar betydelsen av att försvara existerande demokratiska fri- och rättigheter, att utsträcka dem kvantitativt och kvalitativt och att ta kamp mot varje åtgärd som stärker kapitalets positioner och minskar den arbetande befolkningens möjligheter att komma till tals ytterligare.

Men lika kraftfullt måste man då samtidigt vända sig mot de förhoppningar, som ligger inbyggda i programutkastet, att alltmer desperata kapitalägare och makthavare ändå kommer att hålla sig till ”*normala demokratiska spelregler*”.

De tillgriper dagligen och stundligen alla de utom-parlamentariska aktioner som de tror tjänar sina intressen. De tvekar inte att forma lagarna efter sina behov – och därmed förmenta VPK:are och oss andra de ”*legala*” kampformerna, när de tjänar på dem och går i land med det. De tvekar inte att sätta sig över grundlagsskyddade rättigheter om det krävs för att försvara borgerliga klassintressen.

Det är av alla dessa skäl som varje socialistisk strategi, som skall ha något av trovärdighet över sig, till skillnad från programutkastet, måste ta sin utgångspunkt i den utom-parlamentariska kamp som förs av arbetarpartier, fackföreningar, aktionsgrupper och alla de upptänkliga organisationsformer som människorna under kampens gång formar för sina behov och intressen.

Statens ”dubbla roll”.

Programförfattarnas syn på en ”*legala och konstitutionella*”, parlamentariska, väg till socialismen, förutsätter också en viss analys av statens roll i dess helhet:

”Statens grundläggande roll är att garantera den bestående samhällsordningen och den härskande klassens ledande ställning. I denna roll speglar staten borgarklassens dominans ute i det civila samhället, dess hegemoni. Men staten är också ett uttryck för resultatet av arbetarklassens och folkets kamp av demokratiska och sociala landvinningar. Genom denna sin dubbelsidighet blir staten och den offentliga sektorn ett viktigt område för klasskampen.”⁹

Jag tror inte bara det ordrytteri att påpeka om man skriver ”staten speglar borgarklassens dominans”, så har man sagt något annat än att borgarklassen med staten organiserat upp de institutioner, inklusive den våldsapparat, som de behöver för att försvara sina klassintressen. Och manar man sedan också fram en bild av statens olika sidor som att det skulle råda något slags balans, om än sned, mellan dess progressiva och destruktiva sidor då har man lagt grunden till nya illusioner om statens roll i dess helhet.

Självfallet är den sociala service-sektorn, tagen som helhet, en enorm erövring för den arbetande befolkningen. Den liksom varje annat hinder för kapitalismens råa framfart måste försvaras med näbbar och klor och byggas ut i stället för att försämrans och skäras ned. Existensen av en stor social service-sektor är ett pris som borgarklassen hittills tvingats betala för att kunna bevara sin maktställning i samhället i sort, men det är inte något som ”neutraliserar” de bärande elementen i den borgerliga statsapparaten som man kan läsa ut av programutkastet. Den offentliga sektorn kan inte ”töjas” dithän att staten förlorar sin entydiga klasskaraktär.

”Beskär kapitalmakten”

Jag själv och andra kritiker av VPK:s politik från Socialistiska Partiet, har ofta framhållit att det är svårt att få ett grepp om de viktigaste skillnaderna mellan våra partier genom att rätt och slätt jämföra de dagliga intressekrav vi ställer upp. I VPK:s nya programutkast, kongressuttalanden och riksdagsmotioner finns mängder med krav och förslag som man kan instämma

⁹ PU 26

i, samtidigt som det finns avgörande skillnader, till exempel på utrikespolitikens och försvarspolitikens områden, i den fackliga kampen eller i en principiellt viktig fråga som om man kan använda lagstiftning för att hindra kollektivanslutningen till SAP osv.

Den största skiljaktigheten finner man i att programförfattarna förbiser den mobilisering och de kampmetoder som måste till för att försvara den arbetande befolkningens intressen och rättigheter och deras starka koncentration på det parlamentariska arbetet. Det ser man tydligt när man går igenom programutkastets skrivningar om den samhälleliga kampen. Ta teserna 42 och 43 i det nya programutkastet. Här vill man beskriva hur kapitalmakten kan "kringskäras" genom en kombination av facklig kamp och progressiva reformer.

På det fackliga området gäller det för de arbetande "att erövra bestämda befogenheter över funktioner inom produktions- och arbetslivet". "Aktioner för att ingripa i investeringsbeslut och erövra makt över arbetsorganisationen är av särskild vikt." "Den fackliga kampens framgång sammanhänger med att den går parallellt med politikens kamp", skriver programförfattarna och fortsätter:

"I Sverige underlättas den politiska kampen genom den omfattande samhälleliga kapitalbildning som sker via olika fondsystem. Hittills har detta kapital understött kapitalistiska strukturer och tendenser. Dess användning måste nu byggas in i en sammanhållen antikapitalistisk strategi. I denna ingår också en nationalisering av de stora privata affärsbankerna. — — — Dessa strategiska steg upphäver inte kapitalismen. Men de kringkär dess makt. De förändrar styrkeförhållanden och kurs i samhället och dess utveckling. De ger arbetets folk självförtroende och kampvilja".

Låt oss notera i förbegående att programutkastet talar om nationalisering av affärsbanker, men inte om storföretagen; tydligen är det de olika fondsystemen som skall göra jobbet där? Detta vore värt en särskild debatt, en som för övrigt inte är ny. Detta slags reformistiska strategi – som än en gång förbigår problemet med kapitalägarnas motreaktioner mot att deras egen- domar och makt gradvis inskränks – är faktiskt en moderniserad upprepning av den omdebatterade debatt som utspann sig mellan vänsterreformister och revolutionära socialister i mitten och slutet av 1960-talet kring Göran Therborns m fl genomarbetade, men fullkomligt orealistiska, strategi i "En ny vänster" (1966).

Programförfattarna fortsätter längre fram(i tes 43):

"(Det krävs) kollektiva insatser som kvalitativt höjer de eftersattas ställning i samhället och delaktighet i demokratin (på skolpolitikens, socialpolitikens, kulturpolitikens, invandrapolitikens, arbetslagstiftningens m fl områden). — — — Dessa reformer, riktade mot följderna av de tilltagande klasskillnaderna, skall beröva det sociala förtrycket en viktig del av dess grund. De skall öppna väg för en mobilisering av de underordnade och maktlösa i kampen för den stora samhällsförändringen."

Genom en rad lagstiftningsåtgärder skall man "...öppna väg för en mobilisering av de underordnade och maktlösa i kampen...". Att skjuta in sig på denna formulering är inte att märka ord. Det är att visa att i programförfattarnas sätt att framställa orsaksförhållandena blir reformer och lagstiftning ett *resultat av att det skapas så bra styrkeförhållanden genom folklig mobilisering utanför de parlamentariska församlingarna att det kan driva fram progressiva beslut. Startpunkten är och förblir det parlamentariska arbetet.*

Det är väl också det som är förklaringen till att programutkastet är så utomordentligt torftigt när det gäller diskussionen om partibygget. Det lägger hela tonvikten vid att framställa och argumentera kring de idéer som skall vägleda partiet. När man väl talar om VPK:s utveckling är det för att motivera dess historiska existensberättigande (för övrigt med utlämnande av alla avgörande kriser i dess historia!), *inte för att diskutera den typ av parti som svenska arbetare behöver i sin kamp mot utsugning och förtryck.*

VPK:s ”socialistiska block”.

Jag har tidigare försökt visa att programförfattarnas strategi för samhällsutvecklingen och den ”sociala” revolutionen bygger på felaktiga förutsättningar men frågan är om inte den slutgiltiga pusselbiten – när det gäller programutkastets politiska logik – faller på plats när man kommer in på det avgörande villkoret för allt annat: *uppbygget av ett ”socialistiskt block” med en (mer eller mindre) radikaliserad socialdemokrati.*

Therborn skriver i *Socialistisk Debatt* (sid. 12):

”Hur än styrkeförhållandena mellan SAP och VPK kommer att utvecklas i framtiden, måste det anses fullständigt verklighetsfrämmande att anta, att den svenska socialdemokratin kommer att bli utan betydelse och att en socialistisk samhällsordning utan dess medverkan vore möjlig. — — Majoriteten av programkommissionen har därvid dragit slutsatsen, att ett viktigt strategiskt delmål för VPK är skapandet av ett ”socialistiskt block” i verklig bemärkelse. Nu är uttrycket bara en journalistisk term för att uttrycka parlamentariska majoritets- och minoritetsförhållanden i riksdag, landsting och kommuner. — — Men just eftersom uttrycket vunnit anklang utan innehåll, ser vi det som ett mycket viktigt strategiskt etappmål, för VPK att få till stånd ett antikapitalistiskt, socialistiskt block med socialdemokratin. Detta förutsätter naturligtvis ett starkare VPK såväl utom som inom riksdagen.”

Det är förstas verklighetsfrämmande om någon tror att det socialdemokratiska partiet och dess sidoorganisationer skulle gå tämligen oberörda ur kommande årens fördjupade kapitalistiska kris och de krafter den kommer att utlösa inom arbetarrörelsen. Men det är lika verklighetsfrämmande att – som Therborn och programkommissionen bygga sin strategi på att VPK och SAP som helhet skulle kunna formera ett gemensamt antikapitalistiskt, socialistiskt block värt namnet.

Denna slutsats kan man bara komma fram till genom en glidning i analysen, en glidning som är uttalad i Therborns artikel och inbyggd i programkommissionens förslag, där man kan läsa:

”Socialdemokratin ursprungliga idéer var att genom reformer bana väg för ett samhälle bortom det borgerliga. Men man valde istället att ge upp alla klassiska mål om en djupgående omvandling av samhället. Man accepterade kapitalismen som den bestående grunden. Därigenom medverkade socialdemokratin till att säkra kapitalismens stabilitet, att garantera kapitalbildning och profiter och att disciplinera arbetarklassen under den moderna kapitalismens krav. — — Socialdemokratin är dock inte en homogen rörelse. Det visar inte minst den stundtals hårda debatt som förs inom socialdemokratin kring sysselsättningsfrågor, fördelningsfrågor, internationella solidaritetsfrågor m m.”¹⁰

Liksom vi tidigare har sett att de ”socialistiska länderna” och (den svenska) staten – i programkommissionens analys – blir till forum för en historisk dragkamp mellan stridande viljor, tillgrips nu en likartad analys av socialdemokratin. Det pro-kapitalistiska och de mer progressiva delarna av socialdemokratin är inbegripna i en historisk envig om partiets karaktär.

Det *finns* ett motsägelsefyllt drag som genomsyrar SAP – motsättningen mellan dess arbetarbas (i synnerhet genom dess arbetarväljare och organiska förening med fackföreningsrörelsen) och den byråkrati som historiskt fört det allt djupare in i det kapitalistiska samhället och själv integreras i den borgerliga statsapparaten. Det är en motsägelsefullhet som bäst fångas in i begreppet ”borgerligt arbetarparti”.

I programutkastet däremot blir socialdemokratin utveckling fullkomligt obegriplig, i avsaknad av en analys av SAP:s fortlöpande byråkratisering. Det finns inga gränser för partiets utveckling för det finns ingen bestämning av det skikt som bär upp partiapparaten och organiserat den efter sina behov. Därför saknar programutkastet också varje analys av den

¹⁰ PU 24

politiska taktik som måste till för att – genom enhetsaktioner, ett fackligt oppositionsarbete och genom ett uppbygge av radikala sociala rörelser – förbättra styrkeförhållandena gentemot den socialdemokratiska byråkratin och samhället i stort.

Med Västeuropa mot USA?

Hela denna analys – av strategin för den ”sociala revolutionen”, staten och socialdemokratin – är väl ägnad att underbygga VPK:s politiska kurs, som först av allt går ut på att skapa ett utgångsläge för ett fördjupat samarbete med socialdemokratin och dess ledning. Man kan inte undvika att slås av tanken att två andra anmärkningsvärda drag i det nya programutkastet fyller samma funktion. Efter att ha noterat frånvaron av några ordentliga klargöranden av den svenska statens imperialistiska roll i programutkastet, finner man sedan i Göran Therborns *Socialistisk Debatt*-artikel ett uttryckligt rättfärdigande av partiets ”nytänkande” på denna punkt. Therborn skriver:

”Med all respekt (för C.H. Hermansson och hans analyser?, min anm. TG) måste jag (...) säga att jag alltid tyckt uttrycket ”Sverige är en liten men hungrig imperialistisk stat” vara en floskel. Det må vara att svensk kapitalism ingår i den västliga imperialismen, men att karaktärisera Sverige som en imperialistisk stat, hungrig eller mätt, gör den svenska statens bistånd åt Vietnam, åt Chiles flyktingar, åt Södra Afrika, åt Nicaragua, gör SUKP:s hyllning av Sveriges statsminister obegriplig.”¹¹

Det mest slående här är vad Therborn *inte* tar upp. Skulle dessa särdrag i svensk utrikespolitik – *dessutom* med reservation för att biståndet åt Vietnam, Nicaragua och södra Afrika och svensk politik gentemot latinamerikanska flyktingar långtifrån representerar några ideal – väga tyngre än den svenska integrationen i den internationella kapitalistiska ekonomin, det nära militära samarbetet med NATO-länderna och undfallenhet inför USA:s embargo politik mot Sovjet och länderna i Östeuropa, för att ta några av de mest iögonenfallande exemplen?

Man får hoppas att detta blir en verkligt omdebatterad fråga i VPK:s fortsatta programdebatt – liksom de häpnadsväckande skrivningar, som programförfattarna utvecklar i avsnittet om ”Avspänning och självständighet”:

”En avspänning i Europa främjar (...) sociala framsteg och arbetarklassens strävanden. Den stärker små nationers möjligheter att hävda ett mått av oberoende. Utifrån denna insikt måste en mer allmän europeisk politik formos. I denna strävan har Västeuropas kommunistiska partier en viktig plats. Det gäller att lösgöra Västeuropa från den amerikanska imperialismens övermakt. Det gäller i nästa steg att börja utveckla ett mer alleuropeiskt samarbete. Om en del av Västeuropa befästs i den begränsade samverkan som EG utgör, kan denna västeuropeiska självständighet och alleuropeiska samverkan utvecklas. De neutrala länderna utgör en del av Europa. Östeuropa är också Europa. Genom att utveckla Västeuropas självständighet mot USA och bredda det alleuropeiska samarbetet bidrar man till en avspänning och en framtida upplösning av militärblocken i världsdelen. Detta är ett avgörande led i att inom vår region av världen skapa förutsättningar för en demokratisering och en progressiv samhällsförändring i regionens alla länder.”¹²

Jag kanske har missat något i VPK:s utveckling och ställningstaganden, men jag har inte sett sådana skrivningar förut. Det är förstås väl känt att VPK gärna skulle se ett mer utvecklat samarbete med såväl SAP som andra länders socialdemokratier. Man har ofta och gärna citerat det italienska kommunistpartiet i det sammanhanget.

Men här speglar det sig också i en *socialdemokratisering* av det egna tänkandet, där de kontinentala motsättningarna mellan Europa och USA tar överhanden över klassmotsättningarna i varje land och enheten arbetarna emellan upplöses i samarbetet

¹¹ *Socialistisk Debatt*, sid. 8.

¹² PU Tes 48

länderna emellan. Det är också märkligt att läsa i programutkastet att kritiken mot Gemensamma Marknadens (EG:s) roll här reduceras till att den är för ”begränsad”!?

Sista ordet är inte sagt!

Om huvudavsikten med programutkastet har varit att bättre anpassa de programmatiska skrivningarna till VPK:s aktuella utveckling och politiska praktik, måste man sammanfattningsvis nog säga att det lyckats ganska bra. Här redovisas ståndpunkter och analyser, som är väl ägnade att underbygga VPK:s parlamentariska inriktning och opportunistiska praktik i förhållande till den socialdemokratiska regeringen och ledningen. Här läggs en grund för modifieringar på det utrikespolitiska planet, som går åt alldeles fel håll, men som öppnar nya dörrar för en mindre utmanande linje i internationella frågor.

Men det är svårt att tro att programmet kan spikas utan någon egentlig diskussion på dessa och andra punkter. Även om den hittillsvarande debatten i partipressen varit trevande, antyder Göran Therborn i slutet av sin *Socialistisk Debatt*-artikel att det finns viktiga skiljaktigheter inom programkommissionen och partiledningen, som det är viktigt att följa upp. Jörn Svensson och Per Israelsson inom programkommissionen har lämnat in en reservation, som Therborn polemiserar emot. I sin kritik mot den hugger Therborn till ordentligt mot Jörn Svenssons invändningar när det gäller VPK:s karaktär, socialdemokratis roll och den svenska staten och demokratin. Utan att ha kunnat läsa Jörn Svenssons reservation kan man utgå ifrån att den polemiken kommer att fortsätta.

Om den här kritiska kommentaren har kunnat bidra till att sätta in debatten i ett vidare sammanhang, har den fyllt sitt syfte.

Ur *Fjärde Internationalen* 3 1989

VPK: Nej till EG, ja till Europa och världen

(VPK:s partistyrelse)

VPK:s program för en alternativ Europa-politik¹

1. Vänsterpartiet Kommunisterna kämpar för nedtryckta klassers och folks frigörelse och för ett klasslöst, frihetligt, socialistiskt samhälle. Vi kämpar för ett ekonomiskt system, som upphäver rovdriften på människor och natur, hejdar krisen i ekosystemen och försonar natur och industrialism. Vi kämpar för fred, nedrustning och upplösning av militärblocken.

2. VPK försvarar Sveriges alliansfrihet och neutralitet. EG är en sammanslutning styrd av länder, som ingår i NATO, en av världens stora militärallianser. Alliansfriheten möjliggör därför medlemskap i EG.

Men alliansfriheten kan heller inte förenas med en nära anpassning till EG ekonomiskt eller rättsligt. En sådan anpassning skapar beroenden och bindningar, som inkräktar på den utrikespolitiska självständigheten. Sådana beroenden är skadliga för Sveriges säkerhetspolitik och skulle öka spänningen i Europa. Den pågående anpassningen till EG ger en sådan typ av beroende. Ett självständigt Sverige kan däremot spela en aktiv och skapande roll för avspänning och samverkan mellan Europas alla länder.

3. VPK slår vakt om Sveriges nationella självbestämmanderätt och kämpar för en utvidgning av folkets demokratiska rättigheter på alla samhällsområden. Ökat beroende av EG är ett hot mot demokratin. Ett sådant beroende ökar de stora kapitalens makt och ger EG-byråkratin ett bestämmande över vår nationella utveckling. Det försvarar en omgestaltning av det svenska samhället i demokratisk, socialistisk och ekologisk riktning.

4. VPK förkastar den politiska ide, som EG bygger på. EG förstärker regionaliseringen — dvs blockindelningen — av Europa. Därmed bryter EG mot den äkta europatanken med ursprung i liberalismen och arbetarrörelsen före 1914. Därmed bryter EG mot den ursprungliga, äkta europatanken. EG befäster också privilegierna och klyftorna i världsekonomin. Med sin protektionistiska hållning utåt och sina anspråk på att styra andras handelsvillkor motverkar EG en handel på verkligt fria och rättvisa villkor.

EG är redan en föråldrad typ av formation och hämmar därmed ett globalt tänkande. För ett avancerat industriland som Sverige ligger framtiden i ett öppet förhållande till världen i dess helhet.

5. I den politiska kampen står EG på de stora kapitalens sida. De skyr friheter EG proklamerat handlar helt om friheten att förfoga över produktionsresurser, inklusive människor. Arbetarnas och folkmajoritetens politiska och sociala fri- och rättigheter ingår inte.

EGs övernationella myndigheter står inte under någon demokratisk kontroll från medborgarna. Dess organ banar väg för privatintressen och begränsar offentligt inflytande och insyn. De står för en kommersiell ideologi, oförmögen att ge lösningar på vår tids miljökris, krigshot och sociala problem.

Därför är en svensk EG-anpassning ett allvarligt hot mot progressiva strävanden. Detta gäller trafik och miljö, regional utveckling och livsmedelsproduktion, liksom också arbetsliv och jämställdhet mellan könen. De ledande krafterna inom EG intar en konservativ hållning i

¹ Resolution antagen av VPK:s partistyrelse 25-26 februari 1989.

grundläggande samhällsfrågor. Detta visar sig tydligt i kvinnoyn och kvinnors levnadsförhållanden. Det tar sig även uttryckt i passivitet inför massarbetslösheten, inför framväxten av ett stort underproletariat i Västeuropa och inför invandramas rättssituation.

En kritisk och självständig hållning till EG får dock inte utesluta en livlig och öppen relation till Västeuropas länder och folk. De utgör viktiga och naturliga partners för Sverige ekonomiskt och kulturellt. Däremot bör Sveriges beroende inte drivas längre än nu eller få hämma samverkan med andra länder. Denna samverkan bör tvärtom utvecklas. Detta gäller inte minst det nordiska samarbetet.

6. VPK är ett internationalistiskt parti. Vi tar fasta på den ursprungliga, klassiska tanken på ett fredens och folkförsoningens Europa. Därför arbetar vi för ett nytt alternativ i Europa-politiken.

Ytterligare regionalisering av Europa måste undvikas. Ett alleuropeiskt samarbete måste organiseras. Det kan ske genom ett nytt, vidgat europaråd, omfattande världsdelen alla stater. En sådan organiserad alleuropeisk samverkan måste formos utifrån ömsesidig respekt för de enskilda ländernas självbestämmanderätt, och med erkännande av att det i Europa existerar olika sociala och ekonomiska system.

7. Ett alleuropeiskt råd bör samla staterna till gemensamt arbete för att lösa de svåra problem, som idag tynger Europa. Program bör utarbetas mot massarbetslösheten, mot miljökrisen, för nedrustning och kärnvapenfria zoner. Ett särskilt program för humanisering av lagar och reduktion av rese- och gränshinder för enskilda personer bör utarbetas. Vetenskapligt och kulturellt samarbete bör byggas ut på basis av fria kulturskapares och forskares kontakter. Inriktningen ska vara ett folkens ömsesidiga berikande genom utnyttjande av Europas kulturella mångfald. Detta är alternativet till kommersiella standardkulturer och uppbindning av forskningen i teknokratiska projekt, styrda av storfinans och NATO-militär.

8. Handeln med varor och tjänster, liksom andra ekonomiska relationer mellan Europas länder, bör formos på grundval av nationell självständighet, likaberättigande och ömsesidiga fördelar. Nationer i Europa får inte påtvinga varandra restriktioner gentemot tredje land, ej heller acceptera sådana krav från stormakter utanför Europa.

Den urskillningslösa friheten för de stora kapitalen får inte styra villkoren för det ekonomiska utbytet. Frihandel enbart på kapitalens villkor leder till extrem, osund specialisering. Varje land bör kunna förbehålla sig en rimlig grad av mångsidighet i sin struktur. Detta leder till bättre ekonomisk balans, motståndskraft mot kriser samt till snabbare ekonomiska och tekniska framsteg. Integreringen inom länder är viktigare än integreringen mellan dem.

I högt utvecklade industriländer ökar ständigt sambanden mellan samhällets olika delar och funktioner. Därmed växer också betydelsen av de offentliga verksamheterna och av insatser på sociala och kulturella fält. Tillväxten i sociala och kunskapsmässiga termer får därför långt större betydelse än tillväxt i flödet av kommersiella produkter.

9. EG som maktstruktur representerar idag överklassens och det multinationellt orienterade kapitalets intresse. Mot detta etablissemang måste de breda folklagren mobilisera. En kamp måste föras i alleuropeisk skala för alla rätt till arbete samt för likaberättigande mellan kvinnor och män liksom mellan alla etniska grupper. Kampen måste ta sikte på att stärka de breda folklagrens ställning i Europa, och på att vidga de ännu svaga medborgerliga och demokratiska rättigheterna. Kampen måste dessutom inriktas mot den ansvarslöshet inför miljöförstörelsen, som nu kännetecknar hela det industrialiserade Europa.

VPK vill bidra till att forma en front för denna kamp mellan alla krafter i Sverige, vilka är kritiska mot EGs strävanden och värderingar. VPK vill också arbeta för en motsvarande

samverkan mellan kritiska krafter i Europa. Härvid är det av särskild vikt att dessa krafter kan kämpa gemensamt, oavsett om de verkar innanför EG eller i andra delar av Europa.

10. Som Internationalister kämpar VPK för internationell solidaritet och för grundläggande förändring i den ekonomiska och politiska världsordningen. Det framtida, samverkande Europa måste förändra sin roll i världen. EG är ägnat att befästa Europas imperialistiska roll. De ledande EG-länderna deltar aktivt i konspirationer och väpnad aggression mot folk i Tredje världen. De saboterar FNs strävanden i bl a Sydafrika-frågan. De försvarar Tredje Världens ekonomiska underordning.

Kampen för det nya Europa, folkens Europa, måste bryta denna maktställning och självcentrering. Detta fordrar att också EGs nuvarande maktstruktur bryts sönder. Vägen måste öppnas för en europeisk självprövning och ett nytt europeiskt medvetande om vår världsdels ansvar för en socialt rättvis och ekologiskt ansvarig värld.

Kampen mot de multinationella kapitalen måste föras upp på internationella organisationers nivå.

Så kan Europa äntligen göra upp med sin destruktiva roll i världen. Så kan den europeiska kommersialismen ersättas med det som är vår världsdels bestående insats för mänskligheten: den europeiska humanismen.

Ur *Fjärde Internationalen* nr 4/1991.

Lars Kaage: Liken i garderoben – Vänsterpartiets förflutna 1917-1989

Recension av Staffan Skott, *Liken i garderoben – Vänsterpartiets förflutna 1917-1989*, Tiden 1991

Vänsterpartiet (kommunisternas) historia är i sanning en tragisk, ja närmast kriminell historia. Det okritiska stödet till Stalin och hela det stalinistiska arvet har ända till våra dagar plågat partiet.

Det märktes inte minst i utfrågningarna av Lars Werner i radio och TV inför årets val. Det hjälpte inte att Werner tog avstånd från hela sin politiska gärning, ja från hela partiets politik under decennierna.

Och nog är det så att vänsterpartiet – trots den frigörelseprocess som inleddes redan under mitten av 60-talet – aldrig på ett medvetet sätt brutit med diktatorerna i Öst. I stället kan man säga att det var Öst – genom Berlinmurens fall, genom att diktatorerna och deras partier störtades – som ”bröt” med vänsterpartiet.

Det visar inte minst det berämda brevet till ”broderpartiet” i det ”socialistiska broderlandet” Rumänien, då det rumänska kommunistpartiet kongressade 1989: ”VPK hälsar delegaterna på rumänska kommunistpartiets fjortonde kongress och önskar er fruktbara överläggningar.”

Det hjälper inte att Werner och vänsterpartiets ledning hänvisar till att andra partier och stater haft kontakter med diktaturen under Ceaucescu. Eller att Silvia och Ceaucescu bytt ordnar med varandra.

Och det avgörande är inte exakt hur brevet formuleras, utan att man över huvud taget kommer på den absurda tanken att skicka ett brev till ett mördarpartis kongress!

Staffan Skotts bok *Liken i garderoben; Vänsterpartiets förflutna 1917-1989* är späckad med exempel på vänsterpartiets dystra historia. Här finns exempel på vänsterpartiets inställning till finska vinterkriget; stalinkulten; skådeprocesserna i Moskva under 30-talet; Gulag-arkipelagen; andra världskrigets inledning; C H Hermanssons panegyrik över den döde Stalin; krossandet av revolutionen i Ungern 1956; och de otaliga kontakterna med de stalinistiska partierna i Östeuropa under årens lopp.

Detta är en nyttig läsning för varje vänsterpartist, inte minst som bakgrund till den rapport om Östförbindelserna, som den historiska kommissionen, med forskare som Sven-Erik Liedman och andra, ska lägga fram till vänsterpartiets kongress.

Det tråkiga med boken är Staffan Skotts stil. Ofta följer den gamle prästens marginalanteckning på söndagspredikan: ”Argumenten tryter; höj rösten!”

Vänsterpartiets historia är så hemsk att man inte behöver höja rösten särskilt mycket. Det finns ingen anledning att t ex notera att Erik Karlsson, som skickades till Moskva när Chrusjtjov höll sitt historiska tal om Stalins brott, ”bytte strumpor bara till revolutionsfesterna.”

Politiskt värre är Skotts formliga hat (det är svårt att hitta något annat ord) mot ”landsförrädarna”, gör att han försvarar arbetslägren. Inte bara att kommunisterna spärrades in, utan också att radikala socialdemokrater, syndikalister och andra – men knappast några nazister – berövades sin frihet!

Men bortser man från detta – och från t ex uppfattningen att oktober revolutionen var en statskupp, att Stalins politik var fascistisk – ja, då är det en bra historisk genomgång av en tragedi.

Lars Gus Kaage

Ur *Fjärde Internationalen 2 – 1992*

Dick Forslund & Kjell Pettersson: Varthän Vänsterpartiet? – intervju med Lars Ohly

Den senaste opinionsmätningen är ingen uppmuntrande läsning för Vänsterpartiet. Partiet ligger nu under tre procent. Orsakerna till ”raset” är flera.

Lars Ohly sitter i vänsterpartiets partistyrelse och vi träffar honom för en intervju i mitten av maj, några dagar innan Vänsterpartiets partiråd träffas för att diskutera utkastet till nytt partiprogram.¹

Lars Ohly tillhör inte dem inom Vänsterpartiet som är beredda att ”slänga ut barnet med badvattnet”. Han är förvisso kritisk till mycket inom dagens vänsterparti, men han håller fast vid de ursprungliga socialistiska målsättningarna.

Kapitalismen måste avskaffas och ersättas med en demokratisk socialism, det är Lars Ohly övertygad om. Lars Ohly är för tillfället pappaledig. I vanliga fall arbetar han vid Statens Järnvägar, där han är klubbordförande inom Statsanställdas Förbund.

Diskussionen börjar som sig bör i öst. Stalinistdiktaturens fall har fått avgörande betydelse för Vänsterpartiet. En del partimedlemmar har börjat ifrågasätta ”allt”, från nödvändigheten av socialism till att det kanske är möjligt att ”ge kapitalismen ett mänskligt ansikte”.

Lars Ohly samspråkar med f d VPK-ledaren CH Hermansson vid Första-maj-tåget 2004

Kjell — Lasse, om du tittar tillbaka på Östeuropa så handlar din avgörande kritik mot förtryckarsystemen där också om din socialistiska vision...

Lars — Det avgörande var att klassamhället aldrig attackerades i grunden. De arbetande fick en ställning på pappret som de inte fick i realiteten. Det var inga arbetarstater. Om man tar

¹ Då denna intervju gjordes (1991) var Lars Werner fortfarande partiledare. Denne ersattes av Gudrun Schyman i januari 1993. Lars Ohly var partisekreterare 1994-2000 och partiledare 2004-2012. Han efterträddes av Jonas Sjöstedt.

Sovjetunionen som främsta exempel så skapades väldigt tidigt maktstrukturer som bäddade för korruption, rövslickeri och angivare — allt sådant som man vet missgynnar vanligt folk.

— Det är ett begränsat antal människor som anpassar sig till den maktstrukturen och kan ta sig fram. Det är människor som inte står för några ärliga visioner eller demokratiska ideal.

— Det blev bara värre och värre. Har man väl kommit in i trallen rekryterar man en viss sorts människor. Särskilt i det sovjetiska kommunistpartiet, där man måste vara rekommenderad för att få bli medlem. Det blev ett helt stelt parti, som trots sitt stora medlemsantal inte representerade folket på något sätt.

Kjell — Vi har ju, utan att ta till några överdrifter, sagt att det finns vissa paralleller mellan det socialdemokratiska partiet häri Sverige, med dess totala kontroll över arbetarrörelsen och fackföreningarna, och de stalinistiska diktaturena; ett verkligt toppskikt som styr nästan allting.

Ryska revolutionen

Dick — Jag känner Torbjörn Tännsjö från Nacka och det har blivit diskussion i *Internationalen* om inställningen till den ryska revolutionen. Jag undrar dels vad din och dels vad Vänsterpartiets uppfattning är om den ryska revolutionen. På något sätt har det blivit så att stalinismen var fel och då var ryska revolutionen också fel. Leninismen och hela den traditionen blir till bara nya bokstäver i ett alfabet, som A, B, C, D... Marx kanske också var fel? Jag tycker jag ser en sådan logik i vänsterpartiet. Hur ser du på det?

Lars — Jag tillhör inte dem som är beredda att ta avstånd från revolutionen i alla dess led. Inte på grund av stalinismen, Breznjeveran eller öststaterna som de såg ut i slutet av 80-talet. Såväl Marx, Engels som Lenin har bidrag att ge till en socialistisk arbetarrörelse av i dag.

— Men vad Vänsterpartiet tycker kan jag faktiskt inte säga. Det är diskussioner som berör partiprogrammet och partikongressen. Lenin och Marx betydelse av i dag har aldrig varit någon sorts bokstavstrohet — den måste man alltid komma bort ifrån, för den leder fel. Tankarna, idéerna och strategin är utformade för helt andra förhållanden och ger inte svar på vår tids frågor. Det jag tycker man kan lära av Lenin är i stället ett sätt att attackera problemen, ett sätt att diskutera politik. Där klassperspektivet är överordnat andra perspektiv, och där det viktigaste blir att fråga sig vem som tjänar på detta.

— Därmed kommer man på kollisionkurs med dem inom Vänsterpartiet som tycker man kan acceptera skolpeng eller barnomsorgscheckar för att det ger en viss ökad valfrihet. Jag, och säkert många med mig, tycker att det är en chimär. Valfrihet för några innebär inskränkningar för andra. Det är klassperspektivet.

Materiell grund

Egentligen tycker jag att det är ett leninistiskt sätt att resonera när man tar ställning till sådana förslag. Jag tycker inte att den ryska revolutionen var felaktig eller att det finns någon anledning att som socialist ta avstånd från den revolutionära rörelsen på 10-talet — vare sig i Ryssland, Tyskland eller Sverige. Den byggde på en mycket materiell grund. Människors svält och umbäranden.

Kjell — Bröd, jord och fred, eller hur?

Lars — Ja. Jag tror att det gjordes avgörande misstag i Ryssland i början av 20-talet, redan under Lenins tid. Det är ganska uppenbart. Jag tror att de helt nonchalerade vad man kan kalla den demokratiska aspekten — att människor själva fick vara med och bygga det nya samhället. Det går inte att bygga socialismen genom dekret. Det går inte att bygga socialismen uppifrån. Har man ett folkligt stöd från början måste man förvalta det oerhört väl

genom att folk själva ges möjlighet att påverka utvecklingen och vara med och forma samhället.

Kjell — Det går ett tag, sedan går det i diket...

Lars — Ja, och därför kanske stalinismens förbrytelser underlättades. Sådant ska man vara observant på. Om jag ser till mitt partis historia i Sverige har jag svårt att se att vi någonsin stått för några inskränkningar av demokratin. Tvärtom. Vår politik har gått på tvärs med den gängse praxis i öststaterna. Vår infallsvinkel har varit att demokratin ska utökas.

— Därmed blir det ännu svårare att förstå att vi kunnat hamna i fällan och bli försvarsadvokater för samhällen där demokratin förtrampades. Och då menar jag menar jag med demokrati folkmakt. Det är inte nödvändigtvis parlamentarism. Det är människors möjlighet att påverka.

Rötter i 1917?

Kjell — Det pågår en debatt i ert parti. Exempelvis Johan Lönnroth hävdar att ert parti har sina rötter i 1917. Men inte bara han. Detta har vi väldigt svårt att förstå — eller rakare uttryckt: det är helt felaktigt. Vi anser att Vänsterpartiets rötter måste sökas i 1929 då partiet bildades på direkt order från Moskva. Det avgörande 1917 var att samtliga som ingick i dåtidens vänsterparti förenades av en strävan — att avskaffa kapitalismen. Sedan följde en rad splittringar. Men er tradition kommer direkt från 1929, då ni blev ett kominternparti. Hur ser du på det?

Lars — Det är löjligt att påstå att man skulle kunna hoppa över det största ledet i partiets historia. Men jag menar att i perioden från 1929 finns det en del saker som jag inte har någon direkt anledning att ta avstånd från.

— Det finns mycket som jag är stolt över, även under den här perioden, i partiets historia.

Dick — Vad tänker du på då ?

Lars — Framför allt har vi varit ett mycket klassmedvetet parti och förstått att driva klassmässiga frågor.

— Även inom solidaritetsrörelserna finns det mycket som varit bra. Ta 30-talet och solidariteten med Spanien eller kampen mot en svensk atombomb under 50-talet. Frågan är om det är rimligt att vi ska söka våra rötter 1917. Jag tycker nog att vi kritisk ska analysera 1917, 1929 liksom 50-, 60- och 70-talet, och inse att partiet har haft fel ibland, rätt ibland. Det viktigaste för oss är att vara klara när vi talar om vad vi har gjort för fel.

Dick — Men när man läser programkommissionens förslag till partiprogram finns den period vi pratat om bara omnämnd på femton, tjugo rader. I Socialistiska Partiets programingår däremot en historisk del. Vi anger var vi ligger någonstans historiskt. Nu, när vi skriver ett nytt program, försöker vi definiera oss till viktiga brytpunkter. Men när vi läser ert program så inser vi att er programdebatt inte kommer att klargöra någonting.

Samla till en bred vänster

Lars — Nej, och det finns en förklaring till det. Programkommissionen har nog diskuterat så här: Nu gäller det att samla en bred vänster, att underlätta för människor som inte har samma tradition som vi att komma med och känna sig hemma i ett modernt vänsterparti. Då är frågan ska man ge sig in på att historiskt bestämma 1917, 1929 eller vad det nu var?

— Det är viktigt av det skälet jag nämnde. Vi måste dra lärdomar av de fel och misstag som gjorts och när vi har haft bra på fötterna. Men jag tror inte att det är helt nödvändigt att ha med detta i ett program. Det blir lätt så — och flera kritiker säger att det nuvarande

programförslaget är för långt — att en sådan diskussion brer ut sig. Det är så mycket och komplext.

Kjell — Men ni skall ge ut någon slags vitbok om era kontakter med ”broder”-partierna i Östeuropa. Eller?

Lars — Den är på gång. En forskargrupp fick det uppdraget av partistyrelsen i juli 1991. Men de som ingår där arbetar inte som något utskott och är inte underställda partistyrelsen. De har fått ett uppdrag som partikongressen beslutade om och de ska till partikongressen presentera sina slutsatser och analyser.

Vitbokens innehåll

Dick och Kjelle i munnen på varandra — Men vad kommer vitboken handla om?

Lars — Det är det som är så fel. När vi gav dem uppdraget försökte vi rama in det så att det inte blev helt omöjligt, för hela partihistorien kan inte skrivas av tre personer på ett år. Uppdraget blev de internationella relationerna och partiets syn på den internationella utvecklingen. Men när vi sedan diskuterade vad beslutet verkligen innebar fanns det de som tyckte, bland annat Lars Werner, att det viktiga var att diskutera 1929.

— Jag och säkert flera med mig tyckte att det var viktigare var att diskutera 70- och 80-talet. Det som är viktigast för svenska väljare och vänstersympatisörer är: vad har vi gjort för fel under 70- och 80-talet? Varför har vi gjort fel? Vad byggde vår analys på? Varför hade vi de här kontakterna och vad fick de för konsekvenser?

— Vi säger ju alltid att vi fört fram kritik internt. Men gjorde vi det? Och på vilket sätt i kontakterna med exempelvis det sovjetiska kommunistpartiet? Nu vet jag inte vad det blir av det hela. För den här gruppen har ingen rapporteringsplikt till partistyrelsen, utan den jobbar fram till kongressen.

Dick — Kanske Lars Werner tycker att det finns någon rot i 1929?

Lars — I så fall har han en poäng. Men ytligt sätt kan det uppfattas som om han försöker smyga ifrån sin roll under 70- och 80-talet. Jag tänka mig att Bosse Hammar inte är speciellt intresserad av att rota i de år då han var internationell sekreterare. Jag ska inte tolka vad Lasse Werner menar. Men helt klart är att efter vi fattat beslutet var vi inte överens om vad det innebar. Gruppen fick själv bestämma.

— Men det finns personer i gruppen, exempelvis Ulf Nymark från Lund, som kommer se till att det blir en genomgång av 70- och 80-talet. Han har på partikongress efter partikongress stått i spetsen för kritiken mot partistyrelsen och verkställande utskottet. Han är inte partimedlem längre. Just därför att han tyckte att vi inte gjort upp med detta..

Kjell — Per Kågeson drev frågan väldigt hårt innan han lämnade Vänsterpartiet i början av 80-talet...

Lars — Mot bland andra mig själv, på partikongressen 1981. Han hade mer rätt än vad jag hade. Så ärlig måste man vara. Mina jobbarkompisar skulle inte ta mig på allvar om jag nu kom Och sa att jag alltid tyckt så här. Dom vet vad jag har sagt. Jag har ju talat om för dem att det finns mycket skit i Östeuropa, men så har jag radat upp allt det som är bra och som kan bli ännu bättre och sedan jämfört med kapitalismen— det är ändå en kvalitativt högre utveckling...

— Ska jag komma till mina jobbarkompisar i dag och säga att det har jag aldrig tyckt? Det går inte. Jag måste ärlig både gentemot mig själv och dem och helt enkelt säga att jag har haft fel.

Är man inte klar på den punkten, att man har haft grundläggande fel, då kommer man aldrig att få något förtroende i fortsättningen.

Tendenser och fraktioner

Kjell — Vi lämnar öststatsstalinismen. Jag vill ta upp en sak som jag funderat mycket på i förhållande till Vänsterpartiet. I vårt parti har vi något som heter tendensfrihet. Det är bra sätt att garantera demokratin i partiet. Har man en viss procent av medlemmarna som stöder ens politiska alternativ och åsikter har man också rätt att på partiets bekostnad åka runt till samtliga lokalföreningar för att lägga fram sina åsikter. Denna rätt får naturligtvis inte missbrukas. Men i Vänsterpartiet saknas den helt. I Socialistiska Partiet brukar människor som har en motsatt uppfattning mot majoriteten spika fast olika handlingsprogram kring vissa krav, så att det blir möjligt att urskilja var motsättningar går. Det är svårt att få grepp om vad människor står för i Vänsterpartiet.

Lars — Men en sådan här tendens, samlas den kring flera frågor, är det något heltäckande?

Dick — Det varierar.

Lösligt sammansatta

Lars — Vänsterpartiets fraktioner eller vad man ska kalla det för, är så lösligt sammansatta att man kan ena sig med vem som helst ena gången, för att nästa gång hamna på helt motsatt sida. Det tycker jag är skönt. Det är en uppbyggnad av att man alltid har grundläggande skiljelinjer. I stället kan man ha mycket starka skiljelinjer i en fråga, vara helt överens i en annan fråga för att slåss tillsammans mot en tredje.

Kjell — Det handlar om vissa grundläggande politiska skott. Tendenser är inget självändamål. Men är det så att några har en grundläggande kritik av partiets nuvarande kurs tycker vi i demokratins namn att de människorna har en skyldighet att formulera sina ståndpunkter mot majoriteten. Det är det som gör det så svårt att följa er debatt. När vi läser *Norrskensflamman* undrar vi gång på gång var står folk i vänsterpartiet?

Dick — En fråga är varför en del partimedlemmar känner ett så starkt behov av att skriva i *Dagens Nyheter*. Varför deltar de inte i interndebatten? Tror de inte att de kan påverka partiet?

Lars — Jo, men de vill nog ha den uppmärksamheten. Mycket handlar om att komma utanför den ganska smala vänsterpressen. Jag tror att det är av godo att det sprids en vänsterdebatt i medier som vanligtvis inte brukar följa den. Nu gör jag en snäll tolkning.

Dick — Men samtidigt som några skriver inlägg mot exempelvis Annika Åhnberg, så klagar de på att de aldrig kommer in.

Refuserad

Lars — Nej, vi kommer aldrig in. Personligen har jag fått tre inlägg refuserade av *Dagens Nyheter* och *Aftonbladets* sidan tre. Det är naturligtvis så, att om man går in debatten i *Dagens Nyheter* så gör man det på deras villkor. *Dagens Nyheter* släpper fram det som är intressant för dem ur journalistisk synpunkt. Och det intressanta är framför allt splittrande och kritiska tendenser mot den nuvarande partimajoriteten.

— Därför är det inte värst spännande om jag skriver ett försvar för vad majoriteten tycker; exempelvis nej till EG eller att klassamhället består och att det är vänsterns uppgift att bekämpa det och avskaffa det.

— Därför blir en sådan här debatt väldigt ojämlig. Då tycker många att man ska hålla sig till den press där man kan debattera på lika villkor. *Norrskensflamman* har aldrig refuserat

Åhnberg. Hon har fått breda ut sig på många helsidor där. Det tycker jag är rätt. Debatt har skapats, men också en klarhet om vad Annika tycker.

Maktfrågorna

Kjell — Har du någon kritik mot det programförslag som ligger? Jag är väldigt fixerad vid maktfrågorna, det faktum att arbetarklassen och låginkomsttagarna i dag helt saknar inflytande över politiken. Ert program fångar inte känslan av dom däruppe — vi här nere. Det är mest ett program för miljöaktivister och feminister. Ordet feminist återkommer på varannan rad. Det blir påklistrat. Hur ser du på det som är facklig aktiv? Sture Ring hade en hård kritik i *Norrskensflamman*. Han uppfattade ert programförslag som helt odugligt inför de frågor som verkligen berör hans arbetskamrater.

Lars — Jag tror programförslaget kommer att se oerhört annorlunda ut när vi går till kongress. Programkommittén kommer själv att omarbete det utifrån alla remissvar. Det tjänar på att omarbetas, för jag tycker att det är ett bra diskussionsinlägg, men det är inget program.

Det tar inte upp de avgörande frågorna. Sture Rings kritik instämmer jag i. Det nuvarande förslaget slätar över de motsättningar som finns, men lyfter i vissa fall konstlade motsättningar.

— Men tillbaka till det här med historieskrivningen. Det är ett problem. Bestämmer man sig för att skriva ett långt avsnitt om våra rötter, så tror jag att man lätt hamnar i ett mycket långt resonemang långt bakåt i tiden. Detta kommer i sig att föda en diskussion som kommer ta stor plats i programmet.

Ett program

— Vi delar inte upp programmet i en aktionsdel och ett principprogram. Vi vill ha ett program som ska utgöra vår grund. Jag har ingen kanonlösning på detta, men jag tycker kanske att vi missat att tala om hur partiet har utvecklats från 60-talet och framåt. Jag anser fortfarande att vi mycket tydligare ska tala om att partiet haft förbindelser som vi inte borde haft och att vi legitimerat ett förtryck som vi inte borde ha gjort.

— Talar man inte om det klart och tydligt, då gör vi heller inte upp med exempelvis 70- och 80-talets felaktiga politik. Men det behöver inte spilla ut på flera sidor, det kan göras mycket tydligt och enkelt.

— Men det viktigaste är att vi formulerar oss kring kampmålen. Där tycker jag precis som Kjelle att feminismen verkar påklistrad. På partirådet nu i helgen kommer vi att ha opponenter som inte är överens om programmet. Irja Linderoth kommer inleda om kvinnofrågan. Irjas avgörande kritik är att det inte tas något samlat grepp över kvinnofrågorna utan att de bara hängs på. Det är lite patriarkat här och lite patriarkat där.

Dick— En annan sak som slår mig är att den inledande utgångspunkten i programmet är ett samhälle utan klasser.

Men när jag sedan läser jag hela programmet finns det ingenting om det. Det som följer längre fram är en ytterligare precisering av hur det goda samhället ska utvecklas. Men det finns ingenting om det grundläggande problem som vi sliter med varenda dag. Vad händer om en verklig arbetarregering tar makten? Vad gör man med kapitalflykt? Vad gör man med den härskande klassen — den har ju alla möjligheter att sätta sig mot en majoritet. Det är utifrån detta vi får ett revolutionärt perspektiv om att det behövs en folklig revolution.

Lars — Det saknas ett led till: Hur ska vi överhuvudtaget nå en så stark vänster och arbetaropposition att vi kan utmana makten.

Socialdemokratin

Dick — Varför står det ingenting om socialdemokratin i programförslaget?

Lars — Det tycker jag är en mycket bra fråga. Jag kan tänka mig att programkommissionen tycker att det inte är vårt förhållande till andra som ska diskuteras, utan vår egen politik. Men jag tror de hamnat fel. För det hänger ihop. Naturligtvis måste vi ta ställning till en socialdemokrati under ganska stark högervändning. En socialdemokrati där det börja gunga, där det finns en opposition som inte fanns på 60- och 70-talet, men som nu börjar formulera sig i exempelvis EG-frågan — mot sin partiledning. Det måste ge oss frågor om vilken taktik och strategi som vi tillsammans med dem ska använda för att utmana makten.

Kjell — Det blir lite konstigt eftersom socialdemokratin i Sverige är unik, med sitt starka grepp över arbetarrörelsen och facket. Att inte nämna det blir lindrigt sagt underligt.

Dick — En annan kritik, som jag vet kommer från vårt parti, är varför det inte står något om den kapitalistiska krisen.

Det nuvarande programförslaget skulle kunna vara skrivet år 2100; det finns ingenting om vilken period vi är på väg in i.

Lars — Samtidigt har en av programkommitténs utgångspunkter varit att vi ska gå ifrån traditionen att vara heltäckande och eviga. Jag håller med er — kanske skulle vi mer diskutera början av 90-talet och läget i Sverige för närvarande. Den fullständiga kapitulationen från sossarna i oktober 1990 var beroende av den folkomröstning som gjordes av börserna och valutahajarna. Deras pengar röstade för att vi måste få ett krispaket och att vi måste gå med i EG. Det var en fullständig kapitulation inför deras makt.

Kjell — Vi brukar prata om den utom-parlamentariska högern. Det syftar bland annat på det.

Lars — Det är ett bra begrepp.

Kjell — Det är alltid vi som blir anklagade för att vara odemokratiska och inte respektera gängse spelregler. Men Lasse, om du skulle formulera dig utifrån läget i Sverige nu. Vilka vattendelarfrågor ser du som absolut nödvändiga att bygga en stark ”vänster” kring?

Vattendelarfrågor

Lars — Den första utgångspunkten måste bli att försöka samla en bredare vänster än den vi har i dag. Organisatoriskt och politiskt.

Kjell — Vad menar du med det?

Lars — Det betyder till exempel, att det är viktigt att folk känner sig hemma i ett vänsterparti — utan att dela alla dess värderingar. Traditionen, som jag inte vet om den är stalinistisk, att ställa upp på om inte allt, så näst intill allt måste vi bort ifrån. Hojten på uteslutning, att vidta organisatoriska åtgärder mot politiska åsikter måste försvinna.

— Jag blir lite sur på dem inom partiet som jag tycker om. De står handlingsförlamade när Annika Åhnberg, Ingmar Olsson och kompani går på. Det enda de kan komma på är att de ska uteslutas. I stället för att tala om för sympatisörer och medlemmar, varför de har fel och ta en sakpolitisk debatt.

— Utgångspunkten är att man ska kunna vara med i partiet utan att dela alla dess uppfattningar. Då tycker jag ändå att det är några grundläggande frågor och krav som ställs på ett sådant parti. Det först a är klassfrågorna. Att vi måste vara ett tydligt parti som angriper ägandet och kapitalmakten och som visar vägar om hur vanliga människor ska få ett inflytande. Inte bara på sina jobb, utan över hela samhällsutvecklingen. Kalla det klass- och demokratifrågor.

Kjell — Det stämmer med vad vi tycker. Du kanske skulle gå med i SP?

Lars — Ja, men det kanske bli så brett så att ni kan gå med hos oss...

Vad är ett brett vänsterparti?

Kjell — Red ut det här först. Vad är ett brett vänsterparti? Är det att alla samlas under vänsterpartiets hatt eller är det helt nytt arbetarparti byggt underifrån?

Lars — Jag tror att det är en fråga som ni är väldigt ense med mig om. Det är svårt att bortse från vänsterpartiets roll i dag. Det finns ingen starkare organiserad kraft inom vänstern. Vi har ett parlamentariskt underlag och trots allt något slags säkert stöd bland 2,5 – 3 procent av väljarna. Ett minimum. Det är inte så illa det. Det handlar om ett par hundratusen människor. Det finns en sorts storebrorsmentalitet ibland, där Vänsterpartiet ska vara partiet med stort P— ska man ansluta sig till Vänsterpartiet ska man jävlar i mig inte komma och tro att man kan ställa några krav. Det är en felaktig inställning.

— Detta gäller inte bara i förhållande till Socialistiska Partiet eller andra vänstergrupper. Det gäller även stora delar av socialdemokratin och fackföreningsrörelsen. Vissa säger, visst ni är välkomna, men bara på våra villkor.

Svårt att se styrkan

— Men jag tror ändå att det är svårt att se den här styrkan som kan bygga något helt nytt. Kanske kan det skapas något helt nytt där vänsterpartiet, kanske andra partier och rörelser eller enskilda människor, tillsammans kan upplösa det gamla för något nytt.

— Jag tror att vänsterpartiet måste visa att vi är inte de som vet bäst. Vi är inte de som sitter inne med svaren på allting. Vi behöver idéer, impulser och tankar från dem som är ute och jobbar, som själva betraktar sig som vänster. Det behövs inte mycket egentligen. Det räcker att man är i opposition mot all borgerlig politik, vare sig den förs av Bildt eller Carlsson. Det är grunden och då ska man också få vara med och påverka.

— Om Vänsterpartiet ska kunna bli det här breda vänsterpartiet, då ska man efter kongressen i januari kunna känna att det är något nytt politiskt. Då ska det inte längre finnas några frågetecken om varför vi hamnade fel i historien. Då ska vi kunna visa på vägar och mål för vänstern att fightas för. Vänsterpartiet ska visa att alla som känner att det är viktigt att det finns en organiserad kraft till vänster om socialdemokratin att de också är välkomna att påverka. Utseendet på partiet, vilka krav som ställs, hur det ska gå till väga, synen på parlamentarismen...

— Det betyder att en politisk och personlig förändring måste komma till stånd. Alldeles för många av dem som nu sitter — eller vi som nu sitter — i ledande ställning inom partiet har en tradition där vi fightats mer inbördes än samlat krafterna mot högern. Jag känner mig inte så belastad. Men visst jag har också varit med och tyckt att det varit viktigare att slå på andra vänstergrupper. Jag gick med i Kommunistisk Ungdom på 70-talet — då var det viktigaste att bekämpa maoister. Det hade sina skäl, de var så starka, men ändå...

Arbetarlistan

Kjell — När Arbetarlistan bildades i januari 1990, med det sug som fanns i början och hur rätt det låg i tiden, då måste ändå ert parti känt en darrning av att här kommer ett arbetarparti som kan göra det svårt för er. Hur resonerade ni då? För ni måste haft en diskussion i er partistyrelse, eller...?

Lars — Nej tyvärr inte så mycket inte så mycket i Partistyrelsen. Men däremot hade vi många diskussioner i partiet. Jag har även diskuterat med många fackligt aktiva som var med i

Dalauppropet, där jag själv var med. Är Arbetarlistan ett alternativ? Är det här något som vi måste ta till oss? Det tyckte vi att det var.

— Men tyvärr, Arbetarlistans utveckling gjorde att vi ganska snart kunde sopa undan den diskussionen. Det visade sig att det inte var något alternativ, listan förtärdes. Arbetarlistans krasch gjorde att många tänkte att vi kan sitta i orubbat bo, att vi inte behövde ändra oss... Vi lyckades samarbeta med vissa delar av Arbetarlistan, bland annat i Kalmar län med Sören Westerholm från Scania och Oskarshamn.

Kjell — Men om du ser det så här: Ni har era tre procent i opinionsmätningarna. Men med sossarnas högerpolitik under hela 80-talet borde det ha varit drömläge för en stark motmakt. Ni har inte förmått utnyttja det. Tror du på allvar att ni kan tvätta er så mycket fram till kongressen att ni kommer ha kvar någon trovärdighet? För det är också en fråga om hur ni uppfattar er själva.

(s) i opposition

Lars — Det är tveksamt. Jag tror att det är osannolikt att vi under många år framöver kommer få ett sånt objektivt gyllene läge för en stark vänster som vi hade under slutet av 80-talet. För nu har oppositionsrollen övertagits av socialdemokratin.

Kjell — De återvänder till gammal vänsterretorik.

Lars — Javisst. Och de anknyter mycket till den vanmakt människor känner inför högerpolitiken. Jag är mycket kritisk till hur illa vi hanterade slutet av 80-talet och kritiken av socialdemokratin. Då satt vi fortfarande satt fast i någon slags arbetarrörelseretorik; vi såg oss och socialdemokratin som delar av samma rörelse. Visst tillhör vi samma rörelse som många socialdemokrater, men regeringens politik i slutet av 80-talet var borgerlig. Den hade inget med arbetarrörelsens traditioner och historia att göra — det var en politik som gynnade kapitalägare och överklassen.

— Det talade vi knappt om. Vi var kritiska på vissa punkter, men visade inte på helheten. Jag tror att vi kunde ha samlat mycket större krafter om vi hade haft ett parti som var handlingskraftigt och kunnat ta de här diskussionerna utifrån människors verklighet.

Dick — Vi har konstaterat samma sak. Men vilken är din förklaring till att ni inte gjorde det som du nu förespråkar?

För få fackligt aktiva

Lars — Ett av skälen var att vi har alldeles för få människor som jobbar inom fackföreningsrörelsen. Men kom ihåg: den radikala vänstern av i dag inom fackföreningsrörelsen är inte partibunden. I den mån den är det finns det en hel del människor som tillhör socialdemokratin. När vi skulle formulera en politik utifrån en socialdemokratisk borgerlig regeringspolitik hade vi inte de nödvändiga beröringspunkterna med den radikala fackföreningsrörelse som kunde tala till människor så att de kände igen sig och såg att det fanns ett kampalternativ. I stället formulerade vi en politik uppifrån — i vissa delar var den kritisk, men satt ändå fast i det gamla.

Kjell — Det blev ett mediaspel där allt koncentrerades till om ni kunde driva sossarna till vänster. Det var lite konstigt eftersom hela det politiska fältet i snabb takt gick åt höger. Varje uppgörelse blev alltmer utvattnad. Bensinskattehöjningen är ett uttryck för den politiken.

Lasse — Uppgörelserna i sig blev viktigare än innehållet. Man kommer in och blir med i den politiska värmen. Nu tycker man kanske att vi skulle ha varit ett Ny Demokrati gentemot sossarna på det sätt som de agerar gentemot borgarregeringen. I och för sig kan man tycka att vi skulle varit tuffare. Men det avgörande var inte att vi spelade med i detta jävla spel. Det

avgörande hade varit att vi samlat en majoritet eller åtminstone en mycket stark opposition för en riktig politik.

Viktiga nederlag

— För övrigt tror jag att nederlag är lika viktiga som segrar. Ska man lyckas forma en politik som många människor tycker är riktig och som de är beredda att kämpa för, kan ett nederlag i en kampfråga faktiskt innebära ett stärkande av den fortsatta kampen. Det finns de som tycker att vi bara ska ge oss på segerrika frågor. Det var ett av argumenten när vi diskuterade EG. Vi kunde inte gå emot EG för det var kört — för bara ett år sedan tyckte jag att det var förlorat på förhand...

Kjell — Där var inte vi annorlunda. Hela SAF—kampanjen och EG—priserna på restaurangerna förra sommaren gjorde att jag trodde det skulle bli 95 – 5 i omröstningen till jäsidan.

Lars — Men i stället för att alltid ha rätt diskuterade vi om att vinna. Det blir lite lättköpta segrar. Ungefär som Ny demokrati fungerar i dag — de skiter i vad de säger. Huvudsaken är att de kan visa att de är med och påverkar. Det är de rätt skickliga på. Men det är fel att hamna i den fällan.

— Visst det är viktigt med segrar. Vi kan inte gå från nederlag till nederlag. Men jag tror att det är fel att ha någon slags strategi om att bara ge sig på frågor som det redan från början finns en majoritet för. Det måste finnas en tanke bakom och det måste vara politiskt och klassmässigt riktigt och gynna den grupp i samhället som har det värst.

— Har man inte det perspektivet, utan bara siktar på att vinna, då kan man hamna i uppgörelser där man till och med dribblar bort kärnfrågor för partiet som momsfrågan och sextimmarsdagen. Ja, hela köret. Allt för att få med en liten skrivning som gynnar något enskilt krav. Utan att se till helheten.

Kjell — Vi resonerar så här: Huvuduppgiften är nu att ge människor självförtroende och en alternativ handlingsväg. Detta saknas idag. För det finns en anledning till att Ny demokrati snor åt sig så mycket arbetarröster.

Finns det en kanslihusöger i (v)?

Dick — Jag tänkte på en annan sak. När vi ser på dagens debatt, med bland annat Annika Åhnberg, blir min fråga om finns det en kanslihusöger inom Vänsterpartiet?

Kjell — Vilka är det som styr inom Vänsterpartiet? Vilken makt har riksdagsgruppen i förhållande till partistyrelsen?

Dick — Jag diskuterade ett annat problem med Tännsjö utanför Domus i Orminge. Han så ungefär så här: partikongressen kan säkert lösa en del, det var han optimistisk om, men problemet är att den öger som Annika Åhnberg representerar ändå kommer att sitta kvar som riksdagsledamöter efter januari. Jag vet inte om de är en tredjedel av er riksdagsgrupp eller fyra, fem stycken.

Lars — Fem stycken är en tredjedel; vi är 16 stycken.

Dick — Finns det en kanslihusöger?

Lars — Jag skulle inte kalla det en kanslihusöger. De kongressvalda instanserna, som partistyrelse och programkommitté, återspeglar definitivt en mycket tydligt en majoritet i partiet. Men riksdagsgruppen, som utses av distrikten, återspeglar inte alls denna majoritet. Många gånger är det så att i de distrikt där ”högern” har riksdagsledamöter kan ske det finns

en opposition mot majoritetslinjen i partiet. Detta har gjort att de fått en överrepresentation i riksdagen.

— Sedan har ett par riksdagsledamöter kommit in på felaktiga premisser. Den kritik de har i dag framfördes inte innan de blev nominerade. Den har kommit efteråt. Men du frågar om vilka som styr? Vill man veta vad vänsterpartiet tycker, då är det partistyrelsens beslut som gäller. Men om vi tänker oss ett parti som fungerar bra, ska det naturligtvis vara så att partistyrelse och riksdagsgrupp gemensamt diskuterar de avgörande frågorna.

— Partistyrelsen ska lämna de mindre ideologiska och partistrategiska frågorna. Det vi har att gå efter är kongressbeslut, men i dag är det så att delar av riksdagsgruppen tycker att det är viktigt att de inte håller med partistyrelsen; de visar att de står för något annat än partimajoriteten. Då blir det svårt och kanske ohållbart för dem inom riksdagsgruppen som håller med majoriteten och samtidigt tycker att det är viktigt att hålla ihop riksdagsgruppen. Att inte en riksdagsledamot går ut och säger si och i nästa andetag säger så.

De politiska sekreterarna

Kjell — Hur utses de politiska sekreterarna i riksdagen?

Lars — De anställs och det är riksdagsgruppen själv som bestämmer vilka de anställer.

Kjell — De verkar ha stort inflytande, speciellt Werners sekreterare. De här grabbarna som skriver i *Dagens Nyheter* och gör upp med socialismen, är det samma människor som utformar Werners tal?

Lars — Javisst, det är hans privata sekreterare.

Kjell — Det utformar politiken med andra ord?

Lars — Nej, det gör de inte. De skriver delar av riksdagsmotionerna och utformar Werners tal. Men eftersom Werner är partiledare uppfattas det också som partiets politik – även om det inte är det. Det har vi fått exempel på i EG-frågan där han säger att vi kan ompröva vårt nej om fackföreningsrörelsen hittar någon strategi...

Inte ett ord i PS

— Det märkliga är att Werner aldrig har diskuterat det i partisstyrelsen. Inte ett ord. Det rimliga vore att han tog upp det där — skulle det vara ett alternativ att vi tillsammans med fackföreningsrörelsen utformade en strategi för hur vi skulle kunna gå in i EG?

Kjell — Det måste man kunna diskutera.

Lars — Javisst, och då hade det inte väckts något ont blod. Ingen hade tyckt att det varit för jäkligt att han hade de åsikterna. Det många tycker är risigt är att han skiter i partiet.

Kjell — Och då sitter den vanlige medlemmen där och tror...

Lars — ... att partistyrelsen naturligtvis består av en massa folk som har diskuterat detta. De tror att vi sitter och kucklar ihop en ny linje för partiet i EG-frågan utan att diskutera det öppet.

Dick — På Första Maj tänkte jag att nu säger Lars Werner nej till EG igen. Men vad han i själva verket sa var att man ska inte klättra upp på en byggnadsställning om man inte vet om den håller. Alltså, mellan raderna, om den håller ska man klättra upp. Med andra ord var frågan öppen igen.

Upplös vänsterpartiet

— I programförslaget finns formuleringar som kan stödjas av olika. Alla håller med att det var partidiktatur i öst. Men slutsatsen för en del kan vara att oktoberrevolutionen var fel, att marxismen är fel, ja att allt är fel. Vore det inte bättre – och det är en vanlig uppfattning i vårt parti – om vänsterpartiet upplöstes?

Lars — Jag har fått den frågan inom min fackförening också, bl a från gamla före detta SKP:are och maoister som nu är partilösa och som klart definierar sig som vänster. De säger ”fan, kan ni inte lägga ner det där partiet så vi kan starta en ny vänster”.

— Naturligtvis är det så att Vänsterpartiet inte är något självändamål. Det kan komma till ett läge då jag också tycker så — om t ex Vänsterpartiet fortsätter i gamla fåror och inte förmår visa att vi har en politik som säger någonting och att vi är öppna för nya synpunkter och nya idéer. Då är det inte säkert att vänsterpartiet har ett existensberättigande.

— Men som jag sa förut: det går inte att tänka bort Vänsterpartiet i en ny vänster. Det finns inte någon starkare organiserad kraft till vänster om socialdemokratin. Därför är fortfarande strategin för mig att Vänsterpartiet omvandlas till ett parti där människor känner sig hemma och kan definiera sig som vänster och gå med partiet utan att tycka som alla andra i allting. Samtidigt måste det vara ett parti som är klart i många grundläggande frågor. Vi är inget Ny Demokrati, utan har faktiskt en ideologisk och klassmässig grund för vår politik.

— Men egentligen var frågan från er om Lars Werner eller mitt eller någon annans agerande överbryggas de existerande motsättningarna, eller om det på något sätt förhindrar bildandet av det nya vänsterpartiet.

Tolkas på olika sätt

— Lars Werner har en tradition av att uttrycka sig så att det kan tolkas på olika sätt. Det tror jag ibland har varit en styrka för en partiordförande. Ibland har han faktiskt kunnat överbrygga motsättningar genom att tycka både si och så. Och då har motståndarna sagt att det kan man tolka si och förespråkarna sagt att det kan man tolka så.

— Men i längden och för att komma till klarhet i de avgörande frågorna går det inte att fungera så. En partiledare måste ha både rätten och skyldigheten att ta

— Personligen tycker jag inte att jag är den som skyler över politiska motsättningar. Jag tycker nog att jag försöker lyfta fram och diskutera sakpolitiskt. Däremot hojtar jag inte om uteslutningar. Jag tycker inte att det är någon framgångsväg att möta Annika Åhnberg med ”att du hör inte hemma här”. Det är hennes sak att avgöra det. Men sakpolitiskt är jag beredd att diskutera allt från hennes inställning i EG-frågan till privatiseringar, ägande och maktfrågor.

— Om jag tycker att jag har torrt på fötterna behöver jag heller inte vara rädd att diskutera. Däri ligger svagheten när man diskuterar organisatoriska och administrativa krav för att formulera sig mot en partiminoritet. Det verkar som man inte har ett sådant självförtroende att man tror kan vinna en politisk diskussion.

Åhnberg har makt

Dick - Jag kan hålla med om det. Men en viktig detalj är att Annika Åhnberg har makt. Hon har en röst i riksdagen och det kan komma frågor om EG eller vårdnadsbidrag där hon och del andra kan komma ett rösta ja till förslag från den borgerliga regeringen, samtidigt som det representerar en minoritetsståndpunkt inom partiet. Det påverkar i högsta grad politiken. Hur ställer du dig till det?

Lars — Jag tror inte hon kommer att göra det, såvida hon nu inte lämnar partiet, för då tror jag att hon skulle känna sig fri att göra som hon vill. I dagsläget uppfattar jag ändå Annika som att hon vill diskutera och vinna en majoritet och är beredd att foga sig i avgörande omröstningar. Jag har inte märkt att hon fronderat fullt ut.

— Ett exempel är EES-avtalet där Annika sagt att det är självklart att vi ska ha ett EES-avtal. Ändå har hon inte sagt att hon ska rösta emot partilinjen, som innebär att vi säger nej till avtalet. Nu avgör det ingenting för det är bara vänsterpartiet som säger nej till EES-avtalet. Men ändå, inte ens i den frågan har Annika ansett att det är viktigt att markera att hon inte är överens med partiet.

Dick — Du är för en fri debatt. Men du tycker ändå det är viktigt att minoriteter följer majoritetens beslut?

Lars — Ja, det är viktigt att folk vet vad de röstar på. Jag tror att om Vänsterpartiet går ut och säger en sak i en valrörelse, så är det viktigt att folk känner att vi står för det även efter valet. Sedan kan man naturligtvis ändra sig. Men då ska det ske öppet — genom att medlemmarna diskuterar och en majoritet talar om varför de ändrat sig. Inte för att man anser sig ha en självpåtagen rätt bara för att man sitter i riksdagen och därför anser sig kunna agera annorlunda.

Internationella frågor

Kjell — Om vi går tillbaks igen. Du sa angående vattendelarfrågorna att klassperspektivet och demokratin var avgörande. Kan du utveckla det mer och nämna andra frågor som är viktiga.

Lars — Internationella frågor är oerhört viktiga — solidariteten med tredje världen och ny ekonomisk världsordning. Här tror jag att mycket av makt- och ägandediskussionen också återspeglas internationellt. Jag tror att man kommer att hamna helt fel om man inte attackerar kapitalismen.

— Kapitalismen i internationell måttstock är det som måste bekämpas för att vi ska kunna få en ny ekonomisk världsordning. Det går inte att lita på kapitalisternas välvilja och tro att man det sättet kan komma framåt med internationell solidaritet.

— För mig är de internationella frågor vattendelare. Där kan man välja mellan att entydigt ta ställning för en verklig solidaritet med tredje världen eller att ta ställning för kapitalismen.

— Det finns tendenser inom mitt parti att man ska ha en kapitalism med mänskligt ansikte eller bejaka kapitalismen. Vi ska inte attackera ägandet, utan ta makten ändå. Gör man det kapitulerar man internationellt också. Man går in i en återvändsgränd. Då sviker man dem som i dag lider under ett imperialistiskt förtryck och som kommer att göra det i framtiden så länge kapitalet har makten.

— Detta för oss över till en tredje vattendelare — frågan om samhällssystem. Det går inte några vattentäta skott mellan de olika frågorna. Demokrati och klassfrågor hänger ihop med makt och ägande. Internationella frågor hänger ihop med makt och ägande. Det är delar av samma angreppspunkt.

— Det viktiga är att ta klassmässig ställning och diskutera ett samhällssystem där utsugning och förtryck inte existerar. Där människor faktiskt kan arbeta och känna att de genom sitt bidrag faktiskt har möjlighet att påverka och ha inflytande. Inte bara inom det snäva begreppet arbete utan också i samhällsmåttstock. Ett sådant samhällssystem är inte förenligt med privat ägande av avgörande produktionsmedel.

Privat kontra statligt

Kjell — Vilken är din inställning till privat ägande kontra statligt ägande under samhällskontroll? För det är diskussion som vi också för i vårt programutskott. Vad tycker du måste förstatligas under samhällskontroll?

Lars — Jag menar att det finns en avgörande skillnad mellan ett kontrollerat statligt ägande och ett privat ägande av basindustrier eller viktiga delar av näringslivet. Det avgörande är om det finns en möjlighet för folkmajoritetens uppfattningar och åsikter att slå igenom om hur man ska förvalta råvarutillgångar eller kreditinstitut. Den möjlighet som kapitalet har i dag att genomföra folkomröstningar och skicka pengar utom landet, finns inte om man har kontroll över valutamarknaden. Det största problemet med detta är om det är möjligt att diskutera i dessa termer i en internationaliserad ekonomi.

— Många, även inom vänstern säger att detta är grunden för socialdemokratins kapitulation — för oavsett vad vi gör är vi lika beroende. Ramarna sätts av andra krafter och därför är det viktigare för oss att påverka inom ramarna än att spränga dem. Det finns en poäng i detta samtidigt som jag tycker att avskaffandet av valutaregleringen var felaktigt. Men samtidigt kan jag förstå att det hade påverkat den svenska ekonomin om man haft kvar valutaregleringen.

Inte materiellt bättre

— Därför måste man vara så ärlig att man talar om att våra politik inte innebär att man får det materiellt bättre. Den kanske innebär att vi inte automatiskt kommer nå några stora framgångar eller stora reformer under de närmaste åren. Jag skulle tro att om det fördes en radikal arbetarpolitik i det här landet och om det också fanns inslag av gemensamt ägande och kontroll över viktiga delar av näringsliv och banker, då skulle det kunna innebära att vi fick det sämre. Att det faktiskt är så att självbestämmande och demokrati kostar.

— Vi har så oerhört starka makter emot oss internationellt . Även ett nej till EG får konsekvenser för svenskarnas levnadsstandard och det tycker jag också att man ska vara ärlig och tala om. Vi diskuterar inte om något framtida lyckorike eller utifrån den gamla vanliga politiska jargongen att om vi ställer krav och att det kommer att bli bättre och bättre. Vi kan ha massor av krav på reformer. Men de kanske är omöjliga att genomföra om vi möter en internationell blockad eller internationellt motstånd. Vi kan bli hänvisade till handel med länder som inte har de stora kulorna.

Dick — Vad säger du då — för det skulle finsmakarna som läser vår tidskrift vara intresserade av höra ett svar på — om den gamla klassiska debatten mellan trotskister och stalinister om socialismen i ett land och permanent revolution? Hur ser du på den diskussionen? Ett argument jag hörde på Bonalägret var att SP hade haft rätt.

Nattståndet

Lars — Jag tycker att många av de här motsättningarna, för jag har också varit inblandad i de här diskussionerna i början av 80-talet som ungdomsförbundare, inom vänstern känns nattståndna. Det är inte de kraven och problemen man möter i dag. Det gjorde då att man ideologiskt låste fast sig i stället för att diskutera. Jag tror nog att det är väldigt svårt att tänka sig socialism i ett land.

— Jag tror av ren nödvändighet att arbetarrörelsens politik måste vara internationell. Det är lite av en akademisk diskussion också. För i den utvecklade delen av den kapitalistiska världen måste det vara så att ett land faller först. Den nationella kampen går inte på något snöre. Då är frågan: Hur ska arbetarrörelsen i ett kapitalistiskt land agera för att kunna stödja ett land som bryter med det kapitalistiska systemet.

Kjell — Ta t ex Nicaragua som exempel...

Lasse — Ja, och det blir mycket mer svårhanterligt om det handlar om ett utvecklat kapitalistiskt land i Västeuropa. Det skulle ställa oerhörda krav på dels folket och dels regeringen men också den internationella arbetarrörelsen. Jag tror inte att vi ska avfärda diskussionen, men den är lite väl akademisk. Det viktiga måste vara att diskutera handlingslinjer internationellt och nationellt där vi åtminstone kommer närmare målet — socialismen.

Dick — Det du säger nu är inte alls akademiskt. Det är precis det som behövs.

Kjell — Om vi tar EG då, en fråga som du är djupt engagerad i. Vindkantringen är enorm, det måste vara den största svängningen i opinionen som skett sedan man började med mätningar. Vi hade en gammal paroll om ett rött Europa den står inte precis på dagordningen nu. Men ta vänstersocialdemokrater som Olle Svenning. Han säger att här måste vi vara med för att få en chans att påverka och för att stärka arbetarrörelsen internationellt och framför allt dess fackliga gren. Gör vi inte det går vi rakt in i väggen.

Kritiken mot EG

Lars — Jag tror att om vi säger att det för all framtid är helt kört med internationella sammanslutningar eller organ, då är vi ute och cyklar. Det är inte min avgörande kritik mot EG. Den bygger inte på att det inte behövs ett internationellt samarbete mellan arbetarrörelsen i de olika länderna. Det är helt nödvändigt, oavsett om vi går med i EG eller ej. Det kan också bli så att EG eller någon annan organisation av stater blir en realitet som det är nödvändigt att gå med och påverka i.

— Varken EG av i dag och framför allt inte EG av i morgon utifrån Maastricht, kommer innebära att vi får den här nödvändiga påverkan i fall vi går med. Jag tror att det kommer innebära ett uppgivande av många rättigheter och möjligheter till kampformer. Möjligheterna att påverka är en chimär. Det kommer att bli en påverkan i marginella ytterkantsfrågor, samtidigt som de stora maktfrågorna koncentreras till de stora koncernerna, de stora kapitalägarna och deras regeringar.

— Därför har Svenning fel. Hans vision är inte översättbar på det nuvarande Europa och EG. Han har en vision som jag skulle kunna dela och som jag skulle kunna tycka vara riktig om det fanns ett organ som faktiskt hade en demokratisk beslutsfunktion och hade en utgångspunkt som sa att demokrati det är det riktiga. Där folken verkligen hade ett inflytande och där en påverkan från vårt land skulle vara värt något.

Kjell — Jag uppfattar att en avgörande kritik mot Svenning är att han sitter fast i 1960-talet, när sossarna nationellt och internationellt fortfarande hade kvar vissa progressiva drag. Han bortser från hela 80-talet och från högervändningen av partiet och det fackliga sönderfallet. Det vägrar Svenning se. Han bygger på en socialdemokratisk modell av att produktionsmedlen fortfarande ska ägas av folket. Att socialdemokratin står för någon form av reformism. Det är väldigt falska argument, när man som Svenning hoppar över ett helt skede.

Dick — Det finns ett annat argument. Hämtat från gamle Lenin, om att ett steg bakåt, det kan betyda två framåt. Och när vi går in där...

Nationella strängar

Kjell — En annan fråga är att jag inser att det motstånd som nu växer fram kommer att förena allting från VAM till KPMLr. Nu spelar man väldigt hårt på Sveriges särart och på de nationella strängarna. Det är väl kanske så att för att vinna folkomröstningen måste man köra på den bogen. Men det är inte vårt perspektiv. För säger man nej till EG måste man ha ett

internationellt alternativ. En fördel är om det är trovärdigt, nu blir det lite väl mycket knätofsromantik som håller fast vid en förgången tid och det är lite marigt inom själva motståndet.

Dick — Jag vet inte om du läste min värdering från Nej till EG:s kongress i *Internationalen*? Den var inte positiv till 90 procent, utan bara till 60-70 procent. Där fanns sådana signaler som en blågul banderoll. Man hörde också en del gammalmaoistiska röster dyka upp på kongressen — ”av princip är vi emot att upplösa statsgränser, av princip är vi emot att nationalstaten försvinner för den har ett värde sig...”

Kjell — KPMLr som exempelvis utpekar Gyllenhammar som landsförrädare!

Lars — Jo, jag tror att man kan hamna riktigt fel. Jag satt på hela kongressen, men kände inte att det fanns en stark stämning för de nationalistiska argumenten, framför allt inte när jag diskuterade med delegater. Jag kände nog snarare att det fanns en ganska stark vilja att avskärma sig från nationalisterna. Att det fanns en vilja att visa att Nej till EG inte är en nationalistisk rörelse eller någon slags hembygdsförening i nationalmåtstock som ska slå vakt om så kallade eviga värden.

Internationellt initiativ

— Jag kände snarare att det är viktigt att Nej till EG tar tillbaka initiativet internationellt och visar att en verklig internationalism måste sträcka sig mycket längre än till Europa och EG-länderna. Den avgörande kritiken mot EG i dag och som det kommer att fungera är att EG stänger ute handeln med de delar av tredje världen som inte är salongsfärdiga och som konkurrerar med EG:s egna fördelar och stora företag. Länder som ställer krav på att de ska få kontrollera sin egna råvaror och att inte EG:s storföretag ska göra det.

Kjell — Det är inte bara tredje världen som utestängs. Se på hela östra Europa med de enorma kriser som länderna där genomgår.

Lars — Visst. Det är en nykolonialism som pågår, där EG faktiskt är kolonialstaten i Europamåtstock.

Kjell — Det måste var fullt möjligt att kunna säga att man kan gilla sin hembygd — utan att förfalla till hemmablå nationalism. Man måste kunna tackla bägge bitarna för att inte hamna i en fälla och ge intryck av att man skiter i Sverige och hur det går för arbetarna och låginkomsttagarna härhemma.

Lars — Det är möjligt att en del människor kommer att rösta nej till EG på grund av att de är nationalist i en mycket snäv bemärkelse. De kanske är rasister. Men då ska de göra det trots att Nej till EG talat om att det här är inte vår vision. Ett nej för oss innebär inte den snäva trångsynta nationalismen. Det innebär ett öppet och blandat Sverige. Med en fri invandringspolitik och en mycket stark biståndspolitik. En framtida roll där vi tar ställning för syd i nord-sydkonflikten.

— Man är ju alltid lite sekterist och skraj för att breddningen av Nej till EG ska domineras av centerpartister och socialdemokrater, något som kan innebära en politisk urvattning av Nej till EG-rörelsen. Att man inte längre skulle kunna stå för internationalismen, och som också får återverkningar klassmässigt i Sverige.

— Men jag tyckte snarare att det var en vänster inom de respektive partierna som var där. Centerpartisterna kanske inte tyckte att allt som Nej till EG-kongressen beslutade var bra, men de var ändå i ganska hög utsträckning någon sorts vänster. De tyckte det var viktigt med kvinno- och arbetsrättslig lagstiftning, frågor som de befarade kommer få mycket svårare att överleva i ett nytt Europa.

Nattväktarhögern

Kjell — Jag läste ett uttalande från moderata studentförbundet, nattväktarhögern som vill ha bort allt statligt ägande. De börjar nu svänga och lutar åt ett nej till EG för att EG är på väg att bli ett överstatligt organ, en typ av kommandoekonomi av Sovjetmodell, som ska styra och ställa i allt. Det ligger faktiskt en hel del i den kritiken.

Lars — Jo, men vi står varken för det ena eller det andra höll jag på att säga. Vi får inte hamna i det läget att vi står för högerns vision av samhällsutvecklingen. Men samtidigt är det en mycket avgörande kritik, även ur klassmässig synvinkel. Det måste vara en avgörande kritik att man bygger upp en ny superunion, modell Sovjetunionen, som faktiskt i många delar bygger på samma centralism. Det är samma odemokratiska beslutsfattande och maktstrukturer. Där ser jag inte några svårigheter att anknyta till kritiken som den kommer att utvecklas.

— Men unghögerns kritik mot statligt styrande, så länge det inte sker i demokratisk form, den ska man vara stenhård mot. Att folkmakten faktiskt kan beskära ägandets och företagsamhetens frihet, därför att det innebär en frihet för fler.

— Men jag är jublande glad över EG-kongressen och framför allt de senaste SIFO-mätningarna. På jobbet märker jag att de flesta som förut varit tveksamt positiva nu är tveksamt negativa. Nu börjar kunskapssamlandet, nu har vi chansen att diskutera. Det här är den roligaste politiska frågan jag jobbat med sedan Vietnamrörelsen.

Manipulera med folkomröstningen

Kjell — Vi har ett rätt starkt fackligt arbete. Våra volvokamrater diskuterar frågan om att bygga upp en internationell facklig motmakt. Vi tycker att det är den vägen man måste gå, alldeles oberoende om vi går med i EG eller ej. Det gäller också i mångt och mycket ett försvar av välfärden. Vanligt folk upplever att varje gång Carl Bildt öppnar käften då växer EG-motståndet. Speciellt som de använder 35 miljarder i skattesänkningar och nedrivningen av välfärden som ett argument för varför vi måste anpassa oss till EG. Även om nu Carl Bildt försöker ge sken av att opinionssiffrorna inte oroar, tror jag det är bara prat. För högern och näringslivet har redan bränt av stora delar av sin kampanj.

Lars — Risken är nu att de börjar manipulera med folkomröstningen. Det är jag helt övertygad om. Men de kommer att ha svårt att göra det eftersom de så entydigt sagt att det ska vara ett ja eller nej. Bildt sa i valrörelsen att om det är 51 procent mot, då går vi inte med. Men han kommer att försöka manipulera.

Kjell — *Dagens Nyheter* har redan sagt vi inte behöver tolka ett utslag på 55 procent nej och 45 ja som ett definitivt nej till EG.

Lars — Det blir sannolikt inte en beslutande folkomröstning enligt grundlagen, för då krävs det att den ligger på valdagen. Jag tror i för sig inte att det är något fel om folkomröstningen ligger på en annan dag, men eftersom vi har den grundlag som vi har och den utesluter att en sådan folkomröstning blir beslutande, så kan det vara ett sätt att bemöta manipulationen med folkomröstningens resultat med att den ska ligga på valdagen. Det är viktigare än att ta partitaktiska hänsyn.

Kjell — Men om man utgår från att du är partigångare — det är vi alla runt det här bordet — kan ni räkna med ett rätt kraftigt spill om folkomröstningen ligger på valdagen. Det borde vara rena drömsitsen för er.

Lars — Det helt klart kommer att väcka rätt mycket känslor mot de etablerade partierna.

Om högern vinner kongressen

Kjell — Vi börjar närma oss slutet nu. Om Annika Åhnberg och de andra skulle vinna på kongressen, vad gör du då? Du måste ha funderat på det?

Lars — Nej. Jag har varit rätt mycket ute i partiet under våren. Om jag vore orolig för att det fanns en majoritet som politiskt mer hörde hemma i Åhnbergs tankebanor än i mina, då skulle jag haft anledning att tänka på vad ska man göra...

— Jag är inte politiskt aktiv för min egen skull. Jo, delvis, men inte ur karriärsynpunkt eller något sådant. Jag är politiskt aktiv för det är så viktigt att sitta på åldersdomshemmet och inte bara titta på sig själv i spegeln och kunna säga att man gjort något vettigt. Utan också kunna visa för sina barn och barnbarn att vi faktiskt har försökt. Vi har inte tyst accepterat den här makten. Vi har gjort vårt och vi kanske har misslyckats ibland. Vi kanske inte har kämpat tillräckligt hårt och vi har gjort våra fel och misstag. Men vi har i alla fall inte tigit.

Skapa en vänster

— Vänsterpartiet är inget självändamål. Vänsterpartiet har sitt berättigande i det som CH Hermansson skrev i boken *Tankar från vänster*. Han skrev en kort artikel om att vänsterns avgörande uppgift är att bekämpa och avskaffa klassamhället. Så länge den uppgiften kvarstår måste vänstern finnas. Fanns inte vänstern skulle vi skapa den. Skulle det visa sig att vi får ett vänsterparti som inte attackerar ägandet och inte är berett att bekämpa klassamhället, ja då är det dags att skapa en sådan vänster.

— Annika Åhnberg tenderar att gå åt det hållet och därför skulle det vara krisartat om Vänsterpartiet intog den ställning som hon ger uttryck för. Då skulle jag få en verklig anledning att diskutera min framtid inom vänstern. Men jag har inte haft anledning till det. För jag märker att det jag möter ute i Vänsterpartiet, det är inte det Annika Åhnberg står för. Det är tvärtom en mycket klar syn på att ägande och makt hör ihop och att kapitalismen inte löser några problem, utan skapar dem.

Dick — En annan kvistig fråga..

Lars — Gäller det Kenneth?

Dick — Nej, men om den här situationen fortsätter, och den är inte speciellt trevlig, var går smärtgränsen? För det är en allmän uppfattning i vårt parti, speciellt under den senaste tiden, att vi ser vänsterpartiet som ett hinder för att skapa en ny vänster. Var går gränsen för oreda och oklarheter?

Lars — Vi får inte försöka släta över de politiska problemen och hitta en minsta gemensamma nämnare utan att komma till ett klargörande om att vi tycker olika. Vi får se hur våra argument kan mötas mot varandra och sedan får medlemmarna ta ställning. Om vi slätar över och låtsas som att de här motsättningarna politiskt är hanterbara, då kommer vi att få ett fullständigt handlingsförlamat vänsterparti där vi fortsätter att bekämpa varandra i stället för att samla krafterna. Det är en omöjlig sats det också.

— Jag kan tänka mig att få stryk i ganska många frågor. Jag tänka mig att partiet inte tycker som jag. Jag har fått stryk i många frågor också, utan att det påverkat min syn på Vänsterpartiet som det i grunden bästa vänsteralternativet.

Där går gränsen

— Men det är klart att det finns avgörande frågor där jag säger att gränsen är nådd. Det gäller makt- och ägandefrågan. Det gäller klassperspektivet och internationalismen. Skulle partiet

glömma bort kvinnokampen eller miljöfrågorna är det samma sak. Men det är så osannolikt. Det finns en gräns för alla. Vi är alla med i ett parti för att vi tycker att det är det bästa.

— Jag har också en gräns, men den ligger inte i närheten av det jag ser utvecklas i partiet nu. Det viktiga är att vi inte fortsätter att släta över motsättningarna. Utan att vi juste, rakt och ärligt tar sakpolitiska diskussioner. Jag tror att det är befruktande att ha en sådan som Per Sundgren med, för han ställer kritiska frågor. Det finns inga som helst problem att arbeta med honom i Stockholms stadsfullmäktige eller konkret dagspolitiskt. Vi har väldigt olika uppfattningar. Men vad jag känt är att det hjälpt mig och andra att klarare se skiljelinjerna och slipa argumenten.

— Det finns en kille i KU, som inte är särskilt politiskt aktiv nu som höll i studiecirkel när jag gick med. När vi skulle ut på skolorna och presentera KU och socialismen, sa han att det finns två alternativ när du förlorat en diskussion eller en debatt. Antingen kan du för lite eller så har du fel. Den inställningen måste man ha. Man kan ha fel och sitta och försvara en omöjlig sak. Då ska man inte vara sen att ändra sig.

Kompromissprogram

Dick — Om det nuvarande programmet antas, eller om det bara blir en liten förändring, är det då ett kompromissprogram som betyder att vänsterpartiets situation inte är löst?

Lars — Nej, jag ser det som att de som tycker det vill ha ett klarare accepterande av kapitalismen och vill att vi ska bryta med klasskampen historiskt får det svårare med det här programförslaget.

— Förslaget har en massa brister och innehåller en massa kompromisser, men det har ändå en slagsida åt det som är viktigast, nämligen att man vill bygga ett nytt samhälle. Det accepterar inte ägandeformerna som de ser ut i dag, d v s de avgörande produktionsmedlen måste överföras i gemensam ägo. Det här programmet är inte ett skäl för mig att säga nu är det slut.

Dick — Alla läsare kommer att undra en sak: Vad tycker du om Socialistiska Partiet? Dick-Urban Vestbro skrev ett inlägg där han talade om sekten som man måste bryta samarbetet med. Anser du att Socialistiska Partiet är en sekt?

Lars — De som vill ha en bred vänster kan agera på olika sätt. En del gör som Rolf Nilsson i Lund och säger att vi ska ha en bred vänster men utesluter gamla apk:are och Socialistiska Partiets medlemmar. Han börjar med att definiera vilka som inte ska vara med.

Kjell — Du platsar väl inte själv i hans parti...?

Lars — Det är väl tveksamt. Jag ligger på gränsen. Men jag säger att alla som vill vara med bygga en ny modern vänster måste själva avgöra om de hör hemma där eller inte. Låt oss ta öppenheten och gå ut och diskutera med förutsättningen att alla som är intresserade också får påverka. Att vi inte sitter inne med lösningarna på allt.

Vi behöver aktivister

— Vi behöver aktivister, vi behöver dem som tänker i socialistiska banor. Vi behöver socialdemokrater, som t ex fackföreningsaktivister som möter borgerligheten dagligen. Vi behöver vänstermänniskor och jag tänker inte säga att någon ska behöva hamna utanför, därför att man hör hemma någon annanstans.

— Jag har aldrig haft några problem att jobba tillsammans med gamla apk:are. Jag skulle ha ett problem med Rolf Hagel. Men han kommer inte, han säger att han inte hör hemma här. Det är bra. Andra SKU:are och APK:are som insett att de har haft fel i många frågor berikar

vänstern. Det är människor som fortfarande har klasskänsla och kan bidra med aktivister och diskussioner.

— Samma sak med Socialistiska Partiet. Jag ser inte några som helst problem med att ha ett samarbete med människor som har en socialistisk övertygelse och är beredda att kämpa för den. Jag delar inte in vänstern i sekter och icke-sekter.

Dick — Om du ser på 60-, 70- och 80-talets historia. Finns det någon fråga där du anser att SP har haft totalt fel under de här åren?

Lars — Nej, men jag har aldrig fightats mot SP. Jag var inte med i vänstern i början av sjuttioalet när ni hette Revolutionära Marxisters Förbund. Jag har inte mött några sådana avgörande frågor där jag känt att ni har haft fel.

Gudrun Schyman var partiledare för Vänsterpartiet 1993–2003.

Ur *Fjärde Internationalen* 3 1993

John Andersson: Lik i garderoben? En rapport om SKP/VPK:s internationella förbindelser.

Sven-Eric Liedman, Kent Lindkvist, Lars-Arne Norborg, Ulf Nymark: *Lik i garderoben? En rapport om SKP/VPK:s internationella förbindelser.*¹ [Denna recension och bokanmälan, som publicerades i *Fjärde Internationalen* i något förkortad form, är här oavkortad.]

Staffan Skott har i sin bok *Liken i garderoben*, sagt att man är kommunist i dag om man ”1: inte vet något om partiets förflutna, eller 2: inte vill veta något om partiets förflutna eller 3: känner till partiets förflutna men tycker att det inte spelar någon roll”. Följaktligen skulle de flesta av den här artikelns läsare inte vara kommunister – tala om förolämpning! Nåja, kängan var naturligtvis avsedd för Vänsterpartiet. Eller som den f d VPK:aren Per Kågeson skrev i *Dagens Nyheter* den 14 januari 1991:

”Aldrig skall jag glömma hur partikongressen applåderade när partistyrelsens föredragande hävdade att VPK saknade resurser att analysera förhållandena i öststaterna till de berörda folken. Detta sagt av en VPK-ledning som annars anser sig ha underlag och anledning att uttala sig om konflikter över hela världen.”

Realsocialismens fall i Östeuropa tvingade dock till slut Vänsterpartiet att ta bladet från munnen. På partiets kongress år 1990 beslöts det att en ”vitbok” om förhållandet till de f d broderpartier skulle utarbetas. I augusti 1991 tillsattes en arbetsgrupp, vilken i december 1992 kunde presentera *Lik i garderoben? En rapport om SKP/VPK:s internationella förbindelser*.

Arbetsgruppen har bestått av några till Vänsterpartiet närstående forskare – Lars-Arne Norborg, Kent Lindkvist, Sven-Eric Liedman samt Ulf Nymark.

Enligt utredningsuppdraget skulle gruppen göra ”en grundlig utvärdering av partiets internationella arbete och förbindelser” och inte bara upprepa vad som stod i partikongressernas verksamhetsberättelser; onekligen ett underbetyg åt partiets politiska teori och praktik!

Lars-Arne Norborg, tidigare docent vid Historiska institutionen vid Lunds universitet, men numera pensionär och läroboksförfattare, är enligt egen uppgift inte någon gammal partiveteran, utan har under årens lopp valsat omkring i Folkpartiet, Socialdemokraterna och Centerpartiet, innan han rekryterades till VPK år 1988.

Norborgs avsnitt behandlar SKP/VPK:s interna debatt om de internationella förbindelserna. Om man undantar de senaste årens händelser, använder han sig i stor utsträckning av tidigare forskning om svensk kommunism. Avsnittet innehåller därför inte särskilt många nyheter, men för den som är obekant med Vänsterpartiets historia duger den faktiskt utmärkt som introduktion.

SSV (Sveriges Socialdemokratiska Vänsterparti) bildades i maj 1917, som en utbrytning ur SAP (Sveriges Socialdemokratiska Arbetarparti). Partiet var i början allt annat än ideologiskt enhetligt: ”en töcknig nebulösa som ännu ej förtätat sig till en fast och lysande himlakropp”, för att citera en av partiets grundare, Zeth Höglund.

Där fanns allt från klasskampsocialister till vänsterreformister á la Ivar Vennerström och virriga ”humanister” som Carl Lindhagen. Vad som främst förenade dem, var motståndet mot den auktoritära ledningen av SAP och det pågående imperialistiska världskriget. Arthur Engberg, då socialdemokratisk riksdagsman och senare ecklesiastikminister, gav i *Arbetet* den 17 augusti 1920 följande, inte helt osanna, beskrivning av ett antal SSV-riksdagsmän:

¹ Finns på marxistarkivet: [Lik i garderoben?](#)

”Ty säga vad man vill om vår skönlockige vän Ivar Vennerström, någon revolutionär propaganda bedriver han icke i riksdagen. Lika litet som Fabian, Hage och de andra... Hr Vennerströms grupp är den beskedligaste i världen. Den motionerar flitigt om allehanda små och stora reformer. Men för proletarietets diktatur eller för en revolutionär handling har den ännu icke dragit en enda lans. Rosénliberalismen och Vennerströms politik äro tvenne befryndade produkter av allmän norrländsk radikalism. Något märkvärdigare är det icke.”

Lindhagen tog avstånd från klasskamp och politiskt våld, även i självförsvar. Hans ”humanism” tog sig dock ibland egenartade former. När Sverige år 1918, på initiativ av den socialdemokratiska utrikesministern Erik Palmstierna, skickade militär trupp till Åland, protesterade Finlands revolutionära socialdemokratiska regering mot detta ohöjda försök att med våld annektera området. Alla SSV:are röstade emot ockupationen i riksdagen, utom en – Lindhagen: ”Handlingen motiverades endast med humanitära skäl och dem sätter jag högre än alla andra”, förklarade han, när han i Helsingfors i mars 1918 träffade ledare för det finländska broderpartiet.

Sedan kan man undra vilken nytta Lindhagen hade haft av sin humanism, om läget hade skärpts i Sverige. Greve Adolf Hamilton, en av de i den ”vita” svenska soldatesk, som under inbördeskriget i Finland år 1918 spred ohämmad terror mot de besegrade revolutionära arbetarna och torparna, skrev bl. a.:

”Vår livliga förhoppning är, att Lindhagen och Vennerström skall hålla på att förhandla med de röda i Helsingfors, när vi hinner dit. Det är inte bara oss svenskar här som det skulle bereda en särskild njutning att få hänga just dem.”

Norborg har uttalade sympatier för Carl Lindhagen och hans humanister. Han rentav påstår, att cirkeln har slutits och att gamla SSV återuppstått i form av Vänsterpartiet (vilket visar hur lite han förstår). Norborg är därför förvånad över, att SSV blev medlem i Komintern (Kommunistiska Internationalen) år 1919, men han ser förklaringen till detta dels i vissa tidsbestämda faktorer, bl. a entusiasmen för den ryska revolutionen, men också i ”att man inte hunnit sätta sig tillräckligt in i vad leninismen innebar.”

Han förlägger därför tidpunkten för SSV/SKP:s urartning till år 1921, då partiet antog de 21 villkoren för medlemskap i Komintern. Beskrivningen är definitivt inte acceptabel. Fast den ligger trots allt på en avsevärt högre nivå, än den som fanns i förslaget till nytt program för Vänsterpartiet:

”Vårt parti grundades... i maj 1917, före den ryska revolutionen... Senare anslöt sig partiet till den kommunistiska världsrörelsen. Ett beroende växte fram och ledde till ödesdiga misstag.”

Detta påminner mest om gammal ”hederlig” stalinistisk historieförfalskning...

Men SSV anslöt sig varken till Komintern av misstag eller av okunnighet. Vid första världskrigets utbrott i augusti 1914 upplöstes Andra Internationalen i sina beståndsdelar, genom att de flesta socialdemokratiska partier slöt upp bakom det egna landets borgerliga regering och dess krigföring.

De ryska bolsjevikerna var bland de första som därefter började organisera de socialister, som ännu höll fast vid Internationalens antimilitaristiska principer. Detta resulterade först i Zimmerwaldrörelsen och sedan från år 1919 i Kommunistiska Internationalen.

För bolsjevikerna var den svenska vänstern en viktig målgrupp, men man var väl medveten om dess brister. Den 27 oktober 1914 skrev Lenin till sin i Stockholm bosatte partikamrat Aleksandr Sjljapnikov:

”Ta kontakt med Höglund, en ung svensk socialdemokrat, ledare för 'oppositionen', läs vårt manifest för honom (referera till mig, vi träffades i Köpenhamn [på Andra Internationalens kongress 1910]). Undersök om vi kan finna en ideologisk anknytning (han är bara en naiv,

sentimental antimilitarist. Just dem måste man också säga, att om man inte ställer inbördeskrigsparollen, så blir man kvar hos opportunisterna och chauvinisterna).”

Men den svenska vänstern kom sedan att bli en framträdande medlem i Zimmerwaldrörelsen. Bl. a dömdes Zeth Höglund 1916 till tre års fängelse för ”förräderi”, efter att ha gett ut ett antimilitaristiskt manifest. Domen ledde till att den kejserliga regimen i Tyskland ansåg sig behöva fördubbla straffet (från två till fyra års fängelse) för landets ledande antimilitarist Karl Liebknecht, för att inte verka svag i jämförelse med högerregimen i det ännu icke krigförande Sverige.

Man bör därför inte förvånas över, att när de revolutionära regeringarna i Ryssland och Finland slöt ett bilateralt avtal den 1 mars 1918, stadgades det att den som skulle utse ordföranden i den skiljedomstol, som skulle avgöra eventuella tolkningstvister mellan de två länderna, var – SSV! På Kominterns II kongress 1920 framhöll dess dåvarande ordförande, Grigorij Zinovjev, att:

”Vi måste erkänna de tjänster, som den svenska socialdemokratiska vänstern har gjort den Kommunistiska Internationalen. Det är en strömning, som uppstått ur ungdomsrörelsen. Vi vet, att vi där har ett antal folk, som verkligen är revolutionära. Men vi måste klart säga dem, att vi måste ha ett kommunistiskt parti, som inte ställer upp frågan om samarbete med Branting till diskussion och måste kasta tanken på avrustning över bord och att vi inte är kallade att förbättra Nationernas Förbund [Lindhagen hade motionerat om detta i riksdagen] utan att begrava NF självt.”

Zeth Höglund (”som tillsammans med oss grundat den Kommunistiska Internationalen”, om man ska tro vad Zinovjev sa då) deltog inte på kongressen. Men en av SSV:s representanter var den legendariska agitatorn Kata Dalström, som svarade Zinovjev så här:

”Vi ha utan förbehåll ställt oss på den Kommunistiska Internationalens mark. För oss är proletariats diktatur och arbetareklassens beväpning förutsättningen för ett framgångsrikt genomförande av den sociala revolutionen.”

Anförandet, framfört med Katas sedvanliga öppenhet och kraft, mottogs med stormande applåder. Om man som Norborg hoppar över dessa ”detaljer”, är det föga förvånande att han anser att roten till det onda ligger i att Vänsterpartiet inte har varit tillräckligt ”svenskt”. Han citerar med gillande den norske statsvetaren Trond Gilberg, som menar ”att Kominternanslutningen gav upphov till en kollision mellan två helt olikartade politiska kulturer och till den problematik som en mansålder senare skulle leda till frontställningen moskvakommunism – eurokommunism.”

Som han ser det, ”representerade Komintern med sina centralistiska underkastelsekrav en kollektivistisk mentalitet med rötter i bysantism, ortodoxi och tsardöme, som var till ytterlighet svårsmält för de nordiska kommunisterna med sin individualistiska och demokratiska bakgrund.”

Stalinismen då, som SKP/VPK:arna, ”med sin individualistiska och demokratiska bakgrund”, i större eller mindre utsträckning haft med sig i det ideologiska bagaget ända fram till våra dagar? Ja, det är något som praktiskt taget helt försvinner i handlingarna. Förvisso konstaterar Norborg att ”Trotskij manövrerades ut”, vilket resulterade i ”att man slog in på en högerkurs i såväl inrikes- som utrikespolitiskt avseende. Planerna på en snart förestående världsrevolution avskrevs, samtidigt som den marknadsekonomiskt inriktade NEP-politiken fullföljdes.”

Men Stalins legitimitet som förvaltare av arvet efter oktoberrevolutionen ifrågasätts dock aldrig. Ulf Nymark tillhör, precis som Norborg, Vänsterpartiets Lundaavdelning, vilket i klartext betyder partiets mest högerinriktade falang. Hans del av rapporten är en genomgång av debatten på VPK:s senaste kongresser om förbindelserna med öststaterna.

Hjältarna här är Skånedistriktets snälla vänsterliberaler, vilka krävt att förbindelserna skulle avbrytas, men som ideligen fått stryk av de elaka stalinisterna. Men läser man lite närmare, upptäcker man att den kritik som Skånedistriktet fört fram, och som Nymark ger så stort utrymme, egentligen inte har varit riktad emot de stalinistiska broderpartierna, utan haft udden riktad emot VPK:s få kvarvarande rester av antikapitalistisk radikalism.

På exempelvis 1987 års kongress framhöll en delegat från Skåne, att det fanns ”förvånansvärt många kamrater som med en fnysning pratade om 'borgerlig demokrati'. Demokratin är inte och kommer aldrig att bli borgerlig – den är en tillgång för arbetarklassen. Vi lever i ett borgerligt samhälle, men demokratin tjänar arbetarklassen på... Var finns denna goda socialistiska demokrati att beskåda i verkligheten i dag, den goda cigarren existerar inte.”

Nu resulterade ju Vänsterpartiets kongress inte i att speciellt många ”förnyare” valdes in i partistyrelsen, vilket för Skåneliberalerna var en klar besvikelse. Rolf Nilsson, (v)-riksdagsman från Lund, hade nämligen strax innan kongressen släppt alla hämningar och i *Sydsvenska Dagbladet* förklarar:

”Ett vänsterparti för 2 000-talet ska inte identifiera sig med arbetarrörelsen...”

Rapporten tar delvis upp den kritik som vissa inom VPK har riktat emot den typ av ”socialistisk” ekonomi som funnits i Sovjetunionen, och där man i stället krävt ett införande av ”marknadssocialism”. Frågan är dock, hur partiet numera har tänkt att detta märkliga djur skulle se ut. I C-H Hermanssons artikel ”Perestrojka-processen och Sverige” i den 1989 utgivna antologin *Omvälkning i Östeuropa*, hette det:

”I debatten sägs ibland att socialism inte kan förenas med marknadsekonomi. Marknadsekonomi görs i stället, öppet eller underförstått, identisk med kapitalism. Detta torde vara en ideologisk felsyn betingad av vissa intressen och önskningar. Marknadssocialism är ingen skvader. Den kan mycket väl framgå ur den pågående perestrojka-processen. Frågan är om den inte redan existerar i länder som Jugoslavien och Ungern.”

I Ungern uppmuntrade Kaderregimen folk till att bli småborgare, samtidigt som det sociala trygghetssystemet urholkades. Och Jugoslavien? – ”Skapa två, tre, flera Bosnien-Hercegovina”!?

Den intressantaste och matnyttigaste delen av rapporten står Kent Lindkvist för. Han är ursprungligen statsvetare; hans doktorsavhandling från 1982, *Program och parti*, behandlade det svenska kommunistpartiets program mellan åren 1917-72. Lindkvists bidrag till rapporten heter ”VPK och de socialistiska regimerna”. Här finns det gott om intressanta fakta – fast om man är ute efter riktigt smaskiga saker, så får man i stället gå till t ex Staffan Skotts *Liken i garderoben*.

Trots att även Lindkvist är aktiv vid Lunds universitet, skiljer han sig från de tre andra. Hans stil är mera ”traditionell”, och han verkar inte heller ha några direkta sympatier för de liberala ”förnyarna”. Han är också den ende av de fyra, som förmår att göra en analys som kan kallas historiematerialistisk; de andra skriver som vilka liberaler som helst. Medan Norborg anser att dagens vänsterparti härstammar i rakt nedstigande led i från SSV, är Lindkvist klart medveten om, att partiet är resultatet av den utbrytning som de Stalin-trogna ”sillénarna” gjorde 1929, efter det att det gamla, av Karl Kilbom ledda, svenska kommunistpartiet uteslutits ur Komintern.

Men förvisso finns det invändningar även i Lindkvists avsnitt, för han är ibland terminologiskt lika virrig som Norborg. Båda kallar de den radikala falang inom SSV, som var positiv till anslutningen till Komintern, för ”leninister”. Norborg kan därför påstå, att det svenska kommunistpartiet under Stalin-epoken blev – leninistiskt:

”Leninismens inträngande i partiet var en långsam process som upptog större delen av 1920-talet och gav upphov till nya fraktionsstrider och två nya partisprängningar, 1924 och 1929. Slutresultatet blev, att SKP på Kominterns sjätte kongress 1928 gick upp i ett världsparti med världsrevolutionen och proletarietets diktatur som mål.”

”Den leninistiska klass-mot-klass-ideologi som dominerade inom den kommunistiska rörelsen mellan 1928 och 1935 byttes ut mot en folkfrontsideologi som i de flesta avseenden var motsatsen till klass-mot-klass-ideologin”, förklarar Lindkvist utan att blinka.

Förvisso lade Lenin aldrig fingrarna emellan, när han polemiserade med sina politiska fiender. Men att hävda att han skulle ha utarbetat den avgrundsdjupt enfaldiga teori som var rådande inom Komintern och SKP under 1929-35 – alltså att socialdemokraterna (”socialfascisterna”) var huvudfienden – borde klassas som ärekränkning! Men det var först efter Lenins död som termen ”leninism” dök upp som ett positivt begrepp (tidigare var det ett mensjevikiskt skällsord!) bl. a i Stalins föredrag *Om leninismens grunder* i april 1924, senare utvecklat till *Leninismens problem*. ”För leninismen!” var också samlingsbegrepp för de teser och beslut, som Komintern antog på sin femte kongress i juni-juli 1924.

Norborg framhåller också den skadliga inverkan som ”sektionernas bolsjevisering” fick för det svenska kommunistpartiet, men nämner inte att beslutet om detta togs vid Kominterns utvidgade exekutivmöte i april 1925. Detta här är inte frågan om hårklyverier. Termerna ”leninism” och ”bolsjevisering” producerades nämligen av den styrande gruppen inom Komintern, för att de lättare skulle kunna krossa Vänsteroppositionen och likrikta de olika nationella kommunistpartierna. Att ”leninismen” och ”bolsjevismen” dessutom höll på att övergå i stalinism, är troligtvis en hemlighet som kommer att vara förborgad för Vänsterpartiets analytiker ända fram till tidernas ände...

Att ledande VPK:are hälsade på broderpartierna i Östeuropa ända fram till Berlinmurens fall är ju allmänt känt. Men hur går det ihop med allt prat om att VPK slog in på en självständig väg efter sin berömda partikongress 1964? Ja, om man tittar närmare på vad som avhandlades på den, så undvek den blivande partiordföranden C-H Hermansson sorgfälligt allt tal om Östeuropa, arvet från stalinismen, etc.

Däremot beslöt kongressen att ta avstånd från den kritik som Kinas Kommunistiska Parti fört fram emot ”den fredliga samexistensen” mellan socialistiska och kapitalistiska stater och möjligheterna till en fredlig övergång till socialismen – ståndpunkter vilka däremot Moskva stödde! Men sedan tog partiet små, mycket små, steg bort från den upptrampade stigen. Tanken var dock inte att bryta förbindelserna med stalinistregimerna, utan att bredda VPK:s kontaktytor.

Hermansson talade om ”samarbete inte bara med de kommunistiska partierna utan också med nationella befrielseörelser, vänstersocialdemokratiska partier, eller vänstersocialistiska partier, men även socialdemokratiska partier om det är möjligt när det gäller konkreta frågor.”

Detta säger väldigt mycket om VPK. För var i hela denna pladdriga önskelista finns det ens en tillstymmelse till resonemang om på vilka principiella grunder detta borde ske!? Lindkvist har försökt att strukturera upp var VPK-resorna har gått. I en grovuppdelning i områdena Öst, Väst, och Syd, visade det sig att det förekommit kraftiga svängningar under årens lopp:

År	Öst %	Väst %	Syd %
1953	89	11	0
1963	50	50	0
1973	17	58	25
1983	33	53	14

Efter invasionen i Tjeckoslovakien drogs de facto resandet österut ner. Brottet med det kinesiska kommunistpartiet inverkade också negativt. Men man måste ha i minnet, att det här är fråga om procentuella tal

Det är således möjligt, att resandet till Öst inte sjönk fullt så drastiskt i absoluta tal efter 1953, som det först ser ut som – det kanske rent av steg! Att partiet efter 1964 började intressera sig även för befrielseörelserna och de nya progressiva regimerna i Tredje världen, innebar också en mer varierad kost på resandet.

Enligt Lindkvist minskade också de rena partiresorna, för att ersättas av deltagande på konferenser om fred etc. Till det kommer diverse informella och indirekta möten, främst då med företrädare för tredjevärldenländer, som inte finns inregistrerade ovan. Men varför fortsatte man att behålla förbindelserna med broderpartierna i Öst? Ja, inte berodde det på slentrian.

VPK:s dåvarande internationelle sekreterare Bo Hammar höll ett inledningstal vid ett parti-styrelsemöte i juni 1977, där han underströk ”kontinuitetsfaktorn och sammanhållningen inom den världskommunistiska rörelsen”. Hammar citerade där en passus från 1975 års kongress:

”Det finns viktiga och avgörande gemensamma ståndpunkter mellan de kommunistiska partierna. Dessa gemensamma ståndpunkter grundas på marxismen-leninismen. Däri ligger förutsättningen för ett skapande samarbete mellan partierna, inte minst i form av ett åsikts- och meningsutbyte, där olika utgångslägen och förhållanden bidrar till att frågor får en allsidig belysning... VPK vill ytterligare utveckla och fördjupa samarbetet och aktionsgemenskapen mellan alla kommunistiska partier och progressiva rörelser.”

Ingenting har förändrats eller kommer att förändras, underströk Hammar slutligen. Med tiden utvecklades också något som kan kallas ”teorin om antiimperialismens tre huvudkrafter”, eller som Lars Werner förklarade 1978 i riksdagen:

”Vårt stöd till och vår solidaritet med nationella och sociala befrielseörelser, med arbetarklassen i andra kapitalistiska länder och med de länder och folk som bygger socialismen – de tre huvudkrafterna i kampen mot imperialismen – har alltid varit en självklarhet för partiet.”

Ännu tio år senare var det här perspektivet något självklart inom VPK. I en intervju i *Östeuropasolidaritet* 2/1988, svarade KU:s dåvarande ordförande Stellan Hermansson så här på frågan om hur man ställde sig, när det gällde samhällssystemen i Östeuropa:

”Jag har besökt de flesta länder i området och skillnaderna från land till land är ganska stora. Det är inte ett block rakt igenom som man kanske tror i Sverige. Vi anser att den östeuropeiska verkligheten utgörs av många misslyckade exempel på den socialism vi ville se. Byråkraterna har tagit makten och hindrat utvecklandet av en socialism med brett folkligt deltagande. Politisk demokrati är en förutsättning för en fungerande socialism. För Sveriges del är vi entydigt förespråkare av flerpartisystem, och förutsättningarna för sådan pluralism finns så vitt vi förstår också i Östeuropa. Men demokrati behöver inte i alla länder betyda just flerpartisystem. Ett land som Kuba har inte flerpartisystem. Där är förutsättningarna andra och folkets intressen tas tillvara av revolutionskommittéerna. Jag anser att Kuba breddat sin demokrati efter revolutionen. Förutsättningen för en positiv utveckling tycks finnas t ex i Ungern, men läget är mycket värre i t ex Tjeckoslovakien. Där stöder vi en utveckling av det slag som Dubcek ville se... Men när det gäller Sovjet har ödesdigra misstag begåtts, särskilt under Stalin. Det är en enda mörk period. Om Bucharin hade fått genomföra sina idéer, kanske mycket skulle ha vant bättre.”

Detta förhindrade inte KU från att ha regelbundna kontakter med de ‘socialistiska’ staterna:

”Vi besöker olika socialistiska länder en eller två gånger om året. Men våra kontakter är väldigt olika i olika länder. Med Polen efter militärens maktövertagande är de nedfrysade, och mycket svala med en del andra länder som Tjeckoslovakien och Rumänien. Bättre går det med t ex vår ungerska

motsvarighet och östtyska FDJ. Och Komsomol tar nu upp problem i sitt eget land ungefär som vi ser dem också.”

När det gällde den riktiga politiska oppositionen, alltså inte den ”opposition” som ledde de stalinistiska ungdomsförbundet, hade dock KU-ordföranden betydligt mindre att komma med:

”Inte med sådana som förespråkar kapitalism! Men jag vill framhålla att VPK har träffat representanter för tjeckoslovakiska Charta 77. Vi har också vid olika tillfällen mött företrädare för Solidaritet. Och vid olika konferenser i Östeuropa, jag minns särskilt en ungdomskonferens i Tjeckoslovakien, kan man träffa folk på stan, diskutera och höra kritiska kommentarer mot landets styrande. Men vi lämnar inget materiellt stöd till oppositionella grupper i Östeuropa. Det anser vi behövs i tredje världen.”

Uttalandet var förmodligen representativt för VPK:s dåvarande vänsterflygel. Ett konstaterade om att stalinistsamhällena var ruttna, men att de blivit så av ”misstag”; Gorbatsjovs höga tankar om högerkommunisten Bucharin återspeglas också här på ett väldigt typiskt sätt!

En vacklande teori om demokratin, där Hermansson pendlar mellan en rent borgerlig syn och en åsikt om att demokrati egentligen bara är till besvär. Kritik av broderpartierna, men endast i form av intetsägande deklARATIONER. Det allra nödvändigaste stödet till oppositionen, det materiella, framställs som ett ohemult lyxkrav. Man förvånar sig inte över, att Stellan Hermansson efter Berlinmurens fall förespråkade att ”marxismen-leninismen” skulle ersättas av ”marxismen-humanismen”!

Vad som tydligt framgår av Kent Lindkvists rapportdel, ledde teorin om antiimperialismens tre huvudkrafter till att man inom VPK ansåg det som otänkbart att de ”socialistiska” regimerna skulle störtas, för detta skulle bara gynna imperialismen. I stället skulle VPK upprätthålla förbindelserna med broderpartierna, för att kunna påverka dem i framstegsvänlig riktning.

”Det är oklart vilken sorts reformer VPK har önskat se i Östeuropa och vad reformkommunismen egentligen skulle innebära”, förklarar Lindkvist kritiskt. Vilka lärdomar drar Vänsterpartiet av detta, när man nu helt övergått till att reformera kapitalismen i stället? Under årens lopp har det inom VPK förts fram motioner om en utvärdering av de ”socialistiska staterna”, men detta har hela tiden avvisats av partiledningen:

”När vi har anledning att framföra kritik gör vi det av omsorg om socialismen... VPK är motståndare till att göra allmänna fördömanden av det ena eller andra partiet.”

Kent Lindkvist har gjort en detaljerad genomgång av VPK:s östrelationer efter 1977. Årtalet har valts med tanke på att APK bildades då. Det verkar som om de östeuropeiska stalinistpartierna under de närmaste åren efter partisprängningen gynnade APK. Men eftersom VPK förblev det större partiet av de två, normaliserades uppenbarligen förbindelserna mellan VPK och broderpartierna rätt snabbt. Bo Hammar träffade 1990 Hermann Axen i DDR.

Axen förklarade då, att ”den högsta sovjetiska ledningen var djupt inblandad i striderna i VPK under 70-talet: 'Jag sade flera gånger till Suslov och Ponomarev att det var fel att splittra VPK och bilda APK. Man borde inte uppmuntra något sådant.' Med vissa länder har VPK inte haft något som helst samröre med, t ex Albanien. Med en del länder, t ex Mongoliet, har förbindelserna varit broderliga, men har inte sträckt sig över ömsesidiga lyckönskningstelegram till varandras partikongresser.

När det gäller det kinesiska kommunistpartiet, bröt det förbindelserna med SKP, när maoisterna bröt sig ut och bildade KFML 1967. Men när Kina började avveckla maoismen, för att övergå till en mera kapitalistisk politik, ledde det till att Kinas Kommunistiska Parti fick förnyat intresse för VPK. Vid 1981 års VPK-kongress fanns således en observatör från KKP närvarande. Under de följande åren skedde ett rejält töväder mellan VPK och det

kinesiska kommunistpartiet. I april 1983 reste en delegation från VPK, med partiledaren Lars Werner i spetsen, till Kina, där de mottogs bl. a av KKP:s generalsekreterare Hu Yaobang.

När det sovjetiska kommunistpartiet fick redan på resan, framförde de till VPK-delegationen sina förhoppningar om, att mötet inte skulle utmynna i "antisovjetiska uttalanden"! I sitt hälsningsanförande vid 1985 års VPK-kongress, beskrev Lars Werner de återupptagna förbindelserna med KKP som en "stor händelse i våra internationella förbindelser".

Eventuella invändningar avvisade VPK-ledningen med att "skilda meningar i olika frågor kan förekomma men utgör inget hinder för vänskapliga förbindelser".

Men efter massakern på Himmelska Fridens Torg den 4 juni 1989 fick dock VPK så kalla fötter, att förbindelserna med det kinesiska kommunistpartiet avbröts. Vänsterpartiet har därefter inte velat återuppta förbindelserna med KKP, men det har i gengäld APK gjort.

Nordkorea var ett annat land, som VPK hade synnerligen goda förbindelser med. "Vi är glada över de utmärkta förbindelser som finns mellan våra båda partier", hälsade VPK till Koreas Arbetarpartis sjätte kongress 1980. Därefter skickade VPK årligen ett telegram till Kim II-Sung och hans parti med "varmaste välgångshälsningar". 1983 besökte Lars Werner, Bo Hammar och Catarina Edgar Nordkorea. Efter besöket skrev de, att "även om det finns mycket i Korea som är främmande för våra uppfattningar så kan man inte undgå att imponeras av den fantastiska återuppbyggnaden av ett land som var totalförstört 1953 efter Koreakriget."

I ett telegram med anledning av Kim II-Sungs 75-årsdag 1987, underströk VPK och Lars Werner Kims personliga insatser:

"Vänsterpartiet Kommunisterna och jag personligen gratulerar Dig hjärtligt med anledning av Din 75-årsdag och vill uttrycka vår höga värdering av de stora insatser Du gjort under decennier för Koreas arbetarklass och folk och i den världsomspännande antiimperialistiska kampen... Vi önskar Dig framgång i arbetet för ett fredligt och kärnvapenfritt Nordostasien, god hälsa och ett långt liv. Varma kamratliga hälsningar"

Det hängivna utbytet av smicker mellan det svenska och nordkoreanska partiet och deras respektive partiledare fortsatte ända fram till Berlinmurens fall, då VPK plötsligt upptäckte att det hade varit Sveriges mest hängivna antistalinistiska bålverk genom tiderna. Efter 1989 har Vänsterpartiet således sorgfälligt undvikit alla kontakter med Nordkorea.

Med vissa länder och partier, som Vietnam och Kuba, har VPK haft mer än goda förbindelser. Vänskapen med Vietnams Kommunistiska Parti nådde sin höjdpunkt under Vietnamkriget. Det fortsatte sedan, om än i ett mera formellt tonläge. Inställningen till Laos var ungefär det samma, men utvecklades sig inte till något mer än utbyte av lyckönskningstelegram.

När det gällde Kambodja, var förhållandet mera komplicerat. Man hade inga förbindelser med den maoistiska Pol Pot-regimen, men väl senare med den Vietnamstödda Heng Samrin-regeringen. Men även där förblev relationerna på en låg och outvecklad nivå. VPK fortsatte att försvara Vietnam efter krigsslutet.

Under riksdagsåret 1978-79 avvisade Bertil Måbrink vid flera tillfällen blankt alla angrepp på Vietnam från borgerligt och socialdemokratiskt håll. Även 1980-81 försvarade han principiellt de åtgärder som den vietnamesiska regeringen vidtog:

"Har det undgått borgerligheten att tusen och åter tusen vietnameser i f d Sydvietnam begick grova brott mot sina bröder och systrar – tortyr och mord? Är det dessa människor som borgarna ömmar för?"

Ännu under riksdagsåret 1984-85 förnekade Måbrink att det fanns tvångsarbete i Vietnam:

”Det finns ingen tvångsarbetslag i Vietnam. Däremot finns en lag som säger att man måste ta anvisat arbete.”

Men så 1987-88 motionerade VPK om att ”Omskolningslägren ska tömmas eller stängas”, och i 1989-90 års partimotion förklarade man att ”vi fått en mer realistisk bild av Vietnam, som granskats närgånget av massmedia”. Det är oklart om VPK:s förändrade hållning berodde på att man tagit intryck av fakta eller om man gett efter för högervindarna – förmodligen var det en kombination av båda delarna.

Kuba är ett annat land som VPK från början har haft synnerligen goda förbindelser med. Med anledning av den kubanska revolutionens 20-årsdag skickade VPK sina ”varmaste välgångshälsningar”, därför att man var ”förvissat om att Kubas folk går mot nya segrar i kampen för fred, demokrati och socialism”. 1980 skickade VPK en hälsning till Fidel Castro personligen:

”Under ditt ledarskap har de kubanska kommunisterna och det kubanska folket många gånger visat sin heroiska insats i kampen för fred, nationellt oberoende och socialism. Vi svenska kommunister bekräftar ännu en gång vår helhjärtade solidaritet och vårt stöd.”

Även i riksdagen försvarade VPK Kuba. Under riksdagsåret 1986-87 försiggick en debatt mellan Bertil Måbrink och centerpartisten och förste vice talmannen Thorsten Bengtsson:

”För det första säger herr Bengtsson att inga allmänna val har hållits på Kuba sedan 1959. Det är lögn. Herr Bengtsson som sitter i utrikesutskottet borde väl vara informerad om att det förra året hölls ett parlamentsval på Kuba.”

I en partimotion från samma år skrev VPK:

”1970-talet har också präglats av snabba framsteg vad gäller skapandet av demokratiska institutioner och en decentralisering av beslutsfattandet och i december inleddes landets första valda riksdag sitt arbete.”

Ett flertal resor har gjorts till Kuba. Rapporterna därifrån har varit översvallande entusiastiska, med handskakningar med Fidel Castro i Revolutionspalatset som höjdpunkt. Men från 1990 har Vänsterpartiet i princip nollställt sina utlandsförbindelser, och några kontakter med Kuba verkar man därefter inte att ha haft.

Det allra mest typiska exemplet på VPK:s reformistiska och av dubbel bokföring präglade inställning till de realsocialistiska regimerna, var Etiopien. Från början stödde VPK den eritreanska befrielsekampen, och ännu 1987 förklarade VPK i ett brev till den eritreanska befrielseörelsen EPLF:

”VPK tar detta tillfälle i akt för att upprepa vår solidaritet med det eritreanska folket i dess kamp för rätten att bestämma sitt öde.”

Men när Dergen kom till makten 1974 och introducerade ”socialistiskt” styre i Etiopien, försökte VPK sitta på två stolar – d v s, att stödja både regimen i Addis Abeba och befrielseörelserna i Eritrea, trots att de var i krig med varandra. I riksdagen 1980-81 förklarade Bertil Måbrink, att politiken i Etiopien ”kommer att leda till demokrati”. Att många människor satt inspärrade utan rättegång bemötte Måbrink med att ”man kan rikta kritik mot regimen i Etiopien för att fångar inte blivit föremål för rättegång. Jag har personligen framfört den kritiken. Man har svarat mig att många av dessa då skulle dömas till döden. Dagligen släpps också människor från fängelserna”.

I de hälsningstelegram VPK sände till de kongresser som Etiopiens Förenade Arbetarparti, den styrande militärdiktaturens parti, höll 1982 och 1984, hette det att ”Vårt parti har med stort intresse och sympati följt era strävanden att utveckla det etiopiska samhället i socialistisk riktning”.

Bertil Måbrink m fl ledande VPK:are besökte Etiopien i mitten av 1980-talet, där de framförde sina förhoppningar om en ”stor seger för de progressiva krafterna i hela området”. Ännu under riksdagsåret 1984-85 tillbakavisade VPK i en partimotion påståenden om att den etiopiska regeringens ”strid med oppositionella grupperingar i Eritrea och Tigre” skulle vara ”huvudorsaken till [svält] -katastrofen”. I stället menade man att detta ”bör ses som ett led i den kampanj som drivits av mot Etiopien fientliga krafter alltsedan revolutionen 1974”.

Men så sprang verkligheten i kapp Vänsterpartiet, och i en partimotion i riksdagen 1990-91 skrev man om Etiopien, att ”rimligen borde demokratikraven snart slå igenom även i detta land”.

Slutligen regimerna i Östeuropa. Minst utvecklade har förbindelserna med Jugoslavien varit. I telegram stödde man Jugoslaviens Kommunistiska Förbunds inställning när det gällde socialistisk självförvaltning, principen om icke-inblandning i andra kommunistpartiers angelägenheter, samt landets roll i den alliansfria rörelsen.

Men med tanke på Vänsterpartiets nuvarande hängivenhet för ”socialistisk marknadsekonomi”, är det förvånande att det aldrig förekom några resor till den socialistiska marknads-ekonomins förlovade land, Jugoslavien. Desto hjärtligare var förbindelserna med Bulgarien.

Med anledning av Bulgariens Kommunistiska Partis 90-årsjubileum 1981, sände VPK ett telegram som hyllade ”den store Georgi Dimitrov” – Stalins lydiga redskap som Kominterns generalsekreterare 1935-43 – en ”framstående [’outstanding’] revolutionär personlighet”, och det bulgariska kommunistpartiet, som ”i dag står inför det komplicerade problemet att utveckla och stärka socialismen i Bulgarien. Stora framsteg har uppnåtts sedan er revolution segrade”.

En VPK-delegation besökte Bulgarien 1984:

”Man måste nog säga att delegationen fick ett gott intryck. God planering, systematiskt, hårt och målmedvetet arbete har gett en god försörjning som resultat. Naturmiljöskyddet är välutvecklat och man arbetar metodiskt”, rapporterade Per Franke i *VPK-information*. Men efter 1989 års revolutioner i Östeuropa slutade VPK så tvärt att hylla ”den store Georgi Dimitrov”.

I gengäld var Tjeckoslovakien en källa till oro. Invasionen 1968 ledde till en gemensam protest från VPK-ledningen och den tjeckoslovakiska ambassaden i Stockholm. Gruppen kring *Norrskensflamman* stödde dock invasionen, vilket kom att lägga grunden till APK:s utbrytning nio år senare.

Men som alltid förde VPK en vacklande, reformistisk, politik. Man besökte båda de XIV:e kongresser som det tjeckoslovakiska kommunistpartiet organiserade; först genomfördes en underjordisk 1968, sedan gjordes den om i en laglig och regimkontrollerad form 1971. VPK fortsatte dock att fördöma Husakregimen, men samtidigt avslogs alla motioner till partikongresserna om att stödja Charta 77. Under 1980-talet skedde dock uttalanden från VPK-ledningen, där man protesterade emot förföljelserna av Charta 77.

Lindkvist har bara registrerat ett VPK-besök på en tjeckoslovakisk partikongress, nämligen 1986. Enligt uppgift från det tjeckoslovakiska kommunistpartiet 1987, förklarades det att ”TKP upprätthåller regelbundna kontakter med VPK i Sverige”, 1 september 1990 framförde TKP en inbjudan till Vänsterpartiet om samarbete, men det har inte utvecklats från svensk sida.

Det är väl föga underligt. I en intervju i *Dagens Nyheter* 1989 hade Lars Werner förklarat, att VPK inte haft några som helst kontakter med det tjeckoslovakiska kommunistpartiet sedan 1968.

Polen har varit ett lika knepigt fall för VPK. 1980 framförde VPK sina ”hjärtligaste hälsningar till vårt polska broderparti och delegaterna vid partiets åttonde kongress”. Meddelandet

avslutades med hälsningen ”För vänskap mellan Polens Förenade Arbetarparti och Vänsterpartiet Kommunisterna!”

När det polska kommunistpartiet året efter höll en extrakongress, skickade VPK ett telegram, som bl a uttryckte ”vår förhoppning att de vänskapliga relationerna mellan våra partier liksom mellan våra länder skall utvecklas ytterligare i framtiden”. Detta var dock i ett läge, då relationerna var ansträngda mellan den sovjetiska regimen och Polen. I ett riksdagsanförande 1980-81, förklarade Lars Werner att det ”pågår en omfattande demokratisk och socialistisk förnyelseprocess i vårt grannland Polen. Vi kämpar själva i vårt parti för en socialistisk demokrati, och vi ser naturligtvis med stor sympati på utvecklingen i Polen”.

Före kuppen i december 1981 ansåg VPK att Polens Förenade Arbetarparti hade ”demokratiserats och förnyat sin ledning och politik”. Statskuppen blev ett allvarligt bakslag för VPK:s reformistiska politik. När Bo Hammar 1982 utgav en skrift om Polen, lade han i den huvudansvaret för kuppen på ”de krafter som under hela efterkrigstiden lett Polen, i första hand Polens Förenade Arbetarparti”. I en partimotion i riksdagen 1989-90 förklarade VPK:

”Strejkerna sommaren 1980 och Solidaritets framväxt blev början till slutet för enpartiregimen. Det militära maktövertagandet den 13 december 1981 kunde bara tillfälligt stoppa utvecklingen mot demokrati.”

När den ungerska revolutionen krossades 1956, stödde SKP denna. VPK omvärderade aldrig den ståndpunkten, vilket gjorde förhållandet till det ungerska kommunistpartiet avsevärt mycket hjärtligare än till de tjeckoslovakiska och polska partierna.

”VPK framför sina varma hälsningar till Ungerns Socialistiska Arbetarparti... Länge leve vänskapen mellan USAP och VPK”, hette det i VPK:s hälsning till det ungerska kommunistpartiets tolfte kongress 1980. En ungersk delegation, inbjuden av VPK, kom till Sverige 1983. Enligt *Ny Dag* konstaterades stor åsiktsgemenskap mellan de två broderpartierna. Det skedde sedan ett otal resor till Ungern, men enligt Lindkvist mest till olika samhällsvetenskapliga konferenser. Men när stalinistregimerna började falla som käcklor, tvekade inte Bertil Måbrink för ett ögonblick att i TV den 9 augusti 1989 skjuta sitt broderparti i ryggen:

”Jag är inte alls förvånad över att kommunistpartierna i Ungern och Polen lidit nederlag i de val som hållits. Vem vill ge förtroende åt makthavare som på ett så groteskt sätt tillämpat socialismen?”

Dock återgick man till en mera försiktigt positiv syn i en partimotion under riksdagsåret 1989-90:

”I Ungern har demokratiseringsprocessen pågått sedan länge och har haft ett lugnt och fredligt tempo. Redan under Janos Kaders ledning introducerades viktiga reformer och Ungern intog en alltmer självständig hållning i förhållande till Sovjetunionen”.

Några förbindelser med det gamla stalinistpartiet har dock Vänsterpartiet inte haft. Relationerna med SED i Östtyskland lär ha varit relativt frostiga. Möten mellan partierna har ofta börjat med, att SED-representanterna har tillrättaviserat VPK. Grälen ska oftast ha handlat om olika välkända dissidenter, som Rudolf Bahro, Wolf Biermann och Robert Havemann. Dock normaliserades tydligen förbindelserna i mitten av 1980-talet. Enligt *Ny Dag* från 1985 sammanträffade Lars Werner i Berlin med Hermann Axen, politbyråmedlem i SED, varvid de ”diskuterade åtgärder för vidareutveckling av förbindelserna mellan de båda partierna”. Enligt vad SED sa officiellt, var dock förbindelserna mellan SED och VPK utmärkta – men det ska man självklart inte lita på.

Störst uppmärksamhet fick VPK, när man deltog i firandet av DDR:s 40-årsjubileum, kort innan att det Honeckerregimen föll: ”Kamrat Erich Honecker. Inför denna 40-årsdag önskar vi

kamraterna i SED och medborgarna i DDR stor framgång i socialismens byggande. Med kommunistisk hälsning”, var det budskap som VPK framförde.

I *Arbetaren* 4/90 intervjuades Bertil Måbrink om varför han var närvarande vid jubileet. Efter mycket slingrande och förnekande, avslutande han intervjun med att säga, att:

”Jag kan hålla med om att så här efteråt när vi har alla fakta om bristande demokrati och korruption i DDR att det inte var så lyckat kanske. Det var inte bra. Men östtyskarna själva har ju varit okunniga om detta. Det är lätt att vara efterklok.”

I *VPK-information* angav dock Måbrink som skäl till deltagandet, att den östtyska oppositionen (!) ville att VPK skulle bibehålla kontakten med SED och DDR.

Det parti som VPK länge hade de allra bästa förbindelserna med, men som också blev de mest kontroversiella, var med Rumäniens Kommunistiska Parti. Redan sommaren 1971 besökte C-H Hermansson, Lars Werner och Eivor Marklund Bukarest. Hermansson talade på ett stort möte ihop med Ceausescu, och de gjorde gemensamma uttalanden om oberoende och icke-inblandning för de olika kommunistiska partierna.

Medan de östeuropeiska stalinistpartierna under de närmaste åren efter partisprängningen 1977 gynnade APK, var reaktionen från det rumänska partiet den rakt motsatta. Man inbjöd Bo Hammar till Rumänien, som där hade ett långt samtal med Ceausescu, vilket resulterade i ett rumänskt uttalande om stöd till VPK mot utbrytarna. Enligt *VPK-information* hade samtalen ”bekräftat de förbättrade förbindelserna mellan de två partierna” och att de hävdade sin ”gemensamma vilja att vidareutveckla och fördjupa de vänskapliga och solidariska förbindelserna mellan det rumänska kommunistpartiet och VPK i Sverige”.

På VPK:s kongress 1978 gjorde den rumänske delegaten ett uttalande på ungefär samma tema. Werner och Hammar besökte åter igen Rumänien 1981. Efter ett sammanträde med Ceausescu utfärdades en presskommuniké, där det förklarades att ”båda parter uttryckte sin tillfredsställelse över vänskapen och det goda samarbetet mellan Rumäniens Kommunistiska Parti och Vänsterpartiet Kommunisterna och sin beslutsamhet att utveckla kontakterna och solidariteten”.

Även vid VPK:s kongress 1981 fanns det en representant från Rumänien, som där framhöll vänskapen och det goda samarbetet med VPK. När Ceausescu fyllde 65 år 1983, skickade Werner personligen sina ”varma gratulationer”, med förhoppningen om ”ännu många års framgångsrik verksamhet för dessa stora målsättningar (avspänning, nedrustning och fred)”.

1984 besökte Hammar och Måbrink Bukarest. I en kommuniké, publicerad i den rumänska partitidningen *Scinteia*, underströks det att relationerna mellan de båda partierna ”präglas av vänskap, solidaritet och samarbete. Båda parter uttryckte sin önskan att utveckla dessa förbindelser till ömsesidig fördel för de båda partierna, länderna och folken”.

Från 1987 försämrades dock relationerna mellan VPK och RKP. Anledningen till detta var det i massmedia mycket omtalade fallet Stoican. En svensk kvinna, gift med en rumänsk man, protesterade mot att de rumänska myndigheterna inte tillät att hennes make och dotter fick resa till Sverige. VPK-ledningen kände sig uppenbarligen besvårad av trycket från allmänheten, för man instämde i protestkören.

Från oktober 1988 protesterade man också emot diskrimineringen av den ungerska minoriteten i Rumänien. När stalinistregimerna började falla i Östeuropa, skärptes VPK:s ton emot Ceausescudiktaturen också drastiskt. I en riksdagsmotion 1989-90 förklarades det, att Rumänien utvecklades i ”totalitär riktning”. I november 1989 förklarade Bertil Måbrink i riksdagen, att ”även denna groteska samhällsstruktur och dess härskare kommer att smulas sönder av ett folkligt uppror”.

I slutet av 1989 fördömde så Lars Werner "Ceausescu våldsregemente", varvid han kallade regimen ett "rent kejsarvansinne".

Men ännu när Rumäniens Kommunistiska Partis genomförde sin kongress i november 1989, skickade VPK ett hälsningstelegram. Året efter försökte partisekreteraren Kenneth Kvist förklara det hela med, att hälsningen inte riktades till partiet, utan till kongressombuden.

Formuleringen – "Vi välkomnar den stora omvandling som pågår i många socialistiska länder. Glasnost och perestrojka öppnar perspektiv för socialismens förnyelse" – skulle enligt Kvist ses som en skarp kritik av den rumänska regimen. Måbrink försvarade kontakterna med att, andra partier gjort samma bedömning som VPK, nämligen "att man delvis var medveten om detta (bl a övergrepp på de demokratiska fri- och rättigheterna), men såg genom fingrarna bara därför att Ceausescu hårdnackat vägrade underordna sig Moskva".

Sovjetunionen slutligen. Relationerna med det sovjetiska partiet var rätt svala, efter det att APK brutit sig loss. På 1978 års VPK-kongress prisade den sovjetiske delegaten vänskapen och solidariteten "mellan de svenska och sovjetiska kommunisterna"; en lagom neutral formulering, som kunde omfatta både VPK och APK. Relationerna irriterades också av att VPK kritiserat Sovjetunionen för dess invasion av Afghanistan och för den grundstötta sovjetiska ubåten U 137.

VPK kritiserade också 1985 utplaceringen av sovjetiska kärnvapenbärande SS20-missiler i Östeuropa. I gengäld kritiserade det sovjetiska kommunistpartiet VPK 1981 för dess agerande i Polen, varvid VPK svarade med att man oroades "över vissa uttalanden i Polens socialistiska grannländer och där oroväckande paralleller har dragits med utvecklingen i Tjeckoslovakien 1968".

VPK sände också 1981 och 1983 "kamratliga" hälsningar till SUKP – enligt den nu gällande vänsterpartistiska tolkningsmodellen, så innebar detta en markering om att man bara hade "diplomatiska" förbindelser med det sovjetiska partiet och inget mera. Fast problemet är ju, att ingen annan än vänsterpartister uppfattar saken på det sättet...

Detta innebar dock inte ett stopp för resandet. När Brezjnevs död 1982 gjorde Werner ett officiellt uttalande, där han framhöll hans insatser för fred och avspänning. Vid Andropovs död förklarade Werner, att det var en "stor förlust för Sovjetunionen och dess kommunistiska parti", eftersom han introducerat "en rad viktiga och nödvändiga reformer".

Man deltog även vid begravningarna av de båda ledarna. När Sovjetunionen firade sitt 60-årsjubileum i november 1982 fanns VPK på plats; olika studiedelegationer besökte Sovjetunionen vid två tillfällen på hösten 1983, en gång i juni 1984 och en gång 1985; Lars Werner träffade SUKP på senhösten 1984; en fem personer stark miljödelegation åkte 1986; och samma år åkte partisekreteraren till en "vetenskaplig konferens" i Moskva. Tala om "diplomatiska förbindelser"!

Anledningen till att VPK och SUKP fortsatte att upprätthålla "kamratliga" förbindelser med varandra, visade sig delvis bero på pragmatiska orsaker. Sovjetunionen använde sig nämligen av VPK som förmedlare, när man ville komma i kontakt med viktiga svenska socialdemokrater eller andra intressanta personer. Men paradoxalt nog innebar Gorbatsjovs makttillträde, att intresset för VPK från sovjetisk sida nästan helt försvann. Vilde man ha kontakt med SAP, ja, då gick man direkt till källan och inte via VPK!

Sammanfattningsvis kan man konstatera, att VPK:s relationer med broderpartierna inte har präglats av några djuplodande ideologiska och principiella överväganden, utan i stället av pragmatism och opportunism. När den allmänna opinionen har kritiserat olika företeelser, t ex invasionen av Tjeckoslovakien, militärkuppen i Polen eller Stoicanfallet i Rumänien, har VPK

slutit upp bakom kritikerna. Men när det hela har lugnat ner sig, har VPK försökt normalisera förbindelserna igen.

När det gäller en rad länder, som Bulgarien, Ungern, Kina och Nordkorea, har VPK aldrig framfört någon kritik emot dem, utan tvärtom har man slösat med smickret när man beskrivit deras ledare. Detta trots att samhällssystemen i dessa länder inte kvalitativt har skiljt sig åt från de i Tjeckoslovakien och Polen. Först efter det att stalinistregimerna i Östeuropa slutgiltigt fallit, har VPK uttalat sitt totala fördömande av dem. Mindre hänsynsfulla personer skulle naturligtvis kalla detta ”hyckleri”.

På 1990 års kongress nollställde Vänsterpartiet sina internationella förbindelser. Eller som Lars Werner uttryckte det i sitt tal:

”Vi har inte några broderpartier, vi har inte några speciella förbindelser med något parti, vi har inte några särskilda band till andra partier – Komintertraditionen är död och begraven”

Detta har avspeglats tydligt i den debatt som förts inom partiet. Det principiella fel man anser att man gjorde, var inte att man hade förbindelser med stalinistpartierna, utan att man hade utländska förbindelser över huvud taget, i synnerhet då medlemskapet i en international. Eftersom det är Lenin som förknippas med internationalismen och inte Stalin, är det ”leninismen” som man kräver att Vänsterpartiet ska göra sig av med. Därför försöker Vänsterpartiet just nu framställa sig som ett genompräktigt, helyllesvenskt, genomreformistiskt parti. I det nya partiprogrammet står det: ”Vår politik kan inte byggas på dogmer och beroende av utländska partier”.

Däremot vill man förbättra FN, ESK (Europeiska säkerhetskonferensen), Europarådet och Nordiska rådet. Självklart finns det inte ett ord om behovet av en stark socialistisk arbetarinternational – däremot faktiskt att ”internationellt fackligt samarbete blir allt viktigare i vår tid”! Nåja, helt isolerat har Vänsterpartiet inte varit. Man har haft kontakt med Socialistisk Folkeparti i Danmark, Sosialistisk Venstreparti i Norge, Vänsterförbundet i Finland och det franska kommunistpartiet.

Vänsterpartiet har dock valt att ligga lågt, när det gäller Östeuropa. De enda gamla stalinistpartier man har haft kontakt med är PDS i Tyskland och de f d kommunistpartierna i Baltikum. Detta trots att även de andra öststatspartierna i regel har döpt om sig till ”socialdemokrater”, att de oftast för samma politik som Vänsterpartiet, samt att de har varit intresserade av att återuppta förbindelserna. Man ska dock inte utesluta att Vänsterpartiet i framtiden återknyter förbindelserna med åtskilliga av de forna broderpartierna, om det politiska klimatet i Sverige skulle tolerera detta. För Vänsterpartiet är, precis som tidigare, ett opportunistiskt parti – och det liket är med all säkerhet det sista man kommer att kasta ut ur garderoben...

Men det intressantaste med rapporten är egentligen inte alla fakta om hur vänsterpartisterna åkt skytteltrafik till Östeuropa, för det hade ju alla ändå ett visst hum om. Den är nämligen ett skolexempel på hur ett reformistiskt-opportunistiskt parti resonerar och agerar.

Det visar hur det går, när ideologi och principer ersätts med diverse kortsiktiga manövrer och genvägar. Hur det går, när man medvetet ljuger eller döljer fakta. Hur det går, när man väljer att försöka reformera klassamhället genom ruttna kompromisser, i stället för att störta det. Tyvärr uppfattar väl knappast någon vänsterpartist rapporten på här sättet, utan enbart som ett bevis på att man ”slutligen” rensat ut alla lik ur garderoben.

Så här långt skulle man dock ändå vara fullt beredd att avge ett positivt omdöme om vänsterpartirapporten. Förvisso finns det invändningar mot både det ena och det andra. Men det är ju trots allt uppenbart, att arbetsgruppen eftersträvat att göra en intellektuellt hederlig produkt.

Men så kommer man till Sven-Eric Liedmans ”ovetenskapliga efterskrift” i rapporten. Liedman är professor i idé- och lärdoms historia vid Göteborgs universitet. Enligt egen uppgift, har han aldrig varit medlem i VPK, utan bara varit sympatisör. Trots detta är hans korta efterskrift den del av rapporten, som mest inriktat sig på att diskutera de ideologiska frågor, som legat till grund för Vänsterpartiet.

Få har väl betytt så mycket för spridningen av Karl Marx och Friedrich Engels verk i Sverige som Liedman. Ännu år 1987, i boken *Positivism och marxism*, förklarade Liedman, att det ”talades ganska mycket om 'marxismens kris' på 1890-talet och kring 1900; bland dem som nyttjade uttrycket märks Georgij Plechanov och Georges Sorel. På 1920-talet blev uttrycket åter populärt liksom på 50-talet, och 70-talet.”

Men Berlinmurens fall har fått även denne lärde idéhistoriker att i praktiken döma ut marxismen fullständigt. Den ryska revolutionen genomfördes i ett perspektiv av att den behövde spridas till den omgivande världen, för att den skulle kunna överleva; detta var en allmänt vedertagen uppfattning under Kommunistiska Internationals första år.

”Den proletära internationalismen kräver för det första, att de intressen, som knyts till den proletära kampen i ett enskilt land, ska underordna sig de intressen, som knyts till kampen i världsmåttstock; för det andra kräver den, att de nationer, som hemfört segern över bourgeoisien, ska ha förmåga och vilja att frambringa de största nationella offer för att störta det internationella kapitalet”,

förklarade Lenin 1920.

Men 1924 framlade Stalin sin teori om ”socialism i ett land”. Enligt den var Sovjetunionen tvärtom fullt kapabel att uppnå det socialistiska stadiet helt på egen hand, bara man uppvisade lite god vilja. Men det stannade inte vid detta.

”En internationalist är utan förbehåll, utan tvekan, utan villkor, beredd till att beskydda Sovjetunionen”, förklarade Stalin 1927. Sovjetunionens och det sovjetiska kommunistpartiets behov förklarades vara överordnade allt annat. Den som inte ställde upp på detta, stöttes ut ur Komintern. Men medan SKP/VPK/Vänsterpartiets praktiska arbete konstant utvecklades i pragmatisk-reformistisk riktning, fortsatte man på det teoretiska planet att tämligen okritiskt släpa med sig ”socialismen i ett land” och andra av Stalin, Chrusjtjov, och Brezjnev, konstruerade dogmer. Detta är en av de viktigaste orsakerna till att Vänsterpartiet Kommunisterna bibehöll förbindelserna med partierna i Östeuropa ända fram till det bittra slutet.

Som Liedman förklarar, ansågs det nämligen inom VPK som en självklarhet, ”att den ryska revolutionen var en oåterkallelig händelse. Vad som än skulle ske, skulle Sovjet fortsätta att vara ett postrevolutionärt samhälle. Tolkat i traditionellt marxistiska termer skulle det dessutom representera ett högre stadium... Sovjetunionens fall innebär här det definitiva slutet på denna föreställningsvärld. Revolutionen kunde inte bara leda till ett uselt och omänskligt samhälle; den kunde också göras om intet. Den 'reellt existerande socialismen' kunde upphävas”.

Vänsterpartiet skulle nu alltså vara berett att kasta teorin om socialism i ett land, och över huvud taget hela den dogmatiska, mekaniska och stalinistiska form av marxism, som kvarlevt inom partiet ännu in i våra dagar, över bord – det låter onekligen lovande! Men detta utslag av klarsynthet blev uppenbarligen för mycket för Liedman, för i stället drar han följande slutsats:

”Det innebär... att hela kategorin 'socialistiskt samhälle'... måste överges [!] ... Man kan och bör ha ideal, man kan och bör ha riktvisare för sin dagspolitik. Men man måste uppge alla tankar på ett samhälle där ens egna idéer tränger ut [?!] alla andras eller åtminstone förhindrar att de andras idéer kan förverkligas [?!]”

Fortfarande ”tror” Liedman, att det finns klassmässiga konflikter i Sverige:

”Men det betyder inte att lösningen av konflikter skulle kunna ligga i den 'öppna och skoningslösa striden' som Marx, Engels, Lenin osv. menade.”

Liedman går rent av så långt, att han kräver att alla ”krigiska metaforer”, som ”strid” och ”kamp”, ska rensas ut ur partiets språkbruk:

”Menar partiet allvar med sin bekännelse till de demokratiska spelreglerna skorrar talet om skoningslös strid illa. Då gäller att genom goda och övertygande argument vinna folk på sin sida. Man kan inte tala som om man ständigt var inlåten i en envig på liv och död och samtidigt delta i förutsättningslösa förhandlingar.”

Vänsterpartiet – det enda parti i Sverige, som inte kämpar för något! Marx då? Jodå, Liedman anser att mycket av det han sagt om ”kapitalismens klasskaraktär, om tendenserna till monopol etc... fortfarande är giltigt.”

Fast det skulle ”behövas nya marxiska analyser av det sena 1900-talets kapitalism, inspirerad av hans materialism men helt obunden av hans resultat och hans framtidsprognoser.”

Men när det gäller det viktigaste hos Marx, hans revolutionära åskådning, ”finns i dag ingenting att hämta hos Marx; varje klokt vänsterparti måste inse detta. Redan ryska revolutionen kunde förenas med Marx förutsägelser enbart genom Lenins hårdhänta retuscherings; och det förhållandet att sedan denna revolution inte blev startsignalen för en världsrevolution kunde tvångsanknytas till den marxiska föreställningsvärlden bara i och med Stalins gravt omarxistiska tes om 'revolutionen i ett land'.”

Nu är dock Liedmans braskande upptäckter inte nya. Liknande fördömanden utstötte olika reformister och bakåtsträvare över den ryska revolutionen. Han nyupptäcker Eduard Bernstein, som 1899 utdömde allt revolutionärt inom den socialistiska ideologin och i stället proklamerade att ”rörelsen är allt, målet intet”.

Ja, Liedman tom hamnar på samma nivå som de vid sekelskiftet verksamma ultrareformistiska brittiska fabianerna. De var lika hängivna motståndare till allt vad kamp hette, som de var övertygade om det riktiga i att ”genom goda och övertygande argument vinna folk på sin sida.”

Lars-Arne Norborg var den på Vänsterpartiets kongress i januari 1993, som föredrog rapporten. Efteråt har han förklarat, att det var Liedmans avsnitt som han förväntade sig mest rabalder om. Men tvärtom visade det sig, att responsen för just det var helt översvallande bland kongressdeltagarna.

Redan i sitt inledningstal prisade Lars Werner det, och när det var Gudrun Schymans tur att tala, beskrev hon Liedmans bidrag i närmast lyriska ordalag. Detta dock är inte fullt så märkligt, som Norborg upplevde det. Omvälvningarna i Östeuropa pulvriserade inte bara Berlinmuren, utan också alla de illusioner och fördomar, som VPK byggt upp under årens lopp.

Under de följande tre åren har de villrådiga och övergivna vänsterpartisterna känt ett starkt psykologiskt behov av att få dem ersatta med nya illusioner. Liedmans inlägg, som upphöjer Vänsterpartiets hittillsvarande praktik till högsta teoretiska visdom, var förmodligen den bästa julklapp partiet kunde tänka sig. Aldrig förr har så få sidor, innehållande så mycket tvivelaktigt, fått ett sådant entusiastiskt mottagande.

Ur *Fjärde Internationalen* 3 1994

CH Hermansson: Kampen mot EU i ett socialistiskt och internationalistiskt perspektiv

Ni som är internationalister, hur kan ni vara motståndare till medlemskap i EU? Det är en fråga som vi alla fått. Vårt svar är: ”Just därför att vi är internationalister så är vi motståndare till den organisation som helt fräckt kallar sig Europeiska unionen.”

Vad är internationalism? Inter betyder mellan och talar vi om nationer eller nationalstater så betyder det alltså samarbete mellan nationer. Förenta Nationerna är exempel på ett sådant samarbete, en sådan samverkan. Den är uttryck för internationalism.

Sammanslutningen av nordstaterna och sydstaterna i norra Amerika till Förenta staterna kallar man däremot inte ett uttryck för internationalism. Sammanslutningen av ett antal stater i Västeuropa till Europeiska unionen är heller inte uttryck för internationalism. Till skillnad från t ex ESK-processen, där alla europeiska stater kan delta i syfte att söka bevara freden, är EU en överstatlig organisation som starka krafter söker utveckla till en federal förbundsstat. I vissa avseenden har medlemsstaterna i EU redan mindre självständighet än delstaterna i EU.

Redan från början eftersträvade representanterna för de sex ursprungliga signatärmakterna ett mycket långtgående samarbete. Detta kom till uttryck i Rom-fördraget, där de förklarar sig högtidligt ”beslutna att lägga grunden till en allt fastare sammanslutning mellan de europeiska folken”.

De klarsynta såg planerna och utvecklingstendenserna redan då. Till de mest klarsynta hörde den norske ekonomiprofessorn och nobelpristagaren Ragnar Frisch som i en skrift om ”Fellesmarkedet” [den Gemensamma marknaden] 1961 skrev: ”Romfördraget har som mål en fullständig integration av Västeuropa också politiskt, kulturellt och militärt.” Detta alltså i tillägg till att medlemsländerna på förhand binder sig vid att acceptera de bärande ekonomiska principer som är formulerade i traktaten. Och vilka är dessa enligt Ragnar Frisch?

”Fördraget är ett storstilat försök att återuppliva och stärka det man kan kalla det oupplysta pengaväldet... I det oupplysta pengaväldet härskar den fria marknaden, fritt spelrum för storfinansen både inom det enskilda landet och mellan länderna, fri etableringsrätt, det rena ekonomiska profitmotivet som ledtråd för vad som är den 'bästa' investeringen osv.”

Gunnar Myrdal

Den svenske ekonomen och nobelpristagaren Gunnar Myrdal hade en likartad värdering av det politiska och sociala innehållet i den västeuropeiska Gemenskapen. I boken *Vi och Västeuropa* skrev han 1962:

”Man får framför allt inte vara okunnig om sådana realiteter som att Gemenskapen kommer att föra till ett samhällsmönster med försvagad makt hos de folkvalda regeringarna och parlamenten gentemot de anonyma och oansvariga inflytande, som utövas av industrins och kapitalinstitutens ledare och av den växande byråkratin... Beroende av Gemenskapen här hemma kommer att slå igenom på många områden. Redan nu, med en svag riksdagsmajoritet, anses den socialdemokratiska svenska regeringen stundom vara flat i överkant för påtryckningar från närings- livets ledande män. Det är då lätt att föreställa sig effekten när de senare, efter vår anslutning till Gemenskapen, som motpart i hög grad kommer att framstå som representanter för det samlade europeiska kapitalet. Med etableringar av utländska företag som ägare eller huvudintressenter i svenska näringsgrenar kommer den fackliga rörelsen att finna sig stå emot en betydligt oresonablare motståndare.”

Kraftfullt nederlag

Det svenska folket har helt nyligen i en valrörelse och ett val till riksdagen tillfogat just de krafter som vill att det oupplysta pengaväldet skall bestämma den samhällsliga utvecklingen ett kraftfullt nederlag. Segrare i valstriden har varit det socialdemokratiska partiet, men även vänsterpartiet och miljöpartiet har gått starkt framåt.

En majoritet av socialdemokratins väljare är enligt alla opinionsundersökningar motståndare till ett svenskt medlemskap i EU. Den socialdemokratiska partiledningen som bildar den nya regeringen är däremot anhängare av medlemskap i EU. Visserligen är historien ibland ironisk, men det vore väl ett alltför grovt spratt om valutgången och regeringsskiftet som den nye statsministern Ingvar Carlsson hoppas skulle medverka till en ja-seger i folkomröstningen.

Varför skulle svenska folket säga ett bestämt nej till ”det anonyma och oansvariga inflytande, som utövas av industrins och kapitalinstitutens ledare och av den växande byråkratin” (Gunnar Myrdal) i riksdagsvalet och två månader senare i folkomröstningen om medlemskap i EU ja till dessa krafter?

Det vore knappast konsekvent. Den socialdemokratiska ledningens hela inställning i EU-frågan saknar just klarhet och konsekvens. Kapitalväldets, storfinansens avgörande roll i vad som under olika tidsperioder hetat EEC, EG eller EU har ju varit tydlig redan från begynnelsen.

Erlander mot EEC

Detta var ju också ett avgörande skäl till att Tage Erlander, mångårig socialdemokratisk partiledare och tillika mångårig statsminister, varnade för ett svenskt medlemskap i EEC. I sitt tal 1961 på Metallindustriarbetareförbundets kongress pekade han på motsättningen mellan EEC och den svenska folkhemspolitiken:

”Det är inte att förvåna om vi känner tveksamhet att ansluta oss till internationella avtal som avsevärt kan inskränka våra möjligheter (...) att föra en politik som varit vägröjande också internationellt sett och som flertalet människor i vårt land velat ge sin anslutning till.”

Krispolitiken på 1930-talet och den moderna arbetsmarknadspolitiken hade inte gått att förena med internationella begränsningar av suveräniteten.

Som avgörande skäl mot ett svenskt medlemskap i EEC framhöll Tage Erlander också den alliansfria utrikespolitiken. Den utrikespolitiska samordningen och det militärpolitiska samarbetet betonas numera mycket starkare inom EU än man gjorde på 1960-talet. Argumenten mot ett svenskt medlemskap har växt i styrka.

Storföretagens inflytande

De kapitalistiska storföretagens inflytande över utvecklingen inom Gemenskapen har också blivit alltmera påtagligt. Förarbetet till 1985 års vitbok om effektivisering av den inre marknaden var en rapport som den holländska trusten Philips framställde året förut. Förarbetena till reglerna om den ekonomisk-monetära unionen i 1991 års Maastrichtfördrag var ett program från 1988 som utarbetats av Committee for the Monetary Union of Europe, en kommitté av industri- och bankledare.

Andra tunga s k lobbygrupper för storfinansens intressen är Aktionskommittén för Europe och Round Table of Industrialists, också kallad Guldklubben, där P G Gyllenhammar spelat en viktig roll tillsammans med övriga chefer för de allra största företagen i Västeuropa. Efter Gyllenhammar har chefen för Ericsson, Lars Ramqvist, nu utsetts till svensk medlem i klubben.

Vad den svenska storfinansen inte kunde uppnå i riksdagsvalet — en fortsatt borgerlig regering eller som andrahandslösning en folkpartistisk trojansk höst inom den socialdemokratiska regeringen — söker man nu vinna genom ett svenskt medlemskap i EU. Den kapitalistiska finansmarknadens vetorätt gentemot den demokratiska politiken, profitmakeriets förtur gentemot solidariteten vill man säkra med hjälp av reglerna och beslutsordningens inom den Europeiska unionen.

För att uppnå en majoritet för ett ja i folkomröstningen den 13 november begagnar sig unionsanhängarna av alla medel, hur motsägande och varandra uteslutande argumenten än är vid en närmare analys. Representanter för storfinansen som Pater Wallenberg och hans direktörer hotar med att lämna Sverige om vi inte går med i EU. De fruktar en politik riktad mot kapitlets intressen, en socialistisk politik. Den socialdemokratiska partiledningen säger raka motsatsen. Sverige måste gå med i EU för att kapitalet skall kunna styras. — Båda parter kan knappast ha rätt.

Drömmar

Den vänligaste förklaringen är att det handlar om förhoppningar och drömmar. man har dragit paralleller med det gamla talesättet om de båda som ligger i samma säng, men har olika drömmar. Vilken dröm är i så fall realistisk? Ibland sägs av EU-anhängare att organisationen är att jämföra med staten. De olika politiska partier som är verksamma i Sverige har skilda uppfattningar om hur landet skall styras, men de har alla — hittills i varje fall måste man påpeka — utgångspunkten att verka inom den svenska nationalstaten.

Det finns emellertid en avgörande skillnad mellan de grundlagar som den svenska staten bygger på och de grundlagar som EU bygger på. Den svenska regeringsformen fastställer vissa demokratiska principer för hur statsstyrelsen skall utövas, men den bestämmer inte det sociala och ekonomiska innehållet i politiken. Detta kan vara borgerligt eller socialistiskt — ingendera utgör något brott mot grundlagen.

Inom EU är det på helt annat sätt. Av alla dokument och uttalanden framgår att den självklara plattformen för EU:s hela verksamhet är de kapitalistiska storföretagen och kapitalismens ekonomiska system. I Maastrichtfördraget om Europeiska unionen sägs att den ekonomiska politiken ”skall föras i enlighet med principen om en öppen marknadsekonomi med fri konkurrens”. Kapitalets fria rörlighet är en av de fyra s k friheter som hela den inre marknaden bygger på. I Maastrichtfördraget fastslås i artikel 73 b:

”1. Inom ramen för bestämmelserna i detta kapitel skall alla restriktioner för kapitalrörelser mellan medlemsstaterna samt mellan medlemsstater och tredje land vara förbjudna. 2. Inom ramen för bestämmelserna i detta kapitel skall alla restriktioner för betalningar mellan medlemsstaterna samt mellan medlemsstaterna och tredje land vara förbjudna.”

Flåsigt anpassning

De instrument som använts i Sverige för att i någon mån styra kapitlets rörelser och placering har varit valutareglering, kreditreglering, förvärvslagstiftning som inneburit restriktioner mot utländska förvärv av egendom i Sverige samt olika former av näringsstöd och regionalpolitik.

De tre först nämnda har redan avskaffats i den flåsiga anpassning som skett till EU:s riktlinjer. Om Sverige blir medlem i EU kan de inte återinföras i någon som helst form. Alla former för näringsstöd och regionalpolitik är i EU kringgådda med skarpa restriktioner.

Den socialdemokratiska partiledningen säger att vi måste gå med i Europeiska unionen för att kunna styra kapitalet. Argumentet framstår som helt orealistiskt. Ett medlemskap i EU innebär att politiken måste underordnas det som i debatten före valet kallats ”marknaden”, dvs

storfinansen, penningplaceringarna, spekulanterna och den nyliberala ekonomiska politik som redan under ett antal år dragit olycka över Sveriges folk.

Ökad makt

Har det då inte skett en internationalisering av ekonomin, som gett de stora transnationella koncernerna ökad makt, en makt som det både är ett nationellt intresse och ett intresse särskilt för arbetarrörelsen att motverka och söka bryta? Jo, utan tvivel och detta är idag en av de mest angelägna uppgifterna för de demokratiska och socialistiska krafterna.

Men ingenting i EU:s historia eller nuvarande verksamhet liksom heller inte EU:s olika dokument tyder på att Europeiska unionen vill och kan vara en verklig motkraft till det transnationella kapitalet. EU har heller inga mekanismer i detta syfte.

Fusionerna

Men hur är det då med Unionens regler mot fusioner, visar inte de på en vilja att söka styra kapitets koncentrationsprocess? Man kan säga att det finns en dubbelhet i EU:s inställning till storföretag och monopol. Å ena sidan talar alla dokument om en positiv inställning till koncentration och storföretag, som vanligen leder till monopol situationer, å andra sidan säger man sig vara mot monopol.

Enligt artikel 85 i Romfördraget är alla avtal mellan företag etc som binder, begränsar eller snedvrider konkurrensen inom den gemensamma marknaden förbjudna. Men dessa bestämmelser får dock icke förklaras icke tillämpliga på beslut eller avtal ”som bidrar till att förbättra produktionen eller distributionen av varor eller till att främja tekniskt eller ekonomiskt framåtskridande, samtidigt som konsumenterna tillförsäkras en skälig andel av den vinst som därigenom uppstår”. Men vilka monopolister och kartelldeltagare hävdar inte det?

Praktiken visar också att i till EU-kommissionen fram till september 1992 anmälda 100 fusionsfrågor hade endast 9 föranlett utredning och bara i (ett!) nej. Detta ligger helt i linje med vad som sades i ett rådsbeslut i december 1989 om kontroll av företagskoncentration: slopande av gränshindren ”resulterar i och kommer att fortsätta att resultera i stora reorganisationer av företag i Gemenskapen, särskild i form av koncentrationer.”

Uttalandet fortsatte: ”en sådan utveckling måste välkomnas såsom varande i linje med behoven hos en dynamisk konkurrens”, men det måste sades rådet säkras att denna process inte resulterar i varaktigt skada för konkurrensen. Ökad koncentration, större företag, men ökad konkurrens, ja det kan bara beskrivas som tulipanaros. Någon styrning av kapitalet, som en del inbillar sig, innebär det däremot inte. EU:s regler är tvärtom ett hinder för effektiva åtgärder mot kapitets fria rörlighet. Det är ju det som är den inneboende meningen i hela sammanslutningen.

Internationaliseringen

Kapitets internationalisering är ingen särskilt ny process, men den har under de senaste åren gått allt snabbare. Den kommer till uttryck i en rad företeelser: flyttning av kapital och produktion från ett land till ett annat, bildande av internationella trustar (transnationella koncerner) med produktion i en rad länder, uppkomsten av en internationell kapital- och valutamarknad utanför regeringarnas kontroll osv.

Behovet av att skapa en internationell motkraft till det alltmer internationaliserade kapitalet är utan tvivel stort. Men EU varken kan eller vill vara instrumentet härför. Den nödvändiga motkraften till de transnationella koncernerna måste sökas på folkrörelsernas fält. En verkligt

internationell effektiv fackföreningsrörelse i samarbete med internationella konsument och miljörelser måste byggas upp.

Det behövs också samverkan mellan staterna på ett globalt plan för en kontroll av kapitalet och dess rörelser. Världsbankens och Internationella valutafondens verksamhet måste förändras särskilt för kontroll av internationella valutarörelser, skapande av internationella institutioner och regler för utländska direktinvesteringar.

För en socialist är de avgörande motiven för att säga nej till Europeiska unionen hänsynen till demokratin och till internationalismen. Medlemskap i EU innebär inskränkningar i demokratin, vilken tvärtom borde utvidgas och fördjupas. Medlemskap i EU innebär begränsningar i internationalismen, som tvärtom måste utvidgas till att i reell mening innefatta u-ländernas problem. Folken i de fattiga länderna i Tredje världen gynnas inte av uppbyggnaden av en stark inre marknad i Västeuropa bakom höga handelshinder. Deras läge försvåras tvärtom ytterligare. Demokratiska internationalister måste säga nej till EU!

Inledning hållen på Vänsterpartiets kampanjupptakt inför folkomröstningen om EU 13 november 1994.